

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Disertační práce

2021

Mgr. et Mgr. Lucie Šafirová

Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií

Historická sociologie

Českoslovenští Židé v Izraeli po druhé světové válce

Disertační práce

Mgr. et Mgr. Lucie Šafirová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Šubrt, CSc.

2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem. Zároveň prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Lucie Šafírová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu disertační práce doc. PhDr. Jiřímu Šubrtovi, CSc. za podnětné rady a cenné připomínky, které mi pomohly při zpracování mé disertační práce.

Úvod	1
1. Historicko-sociologický kontext	3
1.1 Vznik a vývoj sionismu ve světě	3
1.2 Vývoj migrace na území Izraele	10
1.3 Sionistické organizace a formování izraelské společnosti	15
1.4 Reflexe sionismu v ČSR.....	25
1.5 Židovská menšina v ČSR po roce 1945.....	45
1.6 Přístupy k migraci.....	67
2. Českoslovenští Židé v Izraeli pohledem pamětníků.....	74
2.1 Metodologie.....	74
2.2 Motivace k emigraci	77
2.3 Podpora emigrace	96
2.4 Adaptace	104
2.5 Jazyk.....	127
2.6 Profese	140
2.7 Rodina.....	155
2.8 Vztah k Československu.....	162
3. Závěr.....	195
Seznam použitých zdrojů a literatury	203

Úvod

Následující práce se zaměřuje na židovskou menšinu v Československu, která se rozhodla emigrovat do Izraele. Primárně se zabývá těmi, kteří odešli po druhé světové válce. Snaží se postihnout specifický historický stav, kdy menšina odcházela do země, která nebyla ještě plně etablovaná a teprve vznikala. Tato situace má v současnosti ještě žijící pamětníky, a proto kombinací teoretického poznání historicko-sociologického kontextu doby a empirického náhledu založeného na rozhovorech sleduje, jak emigrace vypadala a jak probíhala imigrace na území nového státu. Zabývá se vývojem a vlivem sionismu a jeho dopady na židovskou menšinu. Sleduje význam židovských organizací a spolků. Klade si za cíl porozumět tomu, co byly hlavní motivační faktory, které vedly k opuštění rodné země. Nastihuje, jak vypadal samotný proces migrace. Zajímá se o to, jak probíhala adaptace a sleduje, které prvky byly klíčové pro úspěšné zapojení se do nové společnosti. Chce zachytit, zda je udržován kontakt se zemí původu a případně zjistit, jak se projevuje.

Dané téma je velmi zajímavé a jedinečné. Předcházející autorský výzkum zaměřených na židovskou menšinu v Československu v poválečném období upozornil na to, že téměř dvacet tisíc československých Židů přeživších holocaust opustilo zemi a emigrovalo na území dnešního státu Izrael. Celkově se tedy jednalo téměř o polovinu všech židovských obyvatel, kteří se dožili konce války. A i přesto, že nalezneme odbornou literaturu zabývající se poválečným obdobím se zaměřením na židovskou menšinu (například Yegar 1997, Nepalová 1999, Sedlák 2017, Soukupová 2008, Pěkný 2001, Habermann 2013, Šmok 2011), neexistuje odborná publikace, která by mapovala životní osudy židovské populace s československými kořeny v Izraeli. Historicko-sociologický kontext doby lze čerpat jak z literatury, která se zabývá situací v poválečném Československu a dotýká se i témat menšin, tak publikacemi, které se věnují vzniku Izraele a česko-izraelské spolupráci (Čejka 2007, Gilbert 2002, Pejčoch 2011, Ternér 1991, Sachar 1999, Krupp 2013, Kaplan, Dufek, Šlosar 1993). Informace k sionistickému hnutí lze získat například z následujících publikací: Herzl 2009, Avineri 2001, Schumsky 2018, Ohana 2017. Role spolků a organizací, které fungovaly v židovské menšině v Československu zachycují Křest'an, Blodigová, Bubeník 2001. Z obecného hlediska se pak procesem migrace zabývá namátkou Castles, Miller 2009, Szaló 2007, Barša, Baršová 2005 O poválečné

emigraci se můžeme dočíst například v Borák 2008, Zahradníková 2004, Iggers 2009. Uvedená literatura však příliš nereflektuje otázku imigrantů z Československa v Izraeli.

Pro nahlédnutí do života československých Židů na území dnešního státu Izrael a pochopení motivů vedoucích k emigraci, porozumění průběhu adaptace a sledování jejich vazby na Československo, je výzkum realizován skrze dvě hlavní oblasti, které se navzájem propojují a jedině díky tomu, je možné hledat odpovědi na výzkumné otázky, které jsou v rámci této práce vytyčeny. První oblastí je teoretická část, která se skrz studium odborné literatury a primárních pramenů, snaží dobře porozumět realitám dané doby, pochopit kontext. Čerpá z dostupných odborných publikací, archivních materiálů a dobové literatury a periodik. Zachycuje vznik a vývoj sionismu ve světě a zároveň v Československu. Soustředí svou pozornost na existenci sionistických organizací, spolků a hnutí a jejich základní charakteristiku. Sleduje kontext židovské menšiny v Československu po druhé světové válce. Nastihuje přístupy k migraci a sleduje, jak probíhala migrace na izraelské území. Snaží se zachytit prvky, které formovaly izraelskou společnost. Druhá část, uchopená přístupem orální historie, se zaměřuje na sledování situace pohledem pamětníků. Skrze analýzu narativních rozhovorů, které byly vedeny v Izraeli s osobami, které opustily Československo, je nahlíženo do životních osudů pamětníků od momentu rozhodnutí emigrovat, po samotnou realizaci migrace, přes první dojmy z nové země, po adaptační proces. Rozkrývá motivační faktory vedoucí k emigraci, postihuje klíčové oblasti, které ovlivňovaly adaptaci a zmiňuje vztah pamětníků k zemi původu. Kombinací obou přístupů se následující práce snaží odpovědět na základní výzkumné otázky: Jak vypadaly životní osudy Československých Židů, kteří emigrovali na území Izraele? Jakou roli hrál sionismus? Co byly hlavní motivační faktory vedoucí k rozhodnutí opustit zemi? Jak vypadal proces migrace? Jaké byly první dojmy z příchodu do nové země? Jak probíhala adaptace v nové společnosti? Co adaptaci ovlivnilo? Projevuje se vztah k zemi původu?

V rámci práce je využívána česká transkripce hebrejských názvů a označení, cizojazyčné názvy nejsou překládány. V kontextu této práce je označení Izrael (izraelský) v některých momentech používáno k pojmenování území, které mu dnes náleží, není spojováno s přesným datem oficiálního vzniku státu Izrael. V teoretických kapitolách je také používáno označení Erec Jisrael (Země izraelská). Hebrejštiny je v textu nazývána i jako ivrit a označuje tak moderní hebrejštinu. Pojmenování Žid je používáno s velkým počátečním písmenem, protože je považováno za označení národnosti (pouze v případě

přesných citací není upravováno). Pro výpovědi pamětníků je využita doslovná transkripce z důvodu následné jazykové analýzy.

1. Historicko-sociologický kontext

Následující část práce se se snaží nastínit dobový kontext tak, aby bylo zřejmé, co pamětníky ovlivňovalo, v jaké realitě uskutečňovali svá rozhodnutí a jaká situace na ně působila. Pro porozumění stavu v Československu (postavení židovské menšiny v poválečném období, reflexe vývoje sionismu u nás) je nutné zachytit dění i z globálního hlediska, aby bylo zřejmé, na co je navazováno a z jakého teoretického rámce vychází. Proto jsou úvodní kapitoly věnovány tomu, jak vznikl a jak se vyvíjel sionismus obecně, jak probíhala migrace na území Izraele a jak se zde formovala izraelská společnost. Poslední kapitola pak přehledově popisuje typologii migrace s cílem posloužit pro lepší vymezení a uchopení migrace československých Židů na území Izraele. Celkově má tato část práce sloužit jako podklad pro vedení následného výzkumu a umožnit velmi dobrou orientaci při vedení rozhovorů a následné analýze dat. Jak bylo zmíněno v úvodu, je čerpáno z poměrně velkého množství odborných publikací, dobové literatury, periodik a archivních materiálů (zejména z Archivu hlavního města Prahy-fond Spolkový katastr, Archiv bezpečnostních složek-fond 425, Národní archiv).

1.1 Vznik a vývoj sionismu ve světě

Od 18. století dochází v Evropě ke krystalizaci myšlenek vycházejících z osvícenství a filozofie romantismu do vznikajícího nacionalismu. Nacionalismus v průběhu 19. století a v první polovině 20. století významně ovlivnil vývoj světových dějin a významně jako celosvětový trend ovlivnil i světonázor židovské populace. Následující část práce se zabývá otázkou sionismu, jeho vznikem, vlivem nacionalismu na zformování sionistického programu, vývojem a ve zkratce také jednotlivými podobami tohoto fenoménu.

Řada dobových myslitelů, stejně jako moderní teoretikové nacionalismu vycházejí z různých stanovisek. Německý filosof J. G. Herder považoval „*národy za přirozené orgány člověčenstva, odmítaje zároveň státy jako orgány umělé*“ (Herder citován in Masaryk, 1994: 88). Herder vycházel z přesvědčení, že státy jsou umělými útvary, v nichž

jednotlivé národy nemají šanci na seberealizaci, příslušnost k národu definuje dle mateřského jazyka (Masaryk, 1994: 87). Teoretik nacionalismu Hans Kohn charakterizoval nacionalismus jako: „*politické přesvědčení, které představuje základní soudržnosti moderních společností a legitimizuje jejich nárok na autoritu. Nejvyšší loajalitu převážné většiny národa orientuje na národní stát ať už existující ve skutečnosti, nebo jen jako předmět tužeb. Národní stát se pokládá nejen za ideální přirozenou či normální formu politické organizace, ale také za nepostradatelný rámec veškeré společenské, kulturní a ekonomické aktivity*“ (Kohn, 2003: 87).

Další významný teoretik nacionalismu 20. století Ernst Gellner naproti tomu považuje za klíčový předpoklad ke vzniku nacionalismu existenci centralizovaného státu, bez něhož by se nacionalismus nemohl rozvinout. Nacionalismus ani stát tedy nepovažuje Gellner za univerzální či nezbytné. Nacionalismus představuje produkt doby, vychází z určitých společenských poměrů, které byly realitou konce 18. a 19. století (Gellner, 2003: 23-25). E. Gellner charakterizuje nacionalismus jako: „*politický princip, který z kulturní podobnosti činí fundamentální sociální pouto*“ (Ibid.: 17). Filozof a sociolog Norbert Elias v otázce utváření nacionalismu souhlasí zejména s Gellnerovým stanoviskem, že bez moderního průmyslového státu, by nacionalistické myšlenky neměly možnost se rozvinout. Při svém zkoumání otázky nacionalismu propagoval spíše pojem národní habitus, případně ve stejné souvislosti používá termín národní mentalita. Oba pojmy vytváří prostor: „*v jehož rámci jsou sledovány proměny specifického kánonu chování, cítění a psychických struktur*“ (Šubrt, 1996: 69-70). Idea národních států silně rezonovala v období po první světové válce, v němž dochází zejména v prostoru střední a východní Evropy k ustanovení řady států na základě práva národů na sebeurčení, i když při bližším pohledu se ukazuje tato idea jako značně problematická. Mnoho států vzniklo v hranicích s obrovskými národnostními menšinami – například Československo.¹

Kořeny sionismu můžeme spatřovat právě v období rodícího se nacionalismu. Jedná se však o velmi komplikovaný fenomén, kterému se i někteří přední historikové nacionalismu ve svých publikacích vyhýbají, jelikož se jedná o velice specifické hnutí, jenž není úplně možné ztotožnit s klasickým národním cítěním „probuzeným“ v 19. století (Hroch, 2009: 93). Komplikovanost židovské moderní emancipace pramení

¹ Více k otázce národnostních menšin v ČSR například viz: PETRÁŠ, René, 2009. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodní ochrana. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1639-1.,

z historie a z tradice judaismu. Neboť právě judaismus představuje nejdůležitější prvek židovského nacionalismu, až do 19. století platí, jak ve své práci popisuje politik a publicista K. Moudrý: „...náboženská víra splývala s národním posláním. Obsah národního života se stal obsahem národního náboženství“ (1936: 80). Problematiku, zda jsou Židé národem, či pouze příslušníky náboženské pospolitosti si kladlo i sionistické hnutí. V publikaci *Židovská otázka a její řešení*, se prezentuje názor, že jsou národem, ale v „abnormálním stavu“ (1912: 4-5). Přičemž cílem sionismu je odstranit tento abnormální stav. Nacionální hnutí mezi světovým židovstvem však nenalezlo vyjádření jen skrze sionismus. Pojem židovský nacionalismus, jak poukazuje Čapková, může být brán jako nadřazený pojem, či může stát i v opozici vůči sionismu (2013: 210). K neslučování obou těchto pojmů vyzývá i židovský politik a sionista F. Friedmann ve své publikaci *Strana židovská*: „Sionismus se často zaměňuje se snahami národně židovskými. Neprávem. Každý sionista jest uvědomělým příslušníkem svého národa, každý žid národně uvědomělý nemusí být ještě sionistou“ (1931: 9).

Specifické postavení židovské populace v dějinách panovalo od dob zboření Druhého chrámu až do 19. století. Židé se v průběhu dějin zejména v křesťanském světě ocitli vinou náboženství v izolaci, respektive žili mimo zaběhnuté společenské struktury. Judaismus posiloval izolaci a odloučení od oficiální kultury zpětně posilovalo soudržnost judaismu. Musíme zde však zdůraznit, že myšlenka návratu Židů do Země zaslíbené je velice stará a prostupuje celým židovským náboženstvím. Jak uvádí ve svém spise jeden ze zakladatelů moderního sionistického hnutí Max Nordau: „Sionismus jest nové slovo pro velmi starou věc ... Mesianismus a sionismus byly skutečně po dvě tisíciletí souhlasné pojmy“ (1927: 3). Dějiny Židů přinášejí řadu tragických okamžiků, které se samozřejmě odrážely také v judaismu. Život v babylónském zajetí a posléze v diaspoře s sebou přinášel potřebu stmelit Židy a zároveň je odlišit od ostatních národů. Napomáhal tomu ideál návratu do Svaté země. V targumu² Jonatan se uvádí: „Kdyby vás rozptýlil až na konec nebes, sesbírá vás odtamtud slovo Jahvovo, vašeho Boha, skrze Elijáše, a přivede vás odtamtud do země Izrael, skrze krále mesiáše“ (Schubert, 1999: 82). Na mnoha dalších místech židovských náboženských textů nalezneme podobné odkazy. Touha po návratu do Svaté země tvoří tedy nedílnou součást židovského vyznání víry. Pravdou však zůstává, že výklad některých náboženských textů je velmi komplikovaný a hlavně nejednoznačný. Například v Talmudu, se objevují instrukce, aby „se Izraelité nestěhovali

² Targum je aramejský překlad hebrejského Tanachu.

do Palestiny násilně a hromadně“ (Langer, 1938: 28). Podstatného rysu židovského náboženství a židovské identity si všímala i majoritní populace. Židé nebyli až do 19. století často považováni za dostatečně spolehlivé, aby mohli sloužit v armádách.³ Významný orientalista 18. století J. D. Michaelis uváděl jako jeden z důvodů nedůvěry k Židům: „...*jejich přísahy nejsou spolehlivé, jejich pohled se v skrytu ještě obrací k Jeruzalému*“ (Michaelis citován in Hayoun, 2000: 110-111). Jak poznamenal francouzský historik Leroy-Beaulieu ve svém spise *Israel mezi národy*, dlouholetý útlak ze strany majoritní populace posílil židovskou solidaritu a identifikaci s židovstvím, která nemizí ani s odpadnutím od židovské víry (1894: 253-254).

V 19. století tyto myšlenkové a společenské proudy působí také na židovské komunity v Evropě. V té samé době vrcholí v židovstvu proces emancipace. Židé byli postupně ve druhé polovině století ve státech západní a střední Evropy zrovnoprávnováni, což posilovalo asimilační proudy v židovské společnosti. Asimilanti upřednostňovali přesně dle zásad nacionalismu identifikaci s většinovým národem, před ztotožněním se s jinými kolektivními identitami (Frankl, 2007: 28). Devatenácté století představovalo dynamickou epochu, v níž docházelo k převratným společenským změnám. Rozvoj kapitalismu, socialismu, revoluční hnutí, všechny velké změny byly doprovázeny jak nadšením, tak i odmítáním. Téměř vždy se našel nepřítel v podobě světového židovstva, kterému byla přikládána vina za rozpoutání společenských změn, z nichž by právě Židé mohli mít nějakým způsobem užitek (Sadek, 1997: 30-31). Pod vlivem probuzeného nacionalismu získávají pozornost rasové teorie⁴ a myšlenky sociálního darwinismu. V poslední třetině 19. století se nacionalismus značně radikalizuje, odklání se od liberálních pozic k vyhraněným bojovným hnutím (Frankl, 2007: 29). Židé se stávají cílem radikálních nacionalistů, jako bouřliví ochránci svého národa před židovským etnikem vystupovali Friedrich Jahn, H. von Hundt-Radowsky a také Wilhelm Marr, který uvádí ve známost pojem antisemitismus (Stemberger, 2010: 171-172). Vyhrocený nacionalismus dal právě v této době vzniknout antisemitismu s rasovým základem, vznikla také poměrně vlivná Liga Antisemitů. Naproti tomu odpůrci antisemitismu zakládají organizace ostře se vymezující vůči této ideologii, např. roku 1891 ustanovený v Německu Spolek na obranu proti antisemitismu, v Rakousku vznikla o dva roky později Rakousko-izraelská unie. Obě uskupení se snažily prosazovat asimilaci ve společnosti

³ Vedle dalších důvodů vycházejících z židovských specifik – šabat, košer strava atp.

⁴ Vychází například spisek A. de Gobineau *O nerovnosti ras lidských*; v 70. letech vydává A. Rohling antisemitské dílo *Židé podle Talmudu*.

(Ibid: 175). Následkem světových událostí a stále sílícímu antisemitskému tlaku dochází mezi Židy k utváření alternativy vůči dosud převládajícímu asimilačnímu proudu – sionismu. Formující se sionismus představuje složitý fenomén slučující v sobě řadu faktorů a paradoxů. Vychází z historické a náboženské tradice, ale vstřebává i prvky liberalismu a nacionalismu (Avineri, 2001: 15-19). Přesvědčení, že ani dokonalá asimilace není trvalým řešením, zastávala řada myslitelů v 19. století. Začínají se objevovat názory, že Židé by problémy mohli vyřešit politickou emancipací a zřízením samostatného židovského státu. Jedním z prvních propagátorů této idey byl Moses Hess, který ji zkombinoval s marxistickými prvky. Myšlenka samostatného státu rezonovala zejména ve východní Evropě, neboť právě zde byli Židé vystaveni útlaku přerůstajícímu v otevřené násilí v podobě pogromů.⁵ Leo Pinsker z Oděsy se stal vůdčím činitelem v hnutí Chibat Cijon-Láska k Sionu (Sadek, 1997: 30-31). Pinsker v roce 1882 vydal spis *Autoemancipace!* představující základ moderního židovského nacionalismu (Shumsky, 2018: 25). Ve svém díle Pinsker odmítl asimilaci, považoval ji za nemožnou. Zdůrazňoval strach ostatních národů ze Židů, který přerůstá v nenávisť. Národy dle jeho interpretace nejsou schopné pochopit, jak je možná existence židovského národa bez vlastního státu. Řešení situace spatřoval ve zřízení židovského státu (Stemberger, 2010: 173). Díky sílícímu antisemitismu a zkušenostem z Dreyfusovy aféry vystoupil se svým programem i Theodor Herzl, ve svém spise *Židovský stát* prosazoval myšlenku samostatného židovského státu a položil tak základy sionistickému hnutí. V předmluvě ke svému dílu Herzl uvádí: „*Myšlenka, které se v tomto spise věnuji, je prastará. Je o vytvoření židovského státu. Světem se rozléhá křik namířený proti Židům, který tuto dřímající myšlenku probouzí*“ (Herzl, [1896] 2009: 40). Problematickou situaci Židů komentuje dále ve spise: „*Tíseň Židů lze stěží popřít. Ve všech zemích, kde žije vyšší počet Židů, je více či méně pronásledují. Ve skutečnosti se k jejich neprospěchu téměř všude ruší rovnoprávnost, pokud ji zákon vůbec zaručuje*“ (Ibid: 57). Již roku 1897 byl uskutečněn v Basileji první sionistický kongres. Herzl jeho závěry komentoval: „*Kdybych měl shrnout Basilejský kongres do jediné věty... kterou se budu střežit vyslovit veřejně..., byla by následující: V Basileji jsem založil židovský stát. Kdybych to řekl dnes nahlas, odpověděl by mi všeobecný smích. Možná za pět let, ale určitě za padesát to bude vědět každý*“ (Herzl, [1896] 2009: 23). K výše uvedenému je třeba poznamenat, že hnutí sionismu nikdy nebylo přijímáno celou židovskou populací, ani samo hnutí nebylo

⁵ Pogromy v carském Rusku v 80. letech 19. století vyvolal atentát na ruského cara Alexandra II. Více viz <https://www.jewishvirtuallibrary.org/pogroms-2>

jednotné. Skrývá se v něm řada skupin, odnoží a frakcí, které se od sebe velmi odlišují. V 19. století se tak formují základní myšlenkové směry v evropském židovském společenství. Vzájemně se ovlivňují a zpětně na sebe také působí. Jednalo se o tyto směry: asimilační, sionistický a ortodoxní proud. Sionismus je odmítán z pozic stoupců asimilace i velkou částí ortodoxních Židů a také méně významnou částí židovských intelektuálů, kteří odmítají devalvovat „židovský ideál“ upnutím se na kus země. Židé by dle jejich výkladu měli zůstat nadnárodní: „*zůstat soli země. Plnit vyšší poslání. Sdílet bezprostředně židovství se světovou kulturou*“ (Sionismus: Idea a skutečnost, 1927: 25). Z podobných pozic také vyrůstá odmítání sionismu ortodoxního Židovstva. Postoj ortodoxních Židů je určen důležitým prvkem judaismu, který představuje víra, že stát Židů bude obnoven po příchodu Mesiáše, a ne z vůle světského nacionalistického hnutí (Čejka, 2007: 23). Spor konzervativního náboženského pohledu na židovskou emancipaci, která svůj výraz našla v liberalismu a sionismu, rozebíral ve svém díle i K. Moudrý, v němž poukazoval na podobnost s odporem proti novým myšlenkám a racionalistickému osvícenství katolické církve (Moudrý, 1936: 81).

Sionismus fakticky vzniká na náboženském základě, ale v průběhu svého vývoje získá řadu sekulárních stoupců a prakticky se sionistické hnutí dostává do střetu právě s náboženstvím, kdy je sionismus odmítán většinou ortodoxního Židovstva. Náboženství představovalo nejsilnější impuls, který nasměřoval sionistické snahy k osídlování Palestiny, a ne jiných oblastí.⁶ Za problematický fenomén ho považovali i mnozí židovští myslitelé a filozofové. Podle F. Rozenzweiga je sionismus problematický hned v několika rovinách. „*Zařazuje se do dlouhé série spasitelských hnutí, jak je judaismus neustále vytváří, a sdílí s nimi povahu tu více, tu méně velkolepých léček, jak království nebeské přimět, aby přišlo, brzy, již za našich dnů*“ (Bouretz, 2009a: 238). Rozenzweig předpokládal, že v budoucnu nastanou mezi židovským státem a náboženskými principy judaismu konflikty. Varoval také, aby sionismus nesklouzl k pouhému nacionalismu. Obává se, že po vzniku židovského státu, by se z židovství vytratila důležitá skutečnost daná exilem. Život židovského národa v exilu – v diaspoře, dodává přes veškeré každodenní potíže, problémy a nebezpečí ideu, že „*nejzazší smysl existence se nachází*

⁶Plánů na vytvoření židovského státu bylo v historii několik. Britové nabízeli sionistům k osídlení východní Afriku. Tento plán jako dočasné řešení dokonce někteří sionisté prosazovali, než byl definitivně zamítnut na sionistickém kongresu v roce 1905 a od té doby sionistická organizace prosazovala pouze vytvoření židovského státu v Palestině. V Sovětském svazu proběhl pokus o vytvoření Židovské autonomní oblasti v Birobidžanu na Dálném východě, v nacistickém Německu se rozpracovával plán na přesídlení Židů na Madagaskar.

mimo oblast všedního dne“ (ibid.: 240). Rosenzweig tedy pokládá za nutné zachovat centrum židovského života v diaspoře. Problematický pohled na sionismus přináší i Martin Buber. Buber v sionismu vidí ztělesnění rozporu židovského vědomí, v němž dochází ke střetu dvou protichůdných tendencí. Na jedné straně stojí touha vyrovnat se ostatním národům v politické existenci, na straně druhé, se nachází pocit výlučnosti, kterého se Židé nemohou vzdát a který je od ostatních národů izoluje (Bouretz 2009 b: 279-280).

Sionismus představoval rozsáhlé nekonzistentní hnutí, které slučovalo na základě společného cíle značně rozdílné proudy a uskupení. V průběhu doby vykrytalizovaly následující sionistické proudy: náboženský, revizionistický, všeobecný a levicový. Z jednotlivých sionistických frakcí se vyvinuly politická uskupení působící v Palestině. Jednotlivé sionistické frakce se lišily v přístupech k provedení společného cíle, ve formách politického zřízení, v míře vlivu náboženství, i v přístupu k domácímu obyvatelstvu v Palestině. Jedním z nejvýznamnějších zastánců pokojného soužití s arabským obyvatelstvem byl Achad Ha'am. Dle jeho názorů se Palestina měla stát domovem jak příchozích Židů, tak i stávajících arabských obyvatel (Schumsky 2018: 90-91).

Sionismus představoval problém i v jeho reflexi ve světě. Na příklad T. G. Masaryk považoval sionistické hnutí za vrcholně mravní a přijímal ho vesměs pozitivně,⁷ britské administrativě sionistické snahy komplikovaly správu palestinského území pro vzrůstající negativní reakce Arabů vyvolané židovským přistěhovalectvím. Sovětský svaz pohlížel na sionismus jako na nástroj britského imperialismu a paradoxně jako nástroj židovské buržoazie. Zásadní změny přicházejí po vzniku státu Izrael, kdy nastává v pozdějších letech silné odmítání sionismu. Vrchol kritiky nastává v 70. letech, kdy se 11. 10. 1975 podařilo prosadit rezoluci č. 3379, která byla přijata na valném shromáždění OSN a odsuzovala sionismus jako formu rasismu a rasové diskriminace. Rezoluci podpořily arabské země, země východního bloku a samozřejmě Sovětský svaz. Rezoluce navazovala na podobnou rezoluci z roku 1963, která se zaměřovala na eliminaci všech forem rasové diskriminace. V přijaté rezoluci z roku 1975 se mimo jiné uvádí: „*the manifestations of racial discriminations still in evidence in some areas in the world, some of which are imposed by certain Governments by means of legislative, administrative or*

⁷ Navzdory jeho kritickým reakcím na výstavbu jišuvu po návštěvě Palestiny v roce 1929.

other measures.“ (UN General Assembly, 2020: 83-84). Po předložení dalších dokumentů, v nichž byl sionismus postaven na stejnou úroveň jako Apartheid v Jihoafrické republice a rasismus v Zimbabwe, přijalo Valné shromáždění následující: „...*that zionism is a form of racism and racial discrimination*“ (Ibid). Odmítání sionismu se ukázalo v poválečném období jako nástroj antisemitské politiky zemí východního bloku a samozřejmě také Československa. Bylo nutné vyvarovat se nařčení z antisemitismu a z toho důvodu byla komunistickými orgány i v Československu užíván antisoinistický přístup k židovské populaci. Odpovídá tomu i popis hesla sionismus v encyklopedii vydané na sklonku 80. let. Sionismus je v československé encyklopedii prezentován jako „...*reakční šovinistická ideologie a politika židovské buržoazie, realizována prostřednictvím židovských organizací spojených s imperialistickými kruhy na Západě, zejména v USA*“ (Říman, 1987: 635).

1.2 Vývoj migrace na území Izraele

Imigrace do Palestiny probíhala samozřejmě po celou existenci diaspory, již od antiky, jednalo se o individuální migraci, masová migrace se objevuje daleko později (Gamm, 1948: 31). První větší skupiny přistěhovalců přicházejí do Palestiny na konci 18. století, kdy se asi 1500 Židů z Polska, Uher a Moravy rozhodlo přesídlit do Svaté země. Mnoho z nich náročnou cestu nepřežilo. Další skupina migrantů přišla do Palestiny v roce 1777. Na 300 chasidských rodin přišlo z Polska a v roce 1812 dorazila do Palestiny další skupina 400 židovských rodin z Litvy (Gilbert, 2002: 21-22). Motivace imigrace byla výhradně náboženská až od 19. století, spolu s rozmachem sionistických myšlenek a idejí, se začínají objevovat i jiné pohnutky než čistě náboženské. Do počátku kolonizace v druhé polovině 19. století se Židé stěhovali do Erec Jisrael, jak se doslovně uvádí v publikaci Sionistického obvodního výboru pro Čechy: „*modlit se a zemřít*“ (Židovská otázka a její řešení, 1912: 9). Židé v polovině 19. století představovali v Palestině menšinu s asi 10 – 12 000 obyvateli. Většina palestinských Židů tvořila městský proletariát, mnoho z nich nepracovalo, ale pobíralo tzv. chalukka – almužnu z diaspory. V některých oblastech například v Jeruzalémě představovala chalukka hlavní zdroj místního židovského obyvatelstva (Gamm, 1948: 34).

Významnou změnou, která se objevuje od 70. let 19. století a posléze ji silně reflektuje sionistické hnutí, je snaha vybudovat židovské zemědělství v Palestině. Proměna podoby

přistěhovalectví započala založením první zemědělské školy v Palestině Mikve Jisrael – Naděje Israele, nacházela se nedaleko města Jaffa (Turner, 1991: 42). Za zrodem této školy v roce 1870 stála nesionistická organizace Alliance israelité universell (Alliance israelité universell, 2020). Osidlovací proces Palestiny podporovali židovští filantropové Maurice de Hirsch, který také finančně podporoval výše zmíněnou organizaci Alliance israelité universell, a Edmund Rotschild. Rotschild podporoval židovskou kolonizaci i samostatně, stál například v roce 1878 u zrodu osady Petah Tikva – Brána naděje (Turner, 1991: 42), což byla první osada v Palestině založená na myšlence vybudování židovského zemědělství (Petah Tikva, 2018). Díky jeho podpoře existovalo v Palestině devět kolonií. Kolonizační proces Palestiny, která byla v 19. století velmi řídko obydlená, započal tedy ještě před vznikem sionistické organizace. V letech 1850–1882 přišlo do Palestiny asi 25 000 Židů. Přistěhovanci zakládali samosprávné kolonie zvané mošavot (Johnson, 2007: 417). V průběhu 19. století dochází také ke kolonizačním pokusům křesťanů. V 60. letech 19. století proběhl epizodický pokus nedaleko Jaffy amerických křesťanských kolonistů, který díky finančnímu krachu výpravy a tropickým nemocem ztroskotal. Větší úspěch a zejména význam pro budoucí židovské osídlení měla kolonizace německých templerů,⁸ kteří zakládali kolonie – největší z nich byla založena v Haifě v roce 1868, dále v Jaffě, Jeruzalémě, následovaly osady Sarona, Wilhelma, Betlehem v Galileji či Waldheim (Temple Society, 2020). Templeři zakládali zejména vinice, oranžovníkové sady, zelinářské zahrady budovaly silnice a infrastrukturu. Pro židovské přistěhovalce byl úspěch německých kolonistů zdrojem motivace a později i cenných poznatků, neboť později židovští přistěhovanci při návštěvách templerských osad studovali jejich metody a postupy (Gamm, 1948: 64–67).

Zásadní proměna židovského přistěhovalectví nastává v průběhu 19. století. Od druhé poloviny 19. století přicházeli židovští imigranti do Palestiny v přistěhovaleckých vlnách, takzvaných alijích. První z nich, tzv. první aliju, iniciovala vlna pogromů v Rusku v 80. letech 19. století.⁹ Lidé se snažili nalézt útočiště před pronásledováním především na západě, ale mnoho jich směřovalo do Erec Jisrael (Johnson, 2007: 416). První alija probíhala v letech 1882–1903 a v jejím průběhu přicestovalo do Erec Jisrael 20–30 tisíc židovských kolonistů. Před zahájením první alije v roce 1882 nežilo v Palestině více než 24 000 Židů. Mezi prvními kolonisty byla velmi vysoká míra fluktuace, zapříčiněná velmi

⁸ Templerská společnost byla protestantské náboženské hnutí, založené v Bádensku-Württenbersku v roce 1861.

⁹ Pogromy byly vyvolány atentátem na ruského cara Alexandra II. v roce 1881.

těžkými podmínkami pro vybudování životaschopných osad. Malá skupina přistěhovalců se již v tomto období pokusila založit osady fungující na družstevní bázi. Rekrutovali se ze silně levicového hnutí Bilu. Těžké podmínky ale zapříčinily neúspěch jejich osidlovacích aktivit. Většina ze stoupenců hnutí Bilu opustila Palestinu, zbylí po podpoře od E. Rotschilda odešli do jiných částí Palestiny (Zionism: BILU, 2019).

Druhá alija proběhla v letech 1904-1914, kdy do Palestiny přišlo asi 40 tisíc osob. Důvody, které ji podnítily, byly podobné jako u první alije – sílící antisemitismus a vlna pogromů v Rusku. V průběhu druhé alije došlo k založení Tel Avivu¹⁰, kde na počátku 1. světové války v roce 1914 bydlelo více než 200 židovských obyvatel (Gilbert, 2002: 39–44). Židé přicházející v rámci druhé přistěhovalecké vlny byli většinou silně levicově orientováni.

Zásadní zlom pro dějiny Palestiny představovala první světová válka. Během války v roce 1917 vydala vláda Velké Británie Balfourovu deklaraci. Jednalo se o otevřený dopis zasláný ministrem zahraničí Velké Británie lordem Balfourem baronovi Edmondovi Rotschildovi. V deklaraci se zavázala britská vláda napomáhat s vytvořením židovské národní domoviny v Palestině (Zionism: BILU, 2019).

Podpora Velké Británie při snahách sionistů vybudovat židovskou domovinu na území Palestiny, představovala velice důležitý mezinárodní počín. Sionistické snahy získaly alespoň částečné mezinárodní uznání, což se pozitivně projevilo na další migraci. Výše uvedené události iniciovaly v pořadí třetí aliju, vymezenou lety 1919-1923. Během čtyř let se do země přistěhovalo 35-40 tisíc osob (Čejka, 2007: 26). Následkem válečných událostí a rozpadem Osmanské říše přešlo roku 1922 území Palestiny pod správu Velké Británie, která získala mandát spravovat území od Společnosti národů. Daná skutečnost dávala velké pozitivní vyhlídky pro usnadnění sionistických snah. V samotném dokumentu – v Palestinském mandátu se v článku 6 uvádí: „*The Administration of Palestine, while ensuring that the rights and position of other sections of the population are not prejudiced, shall facilitate Jewish immigration under suitable conditions...*“ (Yale Law School, 2020). Dle dalšího znění mandátu, britská správa uzná příslušnou židovskou agenturu jako orgán, s nímž bude spolupracovat při uskutečňování snah vybudovat

¹⁰ Sionistické ideály – především návrat k půdě se promítly i do podoby budovaného města. V roce 1925 připravil urbanista Patrick Geddes (1854-1932) plán výstavby Tel Avivu, který slučoval zemědělské osídlení a urbanismus a zapojil se tak mezi tzv. zahradní města. (Hall, 2014: 193-194)

v Palestině židovské osídlení. Zavázala se také v mandátu poskytnout židovským usedlíkům půdu vhodnou k osídlení (Ibid.).

Situace se tedy pro židovské osidlování země zdála být příhodná. Britská prosionistická politika však narazila na silný odpor arabských obyvatel. Naneštěstí se na počátku 20. let začaly odehrávat první závažné konflikty mezi Židy a Araby, vyvolané zejména židovským přistěhovalectvím. Velká Británie na situaci omezením židovské imigrace do mandátního území prostřednictvím tzv. Bílé knihy. W. Churchill jako ministr kolonií vydal zmiňovaný dokument, v němž se omezuje židovské přistěhovalectví v závislosti na ekonomické absorpční kapacitě země (*British White Papers*, 2019).

I přes restriktce pokračovala imigrace i v dalších letech. Další vlna přistěhovalců čtvrtá alija se realizovala v letech 1924-1928, za dobu jejího trvání se přistěhovalo 67 tisíc nových obyvatel, převážně z Polska. Židé odcházeli v důsledku zhoršení ekonomické situace v Polsku ve 20. letech. Současně USA vydaly zákony omezující imigraci a z toho důvodu se snažila řada Židů uchýlit do Palestiny. Příchozí již nebyli ve většině levicoví nadšenci zapojující se do kolektivního budování zemědělských osad, jako tomu bylo u předchozí alije. Přicházeli zejména příslušníci střední třídy, kteří se usídlovali převážně ve městech – zejména v Tel Avivu (Ministry of Aliyah and Integration, 2019)

Britské správě se nepokoje zastavit nepodařilo, naopak v roce 1929 rozhořela další vlna násilí. I když vyšetřovací komise z rozpoutání nepokojů vinila palestinské Araby, určila za hlavní motiv konfliktů sionistické snahy osidlovat mandátní území a pokračující imigraci. Z toho důvodu byla vydána Passfieldova Bílá kniha, která ještě více omezovala židovské přistěhovalectví a nákup půdy sionistickými organizacemi. Po velmi bouřlivé reakci na silné restriktce ze strany Velké Británie, došlo záhy k přehodnocení závěrů a zmírnění restrikcí britskou vládou (Sachar, 1998: 164-165). Další přistěhovalcká vlna v pořadí již pátá, bývá vymežována lety 1929-1939. Příchozí do Palestiny v tomto období představovali zejména němečtí Židé. Udává se, že v průběhu této alije přišlo do Palestiny 250 tisíc osob (Čejka, 2007:26). Pátá alija se časově prolíná s další značně specifickou přistěhovalckou vlnou.

Následkem přetrvávajícího britského omezení přistěhovalectví do Palestiny se od roku 1934 začalo organizovat ilegální přistěhovalectví s názvem Alija Bet. Snaha o vystěhování se do Palestiny vzrostla v souvislosti s událostmi v Německu, kdy se v roce 1933 chopili nacisté moci a o dva roky později vstoupily v platnost norimberské zákony.

Významnou organizací, která se nejvýznamněji na této ilegální přistěhovalecké vlně podílela, byla Hagana (Holly, 1995: 67). Přistěhovanci se v průběhu této vlny do Palestiny dopravovali po moři na často nevyhovujících plavidlech, z nichž některé měly tragický osud. Britská správa v roce 1939 vydala opět další Bílou knihu, v níž opětovně ztížila legální migraci do mandátního území. V průběhu 2. světové války pokračovala ilegální imigrace do Palestiny (Alija Bet), nadále se budovaly nové osady. Například skupina Židů z Československa, která přišla do Palestiny těsně před válkou, založila kibuc Narbata (Gilbert, 2002: 124). Snahami o zintenzivnění imigrace v průběhu válečných let se i přes britská omezení sionističtí představitelé intenzivně zabývali. Aktivní v této otázce byl zejména D. Ben Gurion, který následkem předválečného vývoje v Evropě změnil své stanovisko a na rozdíl od podpory migrace přesvědčených levicových pionýrů, začal prosazovat myšlenku masivní migrace pro všechny ohrožené Židy (Ohana, 2017: 19). Později byl zformulován tzv. The One Million Plan, jehož cílem bylo přivést do Palestiny během 18 měsíců jeden milion Židů. Plán připravila skupina odborníků, narážel na odpor britské správy k masovému přistěhovalectví do Palestiny. Důležité části plánu se začaly implementovat po ustanovení Státu Izrael (Ohana, 2017: 31). V poválečném období probíhala vedle legálního přistěhovalectví ještě nadále až do vzniku Státu Izrael ilegální přistěhovalecká vlna Alija Bet. Mnoho z lodí přepravujících uprchlíky bylo zadrženo a internováno britskými úřady v detenčních táborech na Kypru. V polovině roku 1947 bylo pro účely ilegální imigrace do Erec Jisrael k dispozici téměř 50 plavidel (Holly, 1995: 84-85).

Pokud se na sledované období podíváme pohledem dobových statistik, lze vysledovat, odkud imigranti do Palestiny a po ustanovení státu v květnu 1948 do Izraele přicházeli. Podle dat z Izraelského statistického úřadu se na území Izraele v letech 1919–1948 celkem přistěhovalo 482 857 přistěhovalců. Z čehož největší procento tvořili přistěhovanci z Evropy – 377 381. Po zřízení izraelského státu se počty přistěhovalců rychle zvyšují v letech 1948–1951 se přistěhovalo do Izraele 687 624 osob. Téměř polovinu z nich tvořili přistěhovanci z Evropy v absolutních číslech 326 786 (Central Bureau of Statistics, 2006). V letech 1952–1954 se celkem přistěhovalo 54 676 osob, mezi léty 1955–1957 pak 166 492 osob. Pokles nastává v období 1958–1960, kdy se přistěhovalo 75970 osob, ale v následujícím období mezi roky 1961–1964 byl zaznamenán nárůst až na 228 793 osob.

Dle statistik z izraelského Central Bureau of Statistics lze přehledně zjistit počty imigrantů z Československa do Izraele: v letech 1948 – 1951 se jednalo o 18 788 osob, v následujících letech následuje významný pokles, v dalším sledovaném období mezi lety 1952-1960 jde pouze o 783 osob, mezi lety 1961 – 1971 se nárůst počtu imigrantů zvyšuje na 2754 osob a následuje sestupná tendence v 70. letech konkrétně mezi lety 1972-1979 přistěhovalců z ČSR do Izraele přišlo 888 a v 80. letech se jedná pouze o 462 osob (Central Bureau of Statistics, 2006).

1.3 Sionistické organizace a formování izraelské společnosti

V roce 1891 založil Baron M. de Hirsch The Jewish Colonization Association, která měla finančně podporovat židovskou emigraci primárně z východní Evropy (Krupp, 1999: 53). Podílníky ve společnosti byli i další filantropové podporující kolonizaci Palestiny.¹¹ The Jewish Colonization Association podporovala emigraci Židů nejen do Erec Jisrael, ale také do dalších zemí, především do států na americkém kontinentě. V roce 1899 Rotschild převedl pod zmíněnou asociaci kolonie v Palestině, které do té doby podporoval a poskytl asociaci značné finanční prostředky na jejich další podporu (*Jewish Colonization Association (ICA)*, 2020).

Pozdější sionistické hnutí kriticky a s despektem nahlíželo na aktivity filantropů a na působení kolonistů v osadách filantropy zřizovanými. Samozřejmě zde hraje roli i levicové smýšlení části sionistů a také fakt, že předchozí kolonizace se neudála v režii sionistických organizací a dle jimi zastávaných idejí. V sionistické publikaci *Židovská otázka a její řešení* se uvádí důvody, které zapříčinily neúspěch aktivit filantropů: „...*tyto kolonizační pokusy se nezdařily, ježto byly vedeny duchem almužnictví a kolonisté nebyli vychováni k samostatné existenci, nýbrž zvykali si spoléhat na své bohaté dobrodince. Teprve když sionismus vzbudil nadšení pro práci v Palestýně jakožto práci národní a spojil zemědělskou kolonizaci s prací kulturní, průmyslovou a školskou, počíná potěšitelný vývoj kolonií...Hlavní zásluhu má však sionistická práce...*“ (1912: 9). Zde je nutné podotknout, že téměř žádná kolonie by bez masivní počáteční podpory od sionistických, či filantropických organizací neměla šanci obstát a rozvinout se do samostatné existence. Sionisté oceňovali proměnu od dobročinnosti k organizované svépomoci. Prostřednictvím organizované svépomoci mělo být dosaženo mobilizace

¹¹ Například baron Edmund de Rotschild, J. Goldsmid, E. J. Cassel a další.

nové síly židovského života – národního kapitálu (Mechner, 1937/38: 1). Velký důraz na kolektivní rozsáhlou práci při kolonizaci Erec Jisrael klade například i Max Nordau¹², odmítá kolonizaci v malém měřítku a „*tajnému se vkrádání do Palestiny*“ (Nordau, 1927: 11).

V průběhu první alija došlo k ustanovení nejvýznamnější organizace pro osidlování Palestiny a pro výstavbu jišuvu – Světové sionistické organizace. V roce 1897 se v Basileji konal první sionistický kongres. Na kongresu vznikla Světová sionistická organizace, byl přijat tzv. basilejský program a do čela organizace byl zvolen Theodor Herzl¹³ (Krupp, 1999: 43). Basilejský program představoval základní ideu „*zřízení veřejnoprávně zajištěné domoviny pro židovský národ v Palestině*“ (Bein, 1939: 7). Herzl byl přesvědčený, že právě díky založení Světové sionistické konference, vznikne dříve nebo později samostatný židovský stát (Herzl, 2009: 23). Nedlouho před kongresem vydal své dílo *Der Juden staat*, v němž naznačil plán osidlování a vznik nových organizací. Kniha se stala, jak uvedl ve svém spise Max Nordau, východiskem politického sionismu. Nordau zdůraznil, že se jedná o výtvar jedince, který nemůže obsáhnout celý program sionismu. Vybudování sionistického programu spatřoval na základě kolektivní práce vedenou s Herzlovým duchem (Nordau, 1927: 9). Individualismus se v rámci sionistického hnutí potýkal s vážnou kritikou. Důležitým tmelícím prvkem celého hnutí byla silná idea podpořená kooperací a kolektivní prací na výstavbě židovské domoviny. Poukazuje na to i skutečnost, že se Herzl názorově rozešel s baronem Hirschem, jemuž vyčítal absenci idealismu, Herzl v dopise adresovaném Hirschovi uvedl: „*Legenda, která je o Vás rozšířena, je zřejmě klamná. Pěstujete židovskou věc jako sport. Tak jako necháváte závodit koně, tak necháváte stěhovat Židy. A proti tomu protestuji co nejrozhodněji. Žid není hračka*“ (Lichtwitz, 1937: 50). Sionistická organizace byla založena na demokraticko-parlamentárních zásadách a její činnost podléhala sionistickému kongresu jako nejvyššímu orgánu. Od ustavujícího kongresu do roku 1901 se kongres scházel každoročně, poté s přestávkou v období války každý druhý rok. Volební právo náleželo všem Židům starším osmnácti let platících šekel¹⁴ (Bein, 1939:

¹² Max Nordau (1849-1923) byl představitel sionistického hnutí, jeden ze zakladatelů Světové sionistické organizace, nacházel se v čele řady sionistických kongresů.

¹³ Theodor Herzl (1860-1904) nejvýznamnější představitel sionistického hnutí, zakladatel politického sionismu.

¹⁴ Šekel byla listina (jiní autoři např. Lichtwitz ji označují za členskou legitimaci), jíž si mohl každý Žid zakoupit a dal tím najevo podporu basilejského programu. Z financí získaných prodejem šekelu Sionistická organizace financovala svou činnost, propagaci a vzdělávání. Výše šekelu byla stanovena dle

8-9). V prvních letech existence Sionistické organizace představoval nejdůležitější sionistické periodikum časopis *Die Welt* vycházející ve Vídni (Nordau, 1927: 11). Sionistická organizace v sobě obsahovala několik frakcí a stran, které se mnohdy názorově střetávaly. Jak uvádí Lichtwitz: „*Byla věrným obrazem židovského národa se všemi jeho sociálními a kulturními odstíny a proudy*“ (1937: 67). Z jednotlivých uskupení v rámci sionistické organizace se velmi často formovaly politické strany. Štěpení na jednotlivé názorové skupiny probíhalo na počátku 20. století, kdy vzniká řada hnutí. V roce 1902 vznikl svaz náboženských sionistů Mizrachi, snažící se naplnit basilejský program v souladu s tradičním náboženským zákonem. Navazoval stejně jako pozdější politická strana náboženských sionistů Mafdal¹⁵ na učení rabína Abrahama J. H. Kooka¹⁶ (Mendel, 2000: 62). Mizrachi cílila na ortodoxní Židy zejména z východu Evropy. Silný a významný proud v sionistickém hnutí, i když značně roztržštěný, představovali levicově smýšlející sionisté. Marxistickou levici představovala strana Poalej Cijon – dělníci Sionu,¹⁷ její hlavní programové body představovaly: sionismus, socialismus a emancipace v diaspoře (Locker, 1932: 3). Dále vznikly nemarxistické dělnické organizace Zeire Cijon (Mládež Sionu) a Hapoel Hacair (Mladý dělník). V Palestině proběhl pokus sloučit roztržštěné levicové hnutí do jedné politické strany, v roce 1919 vznikla Achdut ha-avoda. Hnutí Hapoel Hacair do uskupení zatím nevstoupilo, až v roce 1930 se spojilo se stranou Achdut ha-avoda v novém politickém uskupení Mapaj (Zouplna, 2007: 64-67). Silnou pozici si od 20. let v levicovém hnutí budoval systematicky čelný politik jišuvu i pozdějšího státu Izrael David Ben Gurion. Vedle levicových stran se v Palestině v roce 1920 ustanovila silná odborová organizace Histadrut,¹⁸ která dokonce plnila mnoho funkcí dalece přesahující rámec odborového hnutí. Představovala kromě jiného i důležitou organizaci pro hospodářství v Palestině, zakládáním řady podniků a významně

jednotlivých států – na západě se platila 1 marka, koruna, šilink atp. v Rusku byla určena částka 50 kopejek.

¹⁵ Strana Mafdal vznikla v roce 1956 v Izraeli.

¹⁶ Učení rabína Kooka představuje ideový zdroj i pro židovský ortodoxní fundamentalismus, jeho učení rozvíjí například Guš emunim – Blok věrných, jehož stoupenci představují radikální skupinu, jejímž cílem je co nejrychleji kompletně osídlit Svatou zemi. Jsou velmi aktivní v osadnickém hnutí, přičemž se často dostávají i do ozbrojených konfliktů s palestinskými Araby. Více viz ČEJKA, Marek, 2003. *Judaismus, politika a stát Izrael*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 80-210-3087-9. V 50. letech se dokonce u části ultraortodoxních Židů objevuje nový názor, který dává holokaust za vinu právě sionismu (Kepel, 2004: 146).

¹⁷ V počátcích strany nebylo jednoznačné, jakým směrem se bude nadále hnutí ubírat, v rámci strany probíhaly zápasy o převahu jednotlivých konceptů a idejí. Část Poalej Cijon bojkotovala práci v Sionistické organizaci – z třídních důvodů. V ČSR také existovala odnož strany Poalej Cijon hlásící se k socialistické II. Internacionále (Židovský socialista, 1919: 4)

¹⁸ Celým názvem Histadrut klalit šel ha-ovdim ha-ivrijim be-Erce Jisrael – Všeobecná organizace hebrejských pracujících v Palestině

napomáhala kolonizaci země (Věstník Židovské obce náboženské v Praze, 1948: 145). V pozdějším vývoji vznikla ještě řada dalších odborových organizací, které byly napojené na jednotlivá politická uskupení. Nejdůležitější postavení měl vždy odborový svaz Histadrut, s nímž se často další odborové centrály později slučovaly.

Většina členů sionistické organizace představovala politický střed, nazývaný všeobecní sionisté, v čele s prezidentem Sionistické organizace Ch. Weizmannem. Všeobecní sionisté se diferenciovali až relativně pozdě v roce 1935, kdy vznikla dvě značně vyhraněná uskupení – pravicově měšťanský Svaz všeobecných sionistů a levicovější stranu středu Sdružení všeobecných sionistů (Bein, 1939: 12). Radikálnější pravicově orientovaní Židé vytvořili revizionistické uskupení, v jejímž čele stál Vladimír Žabotinskij, pro názorové neshody dokonce ve třicátých letech revizionisté vystoupili ze Sionistické organizace a vytvořili vlastní Novou sionistickou organizaci (Lichtwitz, 1937: 67-68). Sionistická organizace sdružovala také velké množství mládežnických organizací, z nichž některé byly propojeny se zmiňovanými stranami. Například mladí náboženští sionisté se sdružovali ve spolku Bne Akiba – Synové Akibovi, značně rozšířené bylo socialistické hnutí mládeže. Mezi významné socialistické mládežnické organizace patřily následující: Hechaluc (Průkopník), Hašomer Hacair, Gordonia a Hanoar Haoved. Dále stoupenci revizionistických myšlenek vytvořili uskupení Brit Trumpeldor (Betar), přívrženci politicky nevyhraněného sionismu vytvořili organizace Makabi Hacair, a Hanoar Hatzioni (Bein, 1939: 13).

Sionistická organizace zakládala pro praktické provádění jejích ideálů a cílů další organizace zodpovědné za průběh osidlování Erec Jisrael. Primární úkol obstarávat finance na nákup půdy v Palestině získala Židovská koloniální banka (Jewish Colonial Trust) založena roku 1899 (Nordau 1927, s. 12). Velmi brzy přešly hlavní aktivity na nově vytvořenou Anglicko-Palestinskou banku (Zionism: Jewish Colonial Trust, 2019). Samotný nákup půdy v Palestině měl provádět Keren Kayemeth Leisrael-Židovský národní fond založený roku 1901, jehož hlavní náplň představovalo: „*získávání palestýnské půdy v nezcizitelný majetek židovského národa*“ (Sionismus: Idea a skutečnost, 1927: 83). Výše uvedená formulace je velice důležitá, neboť díky této myšlence fond s půdou neobchodoval. Půda zůstávala národním majetkem, fond ji dlouhodobě pouze pronajímal.¹⁹ Keren Kayemeth Lejisrael představoval nástroj židovské

¹⁹ Stále stejná situace je ve státě Izrael i v současnosti, část půdy je dlouhodobě pronajímána, vlastníkem zůstává stát.

pozemkové politiky na vesnicích i ve městě a do velké míry ovlivňoval i sociální skladbu Palestiny. Reguloval nakládání s pozemky, čímž ovlivňoval ceny a velikosti soukromé držby půdy, protože nájemci mohli pronajatou půdu obdělávat výhradně vlastní prací. Zakázáno bylo najímat arabské dělníky, výjimečně mohlo být využito židovských námezdních dělníků. Keren Kayemeth Lejisrael shromažďoval také finance na nákup půdy prostřednictvím sbírek z celého světa (Keren Kayemeth Lejisrael, 2019). Až do roku 1921 fond zajišťoval všechny činnosti od nákupu půdy, přes pomoc při usídlení nájemce (Sionismus: Idea a skutečnost, 1927: 83-84). Další organizace zřízená pro nákup židovských pozemků Palestine land development Company²⁰ byla činná od roku 1909 a spolupracovala s Národním židovským fondem-Keren Kayemeth Lejisrael (Mechner, 1937-1938: 16).

V roce 1920 byla založena další důležitá sionistická organizace Keren Hajessod – Zakládající fond, jehož hlavním cílem byla podpora kolonizace Erec Jisrael. Organizace představovala ústřední finanční nástroj pro výstavbu židovské domoviny v Palestině (Palästina, 1926: 1). Ve svém manifestu se zástupci organizace a sionistického hnutí odvolávají na celé židovstvo a mimo jiné prohlašují: *„The moment has arrived for the concentration of Jewish effort on the upbuilding of the Jewish National Home. The lofty enterprise to which Jewry stands committed in the sight of the world, demands the active co-operation of Jews of all classes and opinions, whose common obligation it has now become. If the reconstruction of Palestine is to be effectively undertaken, financial resources and funds on the amplest scale will be required.“* (Keren Hayesod Manifesto - 1920, 2018). V propagační brožuře sionistů je úloha organizací jasně vymezena – Keren Kayemeth získává půdu, Keren Hajessod buduje (Mechner, 1937/1938: 25). Keren Hajessod poskytoval rodinám usedlíků půjčky v plné výši pro jejich usídlení. Financoval výstavbu domů pro rodiny přistěhovalců, poskytoval jim domácí zvířata, stroje a nástroje potřebné k obdělávání půdy, hnojiva a setbu. Průměrné náklady na jednu rodinu se pohybovaly kolem 700 palestinských liber²¹ (Keren Hajessod, 1927: 6-7). Fond se nezaměřoval jen na podporu zemědělských usedlostí, ale podporoval i výstavbu a rozvoj městských sídlišť za přispění finančních prostředků Keren Kayemeth Lejisrael. V propagačních materiálech je zejména Tel Aviv, město se 100% podílem židovského

²⁰ Téměř všechny uváděné sionistické organizace stále existují – viz <https://www.ildc.co.il/en/category/Milestones>

²¹ Například v roce 1925 poskytl fond Keren Hajessod 40 osadám, v nichž celkem žilo 3711 lidí, z toho 2529 pracovníků celkem 832 tažných zvířat, 925 plemenných krav, 3044 běžných dojníc, 41 937 kusů drůbeže, 2930 strojů a strojního zařízení, 21 traktorů a 12 mlátiček.

obyvatelstva, považován za pýchu jišuvu (Mechner, 1937/1938: 10). Mezi lety 1921-1926 vynaložil fond Keren Hajessod na zemědělskou kolonizaci země 846 447 palestinských liber, což činilo více než 32 % z celkových výdajů fondu, na vzdělávání fond poskytl 489 119 liber, tedy téměř 19 % všech výdajů, na výstavbu a rozvoj městského osídlení 487 445 liber, 18,65 %, na imigraci 303 949 liber, téměř 12 %, na zdravotnictví a sanitární práce 208 167, 8 % všech nákladů. Celkem za pět let investoval do kolonizace s připočtením administrativních nákladů a nákladů vynaložených na náboženské instituce a komunitní zařízení 2 613 115 liber (Keren Hajessod, 1927: 21). Organizace se také snažila napomáhat imigraci. Emigrace Židů z Evropy nesměřovala jen do Palestiny, ale také do dalších států, zejména do Spojených států Amerických či Kanady. Palestina byla v propagačních materiálech organizace označována jako pravé místo pro židovské přistěhovalectví, na což poukazovala vzrůstajícím počtem imigrantů (Palästina, 1926: 4). Pro příchozí zajišťoval fond imigrační domy, kam se mohli po příjezdu imigranti uchýlit. Takové domy existovaly například v Haifě a Jaffě (Ibid: 9-10) tedy v blízkosti největších palestinských přístavů.

Po první světové válce se v rámci jišuvu vytvořily volené orgány zastupující židovskou populaci v Palestině. V roce 1920 proběhly volby a ustanovilo se Shromáždění volených – Asefat ha nivcharim, exekutivním orgánem se pak stala Národní rada – Vaad Leumi (Zouplna 2007: 46). Volená uskupení ale reprezentovala pouze sionisticky orientovanou část židovské společnosti v Palestině, nesionističtí Židé je bojkotovali. Na činnost fondů od roku 1921 dohlížela místo sionistické organizace nově vytvořená Palestinská sionistická exekutiva a o osm let později její roli převzala Jewish Agency Sochnut – Židovská agentura (Čejka, 2007: 51). Židovská agentura představovala reprezentativní orgán Židů rozšířený i o nesionisticky smýšlející část židovstva, přestože její cíle byly vysloveně sionistické²²(Lichtwitz, 1937: 124-125). Židovská agentura jednala s britskou mandátní správou dle znění výše uvedeného citovaného mandátu a zastupovala židovské zájmy v Palestině. Sionistické organizace představovaly velmi důležitý prvek pro výstavbu židovského osídlení, neboť bylo nutné řešit významné problémy, jejichž překonání vyžadovalo koordinaci a spolupráci. Některé z problémů se již objevují u prvních kolonií financovaných filantropy. Předně se jedná o neúplnou sociální skladbu

²² Jako nejdůležitější 4 body ústavy Židovské agentury Lichtwitz uvádí: „1. podporovati a šířiti palestinské přistěhovalectví, 2. podporovati a šířiti hebrejský jazyk, 3. získávati půdu do židovského majetku, 4. provésti zemědělskou kolonizaci Palestiny.“ (1937: 125) lichtwitz

Židů. Chyběli zejména židovští dělníci a zemědělci. Židovský zemědělec představoval pro sionisty ideál (Soukupová, 2002: 14).

Sionistickým snahám významně také napomáhala organizace JOINT – American Jewish Joint Distribution Committee.²³ JOINT byla americká dobročinná židovská organizace, která byla založena již roku 1914 s cílem pomáhat Židům postiženým válkou. Intenzivně židovským komunitám pomáhala i v poválečném období především finančními dotacemi, zásilkami potravin, léků, a dalších potřebných věcí. Organizace pomáhala imigrantům a uprchlíkům (JDC, 2019). Aktivní byla po celém světě. V Palestině se podílela finančně na budování hospodářství a financovala značné množství školských zařízení. Významně se JDC podílela na financování ústředí pro hachšará ve 12 různých zemích v letech 1933-1939. Desetitisícům Židů pomohla odejít z ohrožené Evropy do Palestiny (Věstník ŽONP, 10/15). V podpoře emigrace Židů bude organizace pokračovat i v poválečných letech a po ustanovení státu Izrael.

Sionisté zakládali na území Palestiny nové osady, které se od sebe, jak bude níže uvedeno, liší dle různých hledisek. Židovská kolonizace se uskutečňovala v následujících typech osídlení: mošavot, kvucah, kibuc, mošve poalim, mošav ovdim, mošav šitufi. Některé typy sídel se neosvědčily, jiné si jsou v mnohém podobné.

Nejstarší osady zakládány již v průběhu první alije se nazývaly mošavot. Jednalo se o usedlosti méně ovlivněné pozdějšími ideologickými hledisky, zakládaly se na individuální bázi a fungovala zde námezdní práce.²⁴ Postupem doby, pod vlivem sionistické ideologie, v níž se zdůrazňovala židovská práce na výstavbě Izraele, dále silně levicová orientace především účastníků druhé přistěhovalecké vlny a v neposlední řadě velice obtížné podmínky pro kolonizaci Palestiny daly vzniknout myšlenka kolektivních osad.²⁵ Kolektivních osad bylo několik typů dle jejich velikosti, zaměření a stupně kolektivního způsobu života. Někteří doboví autoři označovali otevřeně osady za komunistická sdružení. Například A. Musil, který kriticky pohlížel na vztah obyvatel kolektivních osad ke společnému majetku a k celkovému ideologickému zapálení osadníků (Musil, 1937: 62-63). Což samozřejmě stojí v ostrém protikladu sionistickému

²³ Pro organizaci bývá používána zkratka JOINT, či JDC.

²⁴ V počátcích jako námezdní dělníci pracovali v osadách i arabští dělníci, často se tak dělo v osadách podporovaných filantropy. V pozdější době postupem prosazování jednotlivých ideálů arabská námezdní práce úplně vymizela a bylo možné zaměstnávat jen židovské pracovníky.

²⁵ Jak bylo poznamenáno výše, myšlenka kolektivních osad se již v průběhu osídlování Palestiny objevila u hnutí Bilu.

výkladu a informování o osadnických úspěších. Zakládání kolonie se nacházely často v odlehlých špatně dostupných oblastech, vyžadujících náročnou úpravu a melioraci pro budoucí rozvoj. Kolonistům, jak bylo uvedeno výše, se nedostávalo také zkušeností a potřebných znalostí pro práci v zemědělství, problémy představovaly také náročné klimatické podmínky, na něž si museli přistěhovalci zvykat (Galilea, 1947).²⁶ Dále konflikty s arabským obyvatelstvem působily nově vznikajícím obcím značné potíže. Se všemi uvedenými obtížemi se museli kolonisté vypořádat, přičemž se ukazovala výhoda svépomocných kolektivních osad. Jak poznamenává H. Near ve své publikaci, i v některých mošavot se nejprve v první fázi hospodařilo kolektivně, až později se pozemky a majetek rozdělovaly (2007: 11). První kolektivní osady označované jako mošve poalim²⁷ byly zakládány v blízkosti jednotlivých mošavot a sloužily pro ubytování pracovníků z místních plantáží. Mošve poalim disponovaly kolektivními menšími majetky, neboť primárním zdrojem obživy obyvatel měla být mzda za práci na plantážích a vinicích v mošavot. Občinné pozemky obdělávali obyvatelé kolektivních osad ve volném čase (Dayan, 1947: 10). Výše uvedený model sídliště odporoval do velké míry sionistické ideologii odmítající námezdní práci. Představoval spíše experiment při tvorbě **pospolitých obcí** a po rozvoji ostatních typů sídlišť byl tento model opuštěn. Větší úspěch zaznamenaly zemědělské kolektivní kolonie kvucah, představovaly společenství malých skupin 10–15 lidí, ale mohly se rozrůst až na 100 až 150 členů (Gamm, 1947: 88). Charakter kvucah utvářela základní myšlenka společné produkce, společné práce a společného výtěžku. První kvucah vytvořenou v roce 1909 v Palestině mladými²⁸ účastníky druhé alije byla Deganija. (Near, 2007: 13) Jeden z zakladatelů Deganije uvedl následující důvody vedoucí k vytvoření kolektivní osady: „*Hlavným motivom skupiny bolo viesť farmu na základe kolektívnej zodpovednosti svojich vlastných členov. Preniknúť do pozícií nájomnej práce vo vtedajších židovských dedinách, ich neuspokojovalo ... Židovskí robotníci musia prijať iné metódy osídlenia. Musia obrábať pôdu svojimi vlastnými rukami a musia ponajprv získať úrodu potrebnú k svojej výžive.*“ (Dayan, 1947: 11). Principy života v kvucah shrnul ve své publikaci Gamm do následujících bodů: „*1. všechna práce v sídle je konána členy kvutzahu, 2. zřízení je v ruce kvutzahu, který volí členy komisí pro různé práce, 3. platy neexistují, kvutzach dá*

²⁶ Sionistické organizace jako například Keren Hayessod ve svých propagačních materiálech prezentovaly úspěchy kolonizačního procesu realizovaného v těžkých podmínkách, jako například v uvedené publikaci, která obsahuje detailní informace o vzniku jednotlivých osad na území Galileje.

²⁷ První osada Mošve poalim – Ainanim, byla vybudována na předměstí Petah Tikvah.

²⁸ H. Near ve své publikaci uvádí průměrný věk zakladatelů Deganije 17,4 let.

členům všechno zaopatření, 4. muži a ženy mají stejná práva, 5. opatrování dětí se děje v jeslích.“ (Gamm, 1947: 84). Po první světové válce se sídliště typu kvucah rozšiřují a snaží se kombinovat průmysl se zemědělstvím a vzniká tak další typ kolektivní osady kibuc. Organizace kibuců byla podobná jako v kvucah – společné vlastnictví výrobních prostředků, společný zisk. Neexistovala zde žádná mzda, kibucníci dostávali pouze kapesné ve stejné výši. Neměli vlastní majetek. Mohli využívat bezplatně všech služeb kibucu, společné bylo stravování i bydlení (Turner, 1990: 25-26). První kibuc Ejn Charod vznikl v roce 1921. Výše uvedené formy kolektivních obcí kvucah a kibuc vznikaly zejména díky mladým sionistům, kteří se často rekrutovali z některých mládežnických uskupení jako například Hechaluz či Hašomer Hacair.

Vysokou fluktuaci prvních průkopníků způsobenou těžkými podmínkami a faktem, že příchozí nebyli zvyklí těžké zemědělské či dělnické práci, se snažili sionistické organizace vymýtit prostřednictvím přípravných kempů tzv. hachšarot (sg. hachšara).²⁹ V těchto táborech se především mladí sionisté školili v činnostech potřebných ke kolonizaci Palestiny a zvykali si i na komunitní život, který se v průběhu hachšara velmi podobal palestinské realitě. Přípravné kempy pořádaly zejména organizace zaměřující se na mládež. Roli nehrála ani politická orientace. Tábory hachšara pořádaly jak levicově zaměřená uskupení jako Hašomer Hacair, tak i pravicové jako například Brit Josef Trumpeldor (Betar).

Ne každému však vyhovovalo přísné občinové uspořádání života. Spatřovali v důsledné kolektivizaci omezení vlastní iniciativy a rodinného života, i když neodmítali myšlenky a poslání kvucah a kibucu. Proto vznikl další typ obcí mošav, v němž se slučoval individualismus a družstevní hospodářství (Dayan, 1947: 12). Mošavy se dále dělí na dvě skupiny – mošav ovdim a mošav šitufi. První mošav vznikl v roce 1921 v Galileji, jednalo se o mošav ovdim Nahalal. Tvořilo ho 80 zakládajících členů, kteří se téměř bezvýtku rekrutovali z hnutí Hapoel Hacair. Mošavy ovdim existovaly na základě následujících zásad: národní půda, vlastní práce, družstevní instituce, a vzájemná pomoc (Dayan, 1947: 15-17). V tomto typu obce žila každá rodina ve vlastním domě a hospodařila na pronajaté půdě³⁰ o stejné výměře. Půda mohla být obdělávána jen členy rodiny, stejně tak jako u všech ostatních typů družstevních obcí nebylo dovoleno při obdělávání půdy využívat námezdní práci (Stanek, 1966: 142). Veřejné budovy a některé nákladné obdělávací stroje

²⁹ Hachšara – hebrejsky příprava.

³⁰ Vlastníkem půdy byl Židovský národní fond – Keren kayemeth Lejisrael.

byly ve společném vlastnictví, vše ostatní představovalo soukromý majetek členů obce. Prodej produkce a nákupy potřebného materiálu byly zajišťovány společně.

Poslední forma obce mošav šitufi představovala kombinaci zřízení kibucu a mošav ovdim. Hospodářství se organizovalo na kolektivním základě, ale rodinný život byl uzpůsoben individuálním potřebám jednotlivých členů (Galilea, 1947: 23). Zajištění chodu domácnosti, výchova dětí, stravování atp. se konaly v režii každé samostatné domácnosti.

Sídlištní formy typu mošav byly určeny pro starší obyvatele, kteří se rekrutovali často ze středních vrstev společnosti. Osady typu kvucah a kibuc byly určeny především pro mladé přistěhovalce pionýry – chalucim, byli to mladí lidé bez kapitálu, ale plni idealismu a ochoty vybudovat zemi vlastníma rukama (Palästina, 1926: 9-10). Společné pro všechny kolektivní osady byla idea vlastní práce, odmítání námezdní práce i židovských dělníků. Hospodařily všechny na pronajaté půdě od Keren Kayemeth Lejisrael.

Kvucah, kibucy a mošavy se sdružovaly v několika organizacích inklinujících k jednotlivým politickým stranám. Největší a nejdůležitější organizaci představovala Chevrat Ovdim (Společnost pracujících) fungovala v rámci odborového svazu Histadrut a zastřešovala velkou část kolektivních sídlišť. Dále se vytvořily organizace: v roce 1927 Hakibuc Ha-arci (Zemský kibuc) s levicovou orientací a napojením na hnutí Ha-šomer hacair, ve stejném roce se ustanovila organizace Ha-Kibuc ha-Me'uchad blízka politickému uskupení Mapaj, stejně jako o dva roky dříve vytvořená Chever ha-kvucot, v roce 1935 byla založena organizace Hakibu Ha dati (Náboženský kibuc) ve spojení s náboženskou stranou ha poel ha mizrachi (Terner, 1990: 28).

Vedle budování zemědělství a průmyslu bylo nutné vybudovat také kulturu, vzdělávací systém a zdravotnictví, což bylo pro začátky kolonizace nadmíru důležité, neboť se osadníci potýkali s množstvím tropických nemocí, zejména s malárií. Malárii se postupem náročných melioračních prací, při nichž docházelo k odvodňování a vysušování bažinatých oblastí dařilo potlačovat. Důležitý byl také rozvoj zdravotní péče. Například nemocnice Hadassa, hrála důležitou úlohu v boji proti malárii a dalším onemocněním, s nimiž se museli první osadníci vypořádat (Keren Hajessod 1927: 18).

Sionisté se také snažili při budování jišuvu prosadit národní jazyk – moderní hebrejštinu. Do té doby nebyla hebrejšтина nejpoužívanějším jazykem. V Palestině se užívaly jazyky

ladino, jidiš, arabština, část obyvatel hebrejštinu odmítala.³¹ Dle politické orientace oproti hebrejštině prosazovala část nacionalisticky orientovaných nesionistických Židů jako národní jazyk jidiš, logicky se tak dělo zejména v diaspoře³² (Thiessová, 2007: 66). Hebrejštinu představovala součást sionistické ideologie při budování Palestiny. V roce 1921 na 12. sionistický kongresu v Karlových Varech v zahajovací řeči Ch. Weizmann zmínil úspěchy kolonizační práce v Palestině a také úspěšné šíření sionistické myšlenky ve světovém Židovstvu. Význam pro rozvoj židovského osídlení a posílení sebedůvěry a vědomí národního úkolu spatřoval v prosazení hebrejského jazyka jako hlavního komunikačního prostředku v Palestině (Věstník XII. Sionistického kongresu, 1921: 1). Důležitým prvkem pro rozšíření hebrejštiny byl také fakt, že hebrejštinu byla britskou správou uznávána jako jedna z úředních řečí mandátu (Thiessová, 2007: 69).

Společnost budoucího státu Izrael byla do velké míry formována již v průběhu kolonizace Palestiny. Politická uskupení vznikající v počátcích budování jišuvu vykrytalizovaly do jednotlivých politických stran či hnutí. Téměř všechny oblasti života ovlivňovala řada názorově pluralitních hnutí prostřednictvím svých organizací. Situace se příliš nezlepšila ani po ustanovení státu Izrael, kdy bylo nutné sáhnout i k násilí, aby mohlo dojít k žádoucímu sjednocení. Sionismus nepředstavoval jedinou variantu židovského nacionalismu, ale představoval myšlenku, jejíž uskutečnění a naplnění se podařilo dovést do podoby, která extrémním způsobem ovlivnila židovskou společnost na celém světě. Existence Státu Izrael se stala pro židovské komunity ústředním bodem.

1.4 Reflexe sionismu v ČR

Řada z výše uvedených sionistických organizací existovaly na mezinárodní bázi a jejich pobočky se nacházely i v předválečném Československu. Období předválečné republiky poskytlo židovské populaci prostor pro všestranný rozvoj. Příhodné společenské klima umožnilo rozkvět společenského, politického i kulturního rozvoje židovské komunity.³³

³¹ Hebrejštinu odmítali ortodoxní Židé, spatřovali v jejím užívání znesvěcení liturgického jazyka.

³² Vzniká moderní literatura v jidiš, v diaspoře v místech velkých židovských komunit vznikají i jidiš nakladatelství – například v New Yorku.

³³ Bohatý spolkový život Židů v Československu dokládá velké množství archivního materiálu k jednotlivým spolkům ve fondech Spolkového katastru Archivu hlavního města Prahy, dále publikace Křesťan, J. Blodigová A., Bubeník J. 2001. Židovské spolky v českých zemích v letech 1918-1948, Praha: Sefer, Institut Tereziánské iniciativy; Laštovka Marek. 1998. Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990. Praha: Scriptorium. ISBN 80-902151-9-X.

Rozsáhlá ochrana menšin již byla zakotvena v Ústavě Československa z roku 1920.³⁴ Dále se také ústavní listina zabývala jazykovým právem, vymezovala jeho zásady v § 129. Ústava tedy poskytovala menšinám značná práva a relativně širokou ochranu. Židovské menšině byla tedy práva zaručena ústavou, a dokonce jí byla v Československé republice přiznána možnost přihlásit se k židovské národnosti při sčítání lidu, dokonce i bez znalosti národního jazyka (Thieberger, 1931: 82). Jednou z příčin vedoucích k takovému kroku mohla být také snaha omezit počet obyvatel republiky hlásící se k německé národnosti (Svaz Čechů-Židů, 1932: 19). Na počátku formování československého státu se bohužel vyskytly i antisemitské excesy, které se však v pozdějším období existence republiky neobjevily.³⁵ Politická reprezentace antisemitismus odsuzovala a ani ve společnosti se antisemitské politické strany a extrémistické názory neprosadily. Československo se v meziválečném období stalo pořadatelem několika světových sionistických kongresů. Zejména pořádání prvního poválečného kongresu v roce 1921 interpretoval deník Tribuna jako důkaz Československa jako demokratického a tolerantního státu a jeho pověsti ve světě, i: „přes nějaké ostudné zjevy“ (Tribuna, 1921).

V předválečném období panovaly v židovské populaci v Československu dva dominantní světonázorové proudy – sionistický a asimilační. Obě uskupení značně ovlivňovala židovskou společnost v Československu, přičemž míra jejich vlivu a postavení se lišilo v jednotlivých částech předválečné republiky. Největší procentuální zastoupení měli sionisté ve východních částech republiky, směrem na západ sílilo naopak hnutí příznivců asimilace. Méně výrazné postavení v Československu měli ortodoxní Židé, kteří žili ponejvíce na Podkarpatské Rusi (Čapková, 2013: 63). V československé společnosti se tedy sionistické organizace mohly jako všechny ostatní nerušeně rozvíjet. Samozřejmě i pro československé prostředí platí, že sionistická idea nebyla přijímána univerzálně, ale setkala se i s odmítáním. V českých zemích představovali nejsilnější opozici vůči

³⁴ Československo se zavázalo k ochraně menšin již v mírové smlouvě podepsané v Saint-Germain en Laye, jejíž některá ustanovení se později stala také součástí ústavy. Více viz *Sbírka zákonů a nařízení státu československého, částka 26, vydána dne 6. 3. 1920, s. 266.*

³⁵ Nejsilněji se útoky proti Židům v chaotickém poválečném období v roce 1918, kdy došlo k na několika místech v nově se formujícím československém státě k rabování židovských obchodů, pogrom v Holešově bohužel přinesl i dvě oběti (Frankl, Szabó 2015: 56-57). Další protizidovské násilnosti byly spojené s násilnými protiněmeckými vystoupeními – jako například v Praze v roce 1920.

sionistům zejména stoupenci asimilačního hnutí.³⁶ V publikaci *Dějiny českožidovského hnutí* vydané nejvýznamnějším představitelem česko-židovského hnutí Svazem Čechů-židů se k sionismu uvádí: „*Neuznáváme židovské národnosti, poněvadž víme, že židovství nemá ani jednoho z oněch atributů, kterých užívá vědecká definice pro určení národnosti (jazyk, zemi, společnou kulturu)*“ (Svaz Čechů-židů, 1932: 20). Odmítají označení židovského náboženství za určitou formu národního náboženství, přičemž argumentují odmítáním židovských národních a sionistických snah stoupenci ortodoxního judaismu. V publikaci se dále uvádí, že z výše uvedených důvodů: „*zavrhujeme jakoukoliv podporu osidlovacích akcí v Palestině, ať se tak děje pod vlajkou Keren Hajesodu nebo ze sionistů a nesionistů složené korporace Jewish Agency*“ (Ibid.: 21). Jak ve svém článku uvádí M. Zahradníková, českožidovští asimilanti nepopírali svůj židovský původ, považovali ho za součást své identity, představoval pro ně odkaz minulosti, zatímco svou přítomnost a realitu pocíťovali v češtví (2002-2003:78). Stoupenci asimilace sledovali a komentovali události v Palestině a postup osidlování. Zprávy z Palestiny přinášelo také českožidovské periodikum *Rozvoj*. Považovali osidlovací aktivity za filantropické a humánní ve vztahu k východním Židům, kteří byli vystaveni násilnostem a útlaku. Odmítali ale sionismus jako řešení pro Židy z Československa a západní Evropy (Ibid.: 85-86). Směrem na východ republiky sílil ortodoxní proud, jehož stoupenci odmítali sionistické myšlenky. Představitelé ortodoxního judaismu sdružovala především organizace Agudat Israel.³⁷

Oficiální političtí představitelé se vesměs k sionismu stavěli pozitivně – lze to demonstrovat i na přístupu prezidenta republiky, který se k sionismu vyjadřoval. Masarykovy postoje byly zachyceny v denním tisku například: „*Židovská otázka v ČSR neexistuje. Židé v ČSR jsou rovnoprávními občany a jsou naprosto spokojeni. Antisemitismus jako politický program byl by v ČSR takřka nemožným... Sionismus je mně sympatický jako zjev charakterní*“ (Rovnost, list sociálních demokratů českých, 18. 9. 1924, číslo 256, strana 3). Vzájemné sympatie a respekt vyjadřovaly téměř všechny židovské organizace, které zasílaly pozdravné telegramy ze svých významných setkání adresovaných prezidentu republiky. Váženost prezidenta Masaryka dokládá také skutečnost, že po něm byl ve 30. letech pojmenován nově vysazovaný les v Palestině a později i osada – kibuc Kfar Masaryk (Lidové noviny, 1934, ročník 42, 31. 12. 1934,

³⁶ Ať již stoupenci asimilačního hnutí k českému, či německému národu. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi však situace byla odlišná a sionisté se nejvíce střetávali s příslušníky ortodoxního židovství. Více viz Čapková, 2013.

³⁷ Politická organizace Agudat Israel vznikla v roce 1912 v Polsku jako zastřešující organizace pro Židy ortodoxního vyznání (Agudat Jisrael, Karton 407).

číslo 655, strana 2). Vřelý přístup politiků k sionismu umožnil prosazení sionistických myšlenek i v politické reprezentaci židovské menšiny – Židovské národní radě,³⁸ která vznikla v Československu brzy po válce, aby zastupovala židovské zájmy. Podobně sionistické smýšlení se prosadilo i v Židovské straně,³⁹ která představovala nejvýznamnější politický subjekt zastupující židovskou populaci v ČSR v meziválečném období. Přívrženci asimilačního proudu se začleňovali do stávajících politických stran, nevytvářeli nové. Z podnětu hnutí Agudat Israel vznikly v ČSR konzervativní politické subjekty, které však stály na okraji politického spektra bez výraznějšího volebního úspěchu. Sionisté také mohli těžit ze silné mezinárodní podpory. V Československu, jak již bylo uvedeno výše, se uskutečnily světové sionistické kongresy. V roce 1921 a 1923 hostily kongres Karlovy Vary, v roce 1933 se místo kongresu přesunulo do Prahy. Českoslovenští sionisté hráli významnou úlohu v sionistickém hnutí, kdy drtivá většina z nich podporovala frakci všeobecných sionistů v čele s Ch. Weizmannem. Úspěch sionistického hnutí lze demonstrovat i na jeho značném rozšíření v celé republice. Jak ve své studii uvádí Čapková, jen v Čechách existovalo ke konci 30. let na 33 sionistických skupin, v nichž bylo organizováno asi 5600 osob platících šekel. Na Moravě byla situace ještě příznivější – 7000 plátců šekele se sdružovalo v 49 sionistických uskupeních (Čapková, 2002-2003: 75).

V další části kapitoly budou přiblíženy některé vybrané sionistické organizace, které napomáhaly budování sionismu a šířením myšlenek na výstavbu židovské domoviny v Palestině a podporovaly také vystěhovalectví svých členů. Československo se v meziválečném období vykazovalo vysokým počtem spolků, které spoluutvářely společenský a kulturní život ve státě. Stejně tomu bylo i v rámci židovské společnosti. Existence řady spolků, organizací a hnutí se zaměřovala na židovskou populaci státu. Židé v Československu refleктоvali vývoj v mezinárodním kontextu a zakládali zde pobočky organizací a hnutí vznikající v mezinárodním prostředí. Spolky a hnutí výrazně ovlivňovaly společnost, téměř každé uskupení vydávalo nějaké periodikum. Prostřednictvím tiskovin mohla jednotlivá uskupení šířit své myšlenky a postoje a informovat o spolkových aktivitách. Mnoho ze židovských spolků a organizací sledovalo sionistické cíle. V následujících pasážích budou uvedeny některé ze sionistických

³⁸ Židovská národní rada si postupně získala určitou podporu všech židovských názorových uskupení v ČSR.

³⁹ Židovská strana pro úspěch ve volbách potřebovala co nejširší voličskou podporu, a proto se snažila nezastávat pouze sionistický postoj, ale lavírovat a pokusit se do svého programu zakomponovat i občas protichůdná stanoviska.

organizací působících v Československu, které ovlivnily zejména mladou generaci v jejím sionistickém smýšlení a představovaly významné činitele v organizaci vystěhovaleckých akcí a v přípravě na emigraci. Mladí sionisté byli spíše ochotní vydat se na nejistou a náročnou cestu budování nového státu, a proto se sionisticky zaměřené spolky zaměřovaly právě na tuto cílovou skupinu.

Sionistické myšlenky v českých zemích našly uplatnění ještě v období před první světovou válkou. Sionisté z českého prostředí představovali nedílnou součást světového sionistického hnutí a podíleli se na podobě sionistické ideologie zastávané světovým sionistickým hnutím. Prvotní nositelé sionistických myšlenek v českých zemích se objevili v akademických spolcích. V 90. letech 19. století došlo v Praze k založení spolku Bar Kochba,⁴⁰ dále vznikl v Brně o dva roky později spolek Veritas, v roce 1903 spolek Barissia a o několik let později v roce 1909 spolek Theodor Herzl (Křesťan, 2001: 16-17). Spolky Bar Kochba a Theodor Herzl spolu úzce spolupracovaly a zpočátku své existence se zaměřovaly spíše na teoretické otázky sionismu. Hlásily se ke kulturnímu sionismu a jejich členové byli ovlivněni myšlenkami M. Bubera a A. Haama. Po vzniku Československa se řada členů zejména spolku Bar Kochba stala významnými členy sionistického hnutí v celosvětovém měřítku. Například H. Bergman se stal prvním rektorem Hebrejské univerzity v Jeruzalémě, F. Weltsch působil jako šéfredaktor významného československého sionistického periodika *Selbstwehr*, jeho bratranec R. Weltsch vedl sionistické periodikum v Berlíně s významným mezinárodním přesahem *Jüdische Rundschau* a S. Kaznelson řídil nejvýznamnější židovské nakladatelství *Jüdischer Verlag* (Čapková, 2002-2003: 67-68). H. Bergmann, R. Weltsch a H. Kohn stáli také u zrodu hnutí Brit šalom, jehož hlavním posláním mělo být vytvoření binacionálního státu, poskytující rovnoprávné postavení Židům i Arabům. Vývoj událostí v Palestině odsoudil myšlenku pokojného soužití obou etnik k nezdaru (Ibid.: 70). Po vzniku Československa se v poválečném období proměnila i pod vlivem Balfourovy deklarace politika všech sionistických organizací v nové republice a snažila se vyvíjet více praktických činností vedoucí k naplňování sionistických cílů – budování židovské domoviny v Palestině.

Praktičtěji založený sionistický spolek vznikl již v předválečném období v roce 1912, jednalo se o Sionistický svaz obvodový pro Čechy – Zionistischer Distriktverband für

⁴⁰ Původní název spolku zněl Makkabea – spolek vznikl v roce 1892, název Bar Kochba byl přijat o 7 let později.

Böhmen.⁴¹ Ve svých stanovách si spolek stanovil základní účel spolku spočívající v probuzení a udržování povědomí židovského kmene a pocitu sounáležitosti a podporu právně zabezpečeného osídlení Židů v Palestině. Spolek měl ambice sjednotit a zastřešit všechny obdobné spolky se stejným cílem v Českých zemích (Zionistischer Distriktsverband für Böhmen, Karton 860). V roce 1919 se dle policejní zprávy zúčastnilo spolkové schůze na 1500 osob. V projevu předsedy spolku Dr. A. Goldsteina na schůzi zazněl požadavek na výchovu židů k záchraně národa. Osvětová činnost tvořila jeden z důležitých prostředků naplňování spolkového účelu. Zastřešujícím sionistickou organizací se v roce 1919 však stává Ústřední sionistický svaz v Československém státě. Nejprve sídlil v Praze a v roce 1921 přesídlil do Moravské Ostravy (Ústřední svaz sionistický pro ČSR, Karton 883). Přesun sídla organizace zdůvodňovali jeho zastánci potřebou bližšího spojení s východními částmi republiky. V čele svazu byl až do roku 1938 Josef Rufeisen (Yegar, 1997: 31). Svaz organizoval také mezinárodní sionistické kongresy v ČSR. V rámci světové Sionistické organizace měla zastupovat československé Židy Sionistická teritoriální federace, která byla personálně provázána s Ústředním sionistickým svazem. Teritoriální federace nedosahovala vlivu a významu jaký měl Ústřední sionistický svaz (Čapková, 2003: 136). Ústřední sionistický svaz se zaměřoval se na podporu židovské kultury, podporu sionisticky smýšlejících Židů v sociální oblasti, vzdělávání v sionistickém duchu a samozřejmě na pomoc při vystěhovalectví (Čermáková, 2002-2003: 12). Výše zmíněný Sionistický svaz obvodový pak působil v jeho rámci. A podobně jako Ústřední sionistický svaz pořádal Sionistický spolek obvodový v průběhu svého trvání řadu přednášek na sionistická témata. Například v roce 1922 uspořádal vzdělávací cyklus přednášek: *Politické předpoklady kolonisace Palestýny* – Hugo Herrmann; B. Sternberg: *Arabská otázka*; A. Sandler: *Všeobecné a speciální židovské zdravotní poměry v Palestýně*; S. Dyk: *Všeobecné zemědělské poměry v Palestýně, O přípravě na zemědělské povolání v Palestýně*, E. Waldstein: *Financování výstavby Palestýny*. Bohatá přednášková činnost na podobná témata probíhala po celou dobu trvání spolku. Přednášky pronášeli vedle zahraničních hostů i významní představitelé domácího sionistického hnutí například Dr. A. Goldstein, Max Brod, L. Singer, F. Friedmann, E. Margulies⁴² a další. Přednášky se konaly v češtině, němčině i hebrejštině. Vedle přednáškové činnosti financoval spolek také vydávání letáků, tiskovin

⁴¹ Někdy se užívá i název Sionistický svaz obvodní, či Sdružené sionistické organizace – v období před vznikem Ústředního sionistického svazu.

⁴² V roce 1920 byl zvolen předsedou spolku.

a publikací se sionistickou tematikou.⁴³ Přednášková činnost sloužila jednak k šíření osvěty, ale také v některých případech se platilo vstupné. Výtěžek ze vstupného byl použit pro financování sionistických aktivit v Palestině (Zionistischer Distrikts verband für Böhmen, Karton 860). Některé akce byly přístupné pouze členům, platících šekel, jiné byly přístupné i široké veřejnosti.

Například v říjnu 1919 uspořádal přednášky a aktivity se vstupným ve prospěch fondů pro výstavbu Palestiny. Řečníci přednesli příspěvky na témata: L. Singer – *Mírová konference a Palestýna*, A. Enge – *Úlohy židovského národa v Palestýně*. O den později se realizovala dětská slavnost v sále Lucerna, dále přednáška *Židovská Palestýna* od A. Desensyho. 19. října se konala sportovní slavnost na hřišti ŽSK Hagibor, v jehož programu bylo veřejné cvičení židovské tělovýchovné jednoty Makabi a fotbalový zápas mezi židovskými týmy ŽSK Hagibor Praha a Makabi Brno. Všechny akce byly zpoplatněny vstupným ve prospěch výše uvedených fondů (Zionistischer Distrikts verband für Böhmen, Karton 860). Vedle podobných akcí pořádaných za vstupné se spolek snažil dosáhnout financí pro sionistické aktivity vypisováním veřejných sbírek. V průběhu 30. let se témata přednášek, seminářů a pracovních sjezdů zaměřovala na otázku vystěhovalectví do Palestiny, řešila se otázka mládeže a jejich pracovního převrstvení. Na veřejných schůzích probíhalo rozloučení s průkopníky, kteří odjížděli do Palestiny – například v letech 1935 a 1939 proběhla taková setkání (Ibid). Spolek také spolupracoval se Svazem židovských skautů Techelet Lavan. Pod záštitou Sionistického spolku obvodního pořádal Techelet Lavan ve dnech 1. až 5. února 1938 Vůdcovský seminář, na němž se řešily výchovné otázky a organizace táborů a seminářů k židovským dějinám (Ibid).

Finanční zajištění sionistických snah měly zajišťovat pobočky světových organizací Keren Kayemeth Le Jisrael – Židovský národní fond – založený roku 1919 a fond Keren Hajesod,⁴⁴ který vznikl v roce 1921 (Křest'an, 2001:34). Obě uskupení sídlila v Praze a působila v rámci celé republiky. Ve spolkových stanovách obou organizací je reflektováno stejné zaměření jako v jejich „mateřských“ organizacích ve světě. Ve stanovách Keren Kayemeth Le Jisrael se uvádí, že spolek: „*jest spolek dobročinný, a má za účel, aby pronajímáním půdy a pozemků nemajetným Židům dopomáhal k jejich*

⁴³ Například: *Židovská otázka a její řešení*. 1912. Praha.; Nordau Max. 1927. Praha.; Herzl Theodor. 1929. Theodor Herzl: Život a dílo. Praha. atp.

⁴⁴ Organizace v Praze s celostátní působností pak vznikla v roce 1928 (Keren Hajesod, AHLMP, sign. II/0784).

usídlení v Palestýně“ (Keren Kajemeth Lejisrael, Karton 877). Dále se zde uvádí, jakými způsoby spolek hodlá naplňovat svůj účel. Spolek: „*vydává sionistické časopisy, židovská tiištěná díla, knihy a brožurky hlavně takové, jež propagují kolonisační myšlenku židovskou, pořádá přednášky a provolání, uděluje informace, vymáhá povolení k stěhování se a cestování, usnadňuje dopravu osob a věcí, pečuje o umístění, výživu a šacení, všeobecné a odborné vyučování a vzdělávání, dále sprotstředkování práce, právní ochranu, lékařskou pomoc, a uděluje peněžitou podporu*“ (Ibid.). Téměř identický účel existence spolku uvádějí stanovy fondu Keren Hajesod. Příliš se ani neliší prostředky, jakými chce fond dosahovat proponovaného účelu (Keren Hajessod, Karton 87).

Finance na uskutečňování výše uvedených cílů plánovaly fondy získat prostřednictvím příspěvků svých členů, darů, výtěžků zábavných podniků, přednášek, hudebních večírků, divadelních představení atp. Zejména spolek Keren Kayemeth Lejisrael byl v průběhu celého meziválečného období velmi aktivní v pořádání veřejných sbírek pro účely nákupu půdy a vystěhování nemajetných Židů. První veřejnou sbírku zorganizoval již v roce 1920. Vedle sbírek pořádal za stejným účelem i loterie. Výtěžek sbírek posílal fond do zahraničí. Například v roce 1922 sbírkou fond vybral 9122 Kč pro zakoupení půdy v Palestině a zaslal uvedenou částku do Londýna společnosti Jewish Colonial Trust Ltd. Finance byly sbírány prostřednictvím pokladniček, které byly umístěné v rodinách členů spolku, obchodech a na místech při různých akcích pořádaných spolkem. Spolek průměrně zasílal každý rok až 1 000 000 Kč na výstavbu židovské domoviny. Obdržel k tomu i povolení od Ministerstva financí ČSR, a dokonce mu ministerstvo poskytovalo výhodnější podmínky pro transfer peněz do zahraničí (Keren Kajemeth Lejisrael, Karton 877). V roce 1926 proběhla konference československé pobočky Keren Hajessod v Moravské Ostravě, ve zprávě z konference se uvádí příjmy pro Keren Hajessod a Keren Kajemeth Lejisrael, pro prvně jmenovanou organizaci se v celém Československu vybrala částka 3 349 747 Kč, přepočteno v průměru na osobu tedy 9 Kč. Pro Keren Kajemeth Lejisrael ve stejném období byla získána celková částka 2 336 286, v přepočtu na osobu 7 Kč. Výše celkových příspěvků byla rozdílná v jednotlivých zemích Československa, procentuálně největší částka byla vybrána v Čechách (Protokol der zweiten Konferenz des Čechoslowakischen Keren Hajessod – Zeichner, 1926: 32). Židovský národní fond se také vedle výše uvedených činností zabýval také vzděláváním židovské populace v souladu se sionistickým ideálem židovského zemědělce. S dalšími židovskými organizacemi se podílel na zřízení a provozu pokusných farem v Bratislavě

a v Novém Jičíně, kde se školili zájemci v zemědělství. Farmy napomáhaly k přechodu Židů k zemědělskému povolání nejen zájemcům o vystěhování do Palestiny, ale také Židům z nejhudšího regionu Československa z Podkarpatské Rusi (Keren Kajemeth Lejisrael, Karton 877). Oba fondy také pořádaly množství přednášek na sionistická témata – například o aktuální situaci Palestiny, vystěhovalectví atp.

Ve dvacátých letech 20. století se vyostřovaly konflikty mezi stoupenci všeobecného sionismu a příslušníky socialistického křídla na straně jedné a následovníky radikálního revizionistického proudu v mezinárodním hnutí reprezentovaným Vladimírem Žabotinským. V roce 1925 vytvořili československou odbočku revizionistického hnutí pod názvem Unie sionistů revizionistů (Křest'an, 2001: 37). Hlavním posláním spolku bylo dle spolkových stanov „*Podporovati právně zajištěné usídlení Židů v Palestině*“, dále probouzet a pěstovat židovské národní vědomí a společenskou sounáležitost, propagovat židovskou kulturu a hebrejštinu. Aby naplnili své hlavní cíle, zajišťoval spolek sbírky, přednášky, diskuze, schůze a zřizoval knihovny (Unie sionistů revizionistů, Karton 979). Finance čerpal z členských příspěvků a mimořádných darů členů i nečlenů. Vyhlášky spolku se uveřejňovaly v časopise Mwdina Ivrit, který vycházel v Praze. Stejně jako ostatní spolky pořádala množství přednášek. Organizace se hlásila ke světové Novosionistické organizaci a v tématech přednášek se objevují často napojení na mezinárodní revizionistickou organizaci – například přednášky na téma: Organizační práce Novosionistické organizace, dále přednáška s obsahem: Proti dělení Palestiny, slavnost k Poctění narozenin Vladimíra Žabotinského (Unie sionistů revizionistů, Karton 979). Podobně jako kongresy Sionistické organizace i kongresy revizionistické mezinárodní Novosionistické organizace se odehrávaly v ČSR, a to v letech 1930 a 1938 (Pěkný, 2001: 528).

Výraznou součástí sionistického hnutí v ČSR představoval levicový spolek Hapoel Hacair, založený předními sionisty z českých zemí například: H. Bergmannem, M. Brodem, O. Epsteinem v Praze v roce 1920. Představoval součást světového hnutí Hapoel Hacair (Křest'an, 2001: 36). Spolek vycházel stejně jako světová organizace nejvíce z učení A. D. Gordona. Jehož postoje se v mnohém podobaly názorům a představám A. Haama (Čapková, 2003:135). Na prvním poválečném kongresu Sionistické organizace v Karlových Varech v roce 1921 proběhlo také setkání delegátů mezinárodní organizace Hapoel Hacair, na němž se projednávala otázka organizace imigrace do Palestiny (Věstník XII. Sionistického kongresu, 1921: 4). Hapoel Hacair stejně jako organizace

Hitahdut vycházející z Hapoelu se neprosadily, nebyly schopné vytvořit pevnější organizační strukturu. Na druhou stranu dokázaly ideologicky výrazně ovlivňovat sionistické hnutí v ČSR po celé meziválečné období (Čapková, 2013: 262).

Mezi silně levicově zaměřené sionistické spolky lze zařadit Židovský dělnický spolek Poale Sion. Spolek byl provázán s politickou stranou Poale Sion ustanovenou v roce 1907 v Brně. Ideologie strany slučovala v sobě sionismus, socialismus a emancipaci Židů v diaspoře (Locker, 1932:1–3). Ze znění spolkových stanov Židovského dělnického spolku je patrný vyšší důraz na socialistickou ideologii. Svůj hlavní účel spatřoval spolek: „*sdrúžiti židovské dělníky a zaměstnance k hájení a podpoře jejich sociálních, duševních, hospodářských a hmotných zájmů a k zvýšení vědomí třídní pospolitosti a všesvětovým židovským proletariátem a s mezinárodním dělnictvem vůbec*“ (Židovský dělnický spolek Poale Sion, Karton 734). Sionismus se objevuje až jako jeden z bodů vedoucích ke splnění výše uvedeného účelu. Konkrétně se uvádí podpora dělnického vystěhovalectví do Palestiny a propojení na židovské a mezinárodní dělnické hnutí. Policejní orgány považovaly spolek za extrémně socialistický a z toho důvodu mu věnovaly zvýšenou pozornost (Ibid). Spolek se od druhé poloviny 20. let nescházel.

Další levicově laděná organizace He-Chaluc patřila mezi hnutí, jejichž hlavním cílem byla podpora židovského vystěhovalectví do Palestiny. Od roku 1923 existoval spolek s oficiálním názvem Svaz chaluců v ČSR⁴⁵ se sídlem v Praze. Spolek se dle jeho stanov zabýval podporou členů spolku při volbě povolání a přesídlení do Palestiny (Hechaluz, Karton 980). Svaz se snažil prakticky naplňovat svůj postulovaný účel prostřednictvím schůzí, přednášek, diskuzí, vydáváním periodického i neperiodického tisku, zřizováním a provozováním knihoven, sbírkami pro svazové úkoly, poskytováním poradenstvím pro volbu povolání v Palestině a zprostředkováním práce. Členství ve spolku bylo umožněno všem příslušníkům židovského národa, starších osmnácti let, kteří by se rádi zapojili do budování „*národního života v židovské Palestině*“. V květnu roku 1939 došlo k upřesnění věkové hranice a členy mohly být Židé ve věku 18–35 let. Spolek zřídil dokonce vlastní zahradnické učiliště – chaluc farmu v Komárově u Opavy (Ibid). Vzdělávání členů probíhalo na řadě míst republiky. Členové si nacházeli pracovní místa v průmyslu, řemeslnických dílnách či u statkářů a rolníků. V polovině 30. let měla mít organizace dle dobového tisku přibližně 3200 členů – mladíků a děvčat, organizovaných v 27 skupinách

⁴⁵ Hebrejsky: Histadruth hechalucim batschechoslovakia

na různých místech ČSR Lidové noviny, 1934, ročník 42, 31. 12. 1934, číslo 655, strana 2). Později, v roce 1936 došlo ke změně účelu spolku a spolek „*měl za úkol organisovat Židy, kteří se připravují na zemědělské nebo řemeslnické povolání a na jeho výkon v Palestýně*“ (Hechaluz, Karton 980). Spolek Hechaluc se snažil vystupovat jako zastřešující organizace pro podobně zaměřená uskupení v ČSR. Na spolkových přednáškách vystupovali přední reprezentanti židovské populace v ČSR, například poslanec Angelo Goldstein vystoupil s tématem „Co mládež chce a co tvoří“.

V roce 1935 byl založeno uskupení s podobným názvem – Spolek přátel Chaluců. Spolek vznikl jako odbočka Ústředního svazu sionistického. V jeho stanovách se uvádí jako úkoly spolku: „*Podporovati právně zajištěné usídlení Židů v Palestýně. Podporovati a udržovati při životě židovské vědomí národní. Propagovat židovskou kulturu a znalost jazyka hebrejského. Podporovati mladé židovské dělníky, kteří se připravují pro práce v Palestině v tom smyslu, že spolek dle svých možností poskytne jim dobrovolně a dle usnesení spolkového výboru finanční, zdravotní a morální podporu bez jakéhokoliv právního závazku pro spolek* (Spolek přátel chaluců, Karton 974). Spolek se potýkal s nedostatkem finančních prostředků a v roce 1938 se z finančních důvodů a následkem nedostatku členů rozešel.

V sionistickém hnutí se také aktivně prosazovaly ženské spolky. Například v roce 1925 vznikla československá pobočka mezinárodní organizace World International Zionist Organisation⁴⁶ – WIZO (Wein, 2008: 137). WIZO vedle šíření sionistických myšlenek a podpory vystěhovalců aktivně pomáhala Židům v těžké sociální situaci. Pomáhala židovským uprchlíkům z Německa a podporovala židovské obyvatele na Podkarpatské Rusi. Finančními subvencemi vypomáhal československé pobočce WIZO s její sociální prací také JOINT (Čapková, 2013: 298-299) a také řád B'nai B'rith.⁴⁷ Vedle výše zmíněných činností se organizace snažila i o prosazování emancipace židovských žen. V Československu v srpnu 1933 proběhl také kongres světové organizace WIZO (Schmolková, 1933: 162-163). Ve 30. letech vznikla další ženská sionistická organizace Brit Naschim Leumijot – Sdružení židovských žen a dívek. Spolek vznikl v roce 1936 a jako jeden z hlavních cílů spolku vedle sociální práce a šíření židovské národní myšlenky

⁴⁶ Více viz WIZO, 2019. Mezi další světové sionistické ženské organizace patřila Hadassa, kterou založila H. Szoldová v roce 1912. H. Szoldová se významně angažovala v organizaci Youth Aliyah – Alyat ha-Noar, jejímž prostřednictvím ve spolupráci s Jewish Agency opouštěli ohroženou Evropu především židovské děti (Bauer, 2009:174). Více viz Youth Aliyah, 2019

⁴⁷ Řád B'nai B'rith vznikl již ve 40. letech 19. století v USA. V českých zemích založil svou první lóži v Plzni v 90. letech a zanedlouho vznikaly lóže i v dalších městech.

deklaroval i „podporu a vybudování stávajících sociálních institucí, zejména péče o židovské ženy a děti v tuzemsku a Palestině“ (Brit Naschim Leumijot, Karton 186). Podobně jako ostatní spolky realizoval přednášky, se sionistickou tematikou, v roce 1938 se uskutečnila přednáška *Příprava židovských žen pro vystěhování do Palestiny*.

Pomoc židovským emigrantům z Německa a později z Rakouska zajišťovala kromě výše uvedené WIZO i další dobročinná organizace Pomocný ústav pro židovské průchozí a vystěhovalce HICEM založená v polovině 30. let. Jak je z názvu patrné, ústav se zabýval i podporou vystěhovalců. Činnost ústavu měla být dle stanov realizována pouze jako bezplatná právní a sociální pomoc. Výslovně se zde uvádí, že účelem organizace: „nebude zjednávání osadníků pro cizinu, podávání informací o vyhlídkách vystěhovalectví, zprostředkování ani najímání zaměstnanců do ciziny“ (Pomocný ústav pro židovské průchozí a vystěhovalce „HICEM“, Karton 102). HICEM na druhou stranu se zavazoval pomoci potřebným při placení různých tax, poplatků atp. Ve spolku se angažovaly na vedoucích pozicích významné činovnice organizace WIZO – Marie Schmolková a Hana Steinerová (Ibid.).⁴⁸

Některé židovské organizace nebyly přímo založeny na sionistické ideologii, zaměřovaly se na plnění dalších svých vytyčených záměrů, ale také podporovaly sionistické cíle a snahy. Sionistické úsilí podporovala i československá pobočka mezinárodního židovská dobročinná organizace řád B'nai B'rith. Řád se snažil podobně jako organizace WIZO pomáhat Židům na Podkarpatské Rusi, v rámci řádu byl dokonce vytvořen Pomocný komitét pro sociální práci na Podkarpatské Rusi (Velkolóže pro Československý stát X. nezávislého řádu B'nai B'rith, Praha, Karton 9). Vedle pomoci židovským spoluobčanům v sociální nouzi také podporoval sionistické organizace, kterým poskytoval subvence pro financování jejich aktivit. Na řád se neobracely se žádostmi jen spolky sionistické, ale všechny židovské spolky, jejichž činností byla pomoc či podpora židovským spoluobčanům, či židovským emigrantům (Ibid).

Rozdíly v rámci jednotlivých částí Československa se projevily i ve složení židovské populace Československa. Sionisticky zaměřená organizace ortodoxních Židů Mizrachi měla silné postavení především na východě republiky. Na Slovensku a zejména na

⁴⁸ Za svou činnost měly vážné problémy po okupaci s gestapem, obě byly zatčeny a několikrát vyslýchány v Petschkově paláci (Pomocný ústav pro židovské průchozí a vystěhovalce „HICEM“. Karton 102)

Podkarpatské Rusi se sionisté střetávali s ortodoxními odpůrci sionismu (Yegar, 1997: 31). Denní tisk v ČSR přinášel také zprávy o silném odporu některých ortodoxních rabínů vůči sionistům. Dle uváděných zpráv měli například ortodoxní rabíni zakazovat svatbu ortodoxních dívek se sionisty (Národní politika, 1925).

Mezinárodní propojení jednotlivých spolků bylo značné. Přímé zastoupení jišuvu v Československu zajišťoval od roku 1933 Palestinský úřad sídlící v Praze. Jeho prostřednictvím bylo žádáno o vstupní víza, která udělovala britská mandátní správa v Palestině (Pěkný, 2001: 531). V čele Palestinského úřadu stál Jakob Edelstein.

Sionistické myšlenky našly uplatnění především mezi židovskou mládeží. V rámci období první republiky existovalo množství různých židovských organizací zaměřujících se na děti a dorost, přičemž v řadě z nich se uplatňovalo sionistické smýšlení. Mnohé mládežnické organizace byly v meziválečném období ovlivněny zejména rozvíjejícím se skautským a woodcrafterským hnutím. Židé samozřejmě tvořili součást stávajících skautských a woodcrafterských organizací, ale také vytvářeli vlastní organizace a hnutí, které v sobě skloubily sionistické ideály a zásady skautingu, či woodcraftu.

Mezi významné sionistické mládežnické organizace patří Svaz židovských skautů Techelet lavan. Organizace vznikla v roce 1913 pod názvem Blau-Weiss v Praze a navazovala na stejnou organizaci působící v německých zemích. Zpočátku se organizace inspirovala německým mládežnickým hnutím Wandervogel. Pod vlivem sílícího antisemitismu se s německým hnutím rozešlo. Brzy se v hnutí prosadila sionistická idea a v roce 1919 došlo ke změně názvu na Techelet lavan, což byla hebrejská obdoba původního názvu (Yegar, 1997: 34). Hnutí přijalo zásady skautingu spolu s jeho vnějšími znaky, členové nosili modré košile, nepili alkohol, nekouřili a upřednostňovali pobyt v přírodě, před návštěvami tanečních a podobných podniků (LM Liga lesní moudrosti, Karton 4).

Hnutí bylo vedle sionismu a skautské ideologie ještě silně ovlivněno socialismem a učením Ber Borochova. Většina členů pocházela ze středních vrstev společnosti, ale odmítali měšťáctví a mezi hlavní cíle hnutí patřila snaha vytvořit socialistickou židovskou společnost v Palestině s přirozenou strukturou. Dělníci a rolníci měli být základem zdravé společnosti v Palestině, která vybuduje socialismus. Ve 20. letech první členové hnutí odcházejí do kibuců v Palestině a počíná se hebraizace hnutí. Spíše než o systematickou výuku jazyka, se jednalo o symboliku, objevují se hebrejská hesla, jména, pozdravy (LM

Liga lesní moudrosti, Karton 4). Aby se hnutí vyvarovalo neúspěchů spojenými s neúspěšnými prvními pokusy některých jeho členů o přesídlení do Palestiny, začalo organizovat skupiny chaluců – průkopníků v přípravných táborech – hachšarot (Svaz židovských skautů Techelet Lavan, 1938). Doba strávená zájemci na hachšará se lišila v závislosti na vydávání přistěhovaleckých povolení britskou mandátní správou. Chalucim mohli v táborech pobývat od jednoho roku až do 4 let. Existovaly dva typy přípravných kempů, proletářský a zemědělský. Zemědělský kemp byl finančně náročnější, bylo nutné zakoupit vhodnou půdu a do doby, než začaly výnosy z půdy i finanční podpora (LM Liga lesní moudrosti, Karton 4). Vedle přípravy na život v kibucech pořádali členové hnutí, podobně jako jiné skautské organizace, společné procházky, výlety, besídky, vrchol aktivit představovaly každoroční letní tábory. Důraz byl kladen i na klasické skautské hodnoty, znalosti a výrobu nedostupných předmětů. Velký prostor byl v hnutí vymezen pro vzdělávání, četbu pokrokové literatury a diskuzím (Svaz židovských skautů Techelet Lavan, 1938). Organizace byla aktivní zejména v Čechách a na Moravě, na Slovensku a Podkarpatské Rusi, pobočky nezakládala. Ve východních částech republiky se prosadilo mládežnické hnutí Hašomer Hacair. Představitelé obou organizací se dohodli, že nebudou zakládat své pobočky na územích, na kterých již působí jedna z nich. Členové Techelet Lavan se rekrutovali zejména z německých asimilovaných Židů, či stoupců sionismu. Ortodoxní Židé do hnutí nevystupovali (Ibid). V polovině 30. let 20. století náleželo ke svazu Techelet Lavan 3000 členů (Lidové noviny, 1934). Hnutí vydávalo také svá periodika například Itonemu, Bundesblätter. V poválečném období přeživší členové hnutí již neobnovili, ale spíše vstupovali do komunistické strany, či se rozhodli pro emigraci. Vedle výše zmíněné organizace vznikla v rámci ČSR i odbočka hnutí primárně zaměřená na české Židy organizace El Al. Rychle se rozšířila její popularita, ale nezískala více než 300–400 členů. V roce 1939 splynula s Techelet Lavan (LM Liga lesní moudrosti, Karton 4).

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi představovala významnou mládežnickou organizaci již výše zmiňované hnutí Hašomer Hacair. Organizace vznikla pod vlivem polských sionistů a jejím účel představovala výchova židovské mládeže k sionismu za použití skautských metod (Nir, 2001: 13). Hnutí se na počátku své existence nazývalo Hašomer, sloučilo se s blízkou organizací operující na Podkarpatské Rusi s názvem Kadima (Vpřed) a pod spojeným názvem Hašomer Kadima bylo zapsáno do Svazu československých skautů (Venkov, orgán České strany agrární, 1926.). Do roku 1928

organizace figurovala pod tímto označením, a v roce 1928 přijalo název Hašomer Hacair. Hnutí připravovalo své členy na život v Palestině, a v průběhu své existence se podařilo založit v Palestině pět kibuců. V období po vyloučení slovenských Židů ze středních a vysokých škol pořádalo hnutí přeškolovací kurzy (Nir, 2001: 13-14). Ojedinele se pobočky organizace vyskytovaly i na území Moravy. Celkem v Československu bylo v první polovině 30. let v hnutí organizováno na 2400 chlapců a dívek (Lidové noviny, 1934). Poněkud jiná čísla se uvádí na stránkách časopisu Junák – oficiálním periodiku Svazu junáků skautů Republiky československé. V roce 1934 uvádí Junák pouze 349 skautů a 157 skautek (Junák, 1933-1934).⁴⁹

Pravicově zaměřenou organizaci sdružující sionistickou mládež představovala revizionistická organizace Brit Trumpeldor (Betar). Byla založena v roce 1924 v Rize, členové se rekrutovali ze stoupenců Vladimíra Žabotinského a jeho Novosionistické organizace (Selbstwehr, Unabhängige jüdische Wochenschrift, 1935). V Československu vznikla odbočka této organizace v roce 1929 v Bratislavě (Věstník Židovské náboženské obce v Praze, 1939). V roce 1934 se hnutí přesunulo do Prahy. Členové hnutí se rekrutovali spíše z chudších poměrů. Organizace se potýkala s finančními problémy. Podobně jako ostatní mládežnické organizace pořádala pro své členy přednášky o židovských dějinách a hrdinech, kurzy moderní hebrejštiny a přípravné tábory hachšarů. Z důvodu tíživé finanční situace se organizace snažila pokrýt náklady tábory prostřednictvím veřejných sbírek (Čapková, 2000: 233). Časopis Junák udává dle zprávy z Valného sjezdu z roku 1934 počty členů hnutí Trumpeldor ve výši 316 skautů a 40 skautek (Junák, 1933-1934). Jak bylo uvedeno výše, skutečný počet členů hnutí mohl být vyšší.

Vůči uvedeným organizacím se pro jejich sionistické zaměření objevovala kritika. Například v článku uveřejněném v Lidových novinách se kritizují hnutí Hašomer Hacair a Brit Trumpeldor, konkrétně se uvádí: „*Vedení obou organizací se stará více o otázky sionismu než o výchovu skautskou – jedno z nich o směr pravý a druhé o směr levý*“ (Lidové noviny, 1932).

Na mládež také působily židovské sportovní kluby. Nejvýznamnější organizací zastřešující sportovní kluby a tělovýchovné jednoty byla česká odbočka mezinárodní

⁴⁹ Ne všechna mládežnická židovská hnutí byla ve Svazu junáků a skautů organizována. Výše uvedený rozpor mezi počty členů by mohl být způsoben touto skutečností.

organizace Svaz Makabi – Svaz Makabi v ČSR. Vedle Svazu Makabi existovaly i další židovské sportovní kluby jako například Židovský sportovní klub Hagibor. Jak uvádí ve své publikaci Čapková, obě uskupení se zaměřovala primárně na tělesnou výchovu mládeže a méně důsledně již na rozvoj sionistických myšlenek u všech svých členů (2013: 285-286). Důraz na tělovýchovu je patrný i ze spolkových stanov organizací, kdy se jako účelu spolku Ž.S.K. Hagibor uvádí: „*pěstování sportu ku povznesení židovského sebevědomí*“ vedle pořádání sportovních aktivit také organizoval: „*zábavy, slavnosti a přednášky o sportovních a židovských tématech*“ (Židovský sportovní klub „Hagibor“ v Praze, Karton 604). Ve stanovách organizace Makabi je účel formulován podobně s dovětkem: „*Zvýšením tělesné zdatnosti a povznesením morální úrovně usiluje Makabi o zachování národa židovského a o vybudování své domoviny*“ (Svaz Makabi v ČSR, Karton 625). Sionistická orientace spolků je patrná i z dalších bodů stanov – jak u Ž.S.K. Hagibor tak u Makabi v případě zániku spolku přechází jmění spolku na Židovský národní fond (Svaz Makabi v ČSR, Karton 625; Židovský sportovní klub „Hagibor“ v Praze, Karton 604). Sionistické směřování zajišťovalo i personální obsazení – v čele sportovního klubu Hagibor a později i Svazu Makabi stál sionista Fr. Friedmann. Obě organizace ve svých řadách sionismus pěstovaly, spolupracovaly s dalšími sionistickými uskupeními a účastnily se mezinárodních židovských sportovních soutěží, jako byly například Makabiády. Mezinárodní soutěže se odehrávaly i v Československu, stejně jako sjezdy světového hnutí Makabi. V roce 1929 se uskutečnil kongres v Praze a v roce 1935 v Brně. Na brněnském kongresu se Makabi vyslovilo pro co nejužší spolupráci se Světovou sionistickou organizací (Sokol, 1934, 60/9). Ve třicátých letech se také upravily stanovy spolku, v nichž se uvádí: „*Mimo činnosti tělovýchovné, které se zúčastňuje také školní mládež, vyvíjí spolek také činnost osvětovou a kulturní, seznamuje členstvo s dějinami židovského národa, pořádá kursy, přednášky a divadelní představení i obsahu všeobecného, a to také za účasti školní mládeže*“ (Svaz Makabi v ČSR, Karton 625). Dále se v rámci Makabi organizovaly zkoušky pro dosažení sportovního odznaku. Zkouška se realizovala ve čtyřech kategoriích – mládež, muži, staří páni a ženy. Skládala se ze dvou částí – ideové a praktické. Ideová zkouška zahrnovala hebrejštinu, židovské dějiny, znalost sionistického hnutí, přehled o Palestině a znalost vývoje hnutí Makabi. Praktická část byla ryze sportovní (Sokol, časopis zájmům tělocvičným věnovaný, 1934, roč. 60, číslo 11, s. 246). Organizace Makabi měla v polovině 30 let na 10000 členů v 70 skupinách (Lidové noviny, 1934).

V rámci organizace Makabi vznikla odbočka Makabi Hacair se silnou sionistickou orientací zaměřující se na výchovu mládeže. Představovala součást hnutí Makabi, v čele s komisí předsednictva nazývajícím se Náčelnictvo mládeže (Svaz Makabi v ČSR. Karton 625). I v rámci Makabi Hacair se prosazovaly prvky skautingu. Hnutí se brzy rozrostlo a v polovině 30. let se udává počet na 2500 členů (Lidové noviny. 1934). Makabi hacair podobně jako ostatní mládežnické organizace připravovalo své členy k alyah. Pořádalo přednášky, kurzy a členové se účastnili přípravných táborů ve spolupráci s organizací He-Chaluc (Yegar, 1997: 35).

Pro židovský dorost vycházelo množství periodik, například ve 30. letech česky psaný časopis – měsíčník Jaldut. Obsah časopisu byl vedle běžných témat určených dětem obohacen o články zabývající se židovskými náboženskými tradicemi a o sionistické myšlenky. V souladu s cíli prosazovanými sionistickým hnutím se v Jaldutu objevují články vyzývající k dobudování neúplné sociální skladby židovské populace a zdůraznění ideálu židovského dělníka a zemědělce. Například v článku s titulem, *Čím bych chtěl být*, se poukazuje na nepřírozenost zastoupení Židů v obchodě a ve svobodných povoláních. V této souvislosti se v článku uvádí: „*Jaký by to byl národ, který by měl samé obchodníky, advokáty a inženýry, který by však neměl rolníků, zahradníků, sedláků, řemeslníků? Dosud náš národ nebyl národem svobodným, naši pradědečkové si nesměli volit volně svá povolání, proto je tolik zaměstnání, v nichž nejsou Židé zastoupeni ... My musíme dokázat světu, že jsme národ stejně silný, zdravý, soběstačný a pracovitý jako ostatní národové. I když nám všem nebude dopřáno žít a pracovat v naší židovské vlasti, v Erec Israeli, chceme hledat nová povolání*“ (Jaldut, 1938/1). Sionistická ideologie je patrná také ze znalostních a dovednostních soutěží pořádaných redakcí tzv. kulturních olympiád. Jednotlivé úkoly soutěže jsou zaměřeny na osvojení židovských tradic a dále znalostí týkajících se sionismu, sionistických organizací, představitelů a reálií židovského osídlení v Palestině. Děti byly motivovány k samostudiu ve zmíněných oblastech (Jaldut, 1938/5; Jaldut, 1938/3).

Židovské náboženské obce v meziválečném období stále představovaly významnou organizaci, i když od 19. století význam a vliv obcí vytrvale slábl. Těžiště jejich činnosti bylo zabezpečování kultovních záležitostí a vedení matrik (Herman, Ilek, 1924:91). Dále obce odpovídaly za výuku náboženství, přidělovaly povolení k prodeji košer výrobků, a tak podobně. Významně také přispívaly k podpoře tisíců židovských uprchlíků před nacisty ve 30. letech (Pěkný, 2001: 338-339). Židovské náboženské obce se organizovaly

v několika regionálních svazech⁵⁰, ústřední organizaci pro všechny ŽNO představovala Nejvyšší rada svazů Náboženských obcí židovských v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (Statut Nejvyšší rady, 1927: 1). Činnost a organizaci Židovských náboženských obcí pak ještě upravoval zákon z roku 1937, který měl vytvořit jednotnou organizaci náboženských obcí a měla být vypracována Nejvyšší radou svazů ústava náboženské společnosti židovské v zemích České a Moravskoslezské (Zákon č. 9/1937 Sb., č.4). Ústavu se již nepodařilo sestavit a zákon nevešel v platnost.

V Československu od roku 1935 existovala také v rámci Sociálního ústavu Židovských náboženských obcí Židovská poradna pro volbu povolání, jejímž hlavním cílem bylo zvýšit podíl židovských pracovníků v jiných sektorech než ve službách a svobodných povoláních. Následkem dějinných událostí se bohužel snahy poradny ukázaly jako prozíravé (Schoenfeld, 1940: 1).

Sionismus v československém prostředí se mohl volně rozvíjet a působit na široké vrstvy obyvatelstva. Kladný přístup k sionismu vykazovaly i státní úřady a politická reprezentace. Sionisté založili v republice řadu spolků, které propagovaly a napomáhaly k praktickému uskutečňování sionistické myšlenky. Židovské spolky se sionistickým zaměřením působily na širokou veřejnost. Zaměřovaly se na oslovení zejména mladé generace. Mladí lidé byli spíše ochotni vydat se vstříc nejistotě při budování Erec Jisrael. V souladu se světovými ideály postupovaly i sionistická uskupení v republice se snahou propagovat v židovské populaci zemědělské a řemeslnické profese a navrátit Židům vrstvu společnosti, která jim do této doby po dlouhá staletí chyběla. A z této vrstvy řemeslníků, a hlavně zemědělců postavit základy nové společnosti v Erec Jisrael. Největší problémy představoval pro spolkovou činnost nedostatek finančních prostředků, s nimiž se často jednotlivá uskupení musela potýkat. Zajímavým faktem je také otázka roztržičnosti spolkového života do různých spolků s podobným zaměřením, které si mohly do jisté míry značně konkurovat. Československá židovská společnost se také musela vyrovnat s příchodem velkého množství uprchlíků před nacismem. Omezené množství výjezdních míst, kterými disponoval Palestinský úřad, se dále dělil i mezi uprchlíky. A tím se snižovala i šance zájemců o vystěhování do Palestiny

⁵⁰ Konkrétně se jednalo o Svaz pražských židovských náboženských obcí, Svaz židovských náboženských obcí v Čechách, Svaz náboženských obcí židovských v Čechách s německou jednací řečí, Svaz izraelských náboženských obcí na Moravě, Svaz náboženských obcí ve Slezsku.

z československého prostředí. Nejtěžší chvíle pro židovskou populaci Československa však teprve přicházely.

Všeobecný rozvoj židovské společnosti výrazně omezilo období tzv. druhé republiky, kdy se objevuje ve společnosti otevřený antisemitismus i mezi politickou reprezentací. Omezení jako první pocítili především němečtí Židé v Československu. Radikalizovala se celá společnost, vzrůstaly antisemitské tendence nejen u politických představitelů, ale v celé společnosti. Situace se velmi rychle zhoršila po okupaci českých zemí v březnu 1939 a vytvoření protektorátu Čechy a Morava. Na území protektorátu se rychle zavedla rasová diskriminace Židů nařízením říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku ze dne 21. června 1939 (Sobota, 1939: VII). Při definování Žida bylo užito ustanovení prvního nařízení k zákonu o říšském občanství ze souboru tzv. norimberských zákonů, platných v nacistickém Německu od roku 1935 (Ibid.: 63-66). Soubor zákonů definoval židovské obyvatelstvo na rasovém základě⁵¹ a umožnil jejich pozdější ostrakizaci a izolaci od společnosti. Norimberské zákony vyšly i v Protektorátu v češtině roku 1939 (Norimberské zákony, 1939). Omezení stanovená Židům v norimberském zákonodárství se v průběhu doby ještě více zpříšňovala různými prováděcími nařízeními a dalšími výnosy.

Všechny spolky v protektorátě museli požádat o možnost dále pokračovat v existenci, zástupci spolků byli povinni na příslušné úřady zaslat dokumenty, v nichž se prohlašovalo, že daný spolek nesleduje politické záměry a žádá, aby mu byla povolena další činnost (AHLMP, Spolkový katastr). Řadě židovských spolků další činnost nebyla povolena, nejvíce spolků a židovských organizací zaniklo zásahem úřadů v následujícím roce. Agenda zrušených organizací byla delegována na židovské náboženské obce. Například otázka židovského vystěhovalectví byla Nařízením říšského protektora péči o Židy a židovské organizace ze dne 5. března 1940 přesunuta na židovské náboženské obce. Rozšířila se tak působnost židovských náboženských obcí i na obyvatele protektorátu nežidovského vyznání, kteří nebyli organizováni v náboženské obci, ale jejich židovství určovaly na norimberské zákony (Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava, 1940: 738). Stejný dokument také uvádí nadřazené postavení Židovské náboženské obce v Praze. (Ibid.: 739) K efektivnímu řízení židovské emigrace byl nacisty

⁵¹ Hlavním kritériem pro určování židovské národnosti dle norimberských zákonů byla příslušnost předků k židovské obci: „...*prarodič, který náležel k židovské náboženské obci, platí bez dalšího za příslušníka židovské rasy.*“ (Beyer, 1939: 45–46)

vytvořen zvláštní říšský úřad – Ústředna pro židovské vystěhovalectví – Zentralstelle für jüdische Auswanderung. V čele úřadu stál A. Eichmann, jehož cílem bylo urychlit exodus z oblastí pod nacistickou vládou. Dokonce bylo Ústřednou podporováno vydávání židovských novin – Jüdisches Nachrichtenblatt – Židovské listy, které vydávaly společně Židovská náboženská obec a Sionistická organizace. Na stránkách novin se židovstvo v protektorátu informovalo o vystěhovalectví a podporovány byly sionistické myšlenky (Bondyová, 2001: 11-12).

Vytěšňování Židů z běžného života se v praxi rychle projevovalo. Protektorátní vláda vydala nařízení ze dne 4. července 1939 o právním postavení Židů ve veřejném životě, nařízení vešlo v platnost 24. dubna 1940 a jeho znění zakazovalo Židům vykonávat práci v mnoha oborech. Postiženi byli zejména specializovaní pracovníci s vyšším vzděláním – příslušníci svobodných povolání, státní úředníci, učitelé, redaktori, inženýři, výkonní umělci atp. Výjimku získali pouze pracovníci zajišťující potřeby pro židovskou populaci (Věstník Ministerstva školství a národní osvěty, 1940: 129). Pro židovské žáky a studenty se od léta 1940 uzavřela také drtivá většina škol všech typů, výnosem Ministerstva školství a národní osvěty ze 7. srpna 1940. Židovským žákům zůstávala pouze možnost navštěvovat soukromé židovské školy, kterých bylo na území protektorátu velmi omezené množství (Kasperová, 2005: 222). Důsledkem výše uvedených nařízení Židovská poradna pro volbu povolání, působící v rámci židovské obce, rozšířila významně svou činnost. Jednak se snažila zajistit alespoň v nějaké míře vzdělávání pro židovskou mládež a stala se místem pro rekvalifikace pracovníků, kteří museli opustit svá původní pracovní místa (Schoenfeld, 1940: 1). Vedle jazykových kurzů různých úrovní a pro specializované profese, například se připravoval kurz „Američtina pro ošetřovatelky“ nabízela poradna především řemeslné a rukodělné kurzy (Schoenfeld, 1940: 8). Poradna také poskytovala informace o řadě povolání a zdůrazňovala, jaké povolání je vhodné zvolit pro jeho případné vykonávání v zahraničí (Ibid.: 9-20). Vystěhování židovské populace z protektorátu bylo možné až do vytvoření plánu Konečné řešení židovské otázky. Restrikce vůči židovské populaci se v protektorátě neustále zpříšňovaly a rozšiřovaly, Židé byli vyloučeni z veřejného života a z veřejného prostoru, kdy jim bylo zakazováno navštěvovat řadu volně přístupných míst. Útlak vyústil v šoa, které přineslo miliony židovských obětí.

1.5 Židovská menšina v ČSR po roce 1945

Celosvětový vývoj poznamenaly události druhé světové války a nejinak tomu bylo i v osvobozeném Československu. Všeobecná snaha navázat na demokratický vývoj předválečné republiky však v sobě skrývala řadu omezení a modifikací společnosti i politického systému. Celoevropský trend silné levice se prosadil i v Československu. Exilová vláda se pokusila, v co nejkratší možné době, na osvobozených územích republiky restaurovat československou svrchovanost. Na území Podkarpatské Rusi její snaha, ale příliš úspěšná nebyla, neboť Sověti si zde počínali dosti svévolně a sledovali vlastní zájmy, které vedly k připojení území k SSSR.⁵² Při jednáních mezi představiteli londýnského a moskevského exilu o poválečné podobě vlády a vládního programu představili komunističtí zástupci nejkompaktnější materiál, který se stal základem pro tzv. Košický vládní program oficiálně přijatý na zasedání vlády Národní fronty dne 5. května 1945 (Gebhart, Kuklík, 2007: 495-500). Program již obsahoval restrikce vůči pravicovým politickým subjektům,⁵³ německým a maďarským nepřátelům a také kolaborantům. V podobném duchu se také vyjádřil prezident E. Beneš ve svém prvním veřejném projevu v osvobozené Praze dne 16. května 1945: „*Bude třeba nově formovat politické strany a zredukovati jejich počet proti době předválečné, nově vytvářet poměr Čechů a Slováků*“ (Právní praxe, měsíčník československých právníků, 1945). Vládní program otevíral cestu, jak proslovil na listopadové schůzi Prozatímního národního shromáždění A. Zápotocký: „*že vybuduje novou republiku nejen politicky demokratickou, ale také hospodářsky demokratickou, že vybuduje skutečnou lidovou demokracii*“ (Digitální repozitář PSP, 8. schůze Prozatímního Národního shromáždění). Prostředek k dosažení výše uvedených cílů spatřovala politická reprezentace zejména v zakládání národních výborů, jež měly představovat orgány lidu (Vládní nařízení č. 4/1945 Sb.). Vláda v programu a v projevech zdůrazňovala své základy na jednotné široké koalici Čechů a Slováků, které tak představovaly státotvorné národy v obnovené republice. Československo se tedy oproti pojetí mnohonárodnostního státu v období první republiky přiklánělo k modelu státní národnosti, tedy Čechů a Slováků. Pro jiné národnosti, zde již

⁵² Podkarpatská Rus byla nakonec oficiálně dle smlouvy z 29. června roku 1945 odstoupena Sovětskému svazu, viz Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, částka 28, 1945, s. 101-103. Více k tématu viz Švorc Petr, 2007, Zakletá zem, Praha: NLN.

⁵³ Po válce byly v Československu obnoveny jen následující politické strany, které se účastnily voleb v roce 1946: Komunistická strana Československa, Československá strana národně socialistická, Československá strana lidová, Československá strana sociálně demokratická; na Slovensku pak: Komunistická strana Slovenska Demokratická strana, Strana slobody a Strana práce.

místo nebylo. Židovská národnost uznávaná v období první republiky, nebyla v poválečném státě akceptována.⁵⁴ Ve stejném duchu byla formulována i komunistická Ústava z roku 1948, kde se ve II. základním článku uvádí: „Československá republika je jednotný stát dvou rovnoprávných slovanských národů, Čechů a Slováků“ (Vládní nařízení č. 252/1949 Sb.). Květnová Ústava jen stvrdila nastolený poválečný trend, kdy se absolutně odmítala myšlenka národnostních menšin v Československé republice.⁵⁵ Vytvoření homogenního národnostního složení obnovené republiky se diskutovalo již v průběhu války, nutno říci, že se toto řešení setkávalo se širokou podporou napříč československým exilem. Myšlenka transferu neloajálního obyvatelstva z prostoru republiky byla kladně přijímána jak představiteli ČSR ve Velké Británii, tak i komunisty v Sovětském svazu. K otázce německého a maďarského obyvatelstva se vyslovil i ve výše citovaném projevu E. Beneš: „*Bude třeba ... vylikvidovat zejména nekompromisně Němce v zemích českých a Maďary na Slovensku, jak se jen likvidace ta dá v zájmu jednotného národního státu Čechů a Slováků vůbec provést*“ (Právní praxe, měsíčník československých právníků. 1945). Odsun se dotkl zejména německého obyvatelstva republiky,⁵⁶ maďarský odsun se Československu nepodařilo pro neochotu velmocí zrealizovat (Staněk, 1992: 62). Potrestání válečných zločinců okupantů a kolaborantů probíhalo v rámci retribučních soudů v českých zemích dle Benešových dekretů⁵⁷ s retroaktivní působností, jež vytvářely jejich podobu a definovaly nové skutkové podstaty trestané v rámci retribuční a postihy vycházející ponejvíce ze zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. (Adamová, Lojek, Schelle, Tauchen, 2017, s. 569). Mezi retribuční dekry lze zařadit dekry: č. 16/1945 Sb. *o potrestání válečných zločinců, jejich pomahačů a mimořádných lidových soudců* (Sbírka zákonů a nařízení státu Československého, částka 9, 1945, s. 25), č. 17/1945 Sb. *o Národním soudu*, dále pak dekret číslo 138/1945 Sb. *o trestání některých provinění proti národní cti*. O spravedlnosti

⁵⁴ V rámci první Československé republiky byla ochrana národních menšin garantována právním řádem, viz Sbírka zákonů a nařízení státu československého, částka 26, 1920). Občané se mohli přihlásit k židovské národnosti, aniž by museli prokazovat znalost jazyka.

⁵⁵ Národnostní menšiny se objeví až v Ústavě z roku 1960. Viz následující část práce.

⁵⁶ Tématem odsunu se zabývá detailně edice *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951.*, či Staněk Tomáš, 1992, Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948), Ostrava. Situaci maďarských občanů řešila částečně a oproti německé populaci ve velmi omezeném rozsahu *Dohoda mezi Československem a Maďarskem o výměně obyvatel'stva č. 145/1946 Sb.* (Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, částka 60, 1946, s. 1027)

⁵⁷ Borák ve své publikaci uvádí důležitou poznámku, že prezident Beneš nevydával dekry o své libovůli, ale kromě prvního dekretu. (Borák, 1998) Na Slovensku bylo retribuční soudnictví v některých směrech odlišné, bylo upraveno výnosy Slovenské národní rady, které předcházely dekretům prezidenta republiky. Více viz Adamová, Lojek, Schelle, Tauchen, 2017, s. 567-571

a správnosti postupů při retribučních soudech vyjadřovali pochybnosti již významní představitelé exilu, například L. K. Feierabend, P. Tigrid a další (Borák, 1998: 12-14). Nelze pochybovat o politické stránce procesů, jak uvádí ve své studii Zeman, politicky retribuční procesy využila zejména KSČ, mimo jiné se je snažila použít k likvidaci svých názorových oponentů (Zeman, 2002: 9). Otázka retribučního soudnictví představuje kontroverzní akt v československých dějinách. Další kontroverze způsobovala skutečnost, že se dle tzv. malého retribučního dekretu – dekret č. 138/1945 Sb. před trestní komise okresních národních výborů dostávali za přečiny proti národní cti i Židé, kteří se v průběhu okupace přihlásili k německému národu, v domnění, že tímto aktem zachrání své rodiny. Jak ve své studii uvádí M. Crhová, většina z nich byla zproštěna obžaloby. (Crhová, 2002: 123-124). Retribuce se uskutečňovala ve třech etapách, prakticky až do konce roku 1948. Odpor k Němcům a všemu německému prostupoval celou společností. Dokonce se pořádaly akce, jež měly za cíl vymýtit německé a maďarské názvy a příjmení. Podpora se vyjadřovala z nejvyšších politických míst: *„Ministerstvo školství a osvěty doporučuje všem druhům škol, aby se žactvo, učitelé i profesori účinně připojili k celonárodní akci zbavování se německých příjmení rozených Čechů, kterou provádí zemská rada osvětová v Praze“* (Věstník Ministerstva školství a osvěty, Roč. II, 1946, sešit 13, s. 272). Podporu vyhlásil této akci i prezident republiky Edvard Beneš, který prohlásil: *„Tož naším heslem bude: všude a ve všem odgermanizovati republiku“* (Věstník Ministerstva školství a osvěty, 1946: II/13). Dokonce zákonem č. 165/1945 „O poplatkových a dávkových úlevách při změně jména“ byla změněna sazba *„Žádosti československých státních občanů za povolení změny neslovanského nebo neslovansky znějícího jména na slovanské podléhají jen kolkovému poplatku 5 Kč z každého archu“* (Zákon č. 165/1945 Sb.). Zvýhodněním sazeb se političtí představitelé snažili podnítit a podpořit občany ke změně svých jmen. Podpora a podoba „očisty německých a maďarských příjmení“ se řešila na úrovni ministerstev, velmi zainteresováno bylo v této problematice ministerstvo vnitra (Matušová, 2003: 251-252). Řada přeživších židovských obyvatel Československa měla německá jména a pocítovala tlak na změnu svých jmen. Někteří lidé si jména měnili bez problémů, jiní změnu svých jmen odmítali.

Vládní místa vydávala řadu dalších zákonů a nařízení, jimiž se upravoval život německých a maďarských obyvatel v republice. Podle dalšího z dekretů prezidenta republiky č. 33/1945 pozbyli němečtí a maďarští obyvatelé Československa státní

občanství⁵⁸ a podléhali dalším omezením a povinnostem. Některá omezení vyplývající z dekretů a další nařízení platná pro německé obyvatele Československa dopadala i na Židy, kteří se před druhou světovou válkou hlásili k německé národnosti nebo hovořili německy. Dokonce Židé v praxi byli postihováni ztrátou československého občanství, dle výše uvedeného dekretu č. 33/1945 Sb., i když v samotném dekretu v §2 se uvádí, že osoby, které: „*trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem zachovává se československé státní občanství*“ (Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb.). Poněkud rozporuplně působí s výše citovaným zněním, formulace vydaná v brožuře Nové zákony a nařízení Československé republiky. Explicitně se zde uvádí, že nedochází ke zbavení československého občanství obyvatel přihlásivších se k židovské národnosti, ale: „*Němci nebo Maďaři židovského vyznání podléhají týmž ustanovením jako Němci a Maďaři jiných vyznání*“ (Nové zákony a nařízení Československé republiky, 1945). Němečtí a maďarští Židé tedy byli postiženi stejně jako ostatní obyvatelé ČSR německé či maďarské národnosti a „*pozbývají československého státního občanství ex nunc, tj. dnem 10. srpna 1945. Stávají se bezdomovci*“ (Ibid.:205). V praxi tak nedocházelo v některých případech k dodržení §2 dekretu č. 33/1945 Sb. Mezi další restriktce, kterým němečtí Židé podléhali, patřilo například povinnost nosit bílou pásku na rukávu, disponovali pouze omezenými potravinovými lístky pro Němce, měli problém sehnat byt, výdělek jim byl umenšen o 20 %, nedostávali penzi atp. (Nepalová, 1999: 319). Proti takovému postupu samozřejmě představitelé Židů protestovali, odmítali, aby Židé podléhali stejným restrikcím jako Němci. Například Rada židovských náboženských obcí zaslala dopis Ministerstvu vnitra, v němž si stěžuje na počínání a vyhlášku okresní správní komise v Ústí nad Labem. V dopise uvádějí mimo jiné, že jsou Židé: „*pokud udali v roce 1930 německou národnost, povinni nositi pásky, býti po 8. hodině doma a podrobiti se všem předpisům, které již znají za dob německé okupace*“ (Bulínová, 1993: 28). Což razantně odmítají a požadují, aby ministerstvo zakročilo, jelikož Židé: „*zůstali věrni Československé republice, neprovinili se proti národu českému nebo slovenskému a trpěli pod rasovou perzekucí*“ (Ibid.: 30).

V obnovené republice již nemělo být místo pro menšiny. Odmítnutí neúspěšného menšinového modelu potvrzovaly i demokratické strany a sám prezident Beneš. Nacionalistickou politiku zastávaly všechny politické strany v ČSR navzdory svým

⁵⁸ Samozřejmě zde byly dány výjimky pro antifašisty atp., nicméně bylo nutné prokazovat oprávněnost zachování státního občanství a rozhodovalo o tom ministerstvo vnitra na doporučení místního národního výboru.

ideálům i KSČ. Národní fronta prosazovala tzv. národní demokratickou revoluci, jež měla za cíl: „stále rozhodněji bojovat za zájmy pracujících.“ Primárně měla být zaměřena proti nacistickým okupantům (Přehled dějin KSČ, 1978, s 222-223), ale rétorikou odpovídala trendu vytvořit národní stát Čechů a Slováků. Což potvrzuje i znění komunistické Ústavy z roku 1948, kdy se v článku II uvádí: „Československá republika je jednotný stát dvou rovnoprávných slovanských národů, Čechů a Slováků“ (Ústavní zákon č. 150/1948 Sb.). Byla také zdůrazňována socialistická vzájemnost, neboť právě “rodina slovanských národů” se nachází v čele světového pokroku (Gottwald, 1948: 53). Na stránkách komunistického Rudého práva se již v září v roce 1945 objevil příspěvek popisující události roku 1941, přičemž mimo jiné uváděl: „ukázalo se, že nacistické tažení směřuje ne proti jednotlivým třídám či skupinám, nýbrž proti celému národu a že si staví za cíl, aby Češové byli smeteni s mapy Evropy“ (Rudé právo, 1945).

Státní orgány a zejména komunistická strana odmítaly přistupovat k Židům jako k menšině, či jako specifické skupině obyvatelstva. Státotvorné národy tvořili pouze Češi a Slováci a nebylo vhodné nikoho dalšího vyčleňovat (Sedlák, 2017: 58). Německy mluvící Židé byli často považováni za Němce. Z toho důvodu na ně byla uplatňována i protiněmecká nařízení, jak bylo uvedeno výše. Protiněmecká nařízení ústila v odsun německého obyvatelstva. Vysídlení Němců probíhalo v několika fázích. Nejprve se v roce 1945 uskutečnil tzv. divoký odsun, organizované vysídlování německé populace poté probíhalo až do roku 1947 (Staněk 1992: 62).⁵⁹ Bohužel často do transportů Němců směřujících do Německa či Rakouska byli zahrnuti i Židé. Po protestech židovských představitelů se státní úřady snažily napravit tyto nedostatky. Potvrzuje to i skutečnost, že až v září 1946 vydalo Ministerstvo vnitra výnos, v němž zakazuje zařazovat Židy do transportů (Nepalová, 1999: 319). Němečtí a maďarští Židé napříště neměli být zbavováni státního občanství. Problém představovala i otázka restitucí židovského majetku.

⁵⁹ Nedošlo však k úplnému odsunu všech německých obyvatel republiky, relativně velké množství se v ČSR nacházelo ještě v 50. letech bez občanství, které jim bylo navráceno bezpodmínečně až v roce 1953 zákonem č. 34/1953 Sb., „jímž některé osoby nabývají československého státního občanství“ (Sbírka zákonů republiky Československé, částka 19, 1953, s. 198) Rudé právo vydání zákona na svých stránkách komentovalo a připomínalo, že: „Náš veliký učitel soudruh Klement Gottwald nás učil, že v poměru k německému národu, k Němcům, se máme řídit zásadou: Není Němec, jako Němec.“ (Rudé právo, 1953, roč. 33, č. 114, 25. 4. 1953, s. 4) A jako příklad uvádí správnou cestu, jíž se ubírá Německá demokratická republika. Je zajímavé, že s podobným selektivním přístupem se setkáváme až 8 let po skončení 2. sv. války a po odsunu Němců z ČSR. Vláda již v předchozích letech řešila otázku navracování občanství Němcům a Maďarům, například Vládním nařízením č. 76/1948 Sb. o vrácení československého občanství osobám národnosti německé a maďarské (Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, částka 31, 1948, s. 781-782), dále nařízením č. 252/1949 Sb. podobného znění platné pro Němce. (Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, částka 80, 1949, s. 707-708)

Problematiku restitucí také komplikoval vedle otázky národnosti také proces znárodnování. Restituce upravoval dekret prezidenta republiky č. 5/1945 z května roku 1945 o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody. Nicméně jeho výklad pro absenci prováděcího zákona byl velmi volný. Až o rok později byl vydán restituční zákon č. 128/1946 Sb. I přesto pro německé a maďarské Židy představovala restituce nadále problém. Museli dokazovat, že mají nárok na vyjmutí jejich majetku z konfiskace. Vliv na rozhodnutí o oprávněnosti jejich požadavků měli jednotliví úředníci, kteří si mohli znění nařízení vykládat poměrně volně (Čermáková, 2008: 26-27). Až v roce 1946 byl přijat zákon č. 255/1946 Sb., který postavil rasově pronásledované Židy na stejnou úroveň jako politické vězně a bojovníky proti nacismu. A zaručoval tak dotčeným osobám určité výhody (Sedlák, 2017: 59). Problém nepředstavovaly jen státní úřady, ale také společenské prostředí.

Ve společnosti přežívaly ještě zavedené stereotypy, které na Židy pohlížely jako na kapitalisty a germanizátory. V některých oblastech Československa se objevily protižidovské nálady, které vyústily v rozsáhlý pogrom v září 1945 ve slovenském městě Velké Topoľčany. Další protižidovské výtržnosti se udály na partyzánském sjezdu v srpnu 1946 v Bratislavě (Dufek, Kaplan, Šlosar, 1993: 13). Političtí představitelé pogrom a výtržnosti odsoudili a zároveň se začala řešit otázka přeživších Židů. Státní úřady v čele s komunistickou stranou zásadně odmítali antisemitské excesy. Ideologicky nebylo možné ostře se vůči antisemitismu nevymezit. I z mezinárodních důvodů bylo nutné antisemitismus vymýtit. Reflexe šoa představovala celosvětový problém, jak ve svém článku uvádí československý generální konzul v New Yorku: *„Židovská otázka – jak se jeví dnes jako otevřená otázka – jest nejvážnější obžalobou demokracie... Skutečnost, že světové veřejné mínění se včas nijak neozvalo, že nečinně zůstalo očitým svědkem tak hrozného utrpení úplně nevinných lidských bytostí – zůstane výstrahou všem národům“* (Věstník Židovské obce náboženské v Praze, 1946: 8/1). Ve svém článku dále odmítá antisemitismus, který odmítají i přední političtí představitelé v čele s prezidentem republiky Benešem: *„Trvám na tom, že nikdo nesmí býti otráven tímto jedem (antisemitismem), jinak u nás nemá místa.“* (Ibid s. 2) V samotném závěru článku uvádí, že je nutné bojovat proti „hnusu antisemitismu“ vždy a všude.

Československé úřady a zejména komunistická strana se obávaly nařčení z antisemitismu a snažily se nezadat k tomuto jednání žádnou záminku. Z toho důvodu byly zdůvodňovány i některé zamítnuté restituce, aby nezadaly příčinu ve společnosti

k antisemitskému jednání. Přední komunisté popírali jakékoli antisemitské jednání v Československu, zdůvodňovali různé excesy jako boj proti kapitalistům a Němcům židovského původu (Sedlák, 2017: 66). Podobný přístup úřadů – restriktivními opatřeními zamezit vzniku antisemitských tendencí ve společnosti byl realizován i při obnovování, či povolování nových židovských spolků.

Válečné události zasáhly nejdrtivěji v Evropě židovskou populaci. Nacisté rozpoutali peklo v podobě Šoa, kterému podlehl na 6 milionů židovských obětí. Zrůdná vyhlazovací mašinerie pokračovala v chodu až do téměř posledních dnů bojů druhé světové války. Nacistické koncentrační a likvidační tábory se snažily plnit svou funkci až do posledních možných okamžiků, kdy byly nacisty narychlo likvidovány a vězni evakuováni před postupující frontou. Evakuace vězňů se stala součástí jejich plánované likvidace. Vězni na pokraji sil byli odváděni na tzv. pochody smrti, které vedly stovky kilometrů do táborů a ghatt, které se nacházely v Němci kontrolovaném území dále od bojové linie. Řada z nich směřovala do Terezína. Terezínské ghetto se mělo stát cílovou destinací pro řečeno rétorikou SS „sběrné transporty z rozpuštěných táborů“, tisíce vězňů přicházely pěšky, či byly přivázeny vlaky do Terezína od 20. dubna 1945. V posledních dnech války převzal 5. května 1945 ghetto i Malou pevnost pod ochranu Mezinárodní červený kříž (Kárný, 1995: 53-54). U vězňů koncentračních táborů ještě neznamenovalo osvobození od nacistů definitivní záchranu. Lidé na pokraji svých sil byli ještě měsíce po konci války vystavováni nebezpečí v podobě zákeřných epidemií, či jiných zdravotních komplikací. Příkladem může být právě terezínské ghetto, nad nímž musela být vyhlášena karanténa z důvodu rozšíření epidemie skvrnitého tyfu až do července 1945. Až v červenci se podařilo za mnohých obětí z řad ošetřujícího personálu epidemii zvládnout (Adler, 2007). Vyhlášenou karanténu a její dodržování zabezpečovalo ruské vojenské velitelství Terezína, které vydávalo propustky k opuštění Terezína, respektive právo se do něho navrátit (ŽMP, Document /006).

Rozšíření tyfové epidemie v Terezíně ohrožovalo zejména děti. Tragickou situaci dětí si někteří lidé uvědomovali a rozhodli se ohroženým dětem pomoci. Mezi těmito lidmi vyniká osoba Přemysla Pittra,⁶⁰ který se svými spolupracovníky dokázal v chaosu poválečného období zorganizovat do té doby nebývale rozsáhlou akci zaměřenou na pomoc dětem. V rámci tzv. „Akce zámky“ Pitter se svými spolupracovníky urychleně

⁶⁰ P. Pitter (1895-1976) byl křesťanský humanista, sociální pracovník, vychovatel a redaktor.

připravil zámky nedaleko Prahy – Štířín, Olešovice, Lojovice a Kamenice na ozdravovny vhodné pro pobyt dětí z koncentračních táborů. Později ještě k zámkům přibyl penzion v Ládví. Zámky byly zkonfiskovány baronu Ringhofferovy (Dokončená dvouletka, ČAPP). Ozdravovny byly nejprve určeny pouze židovským dětem, zanedlouho ale byly do zámků přiváženy i děti německé. V souvislosti s tím, jak se zhoršovalo postavení Němců v Československu, se pobyt dětí ve sběrných táborech pro Němce stával neúnosným. První skupina židovských dětí byla přivezena 22. května do Olešovic. Celkem prošlo „Akcí zámky“ probíhající v letech 1945-1947 více než 810 židovských a německých dětí, které zde pobývaly v závislosti na dalších okolnostech různě dlouhou dobu – od několika týdnů po měsíce či roky (Seiner, Šafírová, 2020: 55).

Rekonstrukce života do mírové podoby představovala náročný úkol. V mnoha případech nebylo možné navázat na předválečné období. Obnova společnosti a návrat k normálnímu životu představoval zejména pro Židy, kteří přežili nacistické vraždění, extrémně složitý a těžko proveditelný cíl. Židovští přeživší se vraceli do naprosto rozvrácených poměrů, kdy se nemohli spoléhat na pomoc svých nejbližších, svých rodin, neboť velmi často z celé rodiny zůstali naživu jen oni. Majetek byl rozchvácen, Židé se ocitali v místech svých bývalých domovů úplně bez prostředků a situace se pro ně stávala neřešitelnou. Bez aktivní pomoci nebyli schopni zvládnout svůj návrat a začlenění se do společnosti. Válka přerвала vzkvétající židovskou kulturu, která měla v československém prostředí podmínky k rozvíjení všech oblastí svého života – politických, kulturních, národnostních a společenských. Po druhé světové válce však bylo nemožné se vrátit zpět k předválečnému stavu. Jak jsem výše poznamenala, za oběť šoa padly tisíce československých židovských občanů, a tak obrovský úbytek populace se musel také odrazit při obnově židovstva v Československu. Československé židovstvo přestalo prakticky téměř existovat a lidé, kteří nacistické běsnění přežili, se pokusili židovskou populaci obnovit, se všemi překážkami, které s sebou tento obtížný úkol přinášel. Ztráta obyvatel byla samozřejmě nejdůležitější, ale ne jediný faktor, který znemožňoval obnovu života v předválečné podobě. Jednalo se také o ztrátu majetku, všudypřítomný nedostatek financí, jež byl prohlubován problematickým přístupem k židovským restitucím československých úřadů. Dále se v poválečném Československu změnil přístup k menšinám. Řada přeživších se v poválečném období doslova od Židovství odklonila – jak uvádí ve své studii Salner, mnozí z nich se své židovství snažili zatajit před úřady, okolím, či dokonce později před svými rodinami. Zapojili se do společnosti ve snaze o co

nejdokonalejší asimilaci a často také aktivně podporovali komunistickou stranu (2006: 122). Poválečnou názorovou orientaci přeživších silně ovlivňovaly aktivistické sionistické spolky a hnutí (Ibid.: 126). Emigrace do Palestiny v sobě skýtala závažné překážky, největší z nich představovala finanční náročnost cesty a dále omezování přistěhovalectví britskou správou. Pomoc emigrantům při vystěhování do Erec Jisrael nabízela řada organizací. Mnohé z nich existovaly již v předválečném období a v poválečných letech rychle obnovily svou činnost na osvobozených územích Evropy, aby umožnily odchod zájemců do Svaté země.

Nejdůležitější organizací v období po skončení druhé světové války představovaly pro židovskou populaci Židovské náboženské obce. V roce 1945 obnovila Židovská náboženská obec v Praze a asi 40 dalších náboženských obcí v Čechách a na Moravě po osvobození republiky svoji činnost. Jejich význam narostl oproti předválečnému stavu do zastřešujících organizací všech židovských aktivit a činností nutných jednak k obnově židovského kulturního a náboženského života, a také poskytování alespoň elementární pomoci pro přeživší Šoa. Například ŽNO v Praze podporovala v létě roku 1945 na 4224 Židů (ŽMP, Document/001). Zdaleka se nejednalo jen o pomoc materiální. Bylo žádoucí, aby došlo v co nejkratší možné době k obnově struktur židovských náboženských obcí. Z pracovníků Pražské židovské obce, přejmenované v průběhu okupace na Židovskou radu starších, vznikl Národní výbor pro likvidaci Židovské rady starších, jenž měl zajišťovat sociální činnost a také převzít správu židovského majetku, do té doby spravovaného Židovskou radou starších a Vystěhovaleckým fondem pro Čechy a Moravu (Veselská, 2012: 125). Brzy po ukončení bojů se ustanovil přípravný výbor Židovské náboženské obce v Praze a již 2. června se obrátil se zprávou o ustanovení na předsednictvo vlády ČSR a další ministerstva a úřady. Přípravný výbor měl 12 členů a v jeho čele stál Ing. Arnošt Frischer a tajemníkem byl zvolen dr. Kurt Wehle. Úkoly výboru představovaly zejména soupis příslušníků židovského vyznání, aby mohla být provedena volba řádné reprezentace ŽNO, dále měl zastřešovat židovskou matriku a náboženské úkony, obnovit správu majetku ŽNO, organizací a institucí, jejichž činnost byla přerušena nacistickou okupací, dále zajistit sdružení židovských náboženských obcí v Čechách a na Moravě do jednotného zastřešujícího Svazu. Státní úřady byly v memorandu žádány: *„aby bylo vzato na vědomí ustanovení tohoto přípravného výboru a aby jeho zástupci byli slyšeni ve všech otázkách spadajících do působnosti židovských náboženských obcí, dále ve věcech repatriace a sociálního zajištění repatriantů, jakož i*

v otázkách rehabilitace práva a restituce zabaveného majetku vzhledem k tomu, že Židé tvořili velikou většinu osob postižených nacistickými a rasovými zákony“ (Národní archiv - Úřad předsednictva vlády-běžná spisovna číslo fondu 315, 1945-1968, karton 71).

Spolupráce mezi náboženskými obcemi se měla prohloubit na sjezdu delegátů všech náboženských obcí svolaného na 1. a 2. září 1945. Na sjezd bylo také zváno Předsednictvo vlády Československé republiky – zástupci československé vlády byli na sjezdy v dalších letech zváni opětovně. Slavnostní zahájení mělo proběhnout ve velké zasedací síni židovské radnice v Praze v Maislově ulici (Národní archiv – Úřad předsednictva vlády-běžná spisovna číslo fondu 315, 1945-1968, karton 71). Na zasedání se sjeli delegáti ze 46 ŽNO a zvolili představenstvo a výkonný výbor ústředního svazu – Rady židovských náboženských obcí v zemích České a Moravskoslezské. Výkonný výbor se skládal z 15 členů a předsednictvo čítalo 8 zástupců. Předsedou RŽNO byl zvolen Arnošt Frischer (Věstník MŠMT, 1946: 12-13, roč. 2, číslo 2). RŽNO úzce spolupracovala s pražskou ŽNO,⁶¹ což bylo způsobeno jednak z důvodu rozložení agendy mezi obě organizace a personální provázaností. Rada zajišťovala prostřednictvím svých oddělení styk s mimopražskými obcemi, vedla Židovskou ústřední matriku, disponovala pátracím a evidenčním oddělením, tiskovým, informačním oddělením a ústředním sekretariátem. Další činnosti zajišťovala ve spolupráci s odděleními ŽNO v Praze – především agendu kultovou, sociální, hospodářskou, finanční, dokumentační, památkovou a personální. Rada se snažila prostřednictvím své činnosti o odčinění křivd spáchaných na Židech o jejich zrovnoprávnění a „*jako jediný jejich mluvčí střeží zájmy židovských náboženských obcí a židů ve všech oborech veřejného života*“ (Věstník ŽONP, 1945: 28). Rada židovských náboženských obcí v zemích České a Moravskoslezské vydávala také potvrzení pro bývalé vězně nacistických táborů, například vydávala potvrzení o deportaci do Terezína, kde se uvádělo registrační číslo dotyčného, datum a označení transportu (ŽMP, Document/010). V listopadu roku 1945 fungovalo v Českých zemích 59 obcí a na Slovensku 105 (Soukupová, 2008:62). V roce 1947 žilo v ČSR asi 19 000 Židů. 7 000 Židů se do českých zemí přistěhovalo ze Slovenska či Podkarpatské Rusi. Z čehož 40% židovské populace žilo v Praze ve zbytku Čech 45 % a na Moravě a ve Slezsku 15 % (ŽMP, Document/001).

⁶¹ Židovská náboženská obec v Praze se výrazně v poválečném období zvětšila a rozšířila se i na řadu míst do středních Čech, kde byly jednotlivé obce rušeny (Oběžník č. 2. DOCUMENT.JMP.ARCHIVE/312/V/144/001).

RŽNO a ŽNO v Praze se snažily o sjednocení židovské společnosti a o utlumení konfliktů a názorových neshod mezi hnutími i jednotlivými příslušníky židovské společnosti. Židé byli na stránkách Věstníku ŽNO nabádáni, aby neudávali své souvěrce za jejich činnosti v době okupace československým úřadům, neboť: „*v naší situaci si nemůžeme dovolit, abychom si své osobní účty vyřizovali před soudy politického významu... Židovské instituce pochopily od prvopočátku význam této otázky a zřídily čestné soudy, aby každému, kdo se cítí dotčen chováním toho kterého souvěrce za okupace, poskytl možnost stížnosti, kterou může dát k posouzení sboru, zasvěcenému do povahy židovských provinění mnohem dokonaleji, než kterýkoliv soud nežidovský*“ (Věstník ŽNO, Číslo 1/ IX., 1-3).

Zajišťování rozsáhlé agendy RŽNO vyžadovalo nemalé finanční prostředky, subvence od státu nedostačovaly. RŽNO distribuovala humanitární pomoc, zajišťovala starobince, sirotčince, a dokonce vlastní nemocnici, dále poskytovala finanční podporu potřebným (Šmok, 2011: 30). Měsíční náklady se RŽNO pro zajištění všech úkolů vyšplhaly až na částku 7 mil Kčs. Největší část této sumy spotřebovaly finance určené na sociální účely. Z těchto peněz se financovaly provozy sociálních ústavů, o sirotky, poskytuje poradenství, právní pomoc, různé druhy pomocných prací atp. Oproti létu roku 1945 ŽNO v Praze již podporovala o dva roky později v roce 1947 pouze 512 Židů. S nedostatkem finančních prostředků se snažily pomoci mezinárodní organizace. Československým Židům poskytla velké částky organizace American Joint Distribution Committee – do roku 1947 poskytl k přerozdělení RŽNO více než 46 600 000 Kčs, Židovský národní fond přispěl na obnovu částkou téměř 2, 5 mil. Kčs (ŽMP, Document/001). Již v červnu roku 1945 vznikl v ČSR Přípravný výbor American Joint Distribution Committee, jehož účelem byla podpora AJDC v jeho sociální činnosti. Výbor byl personálně provázán s vedením RŽNO – mezi jeho členy nalezneme A. Frischera, či K. Wehle. Dočasně měl výbor řídit sociální činnost AJDC do doby, než si celou agendu nepřevzme oficiální zástupce JOINT. Na konci září roku 1945 nastoupil do role reprezentanta organizace H. Trobe a od té doby představoval Přípravný výbor poradní orgán. Administrativa AJDC se brzy rozrostla na 17 úředníků a úřednic (NA, Ministerstvo vnitra I, Karton 94).

Poválečná snaha o rekonstrukci kulturního života židovské populace zasáhla také spolky. Spolková činnost byla v celé společnosti předválečného Československa velice důležitá

a rozsáhlá a nejinak tomu bylo i u spolků židovských. Řada z nich, pokud se „dobrovolně“ nerozešla v období před rokem 1939, byla zrušena protektorátními orgány (rozhodnutím říšského protektora ze dne 5. 3. 1940), Ústřednou pro židovské vystěhovalce, či Gestapem v průběhu válečných let. Nejčastěji byly spolky zrušeny v průběhu roku 1940 (AHMP, Spolkový katastr). V poválečném období byla snaha o obnovu řady spolků. Využívalo se při této příležitosti Dekretu prezidenta republiky ze dne 25. září 1945 o některých opatřeních v oboru spolkovém, v němž se v §1 uvádí: „*Nařízení a opatření z doby nesvobody, jimiž nebo podle nichž byly některé spolky rozpuštěny, se ruší*“ (Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, ročník 1945, částka 38, vydána dne 10. října 1945, s. 151). Dále je v dekretu stanoveno že: „*Spolkům, které zanikly ... může býti povoleno, požádají-li o to jejich poslední odpovědní zástupci, aby pokračovaly ve spolkové činnosti podle stanov platných před zánikem, pokud lze důvodně míti za to, že tyto spolky zanikly pod tlakem okupace*“ (Dekret prezidenta republiky č. 81/1945 Sb.).

Přeživší předváleční členové židovských spolků se je tedy na základě výše citovaného dekretu snažili obnovit. Rada židovských náboženských obcí v zemích České a Moravskoslezské podala ministerstvu vnitra návrh na změnu znění nařízení Dekretu prezidenta republiky, aby mohla návrhy na obnovení daných spolků předkládat ministerstvu Židovská náboženská obec v Praze, respektive Rada židovských náboženských obcí, neboť téměř všichni funkcionáři předválečných židovských spolků byli vyvražděni Němci, a tudíž nebylo možné vyhovět znění dekretu. Případně by měla příslušná židovská náboženská obec potvrdit návrhy řadových členů spolku, aby se zamezilo podvodnému jednání, neboť řadoví členové nemusí být nikde zaznamenáni. Ve stejném dokumentu se také představitelé židovské obce dotazují na otázku majetku zaniklých spolků, jakým způsobem se daný problém bude řešit (NA, Ministerstvo vnitra I, karton 407). Ministerstvo vnitra návrh akceptovalo a bylo tedy možné prostřednictvím Židovské náboženské obce v Praze podávat oznámení o obnově spolku, která potvrdí správnost údajů (NA, Ministerstvo vnitra I, karton 407). Výnosem ministerstva školství a osvěty ze dne 24. 12. 1945 bylo vzato na vědomí vytvoření Rady židovských náboženských obcí v zemích České a Moravskoslezské a státní úřady byli informováni, aby se v případech dotýkajících se Židů nebo rasově persekovaných osob obracely na Radu židovských náboženských obcí (NA, Ministerstvo vnitra I, karton 407). Náboženským obcím se rozšířila agenda i na spolkovou oblast. Představitelé obce museli zajišťovat administrativu jednotlivým obnoveným spolkům do doby, než se ustanovilo vedení spolků. V předválečném období existovalo na území republiky 171 židovských

spolků. Velká část z nich byla alespoň částečně sionisticky orientována (Habermann, 2017: 44). Po skončení války bylo dle zprávy Ústředního národního výboru hlavního města Prahy referátu pro vnitřní věci a bezpečnost obnoveno 47 spolků většina se prosionistickým postojem. Zpráva uvádí, že pouze dvěma spolkům nebyla obnovena činnost povolena (Keren Kajemeth Lejisrael, Karton 877).

Vedle problémů s nedostatkem členů se potýkaly spolky a hnutí s finančními obtížemi limitujícími do velké míry nejen samotnou jejich činnost, ale celkovou existenci. Řada spolků nebyla schopna navrátit se k předválečné činnosti, vykazovaly velmi omezenou aktivitu. U některých organizací proběhla obnova jen formálně a nevykonávaly žádnou činnost. Nedošlo ani ke svolání valných hromad a ustanovení vedení spolku, případně byl spolek sloučen ještě před zvolením nového vedení s jinou organizací.

Mezi spolky, které se snažily obnovit svou činnost, patří například Svaz rabínů v Čechách. Před válkou byli členy významné osobnosti židovského kulturního a náboženského života, například: rabín Richard Feder, rabín Gustav Sicher, rabín Aladar Deutsch, rabín Otto Muneles atd. Spolek byl obnoven na základě uvedeného dekretu dle Stanov z roku 1937, spolek si kladl za cíl zejména: „*Povznášení náboženský cit, pěstění židovské vědy, péče o vyučování náboženství a pořádání přednášek*“ (AHMP, Svaz rabínů v Čechách, sign. I/0025, ka. 2). Spolek se však potýkal s vážnými komplikacemi, které ohrožovaly jeho existenci. Jak se praví ve zprávě Židovské náboženské obce podávané Krajskému velitelství národní bezpečnosti „*spolek ještě nemohl vyvinouti činnost podle stanov, ježto se vrátil a působí v Čechách jen nepatrný počet rabínů. Spolek též nemá potřebných prostředků k splnění svých úkolů.*“ Dále v téže zprávě uvádí nepříznivé vyhlídky na další existenci spolku: „*Nezmění-li se v dohledné době poměry, znemožňující nyní úspěšnou spolkovou činnost, spolek se pravděpodobně dobrovolně rozejde*“ (AHLMP, Svaz rabínů v Čechách. Karton 2). Spolek zanikl nedostatkem členů v následujícím roce – oficiálně v lednu 1950.

Podobný osud zažívaly další kulturní židovské spolky. Například Společnost přátel hebrejského vysokého učení v Jeruzalémě. Žádost o obnovu spolku podali bývalí členové v prosinci roku 1945. Pravděpodobně z nedostatku členů spolku vedla agenda ještě v roce 1948 Židovská náboženská obec a v roce 1950 spolek zanikl pro ztrátu členů (AHLMP, Společnost přátel hebrejského vysokého učení v Jeruzalémě, Karton 399).

Obnoven byl i nejdůležitější sionistický spolek, který zastřešoval mnoho ostatních organizací – Ústřední svaz sionistický. Sídlo měl v Bratislavě, ale zakládal místní pobočky v různých místech republiky, například v Praze vznikla pobočka v létě roku 1948. Sionistický svaz měl za cíl „*napomáhat vytvoření a budování veřejnoprávně zajištěné domoviny Židů v Palestině /sionismus/ a pěstovat kulturu a znalost jazyka hebrejského*“ (AHLMP, Ústřední svaz sionistický pro ČSR místní skupina v Praze, Karton 1021). Dle stanov měl svaz získávat členy mezi Židy, zřizovat instituce pro tělesné a duševní proškolení Židů – chaluciu, organizovat jejich vystěhování, dále pak organizovat sbírky ve prospěch fondů Keren Kayemeth Le Jisrael a Keren Hajesod. Dále měl svaz šířit myšlenku sionismu prostřednictvím klasických spolkových aktivit, jako byly například členské a veřejné schůze, přednášky, diskuze, vydávání tiskovin, zřízení knihovny a pořádání společenských akcí. Spolek udržoval kontakty s Jewish Agency a dalšími židovskými mezinárodními institucemi (AHLMP, Ústřední svaz sionistický pro ČSR místní skupina v Praze, Karton 1021). Žádost o obnovu Židovského národního fondu (Keren Kayemeth Le Jisrael) podali zástupci ŽNO v Praze v prosinci roku 1945. Již v následujícím roce se sešlo vedení spolku v květnu. Jeho činnost byla silně provázána s Ústředním sionistickým svazem. Spolek dle nových stanov plánoval pokračovat v předválečných aktivitách, přičemž se soustředil zejména na pořádání sbírek, kulturních večírků, předvádění krátkých filmů a koncertů, které seznamovaly své posluchače a diváky s výstavbou a kulturním životem v Erec Izrael. Spolek dále československé úřady informoval o častých služebních cestách svých zaměstnanců do Palestiny (AHLMP, Keren Kajemeth Lejizrael. Karton 877). Stejně jako při obnově Židovského národního fondu podávali zástupci ŽNO v Praze dokonce ve stejný den žádost o znovuzřízení fondu Keren Hajesod. Stejně jako Židovský národní fond tak i Keren Hajesod fungoval v rámci Ústředního sionistického svazu v Bratislavě. Aktivity Keren Hajesod se velmi podobaly činnosti Židovského národního fondu. Jednalo se o kulturně propagační činnost a příjem darů pro budování na výstavbu židovské Palestiny. Ústřední svaz sionistický kontroloval prostřednictvím volené komise oba fondy (Keren Hajessod, AHLMP, signatura II/0784, ka. 87). V listopadu 1945 registrovaly úřady podání o obnovení zrušeného spolku Hechaluz. Brzy po obnovení v roce 1946 došlo ke zvolení předsednictva spolku a obnovení jeho předválečné činnosti. Dokonce se spolek stal příjemcem státních subvencí. Ministerstvo práce a sociální péče poskytlo spolku prostředky na financování akce na zotavení Židů (AHLMP, Hechaluz, Karton 980)). Spolek zanikl do roku 1950, protože všichni jeho členové se vystěhovali do Izraele (Ibid.). Obnoven byl i spolek Hašomer

Hacair. Pro bezprizornou mládež navracející se po válce z nacistických táborů organizoval útulky, dále pak navázal na předválečnou činnost, což byla organizace různých vzdělávacích kurzů pro život v Palestině. Členové Hašomer Hacairu původem z Československa založili kibuci v Izraeli – Šomrat a Lehavot Chaviva (Nir, 2001: 14).

Některé spolky v poválečném období neobnovily svou činnost, a nahradily je jiné organizace. Například spolek HICEM dle sdělení tajemníka organizace HIAS⁶² E. Poláka ředitelství národní bezpečnosti nebude obnoven, především z toho důvodu, že spolkový účel naplňuje již organizace HIAS. Pobočky organizace HIAS se nacházely v Praze a v Bratislavě (AHLMP, Pomocný ústav pro židovské průchozí a vystěhovalce „HICEM“, Karton 102).

Další spolky a organizace vznikaly nově v reakci na vyvstávající problémy, které bylo nutné řešit. Velmi krátce například v ČSR vyvíjel činnost spolek s názvem Židovská dobročinná společnost pro uprchlíky v Bruselu – odbočka v Praze (Jewish Refugees Welfare Society). Oznámení úřadům o vytvoření odbočky v Praze výše uvedeného spolku došlo 28. května 1947. Účelem organizace: *„jest hlavně pomáhati, kteří vlivem okolností jsou nuceni opustiti své nynější bydliště a hledati útulek v jiné zemi. Budeme se starati speciálně o osud židů, kteří byli seskupeni a koncentrováni v táborech a budeme se snažiti vytvořiti pro ně normální existenční podmínky, zejména emigrací, sociální podporou, výchovou a odborným výcvikem“* (NA, Židovská dobročinná společnost pro uprchlíky v Bruselu). Kancelář spolku sídlila v Praze v Jindřišské ulici. Spolek přestal vyvíjet činnost již v listopadu roku 1947. Důvody pro velmi krátké trvání spolku se v rámci archivního výzkumu bohužel nepodařilo zjistit. Spolek oficiálně zanikl v následujícím roce (Ibid.). Obnovování spolků stejně jako řada jiných činností se potýkala s chaosem poválečných let. Rozšířená emigrace členů spolků a dalších kulturních institucí k chaosu přispívala. Například po válce byl v Praze v prosinci 1945 obnoven i Sionistický spolek obvodní, ale nejspíše nevykonával žádnou činnost. Židovská náboženská obec v Praze měla zajišťovat jeho agendu, ale po dotazech policejních orgánů, ŽNO oznamovala, že

⁶² Organizace HIAS – Hebrew Immigrant Aid Society, založena v roce 1881 se sídlem v New Yorku, zaměřovala se v začátcích na podporu emigrace Židů ohrožených pogromy v Rusku. V pozdějších letech pomáhala všem ohroženým Židům emigrovat do bezpečnějších destinací. Nezaměřovala se jen na podporu vystěhování do Palestiny, ale do řady dalších lokalit. Velice aktivně vyvíjela svou činnost po druhé světové válce v celé Evropě i v ČSR. Zde své aktivity obnovila v omezené míře v roce 1968. Více viz <https://www.hias.org/who/history>.

nemá o činnosti spolku žádné informace (AHLMP, Sionistický spolek obvodní, Karton 860).

V roce 1948 byl založen Svaz československo-izraelského přátelství, v jehož stanovách se uvádí: „Svaz je lidová nestranická organizace, jež sdružuje občany bez rozdílu politické a náboženské příslušnosti. Jejím účelem je šířiti, prohlubovati, utužovati a střežiti přátelství mezi ČSR a Izraelem a všestranně pečovati o rozvoj hospodářských, kulturních, vědeckých i uměleckých a společenských styků obou států“ (AHLMP, Svaz československo-izraelského přátelství). Svaz měl sídlo v Praze s celorepublikovou působností a svých cílů chtěl dosahovat zejména prostřednictvím bohaté spolkové činnosti zahrnujících od pořádání veřejných přednášek, rozsáhlou vydavatelskou činnost (vydávání publikací, stanovisek, memorand atp.), až po pořádání výprav a návštěv mezi občany ČSR a Izraele. (Ibid.). Dále plánoval svaz podporovat i vystěhovalectví do Izraele. Jednací řeč svazu byla česká, slovenská a hebrejská. Ve funkcích spolku můžeme nalézt ne nevýznamné politiky a státní úředníky poválečného Československa. Předsedou spolku se stal Karl Kreibich.⁶³ Čestným předsedou spolku byl jmenován ministr informací Václav Kopecký, dále členy čestného předsednictva byli tehdejší významní politici například členové vlády – ministr zdravotnictví J. Plohar, ministr zemědělství J. Ďuriš, ministr techniky E. Šlechta. Činnost spolku však nedosáhla ani zdaleka ambiciózních plánů, které byly nastíněny ve spolkových stanovách. Brzy po ustanovení, se začalo projednávat jeho zrušení. Již v roce 1950 se krajské velitelství VB dožadovalo, aby spolek podal zprávu o své činnosti a svých členech, přišla odpověď od místopředsedy spolku, neboť K. Kreibich byl již jmenován velvyslancem v SSSR, že spolek žádné další aktivity neplánuje a řeší se otázka jeho zrušení. V policejním protokolu se uvádí: „Činnost v minulosti byla velmi omezená, byly to jen jednotlivé podniky, přístupné obvykle jen na pozvánky, pokud nešlo o koncert nebo o výstavu“ (AHLMP, Svaz československo-izraelského přátelství). Dále uvedl ve své zprávě, že spolek má 9 kolektivních členů (například uvádí – ÚRO, ČSM, ČSŽ⁶⁴ atp.) a 80 individuálních členů. Spolek nemá žádný majetek, jen malou hotovost a jeho likvidace je plánována v říjnu či listopadu a likvidaci provede ministerstvo osvěty. Spolek oficiálně zanikl 1. 12. 1950.

⁶³ Karel Kreibich byl v předválečném období poslancem a senátorem v československém parlamentu a v letech 1950-1952 zastával úřad československého velvyslance v SSSR.

⁶⁴ ÚRO – Ústřední rada odborů, ČSM – Československý svaz mládeže, ČSŽ -Český svaz žen

Nově vznikající organizace a organizace žádající o obnovu činnosti musely předložit své stanovy československým úřadům ke schválení. Spolkové stanovy posuzovala řada státních institucí. Vedle policejních orgánů se ministerstvo vnitra dotazovalo dle zaměření vznikající organizace na stanoviska k možnosti jejího vzniku ministerstva školství, ministerstva informací, ministerstva práce a sociální péče, či ministerstva zahraničí nebo poverenictvo vnútra. Ministerstva hodnotila jak stanovy organizací, tak osoby, které podávaly žádosti o vytvoření nových spolků. Ne vždy se ve svých názorech všechna shodla, v řadě případů vytvoření spolků nedoporučila. Po zamítnutí, či nedoporučení vytvoření výše uvedenou institucí, většinou proponenti spolku svou žádost stáhli. Nejčastěji vznášelo připomínky ministerstvo informací v čele s komunistickým ministrem Václavem Kopeckým. Ministerstvo informací se otevřeně stavělo například proti ustanovení Spolku židovských akademiků v Praze v roce 1947. Ministerstvo nedoporučilo vznik spolku a argumentovalo, že by vytvoření daného spolku: *vedlo k izolaci akademiků židovského vyznání, resp. původu, což by nikterak neprospělo snaze, aby židovští spoluobčané splynuli co nejdříve a co nejúplněji se svým nežidovským okolím. Ježto pak rasová diskriminace jest předpokladem i živnou půdou antisemitských nálad, jež nelze dosud mít za zcela potlačené, nepovažuje zdejší ministerstvo za vhodné vytvoření zmíněného spolku, a to jak s hlediska státního, tak i s hlediska zájmů židů samotných*" (NA, Spolek židovských akademiků v Praze, Karton 407). Dalším spolkem, který nedoporučilo ministerstvo ustanovit, byla organizace Agudat Jisrael, odbočka světové organizace Agudas Israel World Organization. Ministerstvo zastávalo názor, že je: *„možno předpokládati, že by vyvíjení spolkové činnosti vedlo k posílení antisemitských nálad, jež nelze mít dosud za zcela potlačené“* (Agudat Jisrael, Karton 407). K zápornému stanovisku ministerstva se připojilo i negativní stanovisko poverenictva vnútra (Ibid.). Československé orgány nepovolovaly spolky, jejichž činnost považovaly za zbytečnou, protože již některý ze stávajících spolků dané aktivity zajišťoval. Odpor ministerstev znemožnil vytvoření spolku Sdružení k ochraně zájmů čsl. Židů v Praze, neboť hlavní činnost ochranu židovských zájmů již v ČSR vykonávala Rada židovských náboženských obcí (Spolek Sdružení k ochraně zájmů čsl. židů v Praze. Karton 407). Velký odpor vyvolal pokus o vytvoření revizionistického Novosionistického spolku. Vytvoření spolku nebylo doporučeno hned z několika ministerstev (NA, Ministerstvo vnitra, Karton č. 407). Odkazovalo se na propojení s militantními fašistickými organizacemi Irgun Cvai Leumi a Šternovu skupinu, které operovaly v ČSR. Bezpečnostní orgány výše uvedené organizace označovaly za teroristické a monitorovaly

jejich činnost. Přesto jejich aktivity v republice neukončily (Dufek, Kaplan, Šlosar, 1993: 18). I přes nedoporučení bylo možné dále o vzniku spolku jednat a přepracovat stanovy. Ze zprávy Národní bezpečnosti z roku 1949 je patrné, že v Československu v rámci Ústředního svazu sionistického působily další sionistické organizace: Hašomer Hacair, Achduth Haavodah, Mapaj, Všeobecní sionisté a Mizrachi. Mimo ústřední sionistickou organizaci ještě dále působily: Agudat Israel, Unie sionistů revizionistů – v jejímž rámci existovala Irgun Cvai Leumi a Šternova skupina (Bulínová et al., 1993: 233-234).

V průběhu dalšího vývoje událostí po komunistickém převzetí moc v roce 1948 již vznik dalších organizací nebyl žádoucí. Lze to i demonstrovat na zamítnutí založení spolku s názvem Židovská sociální pomoc v Praze. Pro odpor ministerstva práce a sociální péče se nepodařilo v roce 1950 spolek založit spolek. Spolek měl poskytovat sociální a zdravotní péči a podporu Židům přeživším dlouhé roky věznění v nacistických táborech. Žadatelé poukazovali na špatné sociální poměry židovských přeživších, které byly v průměru horší než u ostatních československých občanů. Spolek měl ambice stát se centrální organizací, která by slučovala další židovská dobročinná uskupení v ČSR. Finance pro činnost se plánovaly obstarávat skrze členské příspěvky, subvence, sbírky, výtěžek spolkových aktivit a dary (NA, Ministerstvo vnitra I, Karton č. 407). Ministerstvo práce a sociální péče vydalo v této věci zásadně nesouhlasné stanovisko. Protestovalo zejména po snaze vyčleňovat další organizaci, když se snažilo vybudovat: *„Československý Červený Kříž jako jedinou progresivní masovou organizaci, která má provádět doplňkovou péči sociální i zdravotní. Do Československého Červeného Kříže mají být včleňovány a slučovány postupně již existující dobrovolné organizace a spolky provádějící dosud podpůrnou péči“* (Ibid, Spolek Židovská sociální pomoc v Praze). Dále se v argumentaci ministerstva objevuje informace, že jedině Červený Kříž bude příjemcem subvencí a disponovat oprávněním pořádat veřejné sbírky (Ibid.).

Podobně jako v celé společnosti se organizace unifikovaly a sjednocovaly. Vytváření nějakých dalších institucí nebylo v zájmu komunistických státních orgánů. V průběhu roku 1948 se většina židovských spolků sama rozešla, případně byly sloučeny s existujícími nežidovskými organizacemi. Například v roce 1949 došlo ke sloučení židovských sportovních klubů se Sokolem. V roce 1948 proběhl v Československu komunistický převrat a po celé republice došlo k zakládání akčních výborů. Nejinak tomu i bylo v židovských organizacích. Akční výbory se vypořádávaly s názorovými oponenty, nepohodlnými osobami. Pronásledovány byly zejména osoby zainteresované

v restitučních kauzách či v mezinárodních dobročinných organizacích (Šmok, 2011: 29). Změny zasáhly všechny složky společnosti, a i v židovských náboženských obcích se prosadila spolupráce s režimem výměnou za možnost praktikovat judaismus (Soukupová, 2008: 78-79). Od náboženských představitelů byl vyžadován slib věrnosti republice Československé – dle zákona č. 218 ze dne 14. října 1949. Týkalo se to i představitelů židovského náboženství. Slib vrchního rabína dr. Gustava Sichera byl vykonán v březnu roku 1950 (NA, karton 71). Bez slibu věrnosti nebylo možné působit v rámci církve. Později byl pro církevní činnost nutný tzv. státní souhlas.

Vznik státu Izrael znamenal významný předěl zejména v otázce emigrace Židů, neboť bylo možné legálně přicestovat na izraelské území. Do této doby bylo nutné získat povolení od britské mandátní správy. Podpora Československa nově se formujícímu státu Izrael byla deklarována otevřeně při vzniku židovského státu. Podpora vzniku samostatného židovského státu byla komunistickým vedením Československa realizována z několika příčin. Jedním z důležitých faktorů byla skutečnost, že Sovětský svaz v počátcích podporoval sionistické snahy, neboť vkládal velké naděje na vzrůst vlivu Komunistické strany Izraele. Dalším důvodem pro podporu sionistů, představovala idea národnostně homogenního Československa. V neposlední řadě se stala pomoc ČSR vznikajícímu izraelskému státu zdrojem kapitálu v nedostatkových zahraničních měnách.

Československo patřilo k jednomu z prvních států, které uznaly samostatnost Izraele. Československá vláda již 19. května 1948, tedy pět dní po vyhlášení nezávislého státu Izrael, oficiálně uznala nový stát. Informace o uznání židovského státu přinášel československý denní tisk, a i velký prostor byl věnován události na stránkách Věstníku Židovské náboženské obce (Věstník ŽONP, 1948, 10/22). Státní tajemník Ministerstva zahraničních věcí V. Clementis na stránkách Věstníku ŽONP uvedl: *„Československá vláda oceňuje úsilí, které židovský národ vynaložil pro věc míru a sociálního pokroku a je přesvědčena, že ustavení nezávislého židovského státu bude reálným příspěvkem k udržení míru a upevnění Bezpečnosti na Středním Východě a že nový stát bude vždy hlasatelem kulturního a sociálního pokroku na celém světě“* (Věstník ŽONP, 1948, 10/22). Československo v intencích sovětské politiky podporovalo Izrael nejen na mezinárodním poli, ale především konkrétními činy. Ještě před vznikem státu započalo Československo, i přes vyhlášené mezinárodní embargo, s dodávkami zbraní pro Haganu (Dufek, Šlosar, 1993:100). Rozsáhlé materiálu, v němž podstatnou část tvořily stíhací letouny Avia S-199, probíhaly až do počátku roku 1950 (Dufek, Kaplan, Šlosar, 1993:

152). Vojenská pomoc se však neomezovala jen na dodávky zbraní a vojenského materiálu. Dokonce se v ČSR v létě a na podzim 1948 školili izraelští vojáci a byla utvořena židovská brigáda Hagana, tvořená z velké většiny československými občany (Pejčoch, 2011: 4-5).

Všeobecná podpora státních orgánů k sionistickému hnutí se také odrazila v otázce vystěhovalectví. Československo umožňovalo v poválečných letech dokonce vystěhování tisíců polských Židů přes jeho území do vznikajícího státu Izrael. Uprchlíkům z Polska pomáhala organizace Bricha⁶⁵ operující v ČSR s podporou státních orgánů, konkrétně ministerstvem výživy (Yegar, 1997:70). Neutěšené poměry v poválečném Československu, neskutečné utrpení, které si s sebou židovští přeživší nesli, to vše a řada dalších důvodů přinášelo židovskému obyvatelstvu myšlenky na emigraci. Z poválečné Evropy se mnozí Židé chtěli dostat do zahraničí. Přeživší Židé odcházeli z evropského kontinentu do celého světa – do Spojených států Amerických, do zemí jižní Ameriky, západní Evropy, ale snaha mnohých byla dostat se na území Izraele. Emigrantům z Československa pomáhaly jak domácí, tak mezinárodní instituce a spolky. Například UNRRA zajišťovala emigraci Židů do Německa, nepočítala si však příliš citlivě. Odkazovala osoby židovského původu, jež projevíly zájem o vystěhování do Německa na ŽNO k registraci. ŽNO sice vyjádřila ochotu ke spolupráci a pomoci, ale z pochopitelných důvodů zásadně odmítala provádět registraci vystěhovalců. Nechtěla vystavovat svým jménem žádné seznamy Židů (ŽMP, Document/001).

Přístup československých orgánů byl do roku 1949 židovskému vystěhovalectví nakloněn. Jak bylo uvedeno výše, řada organizací pomáhala židovským emigrantům zajistit finance potřebné k vycestování, ale také s administrativními obtížemi – například Palestinský úřad, který byl obnoven již v roce 1946 a organizoval výjezdy do Palestiny (Soukupová, 2008:71). Obnoveny byly i přípravné kempy hachšará zajišťované například organizací Hašomer Hacair (Dufek, Kaplan, Šlosar, 1993:24). Hnutí Hašomer Hacair bylo značně aktivní a od roku 1946 až do vzniku Izraele zorganizovalo několik skupin, které emigrovali do Palestiny (Yegar, 1997:74). V letech 1948–1949 se jednalo o hromadném vystěhování Židů z Československa do Izraele, kdy se na československé úřady oficiálně obrátilo nově vzniklé izraelské velvyslanectví o povolení vystěhování 20

⁶⁵ Bricha byla židovská organizace, která napomáhala Židům emigrovat do Palestiny od roku 1945 do vzniku izraelského státu. Více viz <http://www.habricha.org.il/en/home/>.

tisíc Židů do Izraele v nadcházejících čtyřech měsících (Dufek, Kaplan, Šlosar, 1993:25). Do roku 1948 se jednalo zejména o individuální emigraci, organizovanou na úrovni spolků. Palestinský úřad pomáhal zájemcům získat pasy u československých úřadů. V roce 1949 se zájemcům o emigraci vydávaly v rámci jednotlivých skupin kolektivní pasy s vízy, která jim umožňovala vystěhování. Velkou podporu poskytovala vystěhovalcům organizace AJDC – JOINT, která disponovala dokonce speciálním emigračním oddělením (ABS 425_191_02_0006). Židé většinou opouštěli republiku vlakem do italských přístavů, odkud dále cestovali loděmi do Izraele. Financování cesty probíhalo jednak z prostředků žadatelů o vystěhování, tak i z peněz došlých ze zahraničí (ABS 425_191_21_0006). JOINT poskytoval i půjčky na vycestování (ABS 425_193_01_0009) a poskytoval i stipendia židovským studentům (ABS 425_193_01_0016). Finanční zdroje v ČSR měl JOINT uloženy v Živnostenské bance a mohl s nimi disponovat jen pod dohledem Národní banky (ABS 425_193_01_0046). Nutno poznamenat, že financování vystěhovalcké akce organizací JOINT je značně nepřehledné. V letech 1948-1950 se do Izraele z Československa přistěhovalo celkem asi 19 000 Židů. A další tisíce židovských emigrantů ze zemí střední Evropy využili Československo jako transitní zemi pro emigraci na izraelské území (Yegar, 1997: 77).

V 50. letech již hromadné vystěhování československých Židů nebylo možné. Pro zasedání vlády připravilo ministerstvo zahraničních věcí následující stanovisko „*Ministerstvo zahraničních věcí oznamuje, že se na ně začátkem února 1951, jako již několikrát předtím, obrátil izraelský velvyslanec v Praze ve věci vystěhovalectví do Izraele. V posledním přípise se zmiňuje asi o 3000 osobách, které se chtěly vystěhovat, ale z různých důvodů to neučinily. Ministerstvo zahraničních věcí nevidí důvodu ke změně zásadního stanoviska k otázce hromadné emigrace a navrhuje, aby zúčastněné úřady i nadále posuzovaly každou žádost o povolení vystěhování individuálně. Navrhuje dále, aby v případech sociálních, zejména v případech, kdy jiní členové rodiny jsou už v Izraeli nebo kde jde o děti, starce, pensisty, invalidy apod., byly žádosti posuzovány blahovlně. Přitom to však nesmí jít na úkor provádění pětiletého hospodářského plánu a nesmí jít na úkor provádění pětiletého hospodářského plánu a nesmí vzniknout ani jiná škoda čs. Národnímu hospodářství*“ (NA, Vystěhovalectví do Izraele, Karton 501)

Přístup československých orgánů se v průběhu poválečných let k sionismu a státu Izrael velmi proměňoval. Je to patrné na přístupu k židovským sionistickým spolkům a obecně k židovským organizacím a také k otázce vystěhovalectví. Československo reagovalo na

změnu politiky Sovětského svazu k Izraeli, kdy již v průběhu roku 1948 je patrný odklon od počátečního uznání a podpory nově vzniklého státu. V československém denním tisku se objevovaly články o vztahu SSSR a sionismu: „*Sovětský svaz bojuje všemi prostředky proti antisemitismu jako kanibalskému přežitku, nechová však žádné sympatie pro sionismus* (Ilja Erenburg, Lidové noviny, 1948, 23. 10., č. 249, ročník 56, s. 3). Pozvolný přechod od podpory sionismu k jeho odmítání je patrný i v Československu.

Československé úřady a bezpečnostní orgány monitorovaly politickou situaci v Izraeli a samozřejmě sledovaly i židovské organizace v Československu. Ze zprávy vypracované nejspíše Státní bezpečností v roce 1949 je patrná změna v přístupu k Izraeli a k židovským organizacím obecně. Výčet izraelských organizací je doplněn o krátký komentář s charakteristikou organizace. Velmi často se užívá typický slovník a mnohé z nich se označují jako reakční sionistické organizace, některé jako například AJDC za špionážní protisocialistickou organizaci. Prezident Izraele Ch. Weizman je ve zprávě označován za britského agenta (Bulínová, et al., 1993: 228-232). Sionistické organizace se staly nežádoucí a často byly označovány za špionážní organizace. Do souvislosti byly dávány s událostmi v Maďarsku, kde probíhal v září roku 1949 proces s L. Rajkem. Ze zapojení do aféry L. Rajka byla obviňována především organizace MAPAM. MAPAM měla ilegálně převádět maďarské Židy na území Rakouska a Československa, odkud byli tito nelegální vystěhovalci posíláni dále do Izraele. V sekretariátu ÚV KSČ se objevovaly návrhy na zrušení sionistických organizací a zabavení jejich písemností (Bulínová et al., 1993: 226-227).

V 50. letech pak dokonce byly sionistické spolky kriminalizovány. Osoby aktivní v židovských organizacích podporujících vystěhování, či vojenskou pomoc Izraeli byly odsuzovány na dlouhá léta vězení. Vrchol protisionistické politiky úřadů nastal v procesech v rámci Slánského aféry, v nichž byla řada vysoce postavených předních komunistických činitelů v čele s generálním tajemníkem Komunistické strany Československa odsouzena k trestu smrti, případně k doživotním či dlouholetým trestům vězení. Proces se spikleneckou Slánského skupinou se odehrával v intencích, jako obdobné procesy v ostatních satelitech Sovětského svazu.⁶⁶ Soud probíhal ve dnech 20.

⁶⁶ V Bulharsku probíhaly procesy s generálním tajemníkem komunistické strany Trajčo Kostovem a spoluobviněnými již v roce 1949, v Maďarsku se skupinou soustředěnou kolem ministra zahraničí a vnitra Lászlo Rajekm proběhla soudní jednání ve stejném roce. Tresty smrti byly vyneseny nad komunistickými představiteli i v Albánii a v Rumunsku proběhly procesy později, obětí byl v roce 1954 ministr spravedlnosti Lucretiu Patrescanu, v Polsku byl roku 1951 zatčen Wladyslaw Gomulka, ale po několika letech byl propuštěn. Více viz například Kaplan Karel, K politickým procesům v

– 27. listopadu 1952 a každý den soudních líčení byl hojně mediálně zprostředkován sdělovacími prostředky. Rudé právo se samozřejmě podrobně soudu také věnovalo a přinášelo na svých stránkách aktuální informace. Spiklenci byli mimo jiné obviněni, že ochraňovali a podporovali „*podkopnou činnost sionistů*“. B. Geminder vypověděl: „*Sionistické organizace tvořily předsunutou základnu amerického imperialismu v jeho boji proti lidově demokratickým zemím a Sovětskému svazu*“ (Ministerstvo spravedlnosti, 1953:36).

Vliv sionistických organizací na židovskou populaci a jejich rozhodnutí opustit Československo byl obrovský. Umožnění vycestovat a začít nový život v nové zemi představoval pro přeživší židovské obyvatelstvo velkou motivaci, jak uniknout z tíživé poválečné reality. Prožitky války a neskutečného utrpení v kombinaci s nepochopením a občas nepřívětivým postojem většinové společnosti znemožňovalo přeživším zapojení a včlenění se do společnosti. Využili proto možnosti, které jim sionistické organizace předkládaly. Ne vždy se však očekávání vyvolaná sionistickými organizacemi u přeživších naplnila i v realitě po emigraci do Izraele (Salner, 2006: 127). Věstník Židovské náboženské obce v Praze přinášel i kritické zprávy o Izraeli a adaptaci přistěhovalců do izraelské společnosti. Přistěhovalci si stěžovali na nedodržení demagogických slibů propagandistických sionistických organizací, že noví přistěhovalci hned budou mít práci a byt. Špatně se k přistěhovalcům měli chovat zejména funkcionáři organizace Histadrut (Věstník Židovské obce náboženské v Praze, 1949, ročník 11, s. 155).

1.6 Přístupy k migraci

Lze na situaci emigrace Židů z Československa a jejich následnou imigraci do státu Izrael aplikovat některou z níže uvedených teorií, anebo se jedná o natolik specifickou situaci, že je teorií nepostihnutelná? Následující část si klade za cíl stručně nastínit a chronologicky uspořádat typologie migračních teorií pro lepší uchopení migrace Židů z Československa. Cílem není vyjmenovat a popsat všechny migrační teorie, které do současnosti existují, ale spíše sledovat hlavní proudy, které se v pohledu na migrační přístupy utvářely. Vymežit, co jsou klíčové oblasti, které jsou charakteristické pro

Československu 1948–1954. Dokumentace komise ÚV KSČ pro rehabilitaci 1968; Kaplan Karel, Paleček Pavel, Komunistický režim a politické procesy v Československu.

oddělení jednotlivých pohledů. Tyto teoretické přístupy nám pomohou v lepším pochopení a vymezení se v námi sledované oblasti migrace Židů z Československa, které zahrnují i pohled pamětníků.

K teoretickému úvodu je také nutné dodat, že zkoumání migrace je interdisciplinární a každý z oborů od sociologie, sociální antropologie, přes demografii, geografii, ekonomii, právo, historii a psychologii, sleduje mírně odlišné oblasti a klade si jiné výzkumné otázky. První, kdo se věnoval ucelenému sběru dat o pohybu obyvatelstva (přistěhovalců do Londýna) a následně tím dal impuls pro vznik teorií byl Ravenstein, který je autorem zákonů o migraci z let 1876-1889. Úvahy o cizincích byly předmětem zájmu Simmela i Webera a navázala na ně Chicagská škola, která se zabývala i tím, jaké sociální vazby jedinec v souvislosti s migrací opouští, jaké navazuje v novém místě a zda se děje i to, že některé vazby udržuje i nadále. Příkladem může být poměrně rozsáhlá studie o polských rolnících (*The Polish Peasant in Europe and America* z roku 1922), kteří se přestěhovali do USA. Autoři tohoto výzkumu W.I. Thomas a F. Znaniecki zachycují proces desorganizace a reorganizace sociálních vztahů a ukazují, že „*migrace mění lidské životní strategie a cíle a že zvláště v tehdejší americkém prostředí může vést k výrazné individualizaci osobností. Také prokazují, že ani vzdálenost mezi americkým kontinentem a Polskem nezabrání čilé komunikaci prostřednictvím korespondence. Autoři byli též schopni ukázat, že migrací zpřetrhané sociální vazby imigranti v novém prostředí nahrazují tvorbou nejrůznějších struktur, a to i těch, jež se mohou pohybovat za hranicí legality. Zároveň ovšem zdůraznili, že úspěšní imigranti se mohou relativně často přimykát ke státu jako instituci, která jim nahrazuje jejich vlastní rozšířenou rodinu ve zdrojovém prostoru*“ (Drbohlav, Uherek, 2007: 125-141). K Chicagské škole neodmyslitelně patří zkoumání města. Burgess se soustředil na to, jakými zónami je město tvořeno a v souvislosti s tím sledoval i pohyby obyvatelstva v rámci něj. Migranti nejčastěji přicházeli do okrajových průmyslových oblastí, což je logicky způsobeno jejich shlukováním se v částech, kde je bydlení levnější a kde mají i blízko do práce, protože nejčastěji se živili jako levná námezdní síla v dělnických pozicích v průmyslových podnicích. Burgess označoval tyto oblasti jako tranzitní zóny. Mimo jiné se soustředil i na proměny rodinných vztahů. Další z představitelů chicagské školy, Ezra Park se tematice migrace věnoval již v souvislosti se vznikem sborníku *The City* v roce 1925, kdy se zaměřoval na sociální život komunit migrantů a sledoval, jaké podmínky jsou nutné k jejich integraci do většinové společnosti. V knize *The Immigrant Press and Its*

Control popisoval, že cizojazyčný tisk z dlouhodobého hlediska pomáhá asimilaci imigrantů (Ibid). Na rasové a kulturní vztahy ve společnosti se zaměřil sborník *Race and Culture* z roku 1950, kde zachycuje první systematický pokus vysvětlit původ a vývoj skupinových vztahů a navrhl „race relation cycle“, čtyři fáze rozvoje skupinových rasových vztahů – soutěž, konflikt, dohoda a asimilace. Park prohlásil, že „it is a cycle of events which tends everywhere to repeat itself and that it can also be seen in other social processes“ (Desmond 2009). Autor se také zabýval tématem marginalizace přistěhovalců „*Marginalizovaní lidé v konceptech Parka jsou nejen vykořenění, ale jsou též invenční, vynalézaví a přinášejí často sociální změnu a kulturní pokrok.*“ (Drbohlav, Uherek, 2007: 128). Změny sociálního chování a interakce etnických skupin v dané době zachytil i Wirth (také členem Chicagské školy), kde se ve svých studiích zaměřil na židovskou komunitu. Kniha *Ghetto* popisuje významné fyzické, sociální a psychické vlivy ghetta na Židy. Wirth ukazoval, že ekonomický život moderního Žida stále odráží vliv sociální izolace ghetta (Wirth, 1928). Na chicagskou školu navazoval i například Redfield, antropolog, který spolu s dalšími kolegy definoval v dané době nový pojem akulturace, tedy pojmenování jevu, kdy se imigrant přizpůsobuje kultuře místních. Baumann v knize *Stranger at Our door* v první části popisuje vývoj migrace, poukazuje na to, že strach z neznámého, nepředvídatelného a něčeho s čím se nesetkáváme každý den a obava z toho, že může dojít ke změně našich zvyků je jeden z důvodů, co se v souvislosti se současnou migrační krizí odehrává. V esejí *Migrace a identita v globalizovaném světě* se opět věnuje problematice migrace, hledá paralely ve zvířecí říši a vymezuje migrační vlny v nedávné minulosti. Tematika migrace je však vidět i v Baumannových dřívějších dílech, která vznikala v době, kdy nebylo téma migrace tak aktuální jako v posledním desetiletí. Příkladem může být jeho kniha *Globalizace*, kde jako migrující označuje i ty, které nazývá kosmopolity, kteří cestují po celém světě, ale zároveň upozorňuje, že zatím co kosmopolité jsou úspěšní a pohybují se v relativním bohatství, tak ti, kteří jsou nuceni migrovat z důvodu válek, etnické nenávisti či environmentálních příčin na tom zdaleka tak nejsou.

Migraci lze uchopovat z různých úhlů pohledu a je zajímavé se podívat, z kolika hledisek lze migraci kategorizovat. Typologie migrace se může i dle jednotlivých autorů nazývat odlišně (příkladem mohou být autoři Parnwell a Petersen, kdy jednotlivé kategorie, které nastiňují níže, obsahově zaznamenávají hlavní myšlenku autora, ale kategorie nazývají jinak). Přistoupím-li k zobecnění a inspiroji se studií Heniga (2007) jsou kategorie

následující: Lokalizace (mezinárodní, interní). Pohled, který odděluje osoby, které se pohybují uvnitř jednoho státu či území s vymezenými hranicemi a těmi, kteří se přemísťují mezi jednotlivými státy, mezinárodně. Henig (2007) pak pojmenovává migraci, která je v rámci jednoho kontinentu –kontinentální, kde lze vymezit i například region a tou, která překračuje hranice kontinentů – mezikontinentální. V současné době je na vzestupu migrace mezinárodní a je předmětem řady diskusí ať již ve sféře vědecké, tak politické a sociální, neboť má vliv na fungování jednotlivých států, kteří migranty přijímají. Podíváme-li se na migraci z časového hlediska, zde ji rozdělit na migraci dočasnou, kde migrující setrvává v novém místě jen po určité omezené časové období a dále se buď vrací do země svého původu či se pohybuje směrem do dalších oblastí, nebo permanentní, kdy se migrující usadí a v novém působišti setrvává. Poměrně klíčová, je pak typologie migrace dle její příčiny, kdy se vymezuje migrace dobrovolná, která nejčastěji souvisí s přesunem za prací, studiem nebo za rodinou. Obvykle bývá plánovaná a jedinec tak činí vědomě a cíleně. Není však výjimkou ani migrace, která není dobrovolná, která je vynucena vnějšími vlivy, ať již ekonomickými, politickými, přírodními či náboženskými.

Mimo uvedené generalizované typologie uchopené z hlediska kategorie lokalizace, časovosti a příčiny při hlubším zkoumání procesu migrace vzniká v průběhu času řada teorií či přístupů, v rámci, kterých se jejich autoři snaží zachytit, proč vzniká a jak funguje. Hledají odpovědi na otázky, co jsou důvody vedoucí k migraci, kdo jsou Ti, kdo migrují, proč migrace nekončí, jak se migranti chovají v nových místech, kam přicházejí a co se děje ve vztahu k původnímu obyvatelstvu, jak migrace dlouho trvá atp. Teorie se mění jak spolu s přístupy jednotlivých autorů, kteří se dle své expertízy soustředí na pohled ekonomický, který převažuje a dále sociologický, sociálně antropologický, etnologický, geografický, demografický. Teorie jsou samozřejmě ovlivněné tím, v jakém období vznikají a jak se v daném čase migrace vyvíjí. Níže nastíním základní pohledy a primárně se budu věnovat těm, které jdou napříč specializacemi či jsou v dnešní době považované za „základní“ pohledy. Je třeba upozornit na to, že řada přístupů označujících se za teorie nelze úplně za teorie považovat, neboť u nich chybí některé obecně platné znaky teorií, často jsou z důvodu rychlého vývoje událostí ve světě něm již zastaralé. V 60.letech vzniká teorie, která je i nyní často citovaná a označuje se jako Push-pull a je postavena na odlišení příčin, které vedou k migraci. Autorem je Bogue, na kterého pak navázali autoři Lee a Jansen. Bogue označoval jako push faktory ty, které působily na

obyvatelstvo v zemi, kde žije nepříznivě, ať už v oblasti ekonomické, sociální, environmentální, demografické, politické a působili na obyvatele „vytlačujícím“ dojmem. Pull pak označoval ty příčiny, které byly naopak příznivé v zemi do budoucna cílové pro migraci a opět se jedná o příčiny napříč všemi oblastmi, od lepšího klimatu a přírodních podmínek, přes více pracovních nabídek, až po například klidnější politickou situaci a celkově působili lákavým, přitažlivým dojmem. Různé kombinace výše uvedených faktorů pak mají vliv na intenzitu a směr migrace (Castles, Miller, 2009). Podobný přístup pak v podstatě kopíruje teorie vycházející z neoklasické ekonomie, která odlišuje mikro a makro pohled, kdy makro teorie souvisí s nerovnováhou na pracovním trhu a ve výši příjmů v daném státě a ve chvíli kdy, by tato nerovnováha byla eliminována dojde i k snížení migrace. Mikro teorie pak závisí na rozhodování jedinců, kteří zvažují náklady a výnosy migrace a souvisí s nerovností pracovních trhů v jednotlivých zemích (Henig, 2007). Další z migračních teorií, zařazená mezi novou ekonomii migrace, navazuje na výše uvedenou, ale upozorňuje na to, že migrace není rozhodnutí jednotlivce, ale větší sociální jednotky a důraz klade na minimalizaci rizik, která je klíčová pro rozhodnutí migrovat. Více se daným přístupem zabýval Oded Stark, který zkoumal migraci do měst v rozvojových oblastech Mexika (Massey, 1997: 260). Teorie dvojího trhu, kterou rozpracoval Michael J. Piore, vysvětluje pak příčiny migrace zájmem ostatních států po levné pracovní síle z rozvojových zemí a upozorňoval na dva typy pracovních činností, kdy prvním je kvalifikovaná, stabilní, perspektivní práce a druhou naopak nebezpečná, nekvalifikovaná, špatně ohodnocená. S tímto rozdělením pak souvisí i odlišný status a prestiž navázaný na danou pracovní pozici a tomu odpovídající i sociální mobilita.

Teorie světového systému je inspirována pohledem Wallersteina a příčiny migrace vidí jako výsledek historicky daných tržních vztahů v rámci světového systému, kdy kapitalistické vztahy pronikly do periferií a tím dali podnět k mobilní pracovní síle. Příkladem může být Evropa a její bývalé kolonie. Za dílčí kategorie tohoto směru pak můžeme označit teorii globálních měst, na kterou upozornila Saskie Sassenová nebo koncept migračních systémů (Barša, Baršová 2005). Teorie „sítí“, neboli Network theory je jedna z teorií, která poukazuje na silný význam osob a vztahů, kterými je migrující navázán na jednotlivce či skupiny ve svém okolí. Tyto vztahy pak pro něj tvoří tzv. záchrannou síť. Původně vznikla na manchesterské univerzitě na základě analýzy vztahů migrantů v Africe, ale byla uchopena i pro analýzu migrantů v Evropě či USA. Teorie,

kteřá nemapuje příčiny migrace, ale zaměřuje se na vazbu mezi migrací a vznikem institucí, které s ní souvisí je označována za institucionální teorii. Zaměřuje se na instituce jak vládní, nevládní, ze ziskového i neziskového sektoru a všímá si toho, do jaké míry dané instituce institucionalizují samotný migrační proces (Massey, 1997). Výše uvedené teorie v podstatě souhrnně vychází ze čtyř základních principů, kdy se jedná o strukturální síly, které podporují vystěhování z oblastí, nebo naopak přitahování migrantů do nových oblastí. Dalším principem jsou pak motivace a cíle osob, které reagují na tyto strukturální faktory a čtvrtým pak sociální a ekonomické struktury, které propojují oblasti vystěhování a přistěhování. (Rabušic, Burjanek, 2003: 10). Poměrně významný pohled na migraci přinesl transnacionalismus. Jeden z prvních autorů, který tento pojem použil v oblasti sociální teorie byl Wakeman, když upozorňoval na dálku propojené sociální jednotky. Transnacionální výzkum se v souvislosti s migrací používá především k zachycení vazeb migrantů na země jejich původu (Wakeman citován in Hening, 2007: 38). Transnacionální migrační teorie reflektuje současné trendy globalizovaného světa. Zachycuje propojování nové i původní země migranta. Poukazuje na to, že člověk, který emigruje do nové země za sebou nepálí mosty a nezpřetrhá všechny své sociální, ekonomické a kulturní vazby, ale naopak jsou situace, kdy si je udržuje. Zůstává v kontaktu s osobami blízkými, které zůstali v zemi původní, posílá do země svého původu peníze, dochází tedy k tomu, že neruší například bankovní konta, často nechává k dispozici i své hmotné statky, které si do nové země nepřevádí, a zemi kterou jako emigrant opouští pak i navštěvuje, právě například pro udržení sociálních vazeb s lidmi, s kterými trávil čas v průběhu svého „minulého“ života. Teorie transnacionální migrace staví na konceptu sociálních sítí. Migranti jsou aktéři zakotvení v sociálních sítích. Zásadní je při procesu přechodu začleňování přistěhovalců do sociálních sítí i do místní imaginární komunity, důležitým aspektem je být přijat „domácími“, klíčová je sociální a kulturní povaha procesu (Szaló, 2007: 112). Sebepojetí přistěhovalců je formováno různými, mnohdy konfliktními příslušnostmi, které jsou artikulovány v diskurzech sahajících od náboženství přes etnicitu a lokální patriotismus až k politickým ideologiím. Transnacionální identity nemusí nutně překonávat národní identity, ale jsou považovány za transnacionální z důvodu nadnárodního propojení lokálních národních, etnických a náboženských identit (Szaló, 2007: 114), charakteristické jsou svojí deterritorializací a decentrovaností. Transnacionální identity poukazují na to, že může existovat souběžnost dvou a více domovů a národních identit. „...*transnacionální identity přistěhovalců*

nemusí přesahovat národní, etnické a náboženské identity, ale propojují je do souběžně existující konstelace vztahů transnacionálních sociálních polí “(Ibid).

Z výše uvedeného přehledu je patrné, že migračních teorií a přístupů k migraci samotné je celá řada a postupně se v čase vyvíjí nové pohledy tak, aby korespondovaly s aktuálním děním. Z historicko-sociologického kontextu, který byl výše uveden lze již rámcově usoudit na to, že neexistuje jedna přesná teorie, která by postihovala specifika migrace Židů z Československa do Izraele. Lze však použít přístupy ke dělení migrace (př. lokalizace, časovost) a na základě nich zachytit alespoň rámcově to, co zapadá do předem definovaných kategorií či nalézt, co si pro svoji deskripci může emigrace československých Židů vypůjčit z jednotlivých teorií. Pro pochopení motivace k emigraci či zachycení adaptačních strategií je vhodné zohlednit výpovědi jednotlivých pamětníků, kteří nám umožní nahlédnout do praktické podoby migrace, která je dostupná v empirické části práce.

2. Českoslovenští Židé v Izraeli pohledem pamětníků

Následující část práce se zaměřuje na to, jak se na emigraci z Československa do Izraele dívají její účastníci. Narativní rozhovory vedené s pamětníky přímo v Izraeli umožňují na tuto situaci nahlédnout optikou jejich vnímání, skrze rozbor zjistit, jak o emigraci hovoří a čemu přikládají význam. Analýza se soustředí nejen na obsah, ale i na volbu slov, intonaci a další dílčí projevy, které lze ve vyprávění zachytit a snaží se je propojit tak, aby došlo k co nejlepší interpretaci. Metoda orální historie si je vědoma svých pozitiv i limitů a dále uváděný výzkum se je snaží zohledňovat, metodologický přístup je zachycen v první kapitole. Dále jsou kapitoly uspořádány chronologicky tak, jak pamětníci vyprávěli své příběhy, reflektují tedy tři fáze migrace a jejich případné dílčí kroky, které odráží narátory nejčastěji zmiňovaná témata a která jsou zároveň názvy kapitol. Motivace k emigraci, Podpora emigrace, Adaptace, Jazyk, Profese, Rodina, Vztah k Československu – každá z kapitol obsahuje analýzu a interpretaci klíčových sdělení a má vlastní závěr.

2.1 Metodologie

Empirická část se soustředí na poznání situace týkající se emigrace Československých Židů do Izraele přímo očima pamětníků. Sleduje hlavní motivační faktory, které k danému rozhodnutí vedly, organizaci emigrace, bezprostřední dojmy pamětníků z Izraele, ale i následující období, kdy probíhala adaptace v nové zemi. Zachycuje, zda a jak pamětníci udržovali kontakt s Československem. Pro popis a pochopení dané situace byla využita metoda orální historie. Metodě orální historie se věnuje řada odborných publikací, které se zaměřují na její vznik a vývoj v čase, zachycují její specifika, klady, zápory, odlišnosti vůči jiným metodám výzkumu, sledují její etablování i jako vědního oboru. Příkladem těchto klíčových publikací mohou být například Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie (Vaněk, Mücke, Pelikánová 2007) či Orální historie ve výzkumu soudobých dějin (Vaněk, 2004), ze zahraničních titulů lze jako příklady uvést *The Voice of the Past: Oral History* od T. R. Thompsona (1978) nebo

Smrt Luigiho Trastulliho a jiné příběhy: forma a význam v orální historii od A. Portelliho (2020).

Metoda orální historie byla použita i v předcházejících kvalitativních výzkumech zaměřených na československou židovskou menšinu (Šafírová 2011, 2013). V souvislosti s touto osobní zkušeností je kladen důraz na v předcházejících kapitolách uvedené poznání teoretického kontextu na základě historické analýzy dat, přípravu rozhovoru, navázání kontaktu s narátory, empatický přístup k pamětníkovi, zohlednění subjektivity vyprávěného (narátor může sdílet tak, jak by chtěl být vnímán a jaký on sám událostem přikládá význam), uvědomění si limitů lidské paměti, kdy může docházet k jejím výpadkům ať již z důvodu věku narátorů či jako úmyslné potlačení negativních prožitků z minulosti, vliv kolektivní paměti, kdy u židovské menšiny je tvořena i společným zážitkem prožití (ať přímé či nepřímé, přenesené přes příbuzenské vazby) holocaustu a společnou nábožensko-kulturní tradicí.

Klíčové bylo navázání důvěry, porozumění pamětníkům a maximální možná eliminace vlastních názorových postojů, zaujetí nehodnotícího přístupu. Zajištění etického přístupu, kdy každý z oslovených narátorů věděl, za jakým účelem rozhovor vzniká a udělil informovaný souhlas s možností využití dat ve výzkumu. Přístupovat k jednotlivým pamětníkům s osobním a vřelým postojem a dát jim dostatečný prostor ke sdílení zážitků a popisů situací tak, jak je vnímali a vzhledem k odstupu, který vůči popisovaným situacím mají. Přijetí toho, že je interpretují s ohledem na současnou situaci a jejich pohled na dané události je se zohledněním všech událostí, které po popisované nastaly. Dostatečný prostor pro vyprávění umožnil pak sledovat, co pamětníci sdílí a jaký význam daným událostem přikládají, analyzovat jakým způsobem o nich mluví, jaká slova volí a jaké emoce se ke vzpomínkám váží a zároveň umírněně korigovat zaměření na události, jež jsou předmětem výzkumu. Stěžejní bylo porozumění popisu a smyslu situací, které sdílí a interpretovat jejich možné významy. Důležitá byla i příprava samotného rozhovoru a oblastí, na které se má vyprávění zaměřovat pro případ, že by pamětník odbíhal od tématu. V rámci analýzy dat se osvědčilo data kódovat a následně kategorizovat. Kategorie vznikly nejprve na základě chronologie vyprávění (tedy na období před opuštěním země, průběh migrace, adaptační fázi a současný vztah k rodné zemi). Dílčí kategorie (jež jsou i názvy kapitol) vznikaly na základě témat, kterým se pamětníci ve svých vyprávěních nejvíce věnovali (motivace k migraci, podpora migrace, adaptace, jazyk, rodina, profese, vztah k Československu).

Narativním rozhovorům, které jsou citovány v následujícím textu předcházela příprava, která zahrnovala historickou analýzu odborné literatury a pramenů, které zachycují historicko-sociologické souvislosti doby a nastínily hlavní události a vlivy, které na pamětníky v dané době působily a formovaly tak jejich zážitky. Výzkum zaměřený na tento teoretický kontext umožnil vstoupit do empirického výzkumu s dobrou přípravou a poskytl snadnější orientaci jak při vedení rozhovorů, tak především při jejich analýze. Další fáze předcházející vedení a následné analýze narativů bylo i poznání kontextu československých pamětníků přímo v místě sběru dat – v Izraeli. Tři informátoři (ti, kteří nejsou součástí citovaných narativních rozhovorů) poskytli formou polostrukturovaných rozhovorů vhled do specifik skupiny Izraelců s kořeny v Československu. Jednalo se o tři osoby, které působily ve vedoucích funkcích tří různých institucí sídlících na území Izraele a věnujících se budování vztahů mezi Českou republikou a Izraelem (jednalo se o České velvyslanectví v Tel Avivu, České centrum v Tel Avivu a Honorární konzulát v Haifě). Informátoři poskytli obecné informace i o práci jednotlivých institucí ve vztahu k menšině migrantů z České republiky či Slovenska. Popsali, jak obecně fungují a jaká je dle jejich pohledu aktuální situace. Představitelé těchto institucí předali i kontakty na vybrané pamětníky. Jedním z kontaktů byla i předsedkyně spolku Hitachdut Yotsei Czechoslovakia (krajanská organizace sdružující bývalé občany Československa), kterou výzkum velmi zaujal a umožnila představení výzkumu na jednom ze setkání tohoto uskupení. Pamětníci měli možnost projevit zájem o účast ve výzkumu, řada z nich pak ještě doporučovala své další známé a příbuzné, a i předsedkyně pak dala k dispozici ještě několik dalších kontaktů osob, které na setkání nebyly. Celkově proběhlo třináct narativních rozhovorů a deset z nich je citováno v následujících kapitolách. Kritériem pro zařazení do výzkumu bylo místo narození v Československu a imigrace na území státu Izrael. Pouze u jednoho narátora byla učiněna výjimka, narozen byl v Izraeli a ve věku dvou let se s rodiči českého původu odstěhoval do Československa a zpět do Izraele emigroval v šedesátých letech. Jeho vyprávění zahrnovalo mnoho přínosných informací, které bylo škoda vynechat. Každý z poskytnutých příběhů byl jedinečný a přinášel zajímavé informace, cílem bylo postupovat do teoretického nasycení dat za současného zohlednění velikosti zkoumané skupiny a časových možností. Rozhovory se konaly u jednotlivých narátorů v jejich domácím prostředí (ať již se jednalo o soukromý byt či byt v domě s pečovatelskou službou). Většina pamětníků se účastnila rozhovoru sama, dva pamětníci měli u rozhovoru přítomné své partnery. Rozhovor probíhal jednorázově, u vybraných pamětníků byl veden i rozhovor doplňující. Pamětníci se na rozhovor těšili,

vyprávění probíhalo ve velmi přátelské atmosféře, v úvodu vždy nabídli přichystané domácí občerstvení, návštěvy a možnosti rozhovoru si cenili.

Všechny citované rozhovory byly vedeny v českém jazyce. Obava pamětníků z možné nepřesnosti při používání českého jazyka byla hned v počátku odbourána tím, že jako tazatelka jsem uměla jen základní hebrejské fráze (které fungovaly jako vynikající ice-breaker před zahájením rozhovorů). Zpětně je příprava na rozhovor v podobě studia jazyka místní skupiny hodnocena jako velmi užitečná. Pamětníci byli požádáni, aby začali vyprávět o tom, proč jsou nyní v Izraeli. Každý z pamětníků měl svůj specifický příběh. A každý z nich jej uchopil po svém. Někteří sdíleli hodně detailů, někteří méně, zastavovali se u různých témat. U některých, kteří své vyprávění začali příběhem z druhé světové války bylo zřejmé, že tuto část svého životního příběhu již někomu v minulosti vyprávěli, čím více se odpověď dostávala k prvotnímu dotazu, tím více bylo zřejmé, že jde o příběh sdílený poprvé veřejně. Pamětníci v průběhu vyprávění prožívali vyprávěné v mysli znovu a byly patrné jejich emoce pojící se k jednotlivým zážitkům. Nebáli se mluvit do velké míry velmi otevřeně. Témata, která nepopisovali, či zmínili jen například jednou větou se většinou týkala ztráty jejich blízkých, z důvodu empatického přístupu nebyli narátoři v těchto případech na tuto oblast dotazování opakovaně. Jedním z cílů bylo, aby rozhovor přinesl zajímavé a užitečné informace, ale zároveň aby byl v rámci možností i příjemným zážitkem pro samotné narátory. Řada z narátorů oceňovala příležitost možnost mluvit delší dobu česky, cenili si i pozornosti, která jim byla věnována.

2.2 Motivace k emigraci

Následující kapitola se zaměřuje na to, jaké byly hlavní důvody vedoucí k rozhodnutí opustit Československo a odjet do Izraele. Co byly hlavní motivy? Pamětníci ve svých vyprávění sdílí momenty, z kterých lze usoudit, že byly klíčové pro definitivní rozhodnutí emigrovat.

Níže narátorka popisuje, jak se cítila po skončení války osamocně a ztraceně. Na slovní spojení „úplně ztracená“ klade důraz a jeho význam zesiluje i opakovaným užitím. Nejprve poukazuje na to, že byla jediným dítětem v okolí, nikdo nebyl v podobném věku jako ona, ale tuto větu zakončuje důrazem, který je kladen na odlišnou a ojedinělou identitu židovství mezi ostatními. Popisuje, že byla „jediná Židovka“, toto označení

používá opět opakovaně, nejprve v kontextu návratu do města a podruhé při nástupu do školy. Je si vědoma toho, že zažila to, co ostatní ne a tato zkušenost je nepřenositelná a zároveň zmiňuje, že to ani nikoho v jejím okolí nezajímalo. Jiné vzpomínky a prožité zážitky posilují vědomí odlišnosti a uvědomění si vlastní identity, která je tvořena i kolektivní pamětí a sama sebe tak nazývá Židovkou. Díky tomuto uvědomění si hledá svou budoucnost jinde, mimo rodné město.

R. A.: „*Já jsem byla v Terezíně tři roky. Já jsem se vrátila jenom ... co začalo v 38. Protože já jsem z Opavy a Opava byla Sudety. My jsme museli pryč v 38. A moje rodiče byli z Moravy. Můj otec z Opavy a moje matka z Holešova. Tak my jsme se museli vystěhovat z Opavy. ... Došli jsme do Holešova. Kde byla moje babička. Za nějakéj čas ty společníky, co byli v obchodě s mým otcem šli do Prostějova. Tak my jsme šli do Prostějova a z Prostějova jsme šli do Terezína. Z Terezína jsme se vrátili do Prostějova, tam byli, tam bylo hodně Židů. ... A žili v dobrém ekonomickém přístavu, ale po válce se tam skoro nikdo nevrátil. Tak já jsem se vrátila s mojí matkou a nebyli tam děti v mojim věku. Protože děti v mojim věku se nevrátily. Tak já jsem tam byla sama v mojim věku. Já jsem tam byla jediná Židovka. ... A já jsem tam byla, já jsem tam byla úplně ztracená. Nikdo nevěděl, co já jsem prožila ve válce, a to taky nikoho nezajímalo ... Protože všichni byli, každý to měl tu válku za sebou. Tak já jsem tam přišla, já jsem tam nikoho neznala, já jsem byla jediná Židovka ve škole. Já jsem nešla pět let do školy. (smích) Ti, ti učitelé nerozuměli, že já jsem nešla pět let do školy. Já jsem si to tam nemohla vůbec hmmm (hledá slovo) zamístit. ... Já jsem tam byla úplně ztracená. Ale já ještě..., já jsem se snažila. Já jsem se snažila. Ale potom jsme byli ve Švýcarsku. Tam jsem viděla, že já nemám v Prostějově vůbec co hledat. ... Že to nebude mít vůbec pro mě žádněj, já tam nemám vůbec žádnou budoucnost. ... A já jsem to rozuměla, že já si musím hledat něco jiného. Že Prostějov to nejní.“*

Další z narátorek nepovažuje svůj odchod do emigrace jako vlastní rozhodnutí, ale popisuje souběh událostí, který ji k tomu dovedl. Významnou roli hrála její teta, aktivní sionistka, neboť jak nastiňuje historický rámec výše, sionistická hnutí byla v Praze aktivní i v roce 1938 (viz kapitola 1.4. Reflexe sionismu v Československu). Teta ji ovlivnila, podpořila v nástupu do sionistického hnutí Maccabi Hacair, které fungovalo v Praze (viz kapitola 1.4). Jejím dalším krokem bylo nastoupení do školy Alia Tanor, která mimo jiné připravovala i na emigraci do Palestiny. V odpovědi přemýšlí, jak by situace vypadala,

pokud by zůstala s rodiči, kdy by její maminka nástup do Alija Tanor asi podpořila, ale není si tak jista, že by to tak bylo i s odjezdem do současného Izraele.

J.Š.: „ Nerozhodla jsem se, to bylo v roce 39, ...sice pocházím z Moravy, ale od 38. roku jsem žila v rodině mého strýce v Praze a tam jsem nastoupila do sionistického hnutí Maccabi Hacair a po březnu 39 na jaře byla založená takzvaná škola Alia Tanor-přeškolovací kurz, který přijímal mládež, děti 14ti až 16ti leté..počítali s tím, že děti budou v Německu, Rakousku vyloučeni ze školy a mimo to byla přípravná škola na emigraci do Palestiny a tam byli přijati když měli zájem většinou děti z hnutí mládeže, z různých hnutí mládeže, a já jsem tam nastoupila do té alija školy, byla jsem přijata ... to byl trend u nás v hnutí. Moji rodiče byli daleko v Rajhradě, ale moje teta, u které jsem bydlela, byla sionistka a ta to podporovala a s její snahou rodiče svolili, já nevím, jestli by maminka z vlastní iniciativy do té školy...to ano, ale po tom už odjet do Izraele, tehdy Palestiny, to byla spíš iniciativa tety.“

Pamětnice jako jeden z hlavních motivů toho, proč odešla do země, která ještě neexistovala, uvádí ideály. Ideály jsou něco, čemu věřila, co ji umožnilo překonávat překážky a dostat se až sem. Slovo ideál, je zde jako klíčové, opakováno třikrát. To, že věřila ideálům tak silně spojuje se svým mladým věkem v té době a také silným vlivem sionistického hnutí. Z pokračování rozhovoru je však patrné, že vztahy v rodině nebyly úplně harmonické, pamětnice vyrůstala i v dětském domově, který označuje jako židovský a sama pojmenovává, že vztah k domovu, ve smyslu rodiny neměla silný.

O. N.: „Ta záležitost začala tím, že tady v této zemi, která byla na začátku ... ještě vlastně vůbec nebyla. Jenom ve 48. se rozhodli, že všechny mladí lidi, a veškerá mládež, která se vrátila, ta mládež musí přijít sem. To bylo důležité, pro tuhle zemi. A my jsme byli v takových letech 13, 14, že, ideál to bylo něco, co nás vzalo. Jo. To ne, že já jsem myslela na to Odjet z Čech, ale to bylo organizovaný. A bylo to organizovaný odsud'. Už tehdy. A byly, byly hnutí v Praze. A já říkám v Praze, poněvadž já jsem tam žila... Sionistický hnutí byly. ... A bylo jasný nám, že to, co budeme dělat... Já nevím, jestli mi rozumíte, že v těchhle letech... ten, když máte nějaký ideál, tak nejsou žádné překážky...Jo, jo věříte tomu ideálu...Jsou překážky! Ale vy je prostě nějakým způsobem, ...se jich zbavíte. A moje překážka byla, já jsem už ze Švýcarska chtěla přijet sem rovnou. ... Když jsme byli ve Švýcarsku 3 měsíce nebo něco takovýho od JOINTU. To bylo, to bylo židovský organizace, která pomáhala....

Narátkorka zpětně reflektuje vliv hnutí jako „vymývání mozků“, kdy nic jiného, než odejít do Izraele nechtěli a zároveň upozorňuje na to, že si v dané situaci a věku ničeho podobného vědomi nebyli. Hovoří zde o sobě v plurálu, jako o příslušnici sionistického hnutí a skupinky mladých, kteří byli po válce na ozdravném pobytu ve Švýcarsku. Poměrně silně emočně zabarvenou vzpomínkou je zde vysvětlování vztahu k matce a k domovu obecně. Patrné jsou pauzy a hledání slov. Z jazykového hlediska je zajímavé, že pamětnice užívá aliju ve slovesném tvaru jako „alijovat“ s tím, že se dané označení tehdy používalo. Ostatní pamětníci tento výraz nezmiňují, stejně tak dobové prameny, je možné, že ho používala malá skupina osob či označení pro uskutečnění aliji nevěděla, jak správně česky pojmenovat, neboť hledala i výrazy pro další česká ustálená spojení (být pod tlakem, tlačit na někoho, diskutovat s někým, zdravotnická škola) a u některých přidávala neexistující koncovky (diskuzicia).

O. N.: *„Takže nám to bylo jasné, že my budeme alijovat, to se říká alija. Alijovat do Izraele. To bylo to jediný, to jediný co... jako, jsme věděli, že chceme. Nikdo by nás nezastavil. To je tak zvaný brain wash. Dneska, můžu vám to takhle říct. Ale tehdy jsem to nebyla vědomá toho, že.... Ale, já jsem měla velký problém s mojí mamou. Poněvadž ona nechtěla, abych já odjela. A, já jsem vlastně nebyla vůbec vychovaná doma. Já jsem byla vychovaná v dětském domově židovském. Já jsem nevyrostla v Pra... doma, u mých rodičů. V pěti letech už jsem byl v tom dětském domě.... Takže já jsem neměla takový, já jsem vůbec neměla vztah k domovu. Tam, kde bydlela, bydleli moji rodiče, nebo moje mama, poněvadž můj otec zemřel před tím už. A tak my jsme... my jsme měli, ... jak se řekne... my jsme se nemohli dohodnout. Poněvadž, já jsem chtěla ject a ona mě nechtěla pustit. Samozřejmě, že moje mama mě to nedovolila. A já jsem měla velké diskuzice s mojí mamou. Poněvadž já jsem myslela, že ona nemá právo, aby mě říkala, co já mám dělat dneska. A ona prostě, na mě... jak se to řekne... Ano, měla jsem pořád tlak od ní. Taky co jsem dělala, co jsem chtěla dělat, jo, tak to taky vždycky bylo problém. Ale nakonec já jsem se šla učit do sesterský školy. Ale nemohla jsem skončit. Ten celý život tam... těch ty ... pár let, co tam bylo, 45 to skončilo, tak 6, 7, 8... v 9. jsem už odešla. Tak část, část, poslední část jsem se učila, ale musela jsem přestat. Dva roky nebo něco takovýho. Poněvadž, když jsem chtěla alijovat, tak jsem musela, řekli mně v hnutí..., že ... já jsem vůbec zůstala trošku dýl v Praze než moje skupina. Poněvadž jsem pracovala v hnutí taky.*

U výše uvedeného sdělení je patrné, že se u pamětnice prolínalo několik důvodů pro emigraci do Izraele současně. Jednalo se o kombinaci zážitku holocaustu, silného vlivu

sionistického hnutí, které ji v mladém věku značně ovlivnilo a vetklo ji představu ideálu a situace v rodině (názorová orientace a disharmonické vztahy v rodině).

V dalším z narativů pamětník vcelku jasně popisuje své důvody, proč se rozhodl k emigraci: po návratu z koncentračního tábora se rozhodl spolu s ostatními podpořit vznik státu Izrael. Vyjadřuje se v plurálu, zdůrazňuje (i zesíleným tónem hlasu), že se jednalo o Židy. Důležitost sounáležitosti s židovskou menšinou a význam přátelství je zachytitelné v celém narátorově vyprávění.

A. N.: „*To rozhodnutí bylo tenkrát, my jsme vrátili, já jsem byl v koncentráku...a když jsem se vrátil, tak jsme se rozhodli, Židi, že chceme pomoci tomu státu vzniknout a řekli nám, že jsou...já vám ukážu takové fotky, že jsem tam,...to byl takový tábor, tam jsme cvičili ... to se hebrejsky jmenovala Hachšara a od té Hachšara tak jsme se připravili, učili jsme se trošku hebrejsky a .. a to bylo v roce 47, ale přijel jsem v roce 48...jsem sloužil taky.*“

Stejně jako u řady jiných pamětníků ho na odjezd připravovali přípravné organizované kurzy. (Více o Hachšara v kapitole 1.4 a 1.5)

A. N.: „*...A to byl B. a to byl přítel mého otce. Ale on byl v Londýně za války a pak se vrátil. Každopádně on mi hodně pomohl a chtěl jsem vykládat, abyste aspoň věděla jednu část. A po tom, mě doporučili na různé věci a potom mi řekl, že je tady škola a já mám dokonce tady vysvědčení a ... tady je škola, pro ty, kteří za války se nemohli učit. A potom jsem šel na židovskou obec a odtamtud jsme jeli na Hachšara a z té Hachšara na vojnu a pak jsme bojovali tady a vybojovali jsme tu zem! Víte kolik lidí tady bylo tenkrát? 490 tisíc. A kolik je dneska? 7, 5 milionu. Představ si! A 7 milionů zavraždili Němci.*“

Z rozhovoru je cítit oprávněná obrovská pýcha na to, že se podílel na vzniku židovského státu. Skrze data o velikosti populace v tehdy vznikajícím Izraeli a současností poukazuje na velký růst a rozkvět státu. Současný počet obyvatel Izraele dává do silného kontrastu s počtem Židů, kteří byli zavražděni během druhé světové války.

T: „*A vy jste byl členem Maccabi? Protože tady vidím Maccabi Nový Bohumín...*“ A. N.: „*Ano ano.*“ T: „*A ještě někdo z Bohumína je v Izraeli?*“ A. N.: „*Přišlo hodně, ale zůstal jenom jeden...*“ T: „*Vrátili se zpátky?*“ A. N.: „*Ne,né...ale zemřeli..*“

Jak bylo zmíněno výše, narátor vzpomíná na své přátele v průběhu celého rozhovoru, je patrné, že je smutný, že je již téměř sám. Svě vyprávění prokládá ukázkami různých

vzpomínkových předmětů, které si přivezl z Československa, případně z cestování po světě, které absolvoval v rámci práce. Ke každému předmětu se váže specifický příběh. Zde se jednalo o diplom Maccabi Nový Bohumín ze sportovní disciplíny (zřejmě fotbal). Působení sionistického sportovního klubu v Československu se dotýká i teoretická část (viz kapitola 1.4.)

Pro pochopení důvodů, které vedly k migraci další z pamětníků je nutné níže uvést celý delší kontext dané situace, protože původně se československým rodičům narátorka narodila v Haifě, kde žila do roku 1946 (do tří let věku) a poté se odstěhovala do Haify znovu vrátila až v roce 1967. Příběh rodičů, kteří se dostali na izraelské území již v roce 1939 je velmi zajímavý. Je zde opět patrné působení podpůrných sionistických organizací, jako např. Sionistické hnutí aktivně podporoval otec (a zřejmě i matka, protože je při popisu užíváno plurálu) narátorky, popisuje, jak přesvědčoval Židy na Slovensku, aby odjeli, organizoval tábory, přednášky a také pracoval přímo na česko-židovském ústředí v Bratislavě.

Narátorka se při vzpomínání na rodiče a jejich začátky na území dnešního Izraele dotýká tématu kibuců. Popisuje, v kterém kibucu se rodiče nacházeli po příjezdu, konkrétně se jednalo o pravděpodobně o kibuc Degania Bet, který byl sousedstvím kibucu Degania Alef, který byl považován za jeden z prvních kibuců v Izraeli, datuje se k roku 1910 (více ke kibucům je zmíněno v kapitole 1.3). Nastiňuje i vysvětlení, proč otec nechtěl v kibucu setrvat (respektive sdílí to, co ji bylo vyprávěno rodiči), ať už se jednalo o intenzivně jiné klimatické podmínky oproti Československu, které mu nevyhovovali, tak i vliv naturelu jedince, kdy individualistický přístup nekorespondoval s kolektivním přístupem v kibucu.

J. K.: *„To začíná s rodiči. Matka odjela ze Slovenska v devětatřicátém v srpnu, krátce před válkou vlastně. S Aliyath Noar. To víte, co to je? ... A ta skupina její, jela do Gdania Bet. To je ten kibuc. A tam, to už byla zasnoubená s mým otcem, který byl na Slovensku a on byl takový velice účastný, velice pracoval v Makabi Hacair. ...A oni dělali tábory různé, přednášky, a on moc hezky uměl mluvit. Jezdil po celém Slovensku a snažil se lidi přesvědčit, že musej pryč. Že Židé tam nemají, co hledat už. A část jich přijela a část ne... A potom pracoval na ústředně Židů v Bratislavě...A pak žili v kibucu nějaký čas. Ale můj otec byl individualista nenapravitelný, a to pro něho nebylo. Taky byl gingi – to znamená zrzavý a těžko mu bylo v tom horku, když pracoval na okopávání banánů a tak. Maminka*

byla šťastná v kibucu ano. Nakonec pracovala jako ošetřovatelka dětí a všichni ji měli moc rádi a ona uměla krásně zpívat a všechno. Ale otec tam nemohl zůstat, nesrovnal se s tím a dal se... a chtěl, aby ho dali do armády zdejší (izraelské pozn. L. Š.). A prostě nepustili ho a on měl adresu československé mise v Jeruzalémě. Šel tam a narukoval do československé armády. A pak šel nejdřív do Afriky, tam byli a po Africe se vrátili, šel na důstojnickou školu tady nedaleko a pak odjeli do Anglie a do Skotska a odtamtud do Normandie. Ale oni šli do Normandie jako druhá vlna...“

Níže narátorka vysvětluje, proč se z Izraele odstěhovali a že z původního plánu rodičů, odejít jen na rok, než otec v Anglii dostuduje se, sešlo a návrat bylo možné uskutečnit až v roce 1967. K tomu, že k návratu nedošlo hned, ale až po tolika letech se ve vyprávění vážou emoce, které jsou patrné z tónu hlasu a pauz. Vzhledem k tomu, že narátorka zažila Izrael jen do tří letí, lze se domnívat, že tyto emoce jsou přenosem od rodičů, ale mohou poukazovat i na to, že je v Izraeli spokojená a mrzí ji, že zde nemohla prožít celý život, neboť jak je patrné z další části vyprávění, o přesun do Izraele velmi stála.

J. K.: „A když mi bylo 6 neděl, tak oni odjeli do té Anglie. A od té doby jsem ho neviděla. Zůstala jsem s maminkou v Naharii a ... když mě, když skončila válka tak maminka chtěla, aby on přijel, a on slíbil své mamince, že dostuduje. A řekl, že měl možnost dostudovat, myslím, na náklady armády. Protože on peníze neměl. Tak prosil, abychom přijeli aspoň na rok. Tak v březnu šestačtyřicátého jsme tam jeli na rok. Teda maminka mě vzala. a... měli jsme se vrátit. A to se všechno zamotalo (povzdechnutí) ... Už to nešlo zpátky potom.“

V závěru celého narativního vyprávění se pamětnice vrací ke sdělení, které vyjadřovalo její vztah k Čechoslovákům, jednoznačné vnímání své židovské identity, osamocenost, setkání se s antisemitismem (např. i v literatuře) a to vše patřilo mezi důvody, které vedly k tomu, že chtěla zpět do Izraele.

J. K.: „Podívejte, na stejné chodbě, kde já jsem pracovala, byla taky hematologie. A lékařka hematologie a později také její vedoucí byla ze Slovenska M. K. Takže s těmi jsem byla dost v kontaktu. Nebo jsem byla třeba v..., kde jsem bydlela, na začátku, tak tam, kde jsme bydleli, tam byla sousedka, která měla syna o něco menšího než moje holčička. A tak jsme se spolu někdy setkaly, a tak a zjistila jsem, že je ze Slovenska. Takže potkávám lidi, ale ne jako ... ne ... nemůžu říct, že je nevyhledávám, já jsem ráda, když někoho potkám, ale v mém věku, když jsem byla v Čechách, tak jsem skoro neviděla židovské děti. Viděla jsem děti ve věku mé sestry. To jich bylo moc. To jsem je musela dycky hlídat

(smích). Ale v mém věku anebo starších, těch bylo moc málo. To byla rodina O. třeba v Praze. To byli známí těch našich ... toho lékárníka. A měli dva nesympatické syny (smích). Takže židovské děti jsem neviděla. A vždycky jsem věděla, že chci jet sem, že se chci vrátit. To byl... já jsem se cítila Židovka. Podívejte, kam jsem dala... je tam ten Král Lávra, co mě vždycky zlobilo, podívejte: (předčítá) Posud krále Lávru chválí irský lid, nebyl ani tyran, nebyl tak Žid... Nebo slyšet, byl to sice Žid, ale slušný člověk... Tak jsem si řekla, tady jsem doma!“

Pamětnice neodpovídá přímo na dotaz, proč se jako rodina rozhodli k emigraci v roce 1967. Popisuje průběh, ale nikoli příčiny. Z textu je ale patrné, že žádost o vystěhování dává do souvislosti s příslušností k židovské menšině, protože upozorňuje na další rodinu, která žádala o výjezd a otce rodiny, lékárníka, označuje jako Žida. Zda v této konkrétní situaci souvisela emigrace s nemožností přihlásit se k veřejně k židovské menšině či s uvolněním podmínek režimu a větší možnosti k odjezdu do zahraničí však zůstává otázkou (více v teoretické části v kapitole 1.5). Roli mohlo sehrát i to, že do Izraele rok před jejich plánovanou emigrací odešel strýc s rodinou, ale k příčinám se nevyjadřuje.

J. K.: „... Ve čtyřiašedesátém jsme zažádali celá rodina o výjezd. A v našem městečku byl lékárník Žid a můj otec lékař. A obě ty rodiny zažádaly o vystěhování. Jejich dcera studovala s mou sestrou od první třídy až do prom... do maturity. Byly dobré kamarádky. A jim to povolili a nám to nepovolili.“

Pamětnice hledala možnosti, jak se dostat do Izraele legálně, tak, aby se mohla i do Československa vracet, aby to nebylo tak, že chtěla utéct. Z tohoto důvodu si nastudovala i právní náležitosti sňatku s cizincem, které by ji toto umožnily. A danou možnost zrealizovala a uskutečnila. Do souvislostí logicky dává to, že v dané době se takto rozhodovala proto, že netušila, co přijde (rok 1968, 1989 pozn. L. Š.)

J. K.: „Jednoho dne jsem četla rodinné právo. A v rodinném právu bylo napsáno, že když si Československý občan vezme někoho ze zahraničí, tak to musí být jako buď v Československu svatba, anebo na zastupitelství v cizině a pak musí čekat až dostane povolení ten ... a že to musí do půl roku. Do půl roku musejí jít, ať už to je do Košic, ať už to je ... To víte, jak to bylo s umístěnkami a tak... Jo. Tak jsem si řekla, to je dobrý nápad, a tak jsem to udělala. ... Strejda, oni tam byli rok předtím, řekl: „Přijed' k nám a zůstaneš tam.“ A to jsem nechtěla. Já jsem nechtěla utéct. Já jsem hledala nějaké

východisko, abych se mohla vrátit. To jsem ještě nevěděla, co bude dál jo? Ne o sametové revoluci, ne o pražském jaru, nic. To ještě bylo...

Další z pamětnic, která se dostala do Izraele až po roce 1968 vypráví příběh, který ji přivedl k rozhodnutí emigrovat. Příběh je líčen barvitě a detailně, narátorka se při vyprávění přenáší do dané doby, včetně znovu prožívání emocí (v tomto případě radostných, v souvislosti s politikou i mírně rozčilených). Příběh je vhodné sdílet celý, protože skrze něj zachycuje velmi významné okamžiky svého života a je možné rozklíčovat i její názorové a postoje orientace, které její rozhodnutí z velké míry ovlivnily. Narátorka byla v dané době energická (a taková je i v současnosti pozn. L.Š.), plná odhodlání, samostatná a nebojácná. Sympatizantka židovských organizací, podporující sionistické směřování a také antikomunistka. Níže popisuje, jak moment okupace Československa byl okamžikem, kdy se zamyslela a uvědomila si, že v zemi zůstat nechce a jediné místo, kam chce jet je Izrael.

D. M.: „Já vám řeknu, co se stalo. Já jsem byla v 68 roce v Jugoslávii. To byla skupina židovské mládeže, co byla pozvaná židovskou organizací do Jugoslávie. Oni nás hostili a všechno, protože v té době ještě, jsme neměli valuty a vůbec nic. To bylo v Zatomali, to je blízko Dubrovníka a bylo tam moc, moc hezky. A tam jsem se skamarádila s jednou dívkou, která mě pozvala k ní domů do Bělehradu, takže všichni odjeli vlakem domů a já jsem zůstala a jela jsem do Bělehradu. (pousmání) A z Bělehradu od ní jsem jela do Budapešti, kde jsme měli známí...No, a přišla jsem tam a začali mluvit proti Dubčekovi, což mě strašně naštvalo. A já jsem řekla, já tam nezůstanu. Jsem řekla, no tak dlouho já tady v Budapešti teda u té příbuzný nemůžu být, protože se nedomluvíme. A jsem se rozhodla, že jedu jako domů. A odjela jsem vlakem na Slovensko, přijela jsem do Bratislavy, kde jsme měli mnoho přátel a příbuzných. A už bylo dost pozdě večer a volám jednoho za druhým a nikdo se nehlásí. Jako naschvál (smích). Co dělat... Tak jsem se rozhodla, že pojedu za babičkou do Žiliny... No, a tak přijedu do Žiliny na nádraží, kdo mě nečeká – babička. Že celá Žilina je rozkopaná a ona se bojí, že bych spadla. Babička, která chodí o holi jo a stěží chodí...Jo! Mě čekala. (smích) Jako bych to... No, ale přijdu a strašnej hluk, už není slyšet ani slovo. Všichni se dívají na nebe a nikdo neví, co se děje... Aaa moje babička jediná, řekla, to je okupace. Moment. Totiž moje teta, mámina sestra, řekla: to bude okupace.... No, v té době už mí rodiče v Praze věděli, že už je okupace a už se snažili někam zavolat a zjistit, kde jsem. A už telefony nefungovaly...A sedla jsem si do vlaku a začala jsem myslet. Což do té doby jsem moc jako to... A jsem si

řekla: Já tady nezůstanu. Po okupaci, když předtím jsem to, já tady nezůstanu a jediný místo, kam chci ject, je Izrael.“

Jak již bylo uvedeno výše, narátorka vysvětluje, že z politických důvodů nechce setrvat v Československu a musí odjet. Bez váhání se rozhoduje pro Izrael. Označuje ho za jedinou možnou volbu. Svoji volbu zdůvodňuje v následující pasáži, kde na příkladu své tety, která žije v Londýně, vysvětluje, že se nechce cítit jako ona, být „dvakrát“ cizinka, tedy Češkou a Židovkou žijící v Británii. „jdu kam patřím“ je jednoznačné rozhodnutí. Izrael vnímá jako židovský stát.

D. M.: „Jsem si řekla, prostě... řekla jsem to hlavně z důvodu proto, protože mám..., otcova sestra, která žije v Londýně, jsem cítila, že je dvakrát cizinka, že tam zůstala po všechna léta Češka a Židovka... i, i! (zdůrazní). Tak jsem řekla, no tohle dohromady, já to nechci. Já to... tak jdu kam patřím, to je do Izraele jo? Prostě jsem ... (pousmání)... Jasný rozhodnutí z tohohle hlediska. A vystoupila jsem na nádraží v Praze. A řekla jsem rodičům, já jedu do Izraele. A ono plno Rusů okolo a všechno. Rodiče psst o tom se budeme bavit doma. Tady se o tom nesmí mluvit jako (smích).“

Popisuje, co způsobilo její rozhodnutí pro emigraci v rodině. V reakcích rodičů se mísily obavy a strach. Maminka pamětnice nechtěla opustit dceru, tatínek už ve svém věku nechtěl změnu. Obavy byly i z jazykové bariéry.

D. M.: „No, takže, přišli jsme domů a teďka začaly strašný boje. Prostě můj otec řekl, že v tomhle věku on už v životě někam nejede, že to už nepřijde do úvahy. A ... moje máma zase řekla, že ona beze mě žít nemůže, takže ona jede se mnou. Ale že ona už do Izraele jet nemůže, že by se nenaučila hebrejštinu, že musí že máme jet někam, ona uměla perfektně německy mimo maďarštiny a to. Že někam kde to, jako Holandsko...Nebo tak něco takovýho. Že někam takhle bysme měli ject. Jsem řekla, ne já takhle nikam, já jedu do Izraele. Prostě. (smích)“.

Významnou roli sehrál přítel, který prvotní rozhodnutí odjet do Izraele podpořil a společně si sehnali kontakt na organizaci Sochnut (více v kapitole 1.4). Přítelova rodina však ze strachu, jaký dopad by měla emigrace na synův život a jeho nedokončená studia a především, jakým způsobem by to ovlivnilo jeho rodinu, která zůstane (ztráta zaměstnání) je velmi proti a přítel narátorky si odjezd z Československa rozmyslí. Jeho rozhodnutí má dopad i na pamětnici, která svůj odjezd zrušila, neboť se bála jet sama (do Izraele pak přijela později pozn. L.Š.)

D. M.: „*No a potom jsem měla přítele. Teda přítele, já jsem na to ještě byla moc mladá jako, kamaráda jako pojd'me říct, kterej studoval medicínu a řekla jsem, mluvila jsem s ním a řek... jsme se rozhodli, že pojedeme oba dva do Izraele společně a sehnali jsme si adresu ve Vídni, ... to je židovské organizace Sochnut, jo a to, a že tam se obrátíme a oni se už o nás postaraj. Aáá všechno jako už nám bylo jasný a všechno, kdy odjíždíme a už jsme měli lístky na vlak... Ale, on jel domů se rozloučit s rodiči ... Jo, rodiče žili v Prešově na Slovensku. Takže jel domů, rozloučil se s rodiči, vrátil se do Prahy a najednou ho rodiče nutně volají, že musí přijet, a on se tedy jako znovu přijel do Prešova, tam se sešla celá rodina a začali na něho to ... že otec zůstane bez zaměstnání, sestra zůstane bez zaměstnání, tohlencto všechno, že zničí život všem a nevím co, jestli on vodejde. Takže, že ani by nedostudoval, když je už takhle to, že on prostě nemůže odjet. A on teda se rozhodl, že nikam nejede. A já jsem se rozhodla, že sama teda já nejedu. Že jako prostě osmnáctiletá holka Přeci jen nemá tolik odvahy, sednout a ject někam na Sochnut a něco to ...“*

Další z narátorů také vzpomíná na rok 1968 a ruskou okupaci. Právě ta vyvolala strach u jeho maminky, která byla pro rodinu hlavní organizátorkou emigrace do Izraele. Volba země pro emigraci byla ovlivněna židovským původem tatínka a tím, že jeho bratr byl v Izraeli již od předválečné doby.

K. M.: „*Vlastně nás okupovali Rusáci, Rusové tehdy v 68. roku, v 68., no. A jak jsem říkal, vlastně kdo to inicioval, vlastně tuhle tu záležitost, to byla, to byla moje maminka. To byla moje maminka, protože ona se bála. Nevím, nevím, měla, nevím, prostě mnoho lidí tehdy emigrovalo do různých částí světa samozřejmě a můj tatínek vlastně tedy, ano, byl židovského původu. Měl tady bratra taky, měl tady bratra. Ten už tady byl a toho vlastně poslali sem jeho rodiče ještě, já nevím, před druhou světovou válkou, a tak dále.“*

Jeho tatínek před válkou neodešel, protože byl v anglické armádě, a především chtěl zůstat v rodném městě. Pamětník je i díky sdílení dalších informací velmi navázán na svého tatínka, který měl silnou vazbu na Brno, stejně jako narátor sám. Zdůraznění, že otec nebyl přímo v boji, je důležité, protože pamětník musel být v armádě, a to velmi nerad a dodnes to cítí jako křivdu. Přesvědčením se zdál být pacifistou.

K. M.: „*Ne. Můj tatínek byl v zahraniční armádě, v anglické armádě, takže on nebyl jako člověk s puškou nebo se samopalem nebo tak, on byl technického původu, můj tatínek, ale on byl v nějaké vojenské jednotce, která byla součástí americké armády v Anglii, jako*

anglické armády, a on tam byl nějakou dobu, a dokonce tady ta jeho jednotka měla tady nějaký program, nějaké cvičení, nějaké vycvičovali se tady, tady v téhle zemi. (Izraeli pozn. L. Š.) A kdo právě nechtěl semka, to byl můj tatínek. On sem nechtěl, protože on se taky narodil v Brně a jeho rodiče taky a on nechtěl. Já se ještě vzpomínám, promiňte, že vám říkám takové detaily.“

Ve svých vzpomínkách sdílí momenty váhání, kdy vypráví, že si na vídeňském konzulátu emigraci rozmysleli, ale již jim nebyly vráceny pasy. Tento moment je velmi zajímavý, v podstatě se přeneseně jedná o předání zodpovědnosti za emigraci na instituci. Narátor upozorňuje i na svůj a sestřin nízký věk, pro tak zásadní životní rozhodnutí.

K. M.: „Ale ještě den předtím, než my jsme skutečně jako odjeli do Vídně, a tam jsme šli na izraelský konzulát a oni chtěli od nás české pasy. My jsme jim je dali, a my jsme v té Vídni potom druhý den, jsme se rozhodli, že sem nechceme migrovat a my jsme šli zpátky na to izraelské velvyslanectví, aby nám vrátili pasy, a oni odmítli nám je vrátit, ty pasy ... Ale no tak, my jsme já s mojí sestrou, ještě jsme nebyli zase natolik, byli jsme dospělí, samozřejmě. Už nám bylo těch 17, 18, nebo kolik nám bylo, ale jak říkám, my jsme se jako potom druhý den nebo den za dva / druhý den už se rozhodli, že nechceme semka emigrovat, ale oni už nám fakt nedali ty pasy zpátky.“

V následující pasáži se narátor k rozhodnutí odjet do Izraele vrací a potvrzuje, že maminka byla ta, která o emigraci rozhodla a usilovala o ni. Pamětník se ztotožňuje s otcem, který odjet nechtěl. Patrné je to z použití příslovce taky ve větě „Tatínek můj taky nechtěl.“ Zároveň popisuje, jak na něj působila tehdejší politicko-spoločenská situace v Brně. Nevnímal situaci, jako nepříjemnou, byl si vědom problémů, které existovaly, ale on v době studií na medicíně nepocíťoval, že by byl omezován. Toto podtrhuje i zdvojením svého vyjádření a přidáním zesilujícího příslovce „necítil absolutně“ a dokreslením pozitivních událostí kolem něj (spousty kamarádů, nikdo nevyrušoval). Opuštění Brna pro něj nebylo lehké, vazby byly silné, jednalo se o rodné město a byli v něm navázání po řadu generací. Ze vzpomínek na Brno se přenáší skrze vyprávění v čase do dětství do západních Čech, kde trávil dětství u babičky a dědy z matčiny strany.

K. M.: „Znovu, já vám to řeknu takhle, my já s mojí sestrou, my jsme o tom nedebatovali. My jsme jako, my jsme to neviděli tak tragicky nebo tak nějak, že tohle. Ale říkám, kdo to vlastně inicioval, to byla maminka. Tatínek můj taky nechtěl, i když tam byly problémy samozřejmě v tu dobu. Byly tam nějaké problémy, ale my jsme to necítili, já jsem to necítil

absolutně, protože já už jsem byl na medicíně v Brně. Jsem studoval už druhý rok a mně tam bylo velice dobře. Já jsem tam měl spoustu kamarádů, všechno bylo v pořádku, nikdo mě nevyrušoval, nic mně nevadilo, takže to byla taková záležitost skutečně velice ne jednoduchá, ne jednoduchá opustit město, kde se člověk narodil. Kde už žilo několik generací od mého tatínka. Tak jsem říkal – no, maminka se narodila v západních Čechách na jih od Plzně v jedné malé vesničce a my jsme tam jezdili za babičkou, za dědečkem, k jejím rodičům. To bylo nádherný, naše dětství, to bylo nádherný jezdit na tu vesnici, malou, který se jmenovali Měcholupy.“

Jak bylo interpretováno již výše, osoba tatínka byla v jeho životě určující a ztotožňoval se s ní. Ve chvílích, kdy vypráví o tom, že tatínek emigrovat nechtěl z důvodu vazby na bratra, rodné město, je to jako by promlouval o svých vlastních pocitech, které nyní cítí. Ve vyprávění se vrací opakovaně ke svému věku, kterým vyjadřuje to, že situaci vnímal odlišně než maminka, a že se ještě nemohl rozhodovat přesně dle svého. Upozorňuje, že doba byla tehdy jiná než dnes a že z rodného odjet nechtěl. Opuštění města pro něj bylo těžké. Své vyjádření i opakuje za použití stejné věty. Zajímavé je, že čím déle o daném tématu hovoří, tím přechází do plurálu „My jsme nechtěli opustit“, který označuje jeho, tatínka a sestru. Již nemluví separátně o názoru otce a pak o sobě a setře, již jsou to „my“.

K. M.: „On nesouhlasil, on nechtěl, i když tady měl bratra, bylo na něm vidět, že mu je těžko, že to je těžko jako opustit své rodné město, a tak dále. I když měl v práci nějaký problém, protože tehdy za doby komunistů to nebylo jednoduchý. Oni ho dirigovali, mu řekli tam, udělejte to a to a tam a tam, ale on to jakoby nebral, nebral to zas tak vážně. Nebral to tak vážně. No a my jsme byli, i když jsem byl jako student na medicíny, tak ještě pořád v tom Česku, nebo v té době, když má člověk 17, 18, 19 / 17. 18 let, tak je pořád takovej... jakoby nemá ty zkušenosti a nemá takovou tu mentalitu, jako dneska, v této době. My například máme vnučku tady. Ona má 7 let. Ona už dostala, ona už hraje, teď chodí do baletu a už mluví, spoustu to zpívá, tančí. Všecko prostě úplně je jinačí, to je jinačí doba, takže já mluvím o době, která byla naprosto jinačí, a my jsme byli s tím naším městem, jsme byli úplně jakoby za jedno. My jsme nechtěli opustit. Bylo to velice těžký. Bylo to velice těžký.“

Další z příběhů, který je sdílen, je podobný v tom, že emigrace do Izraele je rozhodnutím matky, zatímco narátorka odjet nechtěla, protože byla v danou dobu spokojená profesně i společensky. Stejně jako předchozí pamětník popisuje, jak byla nadšená ze svého

pracoviště, především z kolegů, což je vyjadřováno opakováním přídavného jména „ohromný“, které symbolizuje něco skvělého, ať již v souvislosti s pracovní pozicí či sloužící jako velmi pozitivní charakteristika osob. Pamětnice měla v Praze řadu přátel, s kterými aktivně trávila volný čas. Popisuje, že byla šťastná a spokojená. Následující úryvek, stejně jako předchozí, zachycuje generační rozpor ve vnímání společenské situace a vzájemné nepochopení „Maminka pořád chtěla, abysme jeli do Izraela, což já jsem to nemohla tak pochopit“. Ve finále je ale přemluvena k odjezdu do Izraele.

M. K.: „*Jo, vystudovala jsem konzervatoř v Praze a začala jsem pracovat. Dostala jsem ohromný návrh, že jsem byla v Praze 2 na Lidové škole umění a tam to bylo opravdu. Všichni aj ta ředitelka. Už jsem zapomněla to jméno. To je ostuda. Ale aj všichni ty kolegové byli opravdu ohromní tam, ale byla jsem tam poměrně velmi málo, nebo maminka chtěla, abysme jeli. To bylo v pětadesátém v čtyřadesátém. To ne, ale v pětadesátém pak jsme jeli. Maminka pořád chtěla, abysme jeli do Izraela. což já jsem to nemohla tak pochopit, nebo já jsem v Praze měla společnost. Měla jsem tam přítelkyně, přátel a chodili jsme do divadla na operu a tančit, a tak já jsem byla opravdu velmi, ale velmi šťastná a spokojná v Praze. A nechtěla jsem moc jet do Izraele, ale mamince se to podařilo, že mě domluvila, promluvila, přemluvila a jeli jsme.*“

Následující pasáž vysvětluje, že období odjezdu bylo zvoleno i z důvodu možnosti, protože výjezdy do zahraničí nebyly po roce 1948 samozřejmostí (více viz kapitola 1.5.).

M. K.: „*Se začala vyučovat a vtedy ona už by byla chtěla (maminka poz. L. Š.), abysme jeli, ale de facto to bylo 64, 65, že byl volný čas, že přes hranice, že mohli se z Čech z Československa ještě vtedy, Československo mohli odjet do Izraele. P. K.: Takové okýnko komunistů. (Doplnění manžela narátorky. pozn. L. Š.) M. K.: „Tak v pětadesátém. Tak 64, promiňte, v prosinci, koncem prosince. To už bylo 29, 30. prosince 1964 jsme odjeli. ... Ona sama, sama byla pro to, abysme odjely. Ona pracovala, ona ještě pracovala, to bylo v kovodělním podniku na Staroměstském náměstí. Ještě když jsem v Praze, tak vždycky když jdeme okolo kolem, tak vidím na Staroměstském náměstí / kovodělníků pracovala. Byla tam jako osobní referentka.*“

Níže popisuje reakce přátel, kteří byli překvapeni, že odjíždí s maminkou a popisuje, jak vypadal odjezd, kterého se účastnily ještě další rodiny, které byly nejen z Prahy, ale i Košic a nejednalo se o rodiny spřízněné s rodinou, ze které pocházela narátorka. Při vzpomínkách na odjezd si vybavuje svou kamarádku, která nejprve nedostala povolení a

do Izraele se dostala až na několikátý pokus, který byl povolen až na základě schválení prezidenta. Upozorňuje i na to, že kamarádčina rodina měla na odjezd pouze 14 dní, z čehož lze usuzovat, že narátorka s maminkou nemusela odjíždět narychlo.

M. K.: *„Všichni byli velmi překvapeni, že přece jsem se rozhodla odjet s maminkou. ... Prahy ještě jelo několik rodin a náhodou aj z Košic, z Prahy a z Košic. To je zajímavé, ale velmi málo. Asi pět rodin jsme tam byli. ... Ona s náma nejela, ale aj to bylo pro mě taky, ona se jmenuje Liduška, Lidia, tak jsem chtěla, abychom spolu jeli, ale to nebylo možné, nebo oni dostali, její muž psal nakonec na prezidenta, prezidenta, aby mu, nebo dostali, čtyřikrát krát byli odmítnuti. ... ale pátý, po páté dostali opravdu od prezidenta republiky dostali tu možnost, že museli odjet během dvou týdnů. Můžete si to představit všechno zabalit a lift a všechno objednat, ale během dvou týdnů. Tož to je tolik let, ale to si pamatuji jako dnes, tak my jsme odjeli dříve.“*

Další z pamětníků, který popisuje kdy a proč se ocitl v Izraeli začíná své vyprávění časovým milníkem roku 1945, kdy zemřela jeho maminka a pokračuje sdílením jejího příběhu. Byla významnou osobností v židovské komunitě, neboť byla místopředsedkyní WIZO (World International Zionist Organization), organizace, která sdružovala židovské sionistické ženy. Narátor nepoužívá označení sionistické, ale „židovští Židé“. Z vyprávění je patrné, že je na maminku pyšný a popisuje, jak organizovala záchranu až tisíce Židů. Tato práce byla náročná a měla dopad na to, že matka nebyla se s synem doma, ale byla v práci, pamětník říká, že z toho onemocněla. Pamětník v rámci vyprávění hledá často správná slova, přepíná mezi češtinou a slovenštinou a občas si pomáhá anglickými výrazy, neboť v rámci svého života hodně cestoval do zahraničí, ke setrval i delší dobu.

P. K.: *„1945. Tak moje máma zemřela v januári 45, v únoru 45, bohužel to už byla – ona byla natolik chorá, že ji dokonce nezebrali do koncentráku, ale nechali jí – nechali jí v nemocnici, v štátní. V Bratislavě. Němci. Protože neměli co brát. Jakožto, rozumíte? A sice, to je trošku historie zpět, když víte – Vy nevíte, co je WIZO (víco). WIZO je světová organizace židovských žen. W-I-Z-O (speluje aj). To je světová organizace židovských Židů, tak ta existovala před – za prvé republiky taky v Československu. A moje matka byla podpredsedkyňou. Byla predsedkyňa a moje matka byla druhé číslo toho. A v čtyrycátom/v trícátomosmém když Němci obsadili Rakousko, tak nějakých 800 nebo 1000 Židů z Rakouska z Vídně, ušlo do Bratislavy. A v Bratislave a cizinecká organizácia pronajala patronku. Byla tam prázdna patronka, prázdna fa/prázdna továren na*

patron/na patrony. To byla z první světové vojny, to bylo prázdné 20 let, nebo kolik. Ona to pronajala pro tých Židů a odtamtud oni na Dunaji šli do Rumunska. Na takových malých lodích. A moje matka byla zodpovědná za všechny ten/za celou organizaci. Ona nebyla doma, vůbec. Byla stále tam.“

Stejně jako bylo zachyceno období kolem roku 1944-45 z pohledu dění kolem matky, tak níže je sdílena situace, která se týkala otce narátora, která pak souvisela i s tím, jaké zážitky si z konce války odnesl (ukrývání se ve sklepě). Otec byl chráněn před transportem nejprve díky specifickému povolání, poté sehrál významnou roli otcův přátelský vztah s Franzem Karmasinem, který ho varoval, aby utekl. Tento dramatický okamžik narátor vypráví velmi autenticky, jako dítě se tohoto momentu neúčastnil, ale zřejmě mu byl převyprávěn otcem. Zdůrazňuje, která tři slova přesně zazněla a nasměřovala je k okamžitému útěku a schovávání se spolu se sestrou a otcem ve sklepě, a to až do konce války. Pamětník se dotýká i celkového historicko-sociologického kontextu, kdy například popisuje, jak těžké bylo pro otce nosit židovskou hvězdu, odmítal ji, vysvětluje i důvody, jak ponižující to bylo, zvláště v souvislosti s tím, že jeho otec byl za první světové války důstojníkem (více viz kapitola 1.4).

P. K.: „A ona tam ochorela. A on zemřela de facto z toho, co tam ochorela. Ale teď v 44., když byl/můj otec měl jako, co se říkalo, u Němců, alebo u Slováků, to bylo přece to samé, výjimku. A sice můj otec byl, on byl obchodníkem s kovmi. A on byl jediný na Slovensku. Oni tam neměli nikoho druhého, který rozuměl kovům, jako on. Tak oni ho drželi tam na bílou legitimaci. ... Tak my jsme bydleli nějakou dobu, když já jsem byl úplně malý, mezi já jsem byl tři až šest, sedm, jsme bydleli v jedné vile. A náš soused další domu byl Karmasin. Inženýr Karmasin byl předsedom německé nacistické strany na Slovensku. On byl de facto vládce Slovenska. Hitler jemu říkal, co má dělat slovenská vláda. Rozumíte, co myslím? A ten Karmasin byl velice zábavné s mojím otcem. Oni chodili každou sobotu spolu do šlicbaru, do sauny, a pak šli do savojsky do hotelu na malé pivo a na guláš. Na malý guláš a na pivo, opačně, promiňte. Opačně. (smích). Tak oni byli velice za dobře. A v noci sbírali všechnych Židů a odpoledne můj otec šel na ulici, a můj otec nechodil s tou hvězdou, s tým oným. On řekl “zabte mě, já nejdu”. Bo on byl důstojníkem za Rakousko-Uherské vojny, za první vojny, on byl kapitánem, a on byl velmi hrdý člověk. Tak on šel bez toho a teď Karmasin šel naproti s dvěma strážcemi. On mě bodyguards, jakožto. A když viděl otce, tak on šel nějaké dva kroky dopředu, aby ty bodyguards ho neslyšeli. A když šel vedle mého otca, mu řekl “Artur laufst weg”. Tři slova. Artur, utečte. Tak moj

otec přišel domů a matku už nebylo co zebrať, ona už byla v nemocnici, a zebrať sestru a mně a my sme ušli. my jsme měli nějaké místo u nějakého šoféra, co pracoval u otca v nějaké vesnici a tam sme byli v sklepu na brambory všichni tři. A tam se nedalo vůbec stát, tam se leželo.“

Po konci války si zrychleně doplnil vzdělání (tehdejší situace umožnila doplnit si chybějící roky studia najednou. Jeho smýšlení zůstalo takové, v jakém byl vychován – sionistické, sám byl členem sionistické organizace Makabi Hacair (více v kapitole 1. 4.), kde se společně s ostatními učil vodohospodářství a řemeslnictví, které pak jako členové sionistické organizace upotřebili při budování Izraele. Narátor vysvětluje, že sionistické hnutí bylo u Židů až do nástupu komunismu populární. Pamětníkově emigraci do nově vznikajícího státu předcházelo jeho působení v blíže nespecifikované židovské instituci v Bratislavě. Do Izraele se dostal na začátku roku 1949 a spolu se skupinou z Československa šel do Kibutzů v poušti Negev. (Teoretická kapitola 1. 2 zachycuje vývoj migrace na území Izraele).

P.K.: „...No a pak skončila vojna, tak to byla – já jsem udělal maturitu, najednou, nechali vtedy ty tri roky, nebo čtyry roky najednou udělat. A my jsme byli stále sionisticky, jakožto – já jsem byl v mládežní organizaci sionistické. No tak my jsme, já jsem byl v jedné skupině, to bylo více takových skupin, ale já jsem byl v jedné skupině, většinou to byly děti, 16, 17 let, ne, jak já. Co byly – co neměli rodičů žádných. Co se vrátili. A my jsme byli – my jsme se učili vodohospodářství a remeslnictví pro Palestinu jakožto v Žilině. Pak mě poslali do Bratislavy do židovského úřadu, abysem tam byl jako reprezentativ, abysem pracoval místo někoho. Lebo nějak jsem bydlel naproti, tak to bylo levnější, ňako někomu najíst byt. No a pak sem přišli v 49., v 48. koncom, v únoru 49 jsme přišli do Pale...do Izraela. Vtedy už to byl Izrael a my jsme šli rovnou do Negevu do kibutzů jako skupina, československá skupina. ... Podívejte se v Československu za prvé republiky a taky po až do 49 roka, až komunisti začali, bylo sionistické hnutí u židů velice, velice ...Já jsem byl členem Makabi Hacair. To bylo velice, za první republiky, to bylo velice velice činné a potom po vojně to bylo velice činné a potom po vojně to bylo činné až do 49, když se 90 procent Židů vystěhovalo do Izraele. Částka do Ameriky, ale to je něco jiného.“

Další z pamětníků, který byl i členem Svobodovy armády, byl varován svým kamarádem generálem Františkem Bedřichem, aby odjel, protože s nástupem komunismu začala být

pro nekomunisty a jak sám autor podotýká, pro vlastence, situace značně nebezpečná. V této souvislosti zmiňuje i Reicina – jeho jméno používá jako symbol strachu, k dokreslení atmosféry, která v Československu panovala (více viz kapitola 1. 5) a ve vzpomínkách uvádí své kamarády, kteří již byli uvězněni. Nakonec za podpory svého kamaráda odjel do Izraele.

J. M.: „*Já jsem měl přítele generála Františka Bedřicha. On byl můj první velitel ...Já jsem byl 2 roky v československé brigádě generála Svobody... Ten generál František Bedřich mi zavolal. On věděl, že já nejsem komunista, on veděl taky, že mám – já mluvím proti němu. Tak on mi říkal, máš možnost, odjed' odsat', nebo ty asi budeš asi v situaci v nebezpečí. Každý, kdo byl vlastenec, to byl v situaci v nebezpečí. Měli jsme všechno, co Rusové chtěli. A já jsem byl proti tomu, byl jsem aktivní důstojník. Já jsem byl velitel minometné roty. Byl jsem nadporučíkem. A on ten přítel, ten generál František Bedřich byl velitel bezpečnosti v Praze. On mi zavolal a mi říkal J., mně těžký mně ty to říct, ale musíš odjet, když chceš zůstat živej nebo nechceš sedět ve vězení, už seděli několik mojich kamarádů. V té době, možná slyšeli jste Reicin. Můj nejlepší kamarád taky seděl, a v tej době nebyla možnost jinej, jenom utéct z republiky, já jsem v ty době neměl jsem, jak utéct, já jsem dostal úředně dovoleny abysem odjel s pomocí toho generála Bedřicha, tak jsem odjel do Izraele.“*

Z výše uvedených úryvků a jejich analýzy je patrné, že neexistoval jeden souhrnný hlavní důvod, který by stejnou měrou motivoval všechny pamětníky k emigraci na území dnešního státu Izrael. Lze však vysledovat hlavní motivační okruhy, s kterými se rozhodnutí odjet pojilo. Je důležité si uvědomit, že jednotlivé oblasti se prolínaly a na pamětníky tak v době rozhodování o odjezdu působilo většinou více okruhů současně. Docházelo ale i k momentům, kdy jedna z příčin zapůsobila více, její vliv byl často zesílen okolnostmi, které se kolem pamětníka odehrávaly, případně se stala určitá situace poslední kapkou, která pomohla rozhodnutí finalizovat.

Motivy se proměňovaly i v čase tak, jak se vyvíjel historický kontext. Ale bez ohledu na to, zda došlo k emigraci během války, těsně po jejím skončení, s nástupem komunismu či v souvislosti s obsazením Československa v roce 1968 svůj význam vždy mělo v různých mírách židovství, ať již praktikované či ne, židovský původ byl důvodem pro volbu Izraele. Izrael je vnímán všemi jako židovský stát. „Jdu, kam patřím“, nechci být „dvakrát cizí“ v novém státě, kdy dvakrát je myšleno Čech a Žid. Někdy ale tuto volbu,

kteřá vycházela a byla silně ovlivněna židovskými kořeny neučinili pamětníci sami napřímó, často to byla volba jejich příbuzných a oni je následovali.

Vliv rodiny, přátel, známých a těch, s kterými pamětníci trávili čas, působil na to, jak se rozhodovali. Vztahy s blízkými i inspirace přáteli byly to, co ovlivňovalo rozhodnutí ať již špělo k odchodu ze země či naopak prodlužovalo váhání a setrvání. Často strach z opuštění rodiny, její nesouhlas, obavy, jaký bude mít dopad emigrace na ty, kteří zůstanou či naopak rozhodnutí rodičů přiklonit se k emigraci bez ohledu na názor dětí, to byly momenty, kdy měla rodina obrovskou moc.

Dalším významným a silným ovlivňovatelem názorů byly spolky, hnutí, organizace, které byly sionistického zaměření a plně podporovaly a pomáhaly s emigrací do nově vznikajícího státu. Sionisté byli ti, kteří podporovali budování izraelského státu jako země pro židovský národ. A tak pokud nebyli v tomto duchu pamětníci vychováni rodinou a blízkými příbuznými, dostali se k těmto myšlenkám skrze vrstevníky a organizovaná uskupení. Sionistické organizace často u mladých lidí i suplovaly chybějící rodinu, v zesílení měřítku se tak dělo především v těsně poválečném období, kdy řada osob zůstala úplně osamocena, o své blízké přišla díky holocaustu. Spolky propagovaly budování nového státu a vzdělávali mladé tak, aby byli schopni přispět k jeho vzniku. Podporovali je nejen ve fyzické zdatnosti skrze organizaci sportovních aktivit, ale učili je základům zemědělství a řemeslu, neboť ty byly třeba, jak je již nastíněno v teoretické části. Idea židovského státu v řadě z nich rezonovala obzvláště poté, co zažili utrpení holocaustu, které bylo nepřenositelné a většinová společnost neměla pro přeživší pochopení. „Úplně ztracená“ byl pocit, který vystihoval poválečný návrat. Prožitá válka, útky, schovávání, všudypřítomný strach ze smrti a úmrtí rodinných příslušníků, chybějící vzdělání, ztráta majetku, to vše způsobilo, že se cítili vykořeneční a logicky se sdružovali s ostatními, co měli podobné zážitky, nebylo snadné být „jediná Židovka“ v okolí. Pevně věřili myšlence vzniku státu, který by byl jejich.

Dalším z faktorů, který zapůsobil a motivoval k emigraci byl nástup komunismu a politická situace s tím související, která byla pro řadu z nich nebezpečná i přes to, že například během druhé světové války pamětník odvážně bojoval za Československo. Další moment, který se váže na politickou situaci a měl značný vliv na rozhodnutí emigrovat byl jednoznačně okamžik okupace Československa sovětskými vojsky. Ať již

rozhodnutí učinila pamětnice sama či se o něm s předstihem dozvěděli příbuzní a rozhodli oni, jednalo se o poslední impuls vedoucí k odchodu do Izraele.

Z analýzy narativů je patrné, že motivaci k emigraci (ale i následnou adaptaci) ovlivňoval i naturel jedince. Typickým rysem je odvaha, odvážnost učinit dané rozhodnutí. Obzvláště charakteristické je to u pamětníků, kteří své rozhodnutí učinili bez podpůrného vlivu rodiny, často i přes nesouhlas příbuzných či k rozhodnutí museli dospět sami. Například se i sami začlenit do sionistického spolku, který otevřeně komunikoval, že připravuje na odjezd do nové země a očekává spolupráci na jejím budování.

2.3 Podpora emigrace

Následující podkapitola se snaží zachytit, jak vypadala podpora emigrantů. Jak o ní pamětníci ve svých narativech hovoří? Jakou měla formu? Kdo pomáhal pamětníkům s emigrací do Izraele? Byly to instituce nebo jednotlivci? Jak probíhala cesta do nové země?

Další z narátorek popisuje, jakou roli hrály organizace při jejím odjezdu do Izraele, kdy se nejprve přes JOINT (organizace The American Jewish Joint Distribution Committee (JDC), která se věnovala i podpoře československých Židů, dostala do Švýcarska, kde vzpomíná, že se měla hezky, vyzdvihuje jídlo, což je po válečném strádání více než logické a zmiňuje, že se zotavila i po stránce psychické, kdy tuto informaci zlehčuje smíchem. Zřejmě přes svou maminku a jejím kontaktům na židovské organizace. Jako organizaci, s kterou se dostala do Izraele zmiňuje sionistické uskupení bezpřístřešná mládež.

R. A.: „*To byl JOINT. A ten Joint tam organizoval, že děti, které neměly rodiče, šli do Izraele...To byl ozdravný pobyt. A to bylo moc hezký. A to jsme měli dobré jídlo. Aaa no byli ve Švýcarsku...My jsme se tam zotavili, ale já jsem se tam také zotavila mentálně(smích)...A moje matka potom dy.. nevím jak, to měla nějaký kontakt k těm židovskejm organizacím. A tak jsem se dostala do Bratislavy...Tak to tam bylo bezpřístřešná mládež. Tak jsem tam byla v té bezpřístřešné (smích) mládeži. Jeden a půl roku myslím. A s něma spolu jsem přišla do Izraelu. A my jsme šli do kibucu. Negev. ...To byla sionistická organizace bezpřístřešná mládež.“*

Jiná z narátorek ve svém vyprávění odkazuje na židovskou organizaci Sochnut (více viz teoretická kapitola 1.4 a 1.5), Alija mládeže a také vzpomíná na to, že některé děti se dostali do Dánska za pomoci organizace, kterou nazývá Ženská liga pro mír a svobodu.

J.Š.: „*A na podzim toho roku se umožnil, přes ty židovské organizace Sochnut Jehudit hledali každou možnost vytáhnout co nejvíc lidí zvláště děti a mládeže z nebezpečí a do Palestiny nebyly certifikáty, bylo několik málo zemí, které byly ochotny přijmout děti a mládež..víte o panu Wintonovi ale to byla zvláštní privátní situace, židovská organizace Sochnut a alijská mládeže, to je hnutí, které začalo působit v Německu v 33 roku a založila ho jedna paní jde to na jméno Henriety Solt (?), ale založila to jiná paní před ní a to působilo i v ČSR a ty společně, jmenuje se to Ženská liga pro mír a svobodu a to bylo mezinárodní její organizace a nějaká odbočka v Dánsku... tyto organizace dosáhly toho, že Dánsko přijalo několik set dětí z Rakouska a Protektorátu.*“

V narátorčině vyprávění lze zachytit, že v poválečném období byla součástí organizovaných uskupení, ať již v rámci ozdravného pobytu, či v sionistickém hnutí Gordonia Maccabi. Zajímavá je její zmínka o propojení „jejího“ hnutí na skupinu Bricha (více viz kapitola 1.5). Pamětnice nedává názvy uskupení a jejich působení do přesného chronologického uspořádání, ale z uvedeného teoretického rámce můžeme interpretovat tak, že po válce za přispění Jewish Distribution Committee (JOINT) byla ve Švýcarsku, po návratu do Prahy se zapojila do Gordonia Maccabi (1.3.), které později pomáhalo hnutí Bricha (označované jako Bericha). Hezké je, že přátelství z poválečného ozdravného pobytu vydrželo až do současnosti a obě společně žijí v Izraeli a setkávají se (lze srovnat s Šafirová 2010)

O. N.: „*...odjet z Čech, ale to bylo organizovaný. A bylo to organizovaný odsud. Už tehdy. A byly, byly hnutí v Praze. A já říkám v Praze, poněvadž já jsem tam žila... Sionistický hnutí byly. A já jsem byla v hnutí, které se jmenovalo Gordonia Maccabi. Já myslím, že Ruta byla v Hašomerovi, ale ona vám to řekne. Já vám nemusím říct, vo čem se tam mluvilo. ...Když jsme byli ve Švýcarsku 3 měsíce nebo něco takovýho od JOINTU. To bylo, to bylo židovský organizace, která pomáhala... M jsme byli od nich poslaný do Švýcarska a my jsme byli všichni nemocní tuberkulózou plicní, a proto nás všechny sebrali, kolik jich bylo...Po válce v čtyřicátým šestým roku...byli jsme ve Švýcarsku, kde nás moc, moc hezky přijmuli. A dostávali jsme tam ošetření. A tam jsme se setkali s R. ... (R.= přítelkyně narátorky, s kterou je častém kontaktu dodnes. Pozn. L. Š.). ... To moje hnutí*

pracovalo pro takzvanou, jmenovalo se to Bricha. Bricha, to bylo, to byla skupina, která převáděla Židy z jiných zem a taky z Čech myslím. Ilegálně přes hranice. Poněvadž už byli komunisti všude.“

Stejně jako předcházející narátorka si i další pochvaluje, že po válce se o ně instituce dobře staraly. Je nutné brát v potaz propastný rozdíl mezi tím co prožívali nárátoři do roku 1945 a co poté a zda pozitivní zpětná vazba na poválečnou péči není ovlivněna také tím, že cokoli je lepší než utrpení prožívané v rámci šoa.

J.Š.: *„V okamžiku kdy jsme byli v Bet Šemen, ten ústav se o nás staral, ale staral!“*

Další z pamětnic se do Izraele dostala za pomoci Židovské náboženské obce (více informací viz kapitola 1.5), která organizovala zájezd do Izraele pro tehdejší vysokoškoláky. Zájezd se skládal z měsíčního pobytu v kibucu, kde studenti pracovali a vydělali si peníze, týden poznávací zájezd po celém Izraeli a týden přednášky o Izraeli. Zároveň studentům byly uhrazeny letenky a pobyt. Je patrné, že obec měla zájem na tom, aby studenti Izrael dobře poznali a někteří z nich se rozhodli i zůstat. Tento záměr měla i pamětnice, která tento příběh sdílí, sama si dopředu do kufru uschovala důležité dokumenty (např. doklady ke studiu), které se jí mohly hodit. To znamená, že už dopředu počítala s možností, že by se nevrátila. V podstatě to bylo veřejné (alespoň pro účastníky zájezdu) tajemství, co může být možností tohoto zájezdu. Zorganizované bylo i setkání s těmi, kteří emigrovali v roce 1968. To na narátorku dle vyprávění zapůsobilo. Ve vzpomínkách se pamětnice směje a vypráví, jak se zde díky tomu setkala s dlouholetým kamarádem, s kterým hned žertovala na téma výše stipendií a on dal najevo, že tuší, že ona se nemá v plánu vracet. Pamětnice popisuje, že ze všech, kteří jeli ve stejném zájezdě jako ona, jich v Izraeli nakonec zůstalo cca 10-15 %. I přesto, že si pamětnice připravila na cestu všechny potřebné dokumenty, které by se jí pro budoucí život v nové zemi mohly hodit, tak sděluje, že úplně rozhodnutá nebyla, chtěla nejprve vidět, jak situace bude vypadat. Popisuje, jak její rodiče netušili, že odjíždí s myšlenkou, že se možná nevrátí. Dle celého příběhu, který pamětnice sdílí je patrné, že s rodiči měla významný vztah a hráli pro ni důležitou roli (a rodiče se pak za pamětnicí do Izraele přistěhovali, jak bude naznačeno v dalších úryvcích). Z této pasáže působí, že moment rozhodnutí pro setrvání hrálo setkání s kamarádem.

D. M.: *„A rok na to, v šedesátým devátým, Židovská náboženská obec organizovala zájezd do Izraele. To to byla, organizovali to jedině pro vysokoškoláky, platili letenku*

letenku tam a nazpět z Atén, a platili celou dobu ubytování. To bylo, byl v tom program pracovat měsíc v kibucu, abychom si jako něco vydělali, týden týden ject po Izraeli, jako ho vidět a týden přednášky o Izraeli. To byl program. ...A s touhle skupinou jsem odjela. Ale rodiče věděli, takže se vracím. Jo, prostě, oni nevěděli, že to. A já jsem si rozřízla kufr. A dovnitř mezi tou kůží a tou látkou jsem strčila dokument ...index vysoký školy, maturitní vysvědčení, zalepila jsem to a s tím jsem vyjela...A přijela jsem, jsem myslela. Ale nebyla jsem ještě úplně rozhodnutá, jsem chtěla vidět co a jak. Přijela jsem na letiště a tady nás čekali ty, co přijeli v šedesátém osmém do Izraele. A jeden z nich je můj přítel, kterého znám celý léta a já říkám ahoj Míšo! Kolik tady dostáváš stipendia? (smích) On se smál. On řekl: Já jsem věděl, že ty se už nevrátíš. (smích) ...Já jsem to no... a potom jsme z té skupiny, velmi málo zůstalo, hodně se jich vrátilo. Ale já jsem byla mezi těmi, co zůstala. ...několik se jich rozhodlo zůstat. Ale většina se vrátila. Já bych to řekla asi tak, že se asi takových 10, 15 % zůstalo a všichni ostatní se vrátili.“

Další z pamětnic vzpomíná, jak se konala v Československu setkání (pamětnice mluví o roce cca 1964 pozn. L. Š.), kde se prezentoval stát Izrael, který nabízel možnost vystěhování včetně představování možnosti práce. Autorka si není jistá, kdo byl organizátorem těchto aktivit.

M. K.: *„Já vám to taky řeknu. Přijeli tam, přijeli z Izraele. Nevím, jestli to bylo ze Sochnutu a to bylo v jednom kině. To se pamatuji a mluvili jako s lidmi. Mluvili, že jak tady je, jak to je ...A že tam je prostě ohromně a vedro je tady a (smích) a také...No a prostě aj o pracích taky, vyprávěli, kde a kdo může pracovat a také prostě dělali tu, tu nabídku, aby lidi se vystěhovali do Izraela.“*

Cesta do Izraele nebyla často přímá a krátká, jak ji známe nyní. Na cestu do Izraele v roce 1949 vzpomíná jeden z dalších pamětníků, který z Žiliny jel do Itálie, kde byl tři měsíce a teprve pak se dostal lodí do Haify.

R. A.: *„My jsme přišli ve čtyřicátém devátém, když to už byl Izrael. To už bylo legální. Ale my jsme přišli, my jsme byli v Žilině. Ze Žiliny jsme byli v Itálii, jsme byli 3 měsíce v Itálii. A potom z Itálie jsme přišli lodí do Haify.“*

Níže pamětnice popisuje, co vše předcházelo tomu, než se jí podařilo v roce 1941 objevit v na území budoucího státu Izrael. Nejprve vyjela v roce 1939 se skupinou dětí, mladých lidí z hnutí mládeže do Dánska, byli to lidé, které pamětnice znala, protože chodili do stejné školy. V Dánsku byli rozděleni do jednotlivých domovů (většinou statků, farem) a

jednou týdně se stýkali ve společném centru. Cílem bylo dostat všechny na tehdejší území Palestiny. Setrvání v Dánsku se z důvodu politického vývoje druhé světové války protáhlo, ale nakonec se to podařilo a pamětnice s druhou skupinou odjela v roce 1941. Jednalo se určitě o velmi silný moment, neboť narátorka si pamatuje i přesný den odjezdu- 21. březen, první jarní den. Cesta byla náročná a trvala tři týdny a vedla přes Švédsko, Finsko, Rusko, Turecko, Sýrii a území současného Libanonu až do Haify. Pamětnice použila přivlastňovací zájmeno „k nám“ do Haify, z čehož je patrné emocionální pouto k tomuto městu (pamětnice zde i stále žije- pozn. L. Š.)

J.Š.: *„Ano, to jsem byla já a já jsem nejprve na podzim 39 se uskutečnilo a byly dvě skupiny z Protektorátu, odjeli do Dánska. A kdo do toho byl vybrán- děti z hnutí mládeže, z naší školy, my jsme tam byly celá skupina...a já jsem byla zařazena do druhé skupiny v říjnu...tam jsme žili, jsme byli roztroušeni u každého statku, nějakého farmáře, ale rozdělili to tak že vždycky několik nás bylo v okolí, takže jsme se mohli jednou týdně stýkat v Centru a měli jsme madrich- instruktora, vychovatele, který se o nás staral, ale za pár měsíců Němci dobyli Dánsko taky a my jsme přijeli v říjnu, ale to na nás moc nepůsobilo a žili jsme tam dál, a museli jsme být opatrní a nestýkat se ve větších skupinách a náš cíl bylo dostat se do Palestiny a opravdu v červenci bylo v Dánsku asi 600 mladých dětí (16-18ti letých) a dospělých a my mladí jsme měli v červenci roku 40 odjet do Palestiny, ale cesta jela přes Francii, ale den dva dny před odjezdem byla cesta zrušena, ale všechny organizace usilovaly dále a koncem toho roku jedna skupina odjela do Palestiny , tam jsem nebyla, druhá skupina jela v březnu 41 a to jsem odjela do Izraele v březnu 41, bylo to 21. března- to byl první jarní den, to si pamatuji...byli jsme 3 neděle na cestě, z Dánska přes Švédsko přes Finsko z Ruska ze severu až na jih do Oděsy po Černém moři do Turecka a přes Turecko do Sýrie a do Libanonu, který tehdy ještě nebyl až k nám do Haify...“*

Další z pamětnic popisuje, jak odjížděla pod poměrně velkým časovým stresem, protože se jednalo o jednu z posledních šancí, jak opustit Československo. Jednalo se o rok 1949 (více k historicko-sociologickému kontextu viz kapitola 1.5.). Popisuje, že se jí hodila její téměř plnoletost, protože si tak mohla prosadit odjezd i přes nesouhlas matky. Narátorka vzpomíná, že si brala na cestu pouze jeden kufr, zabalila si to, co bylo povoleno, dle seznamu, který popisoval, co si člověk může vzít s sebou, na hranicích se pak probíhala kontrola. Informace o kontrolách je pro zesílení jejich významu použita dvakrát, kde ve druhém opakování je ještě zesílení díky příslovci „moc“. Vzpomíná, že Ti kteří odjížděli

spolu s ní, byli vesměs mladí lidé. Celou akci možnosti odjezdu podpořila židovská obec. A to nejen finančně. Narátorka vnímala, že židovská obec to má jako jediný cíl „co bylo důležité, nás vzít vodtamtaď a přivést nás sem.... to bylo všechno. A za to oni byli ochotní udělat všechno“. Ve vyprávění je patrné, že občas hledá správná slova „... jak se to řekne?“ případně si pomáhá angličtinou „one way tickets“

O. N.: *„Ale v Praze ještě, byli komunisti, ale eště byly volný hranice. Poslední... nechci říct transport, ale poslední vlak, který přešel přes hranice, bylo 20. května. A vod tý chvíle se zavřely hranice. A už se nemohlo jít. Takže mně to řekli, že já musím okamžitě sbalit kufr a ject, poněvadž jinak se nedostanu ven. Ale už jsem měla osumnáct, ale skoro osumnáct. A to byl ten náš, tak jsme se dohodly, že do osmnácti lety ona mě může říct, co mám dělat, ale pak ne. Takže to jsem využila samozřejmě. A vzala jsem si, jeden kufr jsme měly. Poněvadž byli...tam, museli se... bylo, bylo taková... jak se to řekne...Jo, seznam. Věcí, co si můžete vzít s sebou. Do Izraele. Což bylo úplný minimum. Tam na hranicích to kontrolovali. Ale moc to kontrolovali. Takže já jsem si nemohla vzít, co jsem chtěla. Já jsem si vzala jenom co, bylo napsaný. ... Poněvadž lidi, co si vzali věci, co to to byli všechno mladý lidi, co jeli se mnou. Co já jsem taky znala z různých hnutí jiných. ...Kdo nám dal ty peníze na to nebo ne, to byla židovská obec.... A jenom, co bylo důležité, nás vzít vodtamtaď a přivést nás sem... to bylo všechno. A za to oni byli ochotní udělat všechno. Zaplatili jízdu one way tickets.“*

Pamětnice sdílí, že jela přes Itálii, kam se se ale dostala pozdě, a tak musela čtrnáct dní čekat v přístavním městě na jihu Itálie na loď. Loď byla dle jejích slov „stará a hrozná“, ale to pro ni nebylo důležité „To je fuk“ a s danou lodí se již dostala do Izraele, do Haify.

O. N.: *„Ale já jsem tam nejela, poněvadž já jsem přišla pozdě. A měla jsem... jiný... a ona přišla ke mně, když jsme. My jsme byli v Trani (přístav v Itálii nad Bari, poz. LŠ) čtrnáct dní, čekali jsme na loď. A tam jsme čekali v transit camp. Na loď. Čtrnáct dní. Asi jsme tam čekali jo. Čtrnáct dní...A pak jsme se nalodili na takovou starou hroznou loď...To je fuk. A jeli jsme s tím až do Haify.“*

Další z pamětníků, který se do Izraele dostal až po roce 1968 si přesně nevzpomíná, kdo či která z organizací jeho emigraci podpořila. Ví, že cestu měli uhrazenu a domnívá se, že asi ze strany konzulátu. Letěli pak napřímo z Vídně (jak uvedl pamětník ve výše uvedené pasáži) do Tel Avivu a odtud pak do Haify, kde na ně čekal strýc.

K. M.: „*Ano. Ano. To my jsme měli zadarmo ten let samozřejmě taky. ... Tak to asi tahle zem. (na dotaz, zda tuší, kdo hradil náklady na cestu. pozn. L. Š.) Ten konzulát nebo to velvyslanectví. Nevím, nevím. To bylo zdarma...To bylo z toho konzulátu. To bylo z velvyslanectví, protože oni nám, jak říkám, nechtěli nám vrátit ty naše pasy a už nám prostě oznámili po několika dnech, že je let, je let do toho Tel Avivu a jsme přiletěli letadlem do toho Tel Avivu a okamžitě jsme přijeli sem do této Haify, protože tady jsme měli toho strýčka, tatínek tady měl toho bratra.“*

Jiný pamětník cestu naopak zdarma neměl, musel si na ni alespoň částečně přispět.

M. K.: „*...Ještě co jsme měli trochu tych peněz, co jsme dostali, to jsme za to museli zaplatit nějaké polovinu tý cesty z Prahy, ten let do Izraela. Tak to je jenom ten začátek.“*

Let nebyl přímý z Prahy, ale byl do Athén, kde byli 5 dní ubytovaní, absolvovali zdravotní prohlídku a po setkání se zástupcem Sochnutu teprve pak pokračovali do Izraele.

M. K.: „*Letěli jsme z Prahy. Z Košic oni přejeli do Prahy a my jsme se de facto v letadle a pak, když jsme už tady v Izraeli byli. Jo, jo, promiňte. My jsme ještě v Aténách, jsme ještě byli pět dní. Promiňte. Tak jsme jeli hned s letadlem, s letadlem jsme přijeli do Atén. V Aténách jsme byli pět dní. Tam jsme přešli a nás prohlídli jako zdravotní prohlídku, jsme přešli a trošičku tak jsme se tam tych pět dní, jsme se tam procházeli, abysme viděli Atény a pak když jsme byli v tom určitém hotelu, tak nás tam seznámil/ Přijel tam někdo z toho, jak se to jmenuje. Promiňte ted'kon... ze Sochnutu.“*

Jak je z výše analyzovaného patrné, organizace sehrávaly velmi významnou roli, a to až již v momentě představování možností samotné emigrace a její propagace, přes seznamování s vizí budování nového státu či později propagace samostatného státu Izrael, plnou podporou sionismu, přes propojování lidí, vzdělávání, přípravu, po čistě praktickou úroveň organizačního charakteru (odjezdy, doporučení k zavazadlům, cesty, letenky, ubytování, zdravotní prohlídky atp.). Překvapivě zde pamětníci nezmiňují pomoc příbuzných či přátel, kteří již emigraci absolvovali. Ti figurují jako pomoc až v situacích, kdy se narátoři objevili na území Izraele či případně spíše jako podpůrný faktor pro rozhodnutí emigrovat.

Činnost organizací podporující a pomáhající v emigraci se proměňovala na základě historického kontextu doby, kdy v průběhu druhé světové války pomáhali uprchnout z republiky mladým Židům tak, aby se vyhnuli holocaustu a měli šanci přežít. Pamětnice vzpomíná, jak ji organizace v podstatě zachránila a umožnila ji spolu se skupinou

vybraných odjet do Dánska, kde setrvala přes rok. Zástupci organizace ji zde, stejně jako ostatní členy skupiny, vyučovali například základy hebrejštiny. Teprve po roce se skrze cestu vedoucí přes několik států dostala do Izraele.

V těsně poválečném období někteří pamětníci vzpomínají na organizace jako na ty, které jim pomohly se zotavit nejen fyzicky, ale i psychicky. Je uváděn příklad ozdravného pobytu ve Švýcarsku. V rámci těchto pobytů navazovali přátelské kontakty a také byli seznamováni, pokud již neznali z rodiny, s myšlenkami sionismu, s možnostmi dojet do země, která by byla jen „jejich“. Pamětníci si péči organizací pochvalují „*ten ústav se o nás staral, ale staral!*“ je to dané i extrémním kontrastem oproti tomu, co museli zažívat v letech válečných. Působení spolků nebylo realizováno pouze skrze zmiňované pobyty, ale v rámci volnočasových aktivit pořádaných za účelem vychovávat, vzdělávat, podporovat. O tom, že organizace směřovaly k pomoci lidem dostat se pryč pamětníci věděli a nejednalo se o nic, co by bylo židovské menšině neznámé. Veřejnosti ale byla činnost spolků a hnutí v určité historické momenty logicky tajena (ať již během druhé světové války, či například s nástupem komunismu „*Ilegálně přes hranice. Poněvadž už byli komunisti všude.*“). Někteří pamětníci si pamatují a ve vyprávěních zmiňují názvy hnutí a spolků, které jim pomáhaly. Jednalo se jak o nadnárodní organizace, tak místní, či působící přímo v Izraeli. Pamětnice vzpomíná i na to, jak přijeli přímo z Izraele a přednášeli jim o jejich zemi, fungování, způsobu života a představovali možnosti emigrování. Institucionalizovaná pomoc probíhala s větší, menší i téměř žádnou propagací (vždy s ohledem na historický kontext doby) jak v rámci druhé světové války, v těsně poválečném období, dokonce v období nástupu komunismu, tak v šedesátých letech. Vyjmenovány jsou například: JOINT (Jewish Distribution Comitee), Makabi Hacair, Sochnut, Aliat Noar, Gordonia Makabi, Bricha, Hašomer Hacair. Zmíněna je i opakovaně Židovská obec, která také podporovala židovskou menšinu v emigraci, zastřešovala některá hnutí a spolky. Pamětníci podporu organizací a jejich úsilí vnímali „*co bylo důležitý, nás vzít vodtamtaď a přivézt nás sem.... To bylo všechno. A za to oni byli ochotní udělat všechno.*“ Židovská obec organizovala v 60.letech poznávací zájezdy po Izraeli, kam zvala studenty, měly možnost absolvovat nejen výlety po celé zemi, ale i zkusit pracovat a poznat, jak to tam funguje, setkat se s lidmi z Čech, kteří se tam rozhodli zůstat, neoficiálně bylo možné tento „zájezd“ proměnit v možnost emigrace, a i to byl případ jedné z pamětnic.

Byly to organizace, které pomáhaly koordinovat odjezdy z Československa a zařizovaly podporu v praktických záležitostech (příprava, doporučení na obsah zavazadel, ubytování, lékařské prohlídky, organizace cesty, jízdenky, letenky). Cesta do nového státu nebyla snadná. Zvláště pokud šlo o cestu v období druhé světové války, kdy se jednalo o ilegální aktivitu, a nakonec to trvalo několik let, než se pamětnice objevila na půdě budoucího státu Izrael. Podoba cesty se samozřejmě proměňovala, záleželo na historickém kontextu, v jakém se jejich odjezd odehrával. Pamětníci zažívali cestu ve velkém stresu a spěchu a na poslední chvíli, jednalo se třeba o poslední možnost opustit republiku legálně. Pamětníci vesměs zmiňují, že si toho nemohli přivést moc, někteří mluví např. pouze o jednom zavazadlu a přesném seznamu věcí, které si směli vzít. Ale narátorka emigrující v šedesátých letech vzpomíná, že i přesto, že si toho vzala s sebou málo, nechala si zbytek věcí doposlat. Nejednalo se o cestu přímou, vedla přes zastávky, a i několika měsíční čekání v různých státech, zprvu byla realizovaná vlakovými spoji a na ně navazující lodní dopravou, kdy pamětníci opakovaně vzpomínají na špatný stav a stáří lodí.

V šedesátých letech se jednalo o lety, které ale nebyly přímé, navazovala na ně lodní přeprava. Finanční zajištění celé cesty bylo většinou na straně židovské obce, organizací, jeden z pamětníků jmenuje i příspěvní konzulátů, jiná pamětnice si pamatuje, že si na cestu přispívala soukromě, další, která se vydala do Izraele jako studentka, si pochvalovala, že vše včetně ubytování bylo hrazeno. Spolky, hnutí, organizace, obec, hrály stěžejní roli při propagaci, podpoře a samotné realizaci emigrace a pamětníci je často a s vděkem zmiňují.

2.4 Adaptace

Předcházející kapitola zachycovala, jak byly organizované cesty z Československa na území Izraele. Následující se soustředí na to, jak vypadala situace po příjezdu. Jaké to bylo, když přijeli a poprvé vstoupili na území Izraele? Jaké byly jejich první dojmy? Co se jim líbilo, jaké měly obavy? Jak popsali první dny a měsíce? Co jim pomohlo si zvyknout? A jak vypadal jejich život po půl roce, roce a déle? Teoretický kontext související s migrací do Izraele je nastíněn v kapitole 1.2. Je dobré si uvědomit, že se nejednalo o klasickou emigraci, ale že po druhé světové válce přijížděli na území státu, který se teprve chystal vzniknout. Řada pamětníků má ten jedinečný zážitek, že pomáhali

budovat vznik úplně nového státu téměř z ničeho. Prvních pár kibuců a moshavů (více v kapitole 1.3 v části formování izraelské společnosti) během pár let doplnila nově vznikající města.

Pamětnice na dotaz, jak si v nové zemi na začátku zvykala, jako první zmiňuje, že chtěla být ošetřovatelkou a na danou pozici v Izraeli chtěli deset let studia a ona neměla po válce dokumenty, které by dokládaly alespoň část jejího studia, i když požadovaných deset let jí chybělo a bylo pro ni obtížné dostat se na daný obor studia. Považuje to za jednu z nejtěžších věcí, které v zemi zažila. Chybějící dokumenty komentuje s nadhledem, smířila se s faktem, že s tím nejde nic dělat.

R. A.: *„Já jsem chtěla být ošetřovatelka. A tehdy ošetřovatelka musela mít tu v Izraelu 10 let školy. A já jsem neměla 10 let školy. A já jsem neměla vůbec žádnou možnost dostat nějaké dokumenty. Protože jsem neměla. Co člověk nemá, nemá (smích). Tak já jsem měla velký těžkosti se dostat do té ošetřovatelské školy. To byla tedy ta největší těžkost, co jsem tu měla.“*

Ve chvíli, kdy začne vzpomínat na první dny po příjezdu do nové země, vybavuje si přesně i den, kdy připluli, protože byl pátek odpoledne a začínal šabat, kdy se v přístavu nepracuje. Popisuje, že loď, na které přijeli, byla ve velmi špatném stavu, zatékalo do ní a díky tomu měla i všechny své věci včetně pasu špinavé. Popisuje (bez emocí), že po příjezdu byla dezinfikována proti vším. Z přístavu pak byla odvezena autem do kibucu, který se nacházel v poušti Negev. Na některá česká slova si narátorka musí rozpomenout, jako např. přístav, užívá i ironická vyjádření, poškozené a zapáchající věci označuje jako „nádherný“.

R. A.: *„My jsme přišli, my jsme přišli v pátek odpoledne. Tak v sobotu se v tom, jak se to říká, v přístavu. V tom přístavu nepracuje. Tak my jsme seděli na lodi, a to byla moc (zdůrazněno) stará loď. A tam byla někde nějaká díra myslím. A tak ta voda tam přišla do tej lodi (smích) My jsme byli, my jsme byli nejmladší, tak my jsme byli úplně dole. A všechno, co jsme měli, to bylo všechno, to víte taková voda s tím olejem, Já to mám ten pasport, já, já to mám celej olejovej (smích). Tu vodu, a to všechno. Všechno, co jsme měli spolu, tak to bylo všechno. To smrdělo. To bylo nádherný. Potom v neděli ráno, tak jsme vyšli z toho přístavu, tak ... dostali jsme ty, protože jsou vši v Čechách, jo? Tak se to musí dezinfikovat. Tak nás to dezinfikovali. A tam bylo nákladní auto, tak jsme tím nákladním autem, jsme jeli do Negevu do kibucu.“*

Kibuc, kam přijela pamětnice byl poznamenaný proběhlou válkou a byly tam nutné opravy, které měli na starosti nově příchozí, kteří se do práce zapojili téměř hned. Zajímavé je, že v kibucu nebyly v daný čas ženy a děti, autorka to odůvodňuje válkou.

R.A.: „Tak v tom kibucu ženy a děti nebyly, protože tam byla válka. A my jsme tam přišli pracovat, protože oni tam byli po válce, to bylo všechno takový prostřílený, tak se to muselo opravovat... Tak my jsme tam přišli a my jsme se jenom osprchovali, trošku spali a potom jsme šli do práce.“

Při vyprávění se ve vzpomínkách vrací do prvních let v Izraeli, a i když původně zmiňovala především obtíže se získáním pracovního místa ošetřovatelky, tak popisuje i další oblasti, které nebyly lehké. Zmiňuje, že neuměli řeč, kterou se museli naučit. Popisuje, že život byl těžký (toto vyjádření je velmi silné, používá ho třikrát v po sobě následujících větách. Chyběla strava, oblečení, dle slov pamětnice „nebylo nic“. Na druhou stranu dodává, že na tom byli všichni podobně, a to vlastně způsobilo, že lidé to brali tak, že je to v pořádku, protože si nezáviděli, nezpůsobovalo to možnost touhy po něčem, co druzí mají navíc. Slovní spojení „je to v pořádku“ používá narátorka opakovaně, jako by si tím potvrzovala, že tak to bylo, a protože ani ostatní na tom nebyli lépe, situaci akceptovala. S nadhledem a odstup od dané domy se nyní již směje tomu, že měla na začátku pouze dva kufry. Popisuje ale i momenty, které byly náročné právě z důvodu, že neměli téměř nic – byla to koupě bytu a pak především situace, kdy měl člověk děti, to byly momenty, kdy člověk potřeboval práci, ale jak trefně poznamenává narátorka, to je stejné všude na světě.

R. A.: „*To nebylo lehký. Protože my jsme to neuměli říct, tak jsme se to museli naučit. A a ten život v Izraelu byl těžký. Byl velice těžký život tady. Tehdy...ted'.... To bylo po válce, a přišli Židi, který neměli nic. A ... to bylo moc těžký. Nebylo jídlo, nebyly šaty, nebylo nic... A na jedné straně to bylo dobré, protože nikdo neměl nic. Víte, když nikdo neměl nic, tak to... nehledáte něco. (smích) Tak to jste rád, co máte. To nechybí.... A nikdo to nemá, a tak, tak to je v pořádku. Tak se to žije. Když jsem přišla do Nazaretu jsem neměla nic. Nic. Jsem měla dva kufry (smích), ale nikdo neměl víc (smích) tak to bylo v pořádku. A potom to bylo těžký. Protože když člověk potřeboval koupit byt nebo když člověk měl děti, a tak, tak to bylo těžký. Protože tak, to už se muselo něco mět (smích). To se muselo pro to pracovat. Tak já myslím, to je všude na světě.“*

Z výše uvedeného i následujícího úryvku je zřejmé, že klíčovou rolí bylo mít zaměstnání, které nejen přineslo finanční obnos, ale umožnilo člověku získat společenský status. A to v kombinaci se znalostí hebrejštiny pak umožnilo člověku začlenit se do společnosti a nemít „těžkosti“, které popisuje narátorka.

R.A.: „...*Neměla jsem těžkosti. Neměla jsem těžkosti. Když už jsem mluvila hebrejsky a měla jsem řemeslo a měla jsem status, tak jsem neměla vůbec žádné těžkosti.*“

Pamětnice na přímý dotaz, zda ji něco v počátcích jejího pobytu v Izraeli chybělo odpovídá jasně a bez zaváhání „ne“. To znamená, že i „těžkosti“, které popisovala výše, nebrala tak, jako že ji něco chybí a má něčeho nedostatek, brala to jako součást dané situace.

T: „*Bylo něco, co jste třeba postrádala?*“ R. A.: „*Ne.*“

Jiná pamětnice stejně jako předcházející popisuje jako první zážitek z Izraele to, že byl pátek odpoledne, nepracovalo se a čekalo se do neděle, než mohli pokračovat do internátu. Odlišnost kultur byla patrná tedy již od prvního dne. Pamětnice byla spolu s ostatními mladými lidmi z Makabi Hacair zařazena do zemědělské školy, která měla internát. Internát je popisován jako velmi známý a uznávaný již tehdy. První dojem z Izraele byl dle úvodních slov pamětnice úžasný. Souviselo s tím příjemné přijetí v internátu, kde byli po delší době první skupina nových dětí, kteří přijeli. Současně však byla vyčerpaná z velmi dlouhé a náročné cesty, která probíhala kombinací téměř všech dostupných dopravních prostředků, mimo letadlo. Pamětnice, jak již bylo uvedeno výše, cestovala v průběhu druhé světové války z Dánska. I přes náročnou cestu pocítuje velký vděk a obdiv organizátorům.

J. Š. : „*Přijeli jsme do Haify a jelikož to bylo v pátek, pátek odpoledne a nemohli jsme dál, tak jsme přenocovali dvě noci tady v nějaké noclehárně a v neděli naše skupina, tedy skupina mládeže z Makabi Hacair ale nejenom Češi i Němečtí a Rakouští a Čeští nás nalezli dohromady a byli jsme zařazeni do zemědělské školy, internátu Bet Šemen, snad jste to jméno již slyšeli, to byl už tehdy...to je nedaleko letiště nedaleko Lodu a to byl už tehdy známý a uznávaný internát už v té době...a ptala jste se jaký byl první dojem, tak ten byl úžasný, byli jsme krásně přijati už proto, že v březnu v Ben Šemen tom ústavu byli většinou uprchlíci přistěhovalci děti z Polska už předtím a v roce 41 už nepřicházeli noví a najednou se objevila skupina nových 40ti dětí tedy nás byla 20 a v tom Bulharsku, kde jsme kotvili se připojila skupina 20ti bulharských dětí...a tam jsme byli dva roky. ...*

Ambivalentní, jednak jsem byla šťastná, ale jinak jsem byla já a celá naše skupina, kde nás...ve skupině asi 40, ale z toho našich známých málo, s kterými jsme žila. Byla jsem šťastná, že jsem byla tady, ale byla jsem strašně vyčerpaná...ale jak...byli jsme 3 neděle na cestě, z Dánska přes Švédsko přes Finsko z Ruska ze severu až na jih do Oděsy po Černém moři do Turecka a přes Turecko do Sýrie a do Libanonu, který tehdy ještě nebyl až k nám do Haify...3 neděle na cestě, tak vyčerpaní, že se nedalo ani radovat, ale radovali jsme se. Cesta přes Středozemní moře nebyla možná, ani přes Francii nebyla možná, byl to obrovský výkon těch organizátorů a já nevím ani jak jim poděkovat...vlaky, žádný letadlo, ale vlaky a lodě a autobusy a taxíky.“

Jak uvádí pamětnice dále, výchova v internátu směřovala k tomu, aby dokázali žít v kibucu, to byl hlavní cíl. Po internátu byli posláni do kibucu, aby si tam vyzkoušeli opravdový každodenní život (narátko některé obtížnější výrazy neskloňuje či skloňuje s jinými koncovkami, než je obvyklé např: kibucovského životu, a používá srozumitelné, ale nepoužívané slovní spojení – starožitné město). Po vyzkoušení si života v kibucu v praxi se rozhodla spolu s dalšími založit kibuc vlastní (o vzniku kibuců je více v kapitole 1.3). Většina skupiny, která zakládala nový kibuc nesoucí název Gezer pocházela z Alia Noar (pamětnice používá označení Alija Tanor, ale velmi pravděpodobně má na mysli Alia Noar). Vzpomíná, že skupina zakládajících členů byla tvořena jak Čechy, tak Rakušany, Němci. Při vzpomínce na založení kibucu se zasní a vybavuje si, že kibuc byl zakládán také v měsíci březnu, staví jej do paralely s odjezdem do Izraele, který se odehrál také v březnu, pamětnice výše uvedla i přesný termín, protože se jednalo o první jarní den. Jako by pamětnice chtěla naznačit, že velmi důležité milníky jsou situovány do stejného měsíce, který má dost možná pro pamětnici hlubší význam, odjezd do Izraele i dvacet let v kibucu jsou na životní cestě poměrně významné body.

J. Š.: „Výchova byla a cíl byl život v kibucu, a tak po Bet Šemenu v 43 roce nás poslali jako na přípravu, abychom dostali zkušenost z kibucovského životu (neskloňuje pozn. L.Š.), protože v ústavu to byl přeci jenom ústav, to nebyl kibuc, tam jsme žili já nevím ani pul roku ani ne a v roce 45 jsme se spojili s jinýma skupina a založili jsme vlastní kibuc. Založili jsme v březnu, zase to bylo v březnu...vlastně kibuc se jmenoval Gezer...o tom městě je starožitné město a zmínka je něm v bibli a je to blízko tam kde je Lud—a 7 km od Ramle...kolikrát jsem to šla pěšky... Ano, tam nás bylo, tam jsme byli všichni konglomerát, Češi a Němci a většina jsme pocházeli z Alia Tanor. Z té alija mládeže, byli vychováni v různých kibucech a byli uprchlíci z různých zemí z Rakouska, Německa, část

byli také zdejší, byli vychováni zde a v kibucu jsem žila a byla jsem mezi zakladateli od prvního dne a Žila jsem tam od 41 do 61 roku.

Pamětnice se k internátu v Bet Šemen ještě v rámci vyprávění později vrací, a to v momentě, kdy hovoříme o tom, že nestála o žádné úlevy jen z toho důvodu, že je imigrant. Vysvětluje tak, proč se tak dobře a rychle naučila jazyk (více viz následující kapitola). Její sdělení velmi důrazně zachycuje moment, kdy se cítila být Izraelkou a vděčila tomu právě pobytu v internátu. Po dvou letech od imigrace se „cítila zakořeněná Izraelka“. Popisuje i vliv toho, že byla absolventkou Makabi Hacair. Zmiňuje i postavení Čechů, které bylo pozitivní, ostatní je měli rádi.

J. Š.: „A já si říkala, kdyby mi někdo řekl, po dvou letech že dostanu nějaké ulehčení, protože jsem nová přistěhovalka, já bych se urazila...já po dvou letech jsem se cítila zakořeněná Izraelka. Ty dva roky v Ben Šemen byly vysloveně já nevím, jak to říct směřodatné...ty ze mě udělali Izraelku. Byli jsme taky všichni absolventi Makabi Hacair a tam ta výchova šla dál na ten způsob a vytvořili jsme skupinu, která zpočátku...a z Dánska jsme byli jenom dva Češi. Ostatní byli Rakušani a Němci. A ti Rakušani a Němci se mezi s sebou hádali a my jsme byli neutrální. A nás Čechy měli všichni rádi, nás chtěli i Rakušani i Němci. Ale během času se k nám připojili další (Češi). V dalších skupinách bylo několik Čechů.“

Následující pamětnice vzpomíná, že první dojem po příjezdu byl „hroznej“. Toto vyjádření se v průběhu vyprávění opakuje několikrát. Bylo to způsobeno tím, že nečekala, že tam budou lidé z jiných neevropských zemích. Přijela a slyšela, že lidé mluví arabsky a byli i arabského vzhledu. Byla z toho překvapená, protože o tomto v hnutí nemluvíli. Nečekala je v Izraeli. Netušila, že existují židé, kteří se například narodili v Egyptě. Narátorka i přes dobrou češtinu využívá slovního spojení „byla jsem out“ a užívá ho opakovaně zdůrazňuje tím, jak moc pro ni byla situace nečekaná. Ihned navazuje, že měla přítele z Prahy, který již měl s Izraelem zkušenosti (utekl do Izraele před začátkem druhé světové války, a i přes to, že jeho rodiče po skončení války chtěli zpět, on se vrátil), uměl arabsky a vysvětlil jí, že ty, které ona považuje za Araby, jsou ve skutečnosti orientální Židé.

O. N.: „A v Haifě, jsme rovnou šli do takzvané Šar alija To je brána, brána příchozích. Něco takovýho jo, když to můžu přeložit. Co to bylo, ta brána a ty příchozí, to bylo... místo, nedaleko přístavu... blízko k moři to bylo. Byly to stany. Stany. Ale osobní moje,

co já jsem jako, můj dojem první byl hroznej. Poněvadž tam bylo plno lidí, který mluvili arabsky. A já jsem nevěděla, jak je to možný, že já přijdu do Izraele (pousmání) a jsou tu...Arabi taky. Ale jako vystěhovalci. Jako, jako přestěhovalci. Jako to jsem to nechápala. To nám v hnutí nevysvětlili... že jsou Židé, který se narodili v Egyptu a ... v těch veškerých arabských zemích. Oni taky tak vypadají a taky tak mluvějí. Jako já jsem se narodila v Čechách, v Evropě. Tak já vypadám jako Evropanka. A mluvím řečí, kterou jsem se naučila v Evropě. A tak jsem vůbec nevěděla, jsem byla úplně out. Out Jsem byla. A měla jsem jednoho přítele. Taky pražák. Jeden pražák Bergmann. To byla dost známá, známá rodina. Ona byla taky škola bergmanovka. Obchodní škola. A von už tady jednou byl. A sice 5 minut, než přišel Hitler do Prahy, tak oni odtamtad' odešli sem, jeho rodina. A on taky. A on byl vychovanej v kibucu. Ein Gev to je nedaleko od Haify. Ale rodiče se neaklimatizovali tady. A on se narukoval do brigády anglický, a on se pak s tou brigádou vrátil do Prahy a oni, on je potom vzal ty rodiče zpátky do Podolí. Tam měli vilu. Takže on mě nějakým způsobem se snažil uklidnit, páč já jsem se chtěla okamžitě vrátit. Ten první dojem byl hroznej. Hroznej. Až mě vysvětlili, že jsou to lidi, který se narodili v Jardenu (Jordánsku pozn. L.Š) nebo v Egyptě nebo v Sýrii nebo Saud Arabia, tak to jsou taky Židi, ale oni se tam narodili, tak mluvili jinou řečí. ... On uměl tu řeč. (přítel narátorky pozn. L.Š.)“

Pamětnice sdílí příběh svého přítele, který z Československa odcházel, protože měl názory proti komunistům, do Izraele prý již nechtěl, ale přišel kvůli pamětnici. Ta však zůstala sama, protože ho krátce po příjezdu byl narukován do armády (během druhé světové války působil v britské brigádě). Pamětnice sděluje, že pak zůstala úplně sama a neměla kolem sebe nikoho blízkého. Narátorka sdílí, že nemusela jít do Nir Am, ale měla možnost jít i do kibucu Kfar Masaryk.

O. N.: *„Já jsem ho potkala na cestě sem. ...On musel taky odejít z Čech, poněvadž on tam byl ehmmmm, jak bych to řekla..., on on nemohl... říkal věci co... Ano. Tak on musel odtamtad' odejít. A on vlastně měl jít do Kanady. On nechtěl sem. On, on sem přišel kvůli mně (smích)... tak on mi trošku, trošku jako uklidňoval. ... Ale ten, oni ho narukovali rovnou ten samej den, co jsme přišli do toho Šar Alija. Tak on... přišlo auto vojenský a moc se neptali... A už ho vzali, takže já jsem zůstala sama. Úplně sama... Ne. Vůbec nikoho. Nikoho. ... Ty všecy měli být, jako já jsme měla být v Nir Am. Tak oni ostatní měli, já jsem „afirmim“ já říkám, i já jsem dostala povolení, že když budu chtít, protože jsem tam pracovala, tak pomáhala jsem jim tam jó? Oni se museli, muselo se peníze...*

sehnat peníze pro ty lidi, který převáděli přes hranice nelegálně... ehm... tak oni mě řekli, že já dostanu potvrzení, že když nebudu chtít do Nir Am, tak můžu jít do Kfar Masaryk, je tady Kfar Masaryk. ... Ale nakonec... jsem se vrátila do Haify... “

Pamětnice se v průběhu vrací k popisu situace, který vedl k tomu, že se z kibucu vrátila zpět do Haify. Kulturní šok bylo něco, s čím se ne úplně snadno vyrovnávala. Líčí situaci jako strašnou, těžkou. Situaci vykresluje opakováním těchto přídavných jmen, která zesiluje příslovcem hrozně. Kombinace jazykové bariéry, osob neevropského vizáže, samota „nikoho jsem neznala“, jiné přírodní prostředí- poušť, „všecko bylo v písku“, jiná kultura bydlení- zde ubytování ve stanech, odlišná strava „to nešlo jíst“, odlišné chování, na které nebyla zvyklá (popisuje hádku mezi ženami v kibucu, která přešla do fyzického násilí), to vše přispělo k tomu, že narátorka dokonce hodnotí válečné období jako snazší, protože i když bylo těžké, tak se odehrávalo v prostředí, které jí bylo bližší „tam jsem se narodila“.

O. N.: *„Strašný, něco strašného. ... Všecko bylo, všecko bylo, taky lidi. Hlavně sem přijeli lidi z těchto států...který, s nimi já jsem nemohla, nemohla komunikovat. O: A potom ty všechny stany a všecko bylo v písku. To všechno bylo proti mojí, já jsem přišla z Evropy, já jsme přišla z Prahy. O: A tak to byl... i když to bylo potom těch šest let předtím hrozně těžký a všecko, ale byla jsem přeci jenom..tam jsem se narodila. A najednou přijdu do takovýho, něco strašného. Pro mě to bylo strašný a nikho jsem neznala. O: A jídlo tam bylo nějaký, já nevím, já jsem tam vůbec nešla chodit jíst... Oni mě tam ty moji, co tam bydleli v tom... mi přinesli nějaké sendvič vždycky, to nešlo jíst. O: Ne. Poněvadž jsem tam jednou šla poprvé a měla jsem? mesling? Rozdávali mesling. Takový, co se do toho dá, to je jídlo...O: Stála jsem tam v řadě jako jo? A byly přede mnou dvě ženy. Takový chudobnatý, moc chudobnatý a najednou ... jedna... ehm... začali se prát... a trhat si vlasy takhle..do vlasů... a přišel tam nějaký mužskej a vytáhl nějaký nůž z toho, bylo tam něco strašného. Já jsem odešla a víc jsem tam nepřišla. (smích). ...To byla těžká, hrozně těžký čas to byl.“*

Pamětnici se pak podařilo dostat přes známé jejího přítele do jiného kempu (jednalo se o uprchlické kempy pro nové imigranty). Zpětně se zamýšlí nad lidmi, které na začátku svého pobytu v Izraeli potkala a kteří ji přišli tak jiní a odlišní, k jejich popisu využívá paralelu ke knize, kterou četla a pomáhá si hebrejštinou, aby popsala, co na těchto lidech

vnímala jako odlišné – byla to společenská třída, z které pocházeli. To vnímala jako velký rozdíl od toho, na co byla zvyklá z Československa.

O. N.: „*A pak mi někdo pomohl, že mě vzali do toho jinýho kempu. Byl jeden kemp Nachan Berut... Už tehdy... hmmm. Ted' jsem četla jednu knihu o tom, co být chudý anebo nebýt chudý od toho Stefan Zweig, ... on píše dobře... už tehdy byly rozdíly. Ty, co tady byli, byli neuchasi bych řekla v ivrit, ale nemůžu to přeložit... oni byli jiná ...jiná, jiná... třída, jiná třída, jiná třída. ... A určitě měli taky peníze. Tak tam mně pomohli. Známi rodičů toho chlapce, co jsem vám řekla, tady byli známi jejich, přátelé jejich. Tady odsud neodešli, zůstali tady...tak oni mě pomohli tam do toho kempu.“*

Pamětnice vypráví jak se díky náhodnému setkání s chlapcem z lodi, s kterým přijela do Izraele dozvěděla, kde je její přítel a měla možnost na něj počkat. V níže uvedené pasáži opět používá pro hebrejské výrazy i anglické předložky. Dále popisuje, jak se dostala na třetí místo – Karmel (jedna z částí dnešní Haify), narátorka si v popisu opět pomáhá výrazy z ivrit, Ma'abara (typ kempu pro uprchlíky, dočasné osídlení pro imigranty). Dle slov pamětnice se jí tam líbilo více, stany byly hezčí a připomínaly jí domy. Problém byl v tom, že tam bylo málo místa, a tak se ubytovala ve větším stanu, kde jich bylo více a teprve po několika dnech se dostala k někomu do menšího stanu. Z celého vyprávění o prvních dnech v Izraeli je patrné, že mimo střetu kultur, zde hrála velkou roli samota a to, že narátorka nikoho neznala. Neměla známé a neměla finance. Hledala si práci a také se provdala, což považuje zpětně za chybu (pamětnice dané téma v rámci vyprávění nechce sdílet).

O. N.: „*Já jsem tam asi za dva dni viděla jednoho chlapce, který tam prošel jenom, kterýho jsem znala, on s námi jel s tou lodí. A on mě viděl a říkal: „Co tady děláš?“ a já říkám: přijela jsem sem. (smích). A on říká: „Pavel je u nás.“ Byly tam ... vojsko, vojsko tam bylo. Nedaleko. „A já tě... pojd' se mnou, já tě tam vezmu.“ Tak já jsem šla s ním, no ale já jsem nemohla vejít do vojenskýho. Tak jsme šli nějakou burmou, se to jmenuje burma.... No a když jsme tam přišli, tak jsem zjistila, že on tam není. On někam... je vzali na nějaký výcvik nebo co, já nevím, ale on tam nebyl... A on řekl, že mě nemůže ted'ko vzít zpátky, a že můžu spát na tý jeho posteli, ale tam bylo ještě asi deset vojáků. No všechno bylo okej, oni byli moc beseder a já jsem tam spala tu noc. ... A ještě než... asi tak ve 4 v noci, on přišel pro mě ten, co s námi alijoval, a vzal mě tou burmou zase nazpět. Tak on věděl, kde já tak mu to řekl..A tím se ti známi se to dozvěděli a tak jsem přišla do toho*

třetího místa. O: Ano, to bylo na Karmelu. Dneska je tam na tom místě postavená škola, reálná škola. Oam byla ta, tam byl ten Ma'abara, se tomu říká in ivrit, Ma'adbara, ... já nevím, ale to je takovej kemp, ale tam už to bylo hezčí... a byly tam postavený jako domky... ale taky z plátna. Jako jako je... Jako je stan, jenomže to bylo tak. No, ale nikdo mě tak moc nechtěl, do toho... poněvadž nebylo místo.... Já jsem našla tam nějakou velkou stan. Kde byly všechny matrace, a to byl vlastně takovej sklad. Tak tam jsem byla několik dní. Potom mě někdo vzal k sobě. A od té doby jsem hledala práci, bych řekla. Peníze jsem neměla. Nikdo neměl tam, no možná měli, já jsem tam neměla žádný známí... A... vdala jsem se. Udělala jsem velkou chybu.“

Níže pamětnice vysvětluje, že to, že se nepřipojila k české skupině byla chyba. Důvodem byl její přítel Pavel. Slovo chyba používá v souvislosti s některými životními rozhodnutími častěji. Nejen první dny, ale i další období byla náročná, musela těžce pracovat.

O. N.: „Ona přišla za mnou, Rita, a ještě s celým průvodem, abych šla ... do Nir Am. Do toho kibucu, kde jsem vlastně patřila... O: Já jsem samozřejmě udělala velkou chybu a nešla jsem tam... T: A proč jste s nima nešla? O: Nemůžu... to je moc těžko říct... ehm... Skrz Pavla jsem tam nešla. To byla velká chyba moje. A od té doby jsem měla moc těžký život. Pracovala jsem moc těžce, chtěla jsem skončit mojí sesterskou školu. Jsem musela skončit, poněvadž...“

Na dotaz, kdo či co ji pomohlo zapadnout do izraelské společnosti odpovídá, že nikdo, že si musela pomoci sama. Popisuje, že existovali přátelé, ale ti stejně jako ona sama řešili vlastní problémy. Neměla přátele mezi Izraelci, ale v práci mezi dalšími přistěhovalci.

O. N.: „Pravdu? Nikdo a nic. Sama... Byli přátelé. Ti měli taky ty svoje problémy, jako já. Zdejší, ty jsem tak nepoznala. Možná že v nemocnici, jsem měla nějaké přátele, tam co přišli zase z jiných zemí, ale tady nikdo, že by si to jako vzal na sebe a pomoci, ne. Všecko sama. Sama.“

Další z pamětníků se v Izraeli rozhodl zůstat, protože tady původně bojoval. Rozhodl se zůstat, protože znal některé lidi, kteří byli v kibucech, byli to lidé z Československa, kteří ho lákali, aby s nimi zůstal, ale on se rozhodl, že v kibucu být nechce a raději jel ke známému svého příbuzného, který byl u Bat Galim (severní část Haify pozn. L. Š.) a zde se pak přihlásil jako strážník. Pamětník zdůrazňuje, že se přihlásil dobrovolně.

A.N.: „Tenkrát jsme se rozhodli, že máme tady různé lidi, které známe, a to bylo v kibucech... Tak to bylo v kibucech a jeden z nich se jmenoval Ha Hotrim a tam jsem měl několik známých. ... Tak mi doporučili tam zůstat. A já jsem řekl, já nechcu, já chci ven. Já znal jednoho, který je známý jednoho příbuzného v Bat Galim. A tak jsem k němu jel a byl jsem u něj a bylo hodně různých věcí... a pak jsem se přihlásil jako strážník dobrovolně a tam jsem sloužil.“

Na dotaz, co bylo na začátku jeho civilního pobytu v Izraeli nejtěžší, vzpomíná, podobně jako předchozí pamětnice, že neměl peníze a neměl ještě práci. Dobu označuje za těžkou „těžká doba, to byla strašně těžká doba“. Jeho přátelé či známí byli roztroušeni na různých místech v Haifě a okolí. Nebylo to tak, že by všichni byli v jednom kibucu, ale byli rozmístěni různě. Pamětník se v průběhu celého vyprávění vrací k tomu, jak ho mrzí, že většina jeho přátel již není (zemřeli) a nyní je z původní skupiny jen on a dva kamarádi.

A.N.: „Neměl jsem peníze, neměl jsem práci, nebyla práce ještě... Jistě jistě, každý byl někde jinde, jeden v takovém kibucu, jiný na jiném místě... v Haifě jich bylo spousta, ale bohužel jediný, který tady zůstal jsem já a jeden nedaleko a třetí v Tel Aviv. ... těžká doba, to byla strašně těžká doba, my jsme měli takové, možná to najdu, jestli se dostanu k ... (něco hledá), kde to můžu najít... tady.“

Následující pamětnice se do Izraele dostala v momentě, kdy už měla dokončenou vysokou školu a pěti měsíční praxi, z tohoto důvodu se jí zaměstnání hledalo snáze než ostatním, dostala nabídku jít dělat pediatrii, to ale pamětnice odmítla, protože neznala jazyk a místní léky a nechtěla někomu ublížit, proto nejprve absolvovala stáž.

J.K.: „Když jsem přijela tak nejdřív, nejdřív mi řekli, já šla jako lékařka se ptát, co dál. Tak nejdříve mi řekl někdo: „My ti můžeme dát místo, v nemocenské pokladně, jako dětská lékařka.“ Já jsem řekla, já mám mokry diplom. Nic neumím, neznám řeč, neznám léky, to chcete, abych někoho zabila? Tak potom se rozhodli, tehdy to ještě nebylo tak nějak ustálené a co a jak. Řekli dobře, tak ty jsi pracovala 5 měsíců, teď budeš mít 7 měsíců stáž. To znamená, stáž to je ten rok, kdy student medicíny, nebo skončil medicínu, chodí po všech odděleních, a tak mě poslali na všechno, co jsem nedělala. To znamená, pediatrii jsem měla 5 měsíců ve Varnsdorfu. A tak jsem měla nejdřív vnitřní – internu, pak chirurgii a pak ... no... gynekologii, a když jsem skončila gynekologii, nazítří jsem rodila (smích).“

Další pamětník na dotaz, za jak dlouho se cítil v Izraeli odpovídá, že za rok a zdůvodňuje to tím, že mu pomohli noví známí, které poznal.

A.N.: *„Bylo to po jednom roku. ... Ty noví známí, které jsem poznal Přeji Tobě a celé rodině.“* (Narátor odchází hledat přání, které dostal od svých známých, překládá nahlas textaci. Pozn. L. Š.)

Jako snadnou hodnotí adaptaci v novém státě jiná narátorka. Ta popisuje, že pro ni byla adaptace lehká díky partnerovi, který měl hodně přátel z vojny a ti k ní byli velice milí, oceňovali, jak vaří a peče a ona se učila jazyk. To, že zapadla snadno nebere jako samozřejmost, je si vědoma, že většina ostatních to měla náročné, protože takové kontakty neměli.

J.K.: *„Pro mě to bylo poměrně lehké. Protože on měl hodně přátel z vojny, ze studií a všichni byli ke mně velice hodní a velice mě, vždycky se mě ptali: at medaberet kcat ivrit? A já už jsem mluvila dost dobře. Taky má jednoho kamaráda, který vždycky tady říká: „No ty už mluvíš tak hezky.“ (smích) Takže...a voni měli rádi, co já jsem pekla a vařila a tak. (smích). ...Já jsem zapadla lehko, poměrně jo. Neměla jsem potíže takové, jako má většina lidí, kteří nemají... Nemají kontakty...“*

Další z pamětnic, která se do Izraele dostala později, vzpomíná, že o ni bylo dobře postaráno (jejich pobyt organizoval Sochnut), měla možnost navštěvovat Ulpan, poté začala chodit na přípravné kurzy na vysokou školu a byla ubytována na kolejích. Narátorka ve vyprávění používá občas ivrit, ale ne z důvodu, že by si na slova nemohla vzpomenout, spíše, aby edukovala v rámci rozhovoru. Ubytování a stravu měla zajištěné v rámci Ulpanu, peníze vlastní neměla, jen kapesné, tato situace se pak změnila ve chvíli, kdy se přestěhovala na kolej, kde se o sebe musela starat více (nákupy, vaření). K dispozici měla stipendium, ale to nestačilo na úplně celou útratu a jak pamětnice připomíná, pro ni bylo důležité, jaké má ošacení „já jsem na to dost oblíkání“, chyběli ji finance na nákup nového, zvláště pak, když začala zima, navíc do Izraele přijela pouze s jedním kufrem. Nehodnotí tuto situaci těžce, směje se sdílení těchto momentů.

D. M.: *„No, takže jsem tak takhle zůstala, prostě když jsem tu byla. A fakt se o nás postarali, že jsem neměla nějaký problém. Jakmile to všechno skončilo, ty, co se rozhodli zůstat, nás dali do Ulpanu, Ulpan Le Sion v Jeruzalémě, kdo chtěl jako. A potom, když začla potom, když nám zorganizovali mechina na univerzitě, to je příprava. Příprava na vysokou školu. Tak jsme šli na tu přípravku. Odešli jsme z toho Ulpanu, tam jsme byli*

velmi krátce, protože jsme neměli, kde bydlet vlastně. A dost, dost jsme šli na koleje a šli jsme na univerzitu byla příprava na vysokou. ... Tak v tom Ulpanu bylo i jídlo i ubytování a všechno, to bylo dost dobrý. Bylo teplo a já jsem na to dost oblíkání...“ T: A kdo to platil? D. M.: „...to někdo platil. Já nevím, asi Sochnut. Platil všechno. Nic jsem neplatila. Taky jsme neměli peníze, jo? Ještě jsme snad dostali nějaký kapesný a tak. Potom jsme šli na ten, na tu přípravku na vysokou. A to už bylo jináč. Tam jsme si už museli sami koupit jídlo, vařit a tak. A dostávali jsme stipendium. To stipendium ještě z toho by se dalo jíst, a to bydlet jako to jsme museli. Ale nedalo se za to koupit oblíkání a začala být zima a my jsme neměli nic (smích) My jsme přijeli s jedním kufrem.“

Vzpomíná, že díky ubytování na koleji měla hodně přátel „my jsme byli velká parta“ a studentský život si užívala „každý večer mejdan“. Díky kontaktům (zdůrazňuje, že se jednalo původem o Česku) tak sehnala i svoji první nekvalifikovanou práci, kde nemusela umět hebrejsky, dostala místo šatnářky.

D. M.: „(smích) Tedka byli, my jsme byli velká parta. Nebyli jsme jako ... byli jsme dost velká skupina, protože jiný přijeli ještě ne například touhle cestou, ale jinou cestou se dostali. Takže studentů nás bylo najednou hodně. Takže jsme měli každý večer mejdan (smích) ... Společně jsme bydleli. Já jsem bydlela v Jeruzalémě. Jeruzalémská univerzita. A bydleli jsme tam na kolejích a to všechno. A byly tam například, já jsme šla shánět nějakou práci a byla tam jedna původem Češka velmi příjemná, pracovala na univerzitě, a ta mi sehnala dělat šatnářku na v knihovně.“

Pamětnice ve svém příběhu hodně popisuje přátelské vztahy s ostatními, které ji byli příjemné a usnadňovaly zvykání si na nové prostředí. Popisuje, jak odhalila, že její spolubydlící je vlastně vzdálená příbuzná, kterou do té doby neznala a neviděla. Na nové koleji pak měla spolubydlící, která byla „místní“, narátorka vysvětluje hebrejské označení a jeho překlad (caba beit), s kterou se skamarádila a jejich vztah popisuje jako příjemný, pomáhala jí, protože se díky ní i více učila. Strávila s ní rok, poznala i její rodiče. A pokračuje vyprávěním, na kterém ilustruje, že dobré a přátelské vztahy měla i s dalšími Izraelci, které popisuje jako „příjemné a nápomocné“, jako příklad uvádí setkání se spolužačkou první den ve škole, kdy za ní přišla, ptala se jí odkud je, nasdílela, že její rodiče jsou také původem z Československa, ale že neumí česky a domluvily se na společné výuce. Pamětnice vysvětluje, že pokud je člověk k Izraelcům otevřený, jsou mu pak nápomocní. Kamarádka z dob studií je přítelkyní dodnes, společně pracovaly a doted'

spolu jezdí na výlety. Ve vztazích, které narátorka popisuje se projevuje její přátelský, otevřený naturel.

D. M.: „*Já právě tak, první rok jsme měli tu českou partu, a moc jsem v izraelské společnosti nebyla, a po roce jsem řekla tý kamarádce, s kterou jsem bydlela, která jsem potom objevila vlastně, že je moje vzdálená příbuzná, to jsme nevěděly, ani jsme se předtím neznaly. ... Tak jsem po roce vodošla na jinou kolej, dostala jsme se k jedný cababejtce, jako caba, to je tady narozená, tak se říká těm, co se tady narodili. A přišla jsem na pokoje a já jsem se s ní, jsem se představila, řekla jsem, že s ní tady budu bydlet, a tak dále, a že se budu stěhovat ten a ten den. A ten den, co jsem přišla se stěhovat, jsem našla lístek, kde mi píše, že “velmi lituje, že mi nemůže pomoci, ale musela odjet domů”. Její rodiče bydleli tady v Jeruzalému, musela vodjet domů. Já sem se divila, někdo, kdo mě nezná, mně takhle píše, ale nechala mi jídlo v ledničce, jako bych neměla to... Prostě velmi takový příjemný a velmi jsme se skamarádily a velmi mi pomohla, svým způsobem, protože ona byla velmi spořádaná, a velmi se učila a já jsem takovej trošku lajdák (smích), takže mně to velmi pomohlo, náhodou, ten rok s ní být. A po roce se potom ona vdala, takže to už bylo jinak zase všechno, ale jeden rok jsem s ní bydlela, a jsem se seznámila i s jejími rodiči, i sprátelila, a mnoho / já jsem například první den, co jsem přišla do třídy, přišla ke mně jedna, a řekla: “Ty jsi z Československa?” Ano. A řekla: “Mí rodiče jsou taky původem z Československa”. Neuměla ani slovo česky... “A jestli se chceš se mnou učit, tak můžeš.” ...*

To je velmi milý. To jsou Izraelci, jsou velmi příjemní a velmi nápomocní. Jenom musíš (smích) být dost otevřená, né zavřená, jako potom jsou velmi pomocný. No, a tak jsme se začaly učit ve třech, protože se učila už s jednou kamarádkou, to vlastně trošku překáželo. Ale ta druhá kamarádka potom nechala tý vysoký, takže jsem s ní zůstala, a dodnes jsme kamarádky. A spolu jsme pracovaly na městské správě v Haifě, a ted' jsme byly spolu na výletě.“

Jak shrnuje narátorka níže, nejintenzivněji se stýkala s novými lidmi první rok, kdy byla v Izraeli, navazovala vztahy, a to jí pomohlo, na druhou stranu si uvědomuje, že to nebylo úplně ideální z důvodu studia hebrejštiny. S většinou lidí, s kterou se seznámila první rok, ale zůstala v kontaktu. Co bylo na startu v nové zemi obtížné bylo nedostatek financí na začátku, protože stipendium nepokrývalo všechny náklady (jak bylo popsáno výše) a najít zaměstnání nebylo snadné.

D. M.: „*Pro mě byl jedině ze začátku ten finanční problém. Což mi bylo, já jsem nechtěla, aby mi někdo strkal peníze, víš, a těžko bylo najít zaměstnání, a si vydělat peníze, a nějak abysem se nějak mohla, protože to stipendium nestačilo. ... Potom jsem se zase začala stýkat různě, ale už ne tak intenzivně, jak ten první rok, kdy jsem přijela do Izraele. Ten první rok bylo na jedny straně fajn, že nás bylo hodně společně, že to hodně pomohlo, ale na druhý straně to překáželo, co se hebrejštiny týče a všechno. ... Zůstala jsem s některýma v kontaktu, ne se všema, jo, ale no s velkou většinou. No.“*

Jiný narátor, který stejně jako předcházející pamětnice přišel do Izraele později, a to po roce 1968, ve svých vzpomínkách na první dny, měsíce a roky v Izraeli jmenuje jak pomoc rodiny (bratr jeho otce), kde mohli první dva měsíce bydlet, tak pomoc organizací „oni skutečně lidem pomáhali“. Díky organizaci, na jejíž jméno si přesně nevzpomíná, protože dle jeho slov jich bylo hodně, získali po zhruba dvou až třech měsících vlastní byt. Pamětník se také přihlásil k pokračování studia, které měl nedokončené z Československa. I když pamětník v úvodu svého vyprávění vzpomíná a velmi intenzivně a emotivně popisuje, jak své rodné město Brno opustit nechtěl, situaci v Izraeli popisuje racionálně tak, že nebyl prostor se zabývat tím, že by chtěl zpátky, ale musel se přizpůsobit „musel se začlenit“.

K. M.: „*Ano. My jsme byli tam ubytováni u nich doma nějakou dobu. ... Tak my jsme byli právě u toho bratra mého tatínka doma. On tady bydlel v Haifě tady. Tady se jmenuje Hadar, Hadar. To je spodní ta část uprostřed města. Takže my jsme tam byli ubytováni u nich nějakou dobu, 2 měsíce. Tatínek zase byl rád, že vlastně vidí svého bratra, takže tak jsme to nějak, už si nevzpomínám přesně na veškeré ty záležitosti, ale my jsme to prostě tak nějak brali zhruba tak, jak to je a já jsem potom za nějakou dobu, mě poslali na ten, já jsem se přihlásil na to pokračování toho studia... Já už nevím, jak to bylo. To už je fůru let. To zorganizovali ty různé, byly tady určité organizace, který se o to zajímaly, a kde se člověk třeba jako představil, ne představil, ale zašel tam nebo oni přišli k nám a tak dále... Oni skutečně jako lidem pomáhali... Nám taky po nějaké době po dvou třech měsících nám vlastně dali byt tady. ... To už si nevzpomínám. Těch organizací tady bylo hodně, právě který se zabývaly tady téma emigrantama, co sem přijeli, semka, a těch bylo asi hodně, že oni to zařizovaly, všechno. ... No, tak abych řekl pravdu, tak já jsem se musel jakoby, už jsem nemohl tak nějak se zabývat tím, že já se chci vrátit do Brna nebo tak. Prostě už to byla určitá, určitá záležitost, že jsem musel se začlenit.“*

Své první dojmy po příjezdu do Izraele líčí pamětnice poměrně výstižnou větou „ten začátek nebo nebyl tak nějak pro mě“, která zachycuje, jak se pamětnice cítila. Chvilí váhá, zda má sdílet úplně otevřeně „nevím, jestli to mám říct“, ale ihned navazuje a sdílí, že dostali poblíž Tel Avivu malý, ale hezký byt. Ale chyběly jí finance, měli málo potravin, vybavení. Dopis, který si poslali z Československa a který měl zajistit peníze dorazil až s tří měsíčním zpožděním.

M. K.: *„To bylo koncem v prosinci, koncem prosince 1964, jsme přijeli do Izraela. A už ten začátek nebo nebyl tak nějak pro mě. Já teď kon říkám jenom o mně o sobě. Jsme přijeli, dostali jsme (přemýšlí) kilie, nevím, jestli mám to říct, to je v Kiryat Ono, Kiron, to je poblíž Tel Avivu... A dostali jsme, dostali jsme malý, ale hezký byt, jsme dostali. Ale nám scházelo nějak mnoho věci, nebo my jsme poslali de facto, to musím ještě říct, list do Izraela a ten list přišel až za tři měsíce. ...Tak jsme vůbec neměli co. Tam jsme dostali jeden malý stůl do kuchyně, dvě židle a trošičku potravin a peníze jsme taky neměli.“*

Manžel narátorky trefně připomíná roli příbuzných při adaptaci v novém prostředí. Jednalo se o synovce narátorky otce, který bydlel v blízkosti Tel Avivu, proto i žádost o byt byla směřovaná s preferencí do stejné lokality. Rodina synovce byla s maminkou v kontaktu zřejmě ještě v době, kdy byli v Československu a sdílela rady k emigraci „co a jak, co přinést, jak tady a kde...“

P. K.: „Promiň. Já vám do toho vlez, ale oni měli příbuzného vedle Tel Avivu. A její máma si žádala vedle Tel Avivu někde vedle toho příbuzného.“

M. K.: „Ano, od tatínka, od mého tatínka synovec, synovec, úplně synovec od mého tatínka. Oni bydleli v Nebraku, v Nebraku, jestli víte, to je dost pobožná část... Tak jsme chtěli, abysme byli opravdu blízko, nebo maminka s nimi pořád byli ještě, dopisovali jsme si a ona nám dávala různé rady. Mamince dávala různé rady, co a jak, co přinést, jak tady a kde, tak maminka prosila, že poblíž, nevěděli jsme Nebrak, to se jmenuje Nebrak, tak ale poblíž Tel Avivu, abysme byli s nimi spolu.“

Finančně byli podpořeni organizací Sochnut, která zajistila byt, menší finanční částku (kterou shledává pamětnice jako nedostatečnou), popisuje že maminka musela začít hned pracovat „nebo neměli jsme žádné peníze“

P. K.: *„Sochnut finančně pomohl do začátku. Dostali jsme od Sochnutu peníze.“* M. K.: „Dostali jsme 16, jak se jmenujou ty peníze. Dostali jsme 16 hirot. To je všechno, co jsme dostali.“ P. K.: „Dostali jste byt.“ M. K.: *„Dostali jsme byt. To jo. Dostali jsme byt a*

trošičku takovou škatulu s jídlem jsme dostali a 16 ještě v tom, když jsme ještě přijeli, na letišti maminka ještě dostala 16 hirot. To je vše a z těch 16 hirot ještě musela něco zaplatit. Tak nám poměrně zůstalo velmi málo peněz a maminka začala hned' pracovat. Bilko jí to pomohol, nebo neměli jsme žádné peníze.“

Na dotaz, jaké byly její první dojmy, když přijela do Izraele odpovídá bez zaváhání, že nebyla spokojená a chtěla zpátky. Je to poměrně i logické, neboť hlavním iniciátorem emigrace byla matka, zatímco pamětnice, jak již uvedla výše, byla v Československu spokojená, protože tam měla práci, přátele a kulturní vyžití.

M. K.: „Žádný. Nebyla, nebyla jsem spokojená. ... Ne, vůbec ne. Já jsem chtěla zpátky. Já jsem chtěla pořád zpátky, opravdu.“

Pamětnice vzpomíná, že si z Čech nechala do Izraele dovézt klavír (a používá pro něj i hebrejské označení). Na dotaz, zda se cítila více součástí společnosti ve chvíli, kdy začala v Izraeli chodit do práce a na konzervatoř odpovídá záporně. Přičítá to tomu, že neměla přítelkyně a porovnává život v Izraeli s životem v Čechách, kdy původně byla veselá a měla plno přátel, v Izraeli „neměla jsem nic“. V kontaktu byla jen se svou rodinou, nebyla navázaná na Čechoslováky. Situace se začala zlepšovat v moment, kdy pamětnice „začala milovat lidi tady a Izrael“, bylo to v období šestidenní války (červen 1967, tedy zhruba tři roky po příjezdu. pozn. LŠ.). V této době viděla, jak si lidé navzájem pomáhali. Popisuje pro ni významný moment, kdy jela autobusem do práce a byl poplach a oni se museli schovat a ona netušila co má dělat, bála se a plakala a Izraelci jí podali ruku a pohladili jí, narátorka je při této vzpomínce velmi dojatá. Je to moment, od kterého si připadala více součástí společnosti. Vzájemná pomoc mezi Izraelci, kdy mezi ně byla zařazena i ona, byla něco, co si cenila. I například to, že byla požádána ředitelem konzervatoře, kde učila, aby přijela vyučovat k němu, pokud je to možné, aby byla zachovaná výuka.

M. K.: „Mám klavír taky tady. Z Čech. On je z Čech. On není český, my, když jsme ho s maminkou, taky někdo byl s námi, když jsme ho koupili v Praze. Tak ale ještě předtím, jak jsem se, jak jsem se učila, tak jsme koupili klavír xantér. Klavír je hebrejsky xantér... xantér. Jo, tak jsme koupili, jak jsem byla ještě žákyně, jak jsem byla ještě, tak jsme koupili v Praze, tak já ho mám tady. ... Ne, vůbec, vůbec. Neměla jsem nějak přítelkyně, neměla jsem. Tady jsem měla úplně jinak, jiný život. Já jsem taková veselá (smích). Tak ne neměla jsem nic. ... Jenom s tou naší rodinou. ... Kdy jsem de facto začala, začala milovat lidi

tady a Izrael, to bylo, když jsem jezdila autobusem šestová vojna, když byla. Šestidenní válka. ... Válka, tak já jsem přece jezdila do Tel Avivu vyučovat, nebo ten ředitel mě prosil, abych přijela, když můžu, abych přijela, nebo vyučování pokračovalo tam u něho. Tak, tak jsem přijela a vtedy jsem viděla ty lidi, jak si jeden druhému pomáhají. I sem aj tak už víc jsem už věděla, bo jsem s dětmi už jsem je vyučila, tak jsem přemluvila, jak jsem vám to řekla, když člověk mluví s dětmi, tak je to úplně jinačí, jako když mluví s dospělým člověkem. Také též jsem začala cítit, víc cítit už ten Izrael, ale ten to bylo, jak jeden druhému pomáhali, prostě to si nevíte představit. Když byl ten poplach, nebo to, tak jsme všichni museli z autobusu dolů, tak tam dali, ruku mi dali a já jsem plakala. Já jsem nevěděla, co mám dělat, tak pohladkala mi (dojeti) to bylo opravdu něco zvláštního. ... Jo, jo, jo, v tu chvíli a v té době, jak to byla ta šestidenní válka, tak vůbec lidi si velmi pomáhali, velmi velmi si pomáhali.“

Narátorka dodává, že mezi učiteli už měla po čase i přátele a měli o ni zájem a pomáhali jí, ale vnímala to jinak, tehdy měla pořád v sobě myšlenku, že by chtěla jít zpátky do Prahy. Ale moment Šestidenní války a poznání toho, jací Izraelci jsou i mezi s sebou navzájem, jak si pomáhají a zřejmě i moment strachu z neznámého a v něm podaná ruka, jak obrazně, tak v reálné situaci plné obav, názor pamětnice změnila.

M. K.: *„...jako v Tel Avivu jsem tam měla už taky přátele, ty učitele taky, co tam už vyučovali už nějakou dobu. Mně pomáhali a měli zájem a už to bylo úplně jinačí. Jo, to už bylo něco jinačí, ale obzvlášť to bylo, v tedy já jsem pořád ještě necítila, já jsem pořád chtěla jít nazpět do Prahy.“*

Další z pamětníků přišel do Izraele začátkem roku 1949 a rok se byl v kibuce MirAm, kde se učil žít kibucnickým životem. Jak s nadhledem a s úsměvem přiznává, neměl se rád, stejně jako ostatní Čechoslováci s místními zakladateli kibucu, kteří byli Rumuni a byli vcelku odlišní. Narátor se identifikuje se skupinou zhruba dvaceti Čechů, používá označení „my“, dává tak najevo sounáležitost s danou skupinou. Zajímavé je, že skupina zakladatelů je naopak v kibucu chtěla, aby zůstali.

P. K.: *„Tam jsme byli rok jako se učil žít v kibuce a to byl kibuc... My jsme se nesnášeli s timi domorodci jakožto (smích)... To nebyli vlastně domorodci, to byli ti, kdo založili ten kibuc no. To byli Rumuni, a to bylo celkom jiná, jiná ... my jsme byli Čechoslováci a Češi, a to bylo něco celkom jinýho... MirAm. To je tři kilometry z Gazy. To je úplně na*

hranici dodnes. My jsme chodili do Gazy sbírat pomeranče pro kibutz. Kradnout de facto. Tak to po roku, co jsme tam byli jakožto se učit, tak oni chtěli strašně, abysme tam zostali. My jsme nebyli ochotni tam zvonat.“

Narátor popisuje i každodenní život v kibuce, zmiňuje pro něj zajímavé momenty, kdy chodili ke Gaze sbírat pomeranče, jeho kamarádi dopoledne pracovali a odpoledne se učili hebrejsky. On vzpomíná na to, že oproti nim, přišel do kibucu zhruba o měsíc a půl dříve a přivedl skupinu dvanácti a třináctiletých dětí, které byli bez rodičů (buď sirotci, či jejich rodiče dorazili do Izraele se zpožděním), byl jejich vedoucím. Zdůrazňuje, že se jednalo o české či slovenské děti.

P. K.: „...*Ty moji kamarádi všechny, nás bylo 20, 19, oni půl dne pracovali a odpoledne se učili hebrejsky. Já jsem přišel měsíc před nimi a donesl jsem skupinu dětí do kibucu Chuliot, a já jsem tam zůstal měsíc, měsíc a půl v tom Chuliotu, kým si ty děti trochu zvykly, rozumíte? To byly všechno 12, 13 ročné děti... Já jsem tam jako byl vedoucí té skupiny. ... Všechno z české a slovenské děti. Částka sirotky a částka, co rodiče potom přišli neskoro. ... A tak teď, my jsme pak po roku, jsme řekli, že tam nezostaneme, tak ta organizace všech kibucim spolu nás sebrala tu československou skupinu a belgickou skupinu a jednu skupinu domorodců jako sabresci.“ (sabra-označení pro Izraelce, kteří se narodili v Izraeli. Název odkazuje na opuncii, která je tvrdá zvenku, ale jemná uvnitř, tak jako jsou svou povahou Izraelci. Pozn. L. Š.), co byli v Palmachu. Už víte, co je Palmach.*

Pamětník dále vypráví, jak vypadal jeho další pobyt v Izraeli, kdy nejprve pokračoval do nového kibucu na jihu Izraele, kde setrval dva roky, byli tam jako společná skupina, původní obyvatelé kibucu odmítli a nechali je přestěhovat a spolu se skupinou zde setrvali, dokud nedošlo ke krizi kibucnického hnutí, které pamětník i níže vysvětluje na konkrétních příkladech. Popisuje i postupný rozpad či dělení jednotlivých kibuců i to, jak řada lidí kibucy opouštěla. Dává do kontrastu místní Izraelce, kteří měli v zemi rodinu a mohli tak vždy na volné dny odjet za rodinou, oni takovou možnost neměli. Zmiňuje i Belgičany, kteří se vrátili zpět do vlasti. On v kibucu zůstal spolu s dalšími Čechoslováky – označuje je jako „naši lidi“, jen dva z nich se přesunuli do jiného kibucu. Nízký počet obyvatel kibucu však způsobil neudržitelnost dalšího fungování. Dle slov pamětníka jich zůstalo pouze dvacet. Narátor tedy ještě dosloužil zbývající půl roku v armádě a pak si

hledal práci, kterou našel v Netanji, ve městě, kam mezitím přijel jeho otec a získal tam byt.

P. K.: „No. Ty tři skupiny spolu my jsme šli do Bečanské doliny. Tam byl jen starý kibuc, který zůstal s osmi členy. Lidé odešli. To je to nejteplejší místo v Izraeli. Tam je teplejší jak v Eilatě. ... My jsme, tak zkrátka my jsme tam přišli. To jsme přebrali ten kibuc celý, jak je a řekli jsme ty, co tam byli originálně, my jich tam nechceme, tak jich přeložili do jiných kibuců s tím, že my jsme tam přišli jakožto samostatní. My jsme tam vydrželi dva roky. To jako bylo taky. My jsme tam byli jako armáda. My jsme narukovali, ale byli jsme tam. Po dvou letech se ten kibuc pomalu rozpadl. Totiž to nerozpadl se kibuc, ale vtedy byla v Izraeli vůbec krize kibuckého, kibucké organizace a sice to je všechno, to je, to je...já nevím, jestli to víte nebo ne. V Izraeli jsou, byli čtyři druhy kibuců, dodneska jsou. Byl to úplně levý to je Hašomer Hacair. To je úplně levý. Pak byl kibuc Smuchat (Simchat). To je kibuc společný, který se v tom ... to bylo v 51. roce rozpadl na dvě. Tam byli mapam a mapaj. Tam se pohádali, rozpadli se. To byly takové tragédie, že například v těch starých kibutzích dva bratři nemluvili spolu. Jeden zůstal v tom a druhý šel na druhý a tak dále. A vtedy zůstalo najednou nějakých 10 nebo 12 kibucim v Izraeli, co neměli členy, okrem toho u nás ty naši sabri ty naši domorodci, Ben Gurion přehlásil, že se třeba učí na univerzitě a tak dále a tak dále. Tak oni odešli. Oni všechny měli dom. Oni měli rodičů, ne? Oni se... on se mohl zavolat ráno, večer o pátek dopracoval a od půl 6 si sebral tašku s timi dvojmi kalhotami, co měl a jel k rodičům, no. Tak my jsme tam zůstali, dokopy nás tam bylo...Belgičani asi jeli většinou domů do Belgie. Tak my jsme tam zůstali nějak dokopy nás bylo 20 lidí. 20 lidí nemohlo držet ten kibuc. Tak ta organizace kibuců se rozhodla ten kibuc zavřít. Zem rozdělila mezi dvě kibucim, co byli vedle a nás chtěli přesadit do jiných kibucim. Dva z našich lidí z Čechoslováků, šli do druhého kibucu. My ostatní jsme nešli. My jsme šli každý, mezitím přišel můj táta, přišel do Netanji a tak dále a tak dále. Každý šel někam jinam no. Tak já jsem šel...jsem ještě musel půl roka sloužit na vojně, tak jsem šel na vojnu. Skončil jsem vojnu a pak jsem začal hledat práci. A našel jsem práci v Netanji, kde táta bydlel. On tam dostal malý byt.“

Následující pamětník byl z prvního dojmu Izraele velmi zklamaný „První dojem byla už velmi špatný“. Přijel v roce 1949. Jeho první přirovnání toho, že všichni mají jet do Izraele je druhá šoa. Pamětník chtěl tímto poměrně tvrdým přirovnáním zdůraznit, že v rámci tříměsíčního výcviku před odjezdem do Izraele mu bylo naslibováno mnoho věcí,

keré ale nedostal. Měl získat hodnost, byt a nic z toho nezískal. Cítil se podvedený, měl přijet pomoci, jednalo se o velkou skupinu osob, byl spolu organizátorem. Po příjezdu do Izraele ale bydlel v táboře, kde se bydlelo ve stanech, a to se jeho ženě, která přijela s ním velmi nelíbilo a to tak, že stále plakala nad tím, proč emigrovali. Narátor mimo nekomfortní bydlení ve stanech, které se značně lišilo i od tehdy malých domků v Haifě, které měly na střechách možnost solárního ohřevu vody upozorňuje i na chování lidí, které nebylo standardní, lidé na sebe křičeli, působili rozruch, protože chtěli získat práci. Vzpomíná na to, jak do Haify do přístavu přivázeli pomeranče (je to další z pamětníků, který vzpomíná na pomeranče). Narátor mluví na svůj velmi vysoký věk a to, že nepoužíval český jazyk na denní bázi velmi dobře, ale občas se doptává na překlad některých slov (viz zmíněné pomeranče) a občas nepoužívá správné skloňování a slovosled. Význam vyprávění je však zachován a je srozumitelný. Ve chvíli, kdy popisuje něco nepříjemného, používá slovní spojení „neptej se“ ve smyslu „nechtěj ani vědět“.

J. M.: *„Všichni do Izrael je pro mě druhá šoa. Tady byla v té době veškeré věci, co nám slíbili, to byl všechno, jak se říká, slib, ale nic nepoznali. My jsme přidali, byla brigáda, byla brigáda českých Židy. Já jsem tom brigáde byl jako jeden ten, kte-to organizoval. Měli jsme tříměsíční výcvik v republice, měli jsme dvanáct set lidí pro pomoc Izraeli. Oni nám slíbili všechno, dostanete bud' hodnost, dostanete byt. Všechno nám slíbili abysme my přijeli jim pomoci tady. (Zklamáný smích) To byl všechno jenom slib a já jsem posílán, byl, já jsem byl posílán, byly takový tábory, kde se bydleli v stanech, tak moje první žena, první ona už nežije, ona je druhá moje žena. Moje první žena plakala ve dne v noci, co nám ste dělali, proč jsme jeli v republice. ... Samozřejmě. ona byla taky vojačka, v tom brigádě (první manželka pozn. LŠ). Byli jsme mladý, já jsem měl 25 roků. Přijeli jsme sem 1949 měsíci januáru. ... Já vám něco řeknu, já jsem z lodi, já jsem přijel do Haify. První dojem byla už velmi špatný. Já musím vyprávět to co byla...Každý to prošel, ne jenom já. Já jsem viděl řvaní, lidi behali, pro a byti jeden druhého v tom v portu na přístaviště, za dostat práci. Ony to orange, jak se to říká česky... Orange, jak se říká česky, ty víš?“*

J. M.: *„Oni to velký bedna rozložili na lodi. To byla export. Tak lidi tam řvali kvůli tomu, že nedostali práce. Neptej se. A potom jsem viděl Haifa. Dneska Haifa ani to nemůžete mluvit, to je něco jiný. To bylo veškeré malé domy, byly střechy a na tem střechy byly ty, jak to zahřívá vody od slunce, víte? Je tady dlouhá doba sluníčka. Nepotřebujete elektriku. A já jsem, jak odvezli nás do vesnička, a tam jsme dali nám bydlet v tom, no,*

v stanech. ...To tervalo taký měsíc. Já, neptejte se. (odmlčení) A potom jsem prošel do Haify, taky se ženou.“

Výše uvedené pasáže zachycují, jak pamětníci vnímali příchod na nové území. Z analýz je patrné, že lze rozdělit období těsně po příjezdu a pak období následujících měsíců i let, kdy si postupně zvykali. Prvotní setkání s novou zemí popisují pamětníci velmi detailně, i po desítkách let od svého příjezdu si pamatují přesná data i dny („byl to první jarní den“, „přijeli jsme v pátek“ atp.).

První dny jsou spojeny se silnými emocionálními zážitky, které se ve vyprávění projevují (ať již volbou slov, tónem hlasu, výrazem v tváři i samotným sdělením). První dny po příjezdu byly pro většinu pamětníků velkým šokem. To, co viděli, s čím se setkali, co zažívali, bylo oproti jejich předchozím zkušenostem velmi jiné. Je zřejmé, že před odjezdem neměli asi všechny informace, případně přijížděli s jinými očekáváními, nebo si jen nedokázali něco podobného vůbec představit. Odlišnosti mezi Československem a nově vznikajícím Izraelem byly velké, dle analýzy narativů lze označit tuto situaci jako kulturní šok. Co vše lze zahrnout do tohoto označení? První, na co upozorňují pamětníci je, že museli setrvat v lodích (které již v předcházející kapitole označili jako ne příliš komfortní), případně přístavu do té chvíle, než skončil šabat. Šabat se dodržoval v převážné většině celé země. Dále pamětníci zmiňují své překvapení z lidí, které viděli-komentovali jejich vzhled, ale i jejich chování, které se lišilo od toho, na co byli zvyklí. Víceru pamětníků zmiňuje, že mezi imigranty jiných etnik panoval jiný temperament, křik, spory, což nepůsobilo příliš harmonicky. Překvapující pro ně bylo i to, že v zemi, která měla být státem Židů byli k vidění Arabové (na to upozorňuje více narátorů v průběhu celých vyprávění). Jedna z pamětnic také vysvětlovala, že pro ni bylo zprvu nepochopitelné, že existují i Židé, kteří mají původ např. v Africe. Střetávali se také s jazykovou bariérou, ta pro ně nebyla překvapivá, část z nich uměla pár základů již když přijížděli, a počítali s tím, že hebrejsky se budou muset naučit, ale byly zde jiné národy, které mluvily zcela odlišně a nepoužívaly jazyky, které mohly být pro pamětníky známé z evropského kontextu. Lidé byli z pohledu jedné pamětnice odlišní i tím, že pocházeli z jiných společenských tříd, než s kterými byla zvyklá být ve styku v Československu. Jediná z pamětnic byla spokojená již od prvních dní po svém příjezdu v roce 1941, sice byla po dlouhé několikátýdenní cestě velmi unavená, ale byla šťastná a pochvalovala si internát, kde byla a který ji dle jejích slov formoval tak, aby zapadla v izraelské společnosti.

Všichni pamětníci přicházející do Izraele mezi roky 1945-48 popisují, jak byli překvapeni z podoby ubytování, jednalo se stany, hromadné stany, stanová města pro imigranty v ne příliš kvalitním provedení a okolo byl písek. Tato kombinace ne úplně hezkého ubytování a naprosto odlišných přírodních podmínek (horko, písek) nepůsobila na přílišnou spokojenost. Lidem chyběli tradiční zděné domy. Dle výpovědí narátorů je patrné, že existoval i rozdíl mezi jednotlivými ubytovacími prostory, kdy bylo možné nalézt i lépe vypadající a více připomínající klasický dům (i když z plátna). Jiné přírodní a kulturní podmínky se odráželi i ve stravě, která byla k dispozici, ne všem chutnala, ale dva pamětníci naopak pozitivně vzpomínají na to, jak zde byly pomeranče, pro ně do té doby exotické ovoce. Tito imigranti odcházeli z táborů do kibuců, případně se v čase přesouvali mezi různými kibucy či byli dokonce i u vzniku a založení kibuců úplně nových (tuto vzpomínku uvádí dva z nich) a jeden z narátorů vzpomíná a popisuje i krizi kibucnického hnutí, které mělo vliv na to, že se řada z nich pak odstěhovala.

Narátory, kteří přicházeli v šedesátých letech v takovém šoku již nebyli, měli více informací (například od jejich příbuzných, kteří již do země imigrovali dříve před nimi a také již nebyli u úplného vzniku, roky intenzivního budování státu se projevily v lepších možnostech. Co měli imigranti ale společného, bez ohledu na to, v jakém období se v nové zemi objevili, byla osamocenosť, jazyková neznalost, nedostatek financí. Pamětníci v rozhovorech zmiňují, že byli sami, často byli odloučeni od skupiny, se kterou přijeli, případně v pozdějších letech měli kontakty na své příbuzné či známé, kteří se dostali do země před nimi. Sehrávali důležitou úlohu v zapojení se do izraelské společnosti, měli kontakty a již se lépe vyznali. Ti, kteří zde nikoho neměli, ale i Ti s alespoň nějakými vazbami, všichni si velmi pochvalovali péči a podporu organizací pro imigranty, které zde pro ně byly a skrze které bylo možné se například učit hebrejštinu (pamětníci vypráví o ulpanech, které byly plně hrazené a jejich součástí bylo i ubytování, strava, a dokonce jedna z pamětnic zmiňuje kapesné, to je ale pamětnice, která přišla v šedesátých letech). Překonání jazykové bariéry s sebou přinášelo možnost získat práci, případně si doplnit vzdělání a díky tomu získat více financí, které umožňovaly sehnat si lepší bydlení.

Nedostatek financí byl zprvu pro skupinu, které emigrovala ve čtyřicátých letech akceptovatelný, protože na tom byli všichni podobně „nikdo nic neměl a nic nebylo“, ale později již byly finance nutné, pamětnice přicházející v šedesátých letech zmiňuje, že jí kapesné, které dostávala nestačilo, a tak si hledala brigády a stejně postupovali i ostatní,

sháněli si možnost přivýdělnku i v třeba méně kvalifikovaných pozicích. Získání práce jim umožnilo se více zapojit do společnosti mezi místní, někteří pamětníci je označovali jako domorodce (sabresci, caba beit), a získat si mezi nimi přátele. To z analýzy vyplývá jako klíčové pro moment zapojení se a cítění se jako součást společnosti – získání práce (kde prerekvizitou byla znalost jazyka) a navázání kontaktů s místními. Někteří pamětníci popisují odlišnost Izraelců a zmiňují momenty, kdy se jim podařilo je poznat (emotivní vzpomínku vyprávěla pamětnice v souvislosti s Šestidenní válkou, kdy měla velký strach a Izraelci k ní byli ohleduplní a podpůrní).

Významným faktorem, který měl vliv na obtížnost, nebo naopak snadnost adaptace v nové zemi byl naturel jedince. Ti, kteří byli otevření, přátelští, nebojácní, optimističtí měli adaptaci snazší, rychleji navazovali kontakty, a i případné překážky překonávali hladčeji.

2.5 Jazyk

Jak bylo nastíněno v předcházející kapitole, znalost hebrejštiny byla jedna z prvních věcí, na kterou se pamětníci museli zaměřit nejpozději hned po příjezdu do nové země. Jak se pamětníci učili jazyk? Zmiňují jej ve vyprávění? Učili se ještě před odjezdem z Československa? Chodili do Uplanu? Kdo jim pomáhal? Jak se dorozumívali s partnerem, s kolegy? A jaký jazyk používali v rodině? Jak mluví v současnosti s rodinou a přáteli?

Narátkorka navazuje na informaci o tom, že si potřebovala přivydělat, ale neuměla ještě dobře hebrejsky, tak byla ráda za roli šatnářky. Neznalost místního jazyka značně limitovala možnost sehnání odpovídajícího pracovního místa.

D. M.: „*To se dá bez řeči, protože jsem neuměla hebrejsky. To na tý přípravce jsme se učili i hebrejsky, samozřejmě.*“

Jiná pamětnice vzpomíná na to, jak překvapovala tím, že uměla arabsky. Směje se při tom, když si vybavuje momenty, kdy rozuměla rozhovorům a ostatní se divili. Vypráví i o tom, jak se učila ivrit. Studijní materiály, které dostávala ve škole, byly v hebrejštině a příliš složité, a tak si kupovala brožované detektivní povídky, z kterých se učila. Sdílí, že nikoho příliš nezajímalo, zda má se studiem potíže „...Mě nikdo neptal, jestli mám nějaký těžkosti. Jestli potřebuji nějakou pomoc. Nikdo se neptal.“

R. A.: „*Já i já jsem to zapoměla. Ale já jsem mluvila dobře arabsky. A já rozumím dobře arabsky (smích). To se vždycky ti Arabové se divějí, když oni mluvějí mezi sebou a já to rozumím. Tak oni říkají: „Ty to rozumíš?“ (smích). ... Á, to nebudete věřit, jak jsem se učila, když jsem přišla do té školy pro ošetřovatelky. Tak to bylo všechno ivrit. A to jsou akademický ... to bylo těžký. Tak já jsem koupila, byly takové brožury, to byly detektivní ... povídky. A to jsem četla. A tak jsem se naučila (smích) ... Abych se mohla naučit, abych to, mohla být ošetřovatelka, aby mě nevyhodili. Tak jsem se musela učit. Protože nikdo, nikdo, taky tu v Izraeli, oni to taky nerozuměli, jak, jak se, jako děti nejdou do školy. Jak se to děti neučej, víte (smích). Tak se mě nikdo neptal, jestli mám nějaký těžkosti. Jestli potřebuji nějakou pomoc. Nikdo se neptal.“*

Další pamětnice se hebrejštinu naučila v Izraeli, ale popisuje že něco málo již uměla z židovského gymnázia v Brně a také se je snažil učit instruktor, který je měl na starosti v Dánsku, kde se připravovala na cestu do budoucího státu Izrael. Jak popisuje hebrejšky se nejlépe naučila až zde, kdy měla lekce ve škole a pak také na učitelské akademii. Narátorka se naučila hebrejšky na takové úrovni, že pak hebrejštinu dokonce sama vyučovala nové olimy (nové přistěhovalce pozn. L. Š.)

J. Š.: „*To jsem se naučila tady, ale já jsem doma v Brně chodila do žid. gymnázia. To bylo jediné židovské gymnázium, obecné školy byly v Praze a Brně, ale gymnázium bylo jenom v Brně. Tam jsem chodila do kvarty tedy 4 roky a trošičku jsem uměla a v Dánsku nás taky trošičku učili ten náš instruktor i když sám neuměl, ale naučila jsem se rychle normální hebrejštinu a taky jsme dostávali hodiny ve škole a taky jsme žili v hebrejském prostředí a během času jsem učila hebrejštinu na učitelské akademii... Ano, tady...poslední léta. Když byly zkoušky tak nový olim měli zkoušku v hebrejštině. A kdo byl jako nový olim do pěti let.“*

Pamětnice vysvětluje, proč z s ostatními Čechy mezi s sebou mluvili česky jen omezeně.

J. Š.: „*Moc málo, my jsme byli, jak to říct, my jsme byli posedlí hebrejštinou, musíme se ji naučit, ať to umíme co nejdřív a musíme i mezi s sebou mluvit hebrejšky a ne německy a česky...ale mluvili jsme taky mezi s sebou, ale moc málo.“*

V období, kdy v letech 1941-1961 žila v kibucu hovořila česky se svojí příbuznou tetou, která za ní po druhé světové válce, kdy ztratila své blízké přijela. Popisuje, že prostřednictvím ní byla i ve spojení s dalšími Čechy.

J. Š.: „Bohužel moje celá rodina rodiče i bratr zahynuli v Osvětimi, a většina širší rodiny taky a z tatínkovy rodiny snad nikdo...ale z mamičiny rodiny jich pár přežilo jedna teta po válce ta, u které jsem bydlela v Praze, ta sionistka, přišla také o muže a o dítě a po válce přijela za mnou a žila s námi v kibutcu a s ní jsem mluvila česky samozřejmě...“

Další pamětnice hebrejsky před příchodem do Izraele neuměla skoro nic (což naznačuje, že zřejmě některá slovní spojení ano). A popisuje, že řada lidí v té době hovořila německy, neboť přijížděli němečtí Židé. Narátorka nezapře antipatii vůči Německu, kdy označuje jejich výslovnost za „ohavnou“. Ona sama se ivrit chtěla učit, potřebovala ji, aby získala lepší zaměstnání.

O. N.: „Skoro nic. Ale byli lidi, co mluvili německy. Hodně tady se mluvilo, teď už ne, ale bylo tady hodně Němců. Židi Němci. A jim bylo moc těžko učit se ivrit. Oni měli taky ohavnou výslovnost. To jste hned věděla, že je to... Já jsem potřebovala ivrit, já jsem tam nechtěla zůstat celý můj život (smích) (pracovat v nemocnici pro duševně choré. Pozn. L. Š.). Já jsem se chtěla učit ivrit, ale bylo také ivrit. Něco jsem se tam naučila.“

Dále vypráví, jak hovořili doma v rodině. S manželem na děti mluvili česky, děti jim rozuměly, ale odpovídali jim ivrit. Na druhou stranu ale současně dodává, že když chtěla, aby děti něčemu nerozuměly, tak mluvila s manželem česky. Děti tedy mají zřejmě češtinu naposlouchanou, ale nerozumí ji plně a úroveň znalostí českého jazyka se i mezi dětmi liší. Jeden ze synů, ten nejmladší, dokonce v Praze studoval a má tedy češtinu lepší. Postupně s manželem v rodině přešli kvůli dětem na ivrit, protože oni jim neodpovídali v češtině. S přítelkyněmi i když jsou z Čech a Slovenska také mluví hebrejsky, ale s kamarádkou, která hebrejsky nehovoří vůbec samozřejmě používá češtinu. Vypráví také, že pokud někdo mluví dobře česky, tak také mluví česky. Z vyprávění není srozumitelné, zda tedy přítelkyně z Česka a Slovenska mluví rodným jazykem špatně, nebo proč spolu hovoří ivrit. Pamětnice je ale pyšná, že pokud je třeba, může ostatním s češtinou pomoci, jako příklad uvádí nutnost vyplnit formulář.

O. N.: „My jsme mluvili vždycky česky na děti, ale oni nám vždycky odpovídali ivrit...takže oni umějí česky, oni rozumějí česky, ale ne tak mluví. A ten poslední, ten nejlepší, ten se učil muziku v Praze asi jeden a půl roku, takže on je lepší na tý češtině. Ale oni mají tu češtinu v uchu. Ivrit. Ivrit.... když chci něco mu (manželovi pozn. L. Š.) říct, aby to děti nerozuměly, tak mu to řeknu česky a on to rozumí. ... Časem, časem. Skrz ty děti jo. Poněvadž my, když jsme s nima mluvili česky, tak oni nám odpovídali ivrit.“

(odpovídá na dotaz, jak se stalo, že doma s manželem mluví ivrit, pozn. L. Š.). Já, když mluvím s někým, kdo umí dobře česky, tak taky mluvím. Ale jinak já mluvím lepší. ... Mám ještě přítelkyni jednu, která je taky Češka, a mám taky jednu Slovenku. T: Jak spolu mluvíte? O. N.: „Ivrit. Ale jsou tady lidi například ta moje přítelkyně z toho kibucu, kde jsem byla sestra. Ona je Češka taky a ona neumí vůbec nic. Vůbec nic. A minule jsem musela někomu vyplnit nějaký formulář, Češka, rozená Češka ...“

Pamětnice čte v ivrit, ale upozorňuje na to, že všude s sebou nosí v kabelce malou knížku od Kafky, která je v češtině a hodí se jí vždy, když někde čeká. Mini knížka jako by symbolizovala vztah ke kořenům. Pamětnice v závěru rozhovoru děkuje, že mohla mluvit česky.

O. N.: „Já čtu ivrit. ...Ale mám jednu malou knížku od Kafky. Maličkou. Tu mám v kabelce vesměs vždycky. To je česky. A to, když čekám někde v nějaké čekárně, já vim, tak mám vždycky tuhle knížku (smích). ... Já vám taky děkuju. Už jenom proto, že můžu takhle s někým mluvit česky.“

Pamětník na dotaz, zda uměl hebrejsky sděluje, že uměl pouze trošku, že se trochu učil v Čechách. V Izraeli se pak učil v Uplanu, ve škole a taky na univerzitě. Není přesně patrné, jaký typ školy v dané pasáži zmiňuje.

A.N.: „Ne, ještě ne, jen trošku. ... Tady a trošku ještě v Čechách. ... Do ulpanu a taky jsem chodil do školy a taky na univerzitu.“

Zajímavé je, že jeho synové česky neumí, ale pamětníkovi vnukové ano. Pamětník na přímý dotaz, proč synové česky neumí a vnuci ano, úplně neodpovídá, ale ukazuje a nahlas předčítá přání z České republiky. Podobně jako předchozí pamětnice s manželkou doma hovořil česky, ale na syny již mluvil ivrit. Dodává a zdůrazňuje, že se ženou mluvil česky vždy. S přáteli, kteří žijí v Izraeli hovoří hebrejsky, češtinu používá jen v případech, když mluví s těmi, kdo jsou v Čechách. Čte v češtině, což dokládají i knihy, které má doma.

A.N.: „Ne, ale vnuci trošku umí. ... No to je zajímavý, já jsem s nima byl ...já vám to ukážu ...tady..to je taky hebrejsky psaný...ale to je abyste viděla...Tady on píše. Dědečkovi ha drahému, náš sen se utvořil a zůstane navždy. ... Ivrit, ale s manželkou jsme mluvili vždycky česky. ... A: ... My si telefonujeme (s třemi nejlepšími kamarády, kteří žijí

v Izraeli pozn. L. Š) hebrejsky, já mluvím česky jenom s téma, co jsou v Čechách. T: Čtete v češtině nebo taky v ivrit? A. N.: „Česky.“

Pamětnice vypráví, jak se postupně učila hebrejsky, jak na začátku se jí nedařilo vše říkat úplně správně „jsem občas řekla hrozný voloviny“. A česky vůbec nemluvila, pouze v situaci, kdy ji vzal manžel k tetě, nad touto vzpomínkou se zasní a usmívá se. Ivrit se učila převážně od manžela, který ji zakázal číst zjednodušené noviny, které byly určeny pro přistěhovalce. Směje se ve chvíli, kdy popisuje, z čeho se učila nejvíce-z humoresky od izraelské autorky, která vycházela každý den. I přesto, že se pamětnice u vzpomínek směje, sděluje, že zažívala i těžké momenty a to, když byla doma sama, poslouchala rádio a uvědomila si, že ničemu nerozumí. U toho plakala ne jednou. Byla si vědoma, že se dostala do těžké situace, kterou ale dopředu tušila.

J. K.: „Jo, tím jsem se učila. Neučila jsem se, jak by se mělo. Taky jsem občas řekla hrozný voloviny. Ale to jsem byla jako taková, nebyla jsem ještě zodpovědná, za to, co píšu. A časem jsem se to nějak naučila. Já jsem nemluvila česky vůbec. Jenom když jsem byla hodná, tak mě manžel vzal k tetě (úsměv) na nějakou... trošku si popovídat. ... Ano, hlavně od manžela. Pak jsem ... nesměla jsem číst ty jednoduchý noviny pro ty přistěhovalce, to mi nedovolil. Ale četla jsem, každý den vyšla taková humoreska Efraim Makišová. To byla hlavní škola. (smích)...Ale pravda je, že jsem nejednou plakala, když jsem byla sama doma a poslouchala rádio a viděla, že ničemu nerozumím. (smích) A co bude dál? Já jsem věděla, že jdu do... jak se říká, že to nebude to, že to nebude lehké.“

V rodině pamětnice se mluví hebrejsky kvůli manželovi. Mluví tak s dětmi i vnoučaty, dodává však, že děti i vnoučata znají realie Česka. Hebrejsky mluví i s rodiči, aby manžel rozuměl, a i se sestrou, s kterou ale není příliš v kontaktu, a i později ve vyprávění je patrné, že sestra má nějaký specifický příběh, který ale pamětnice nesdílí blíže (sestra přijela do Izraele s rodiči v roce 1968 pozn. LŠ.)

J.K.: „Oni vědí všechno o Čechách (děti a vnuci pozn. LŠ.), ale mluvit..., protože kvůli manželovi ani s rodiči jsem nemluvila česky, ani se sestrou. To nejde, ona není ochotná mluvit česky. ... Nevím. Nevím. Něco se jí stalo. Nebo...Ona Má jednu tu přítelkyni, co byla z našeho městečka, ta je v Chadeře, tak s ní někdy se setkávají, ale s ní také ne moc. A ona úplně zapadla do toho ... manželova okolí...A nechce se ani podívat a nic. T: A vy se sestrou mluvíte? J. K.: „Hebrejsky.“ T.: A s rodiči? J. K.: „Taky jsem mluvila většinou hebrejsky.“

Narátorka používá češtinu nejvíce když cestují do České republiky, kde je pro ostatní jako překladatelka a občas ji ale dělá problém přepínat do českého jazyka, tak má manžel za úkol ji na to upozornit, že mluví hebrejsky a ne česky, z tohoto by se zdálo, že je pro ni ivrit naprosto samozřejmá. Ale ve chvíli, kdy se dostane k literatuře, jsou to právě české knihy, z kterých má při četbě požitek. České knihy spojuje se slovem pohoda, požitek. Popisuje, že číst a psát hezky ivrit je pro ni těžké a vzpomíná, že v češtině psala básně.

J.K.: „*Jo, to už mi přišlo takový nějak normální. A v Čechách, když jsem, tak mu vždycky říkám, ťukni do mě, když mluvím hebrejsky (smích), protože já jsem taková překladatelka tam. ... Mám pohodu z českých knížek, tak třeba mám přítelkyni například dětskou lékařku z Naharije, která dostávala spousty českých knížek, tak jsem jich hodně četla. Hebrejsky mi to... čtu, dost čtu, ale už to není ten požitek. ... Číst ivrit a psát taky v hebrejštině je mi taky těžko. Psát hezky. V češtině jsem psala básně. (smích).*“

Další z narátorek, která přišla kolem roku 1968, popisuje, jak vypadalo její studium, kdy celý první rok měla přípravku, kdy se připravovali na studium a měli nejen hebrejštinu, ale pak i další předměty v hebrejštině např. matematiku., dál vzpomíná i na výuku angličtiny. V porovnání s ostatními jí šly jazyky hůře než ostatním, takže někteří se naučili již za rok hebrejsky a ona měla s porozuměním potíže déle, ale s nadhledem se tomu směje, a i přidává historku z vysoké školy, na které dokazuje, že měla s hebrejštinou problémy. Zároveň měla ale i velké odhodlání se hebrejsky naučit, proto například odmítla spolubydlící na koleji, protože spolu mluvily česky, a to jí nevyhovovalo. Pamětnice sděluje, že počítá někdy i v hebrejštině, a ne v češtině. Vysvětluje, že se všeobecně tvrdí, že člověk může umět libovolné jazyky, ale vždy počítá v jazyce mateřském. Ona někdy počítá v hebrejštině, ale je to pomalejší, než kdyby počítala v češtině.

D. M.: „*Jo, samozřejmě, ale takže ten první rok byla celý rok příprava. To jsme dělali například matematiku v hebrejštině. Dělali jsme hebrejštinu samu o sobě. Potom tam byla angličtina, protože tady žádaj angličtinu, a ne všichni to... jo angličtina a tak dále. Takže já si ani nepamatuju, co všechno jsme se učili, možná i historii, a přínosný věci, a občas mi to uteklo. No tak to bylo a většina lidí z té naší skupiny se naučila za rok výborně hebrejsky, jen já jsem blbá na jazyky, takže mně to moc nešlo (smích). ... Dost blbě, ale něco jsem už se to – a když jsem přišla na vysokou, první přednáška byla o počítačích a napsali tam učitel „golem im Praque“, napsal na tabuli, a do konce hodiny se mi to*

podarilo přečíst, aby bylo jasné, že to nebylo - (smích)...A po roce jsem jí řekla: "Podívej se, já s tebou nebudu dál bydlet, protože takhle se hebrejsky nenaučím." Ona se naučila, protože byla nadaná na jazyky, ale já jsem blbá na jazyky, mně to nešlo. ... Ale někdy, například počítám v hebrejštině, už ne v češtině. A divím se, proč mi to tak dlouho jakoby trvá. (smích). Pak na to přijdu, že to je v hebrejštině, a ne v češtině, (smích) jo, protože přece lidi se poznají podle toho, že v rodném jazyce počítají...To abyste věděla. Jo, prostě všechno můžou vědět, jakékoli jazyk, ale počítat takhle, jako do rodného jazyku. A já už někdy prostě úplně, to, počítám hebrejsky."

V níže uvedených pasážích pamětník vzpomíná na to, jak se to mělo s hebrejštinou jeho rodiče, jeho maminka se hebrejsky nenaučila, pouze pár vět, jeho tatínek měl nějaké základy, ale jednalo se spíše o slovíčka. Doma hovořili všichni společně česky. V souvislosti s tatínkem a jeho jazykovou adaptací používá slovo „zabydlil se“. Toto přirovnání hezky popisuje, jak byla znalost místního jazyka vnímána. Zmiňuje také, podobně jako ostatní pamětníci, že řada lidí zde mluvila německy, anglicky a rusky a občas se mu podařilo potkat někoho, kdo mluvil česky.

K. M.: „Ani slovo. (přemýšlí) Tak moje maminka se tady nikdy nenaučila tu řeč, ona sice tu a tam mluvila. Nějakou tu větu řekla, ale my jsme se bavili samozřejmě u nás doma česky všichni. Tatínek můj měl troškou nějaký zkušenosti z minulosti, on věděl tu a tam nějaký jedno slovíčko, dvě, tři čtyři. No, on si tady potom našel práci, takže tam se jako zabydlil, bych řekl v uvozovkách, ale tam se samozřejmě taky mluvilo, německy se tu mluvilo, anglicky se mluvilo a tak dále. Bylo tady hodně lidí, který mluvili německy, anglicky a rusky a tak dále, a česky tu a tam jsme potkali někoho.“

Pamětník popisuje, že v Izraeli byla řada lidí i organizací, které zajímalo, jak probíhá život imigrantů, pomáhali a zajímali se o to, co budou lidé studovat a kde budou pracovat (pamětník přišel do Izraele po roce 1968). V rámci této podpory byl poslán do Ulpanu do Nazaretu, kde studoval hebrejštinu a zároveň měl i ubytování a stravu, a dokonce s nimi organizovali i výlety. Hebrejštinu popisuje jako poměrně náročnou, nebylo pro něj snadné učit se číst a psát zprava doleva a úplně nové písmo.

K. M.: „Ano. Potom, protože já jsem se jako, říkám, byli lidi, kteří, které zajímalo, co děláte, a jak budete studovat a co jste a prostě pomáhali, spoustu organizací, pomáhali. Takže já jsem jako vysvětlil, že já jsem studoval ve své rodné zemi medicínu 2 roky, takže

mě napřed poslali do toho Ulpanu v Nazaretu. Ale tam je taková ta horní část se to jmenuje Nazaret Vilid, ta horní část. Takže tam byl takovej ulpan a tam bylo, si ještě vzpomínám velice dobře. Tam byli studenti ze spousty zemí. Tam byli, tam se mluvilo německy, tam byli, my jsme tam byli parta česká dokonce, byli tam nějaký Slováci, ale byli tam, anglicky mluvili, spoustu řečí, rusky. Já nevím. Už si nevzpomínám. Ale spoustu řečí, a tam jsem se učil, tam jsem byl půl roku. Tam jsme měli ubytování samozřejmě taky, stravu. Dělalí s námi taky výlety, ale hlavně nás jedna učitelka nějaká žena, paní nás učila tu řeč. ... No, jasný, to bylo hrozně těžký. To mě trvalo spoustu spoustu času, i když na tom Ulpanu nás vyučovali to psaní zprava do leva, a ty různé písmenka a tak dále, což byla, to nebylo tak jednoduchý. Kdo se narodil třeba jakoby v česku a chodil tam do základní školy a narodil se tam. “

Pamětník si pochvaluje, že má české přátele tady v Izraeli, s kterými může mluvit česky. Používá příslovce „krásně“ česky. Vyjadřuje tak svůj vztah Čechám, který je patrné v celém jeho vyprávění. Z hebrejštiny nebyl nadšený, ale smířil se s ní „Nedá se nic dělat. Já jsem taky musel, no“. Vysvětluje proč se hebrejštině věnoval.

K. M. *„Tak, je to tak. Já tady mám ještě kamarády a kamarádky taky z Prahy dokonce. Mám tady dvě přítelkyně z Prahy a my mluvíme krásně česky mezi s sebou. ... Ale když si tady člověk prostě se tady zabydlel a už tady žije tolik let, tak prostě už se věnuje tomu, tomu jazyku tady. Nedá se nic dělat. Já jsem taky musel, no. “*

Vysvětluje i jak to má se ženou se slovenskými kořeny. On mluví česky a ona česky i slovensky.

K. M.: *„Ona mluví slovensky a už mluví taky dost dobřeš česky. ... Spolu mluvíme tu a tam ivrit, ale někdy mluvíme česky. Ona mluví československy a já mluvím česky na ni, takže my si rozumíme... Takže máme to i tak i tak.“*

Pamětník porovnává období, kdy přišel do Izraele, kdy bylo na ulicích slyšet mnoho řeší z různých zemí a současnost, kdy tomu již tak není, uvažuje nad tím, že to může být i tím, že už lidé nemluví svým mateřským jazykem, ale potvrzuje, že je zde mnoho imigrantů z Ruska a ruština je zde slyšet.

K. M.: *„Já vám řeknu pravdu. Tak tady je, tady bylo, vzpomínám si, pravděpodobně i do dneška, ono je to stejné, že tady jsou lidi z mnoha, mnoha zemí. Tady, tady byly časy, já nevím, už možná ty lidi už nemluví svojí rodnou řečí, tady člověk slyšel německy, anglicky,*

polsky, rusky, jakoukoliv skoro řeč slyšel, ale poslední roky už jako, už to nevnímám až natolik, ale jsou jistě, že lidi, když jsou z Ruska, třeba tady milion Rusů.“

Pamětníka zajímá, jak jeho čeština zní i to je svým způsobem vyjádření, kterým dává najevo, že mu český jazyk není lhostejný. Je potěšený, že jeho čeština je dobrá a přímo nadšený, že je poznat jeho moravský přízvuk a začne uvádět příklady brněnského dialektu.

K. M.: *„Jak je moje čeština, já se vás ptám? Je ještě dobrá?“* T: *Vynikající, mně přijde.*
K. M.: *„Tak to su moc rád. To su moc rád (smích).“* T: *Ještě tam slyším ten moravský přízvuk...* K.M.: *„Vážně? To su moc rád, tak to já i slyším moravský dialekt, jo... Tam se fakt říká Brňák, kabrňák. Tam se říká, jdeme na prigl... Jdeme na Špilas, to je Špilberk, Špilas, šalina.“*

Další pamětníci popisují, jak jsou na tom v současnosti se znalostí českého jazyka jejich děti a vnuci. Popisují, že děti rozumí a i mluví, dcera lépe, protože byla i pracovníčně vyslaná na Slovensko.

M. K.: *„My jako mluvíme slovensko-česky. Od nás, ale obě dvě děti oni rozumí... Ted' už jsou vdaná, ženatý, ale rozumí a vědí a vědí poměrně dost slov, oni vědí. Když jsme přišli s ním pak už s E. ještě za nějaké čtyři nebo šest let jsme přijeli zase do Čech a na Slovensko. ... A mluví. ... Dcera líp, jo. Nebo z práce byla taky vyslaná taky do Bratislavy.“*

Ale i když děti nějaké znalosti mají v některých momentech se raději obrátí s žádostí o pomoc na rodiče.

P. K.: *„Mně telefonovali v osm ráno, abych překládal (smích).“*

Pamětníci se také dotýkají tématu, jak oni sami začali hebrejštinu studovat. Jedna narátorka navštěvovala ulpan v Jeruzalémě, kde byla i ubytovaná a stejně jako ostatní, jezdila domů na víkend. Zmiňuje stejně jako ostatní na jiný pracovní týden vzhledem k celostátnímu dodržování šabatu. Její matka uměla německy a do ulpanu nedocházela, neznalost hebrejštiny jí ale neumožnila najít si lepší zaměstnání

M. K.: *„Skoro prvé dni jsem jela do Jeruzaléma. Už hned, nebo to byl akademický, to byl akademický ulpan. To nebyl ... To začal jako prvního ledna. ... Tak hned vlastně jsem jela do Jeruzaléma a tam jsem aj bydlela. Jenom pokaždé v pátek jsem mohla jet, to každý*

jel, jako k rodičům nebo k rodině a v neděli. Víte, jak to je tady a v neděli jsem už v pět hodin ráno už jsem jela nazpět, abysem v 8 hodin stačila jist na vyučování.“

Hned v prvních dnech začala chodit narátorka do ulpanu v Jeruzalémě, dokonce zde bydlela a domů jezdila jen na víkendy. Zmiňuje stejně jako ostatní na jiný pracovní týden vzhledem k celostátnímu dodržování šabatu. Její matka uměla německy a do ulpanu nedocházela, neznalost hebrejštiny jí ale neumožnila najít si lepší zaměstnání.

M. K.: „Maminka zůstala. Ne. Ona uměla dobře německy. Naučila se němčinu, tak ona nešla na ulpan a pracovala takovou dost nepříjemnou práci, ale protože jako neuměla tu řeč, tak nemohla nic jiného dělat než pak v domácnosti.“

Stejně jako předchozí pamětník se zajímá o to, jak zní její čeština v současnosti a kritizuje její úroveň, nelíbí se jí její akcent. Snaží se říct, že v devadesátých letech jezdila do Čech.

M. K.: „Po devadesátých letech, každý rok. Já, když slyším moji češtinu, tak se opravdu stydím, teď. Ne, opravdu. Bo já jsem takle nikdy tak nemluvila... Mám ten akcent, to je úplně něco jinýho. Každý, každý rok 90, a po devadesátých letech každý rok.“

Pamětník vypráví, jak je to s jazykovou znalostí češtiny u vnoučat. Rozumí většinou pár slov či vět.

P. K.: „Já Vám řeknu, to většina, většina dětí našich, to jsou všechno míšané manželství...no a to potom začíná, že to už všechno je hebrejsky, ne? A tak naše vnoučata, například, co ona jim řekne, tak oni vědí několik vět jako od ní.“

Pamětník popisuje, jak byl „přinucen“ v kibucu naučit se hebrejsky. Nikdo, včetně jeho sestřenice, s ním nemluvil jinak než hebrejsky. Během šesti týdnů se naučil mluvit ivrit, ale neučil se gramatiku ani psát. Vysvětluje to tak, že měl talent na jazyky. Ostatní v kibucu mu řekli, že už se nemusí učit jazyk, že už může pracovat. Zmiňuje také, že v Izraeli neexistovalo označení Čechoslovák, všichni byli bráni jako Češi a nikdo to nerozlišoval. Pamětník toto nehodnotí a není to patrné ani z tónu jeho hlasu.

P. M.: „Tak my jsme tam...Já jsem tam náhodou měl sestřenici v tom kibucu, která přijela v 39. roku do Palestiny, ale tam v tom kibucu tam byli Holanďané a Češi, Čechoslováci. Tady se říkalo Češi, tady nebyli Čechoslováci. Neexistovali. V Palestině neexistovali Čechoslováci, všichni byli Češi. Tak oni mě přinutili hebrejsky. Oni se mnou nemluví z principu žádnou druhou řeč. Ty všichni tam, ty všichni domorodci jakožto. Presto že moje sestřenice, která mluvila so mnou, mluvila perfekt slovensky, mluvila perfekt

německy. Ta Bratislava je, Bratislava měla 3 řeči přece vždy, tak ona mluvila všechny tři perfekt, ona se mnou mluvila jenom hebrejsky. ... Tak já jsem přišel po šesti týždnů k té mojí skupině, já už jsem mluvil volně, ale nikdy jsem se neučil ani gramatiku, ani psát, ani nic. Jenom jsem mluvil. ... No, už jsem mluvil. Mám taky talent řeči, to je něco jiného. Když už jsem přišel, tak mi řekli, ty se už nemusíš učit. Ty pracuj celý den a oni se všechny učili a já jsem se neučil nikdy, jak se říká.“

Následující pamětník se česky naučil až ve 23 letech, byl původem z Podkarpatské Rusi, omlouvá se, že nemá perfektní češtinu, ale jeho čeština je velmi obdivuhodná nejen díky tomu, že se nejednalo o jeho rodný jazyk, ale i díky jeho velmi pokročilému věku. Popisuje, že v Izraeli nebylo moc s kým česky mluvit, že mu zbyli jeden nebo dva kamarádi. Jeho mateřštinou byla maďarština a češtinu a hebrejštinu do nástupu do brigády v Rusku neznal. Popisuje, že v armádě dostal lektora, který mluvil česky i maďarsky a ten ho naučil rozumět rozkazům.

J. M.: „Já jsem první český slovo v životě, jsem měl sem 23 roků, když jsem to slyšel, že je vůbec česky. Tak kvůli tomu taky nejsem perfektný, taky jsem nebyl perfektný. ... Po mě nějak nebylo tady hodně s kým mluvit vůbec. Moji kamarádi už, možná jeden nebo dva, co jsme zůstali živí. Každý byli v mém věku, možná jeden z nich někde ještě žije 97 roků. ... Ani slovo, jak jsem neuměl česky, až, než jsem nastoupil do brigády v Rusku, ani slovo hebrejštinu jsem nevěděl. Já jsem učil v Maďarsku. Já jsem byl maďarský vychování, já jsem rozenej Čop. Můj materský řeč je maďarsky. V Čopu na Slovensku, to je Karpatsko Rus, tak můj rodiče mě odvezli potom do Maďarska z (přemýšlí) existenčních důvodů. Moje rodiče prošli do Maďarska už, já jsem měl 3 roky. Já jsem neměl žádný řeč, jediné Maďarsky. ... Já říkám, já jsem měl 23 roků, jak jsem nastoupil do brigády v Rusku. A do té doby nevěděl jsem, co to je dobrý den. Nevěděl jsem ani slovo česky, jsem nevěděl. Dostal jsem instruktora tedy, raz se volal, Perštajn Milan, že on uměl taky maďarsky, a taky česky, tak dostal jsem. On mně pomoh, vyložil mě ty rozkazy, od maďarsky do česky (smích)“

S manželkou, která byla z Rumunska mluvil česky, protože neuměl rumunsky. Ivrit mu ve chvíli, kdy přišel do Izraele (ve vyprávění ho označuje jako stát) přišla těžká, měl pocit, že se ji nikdy nenaučí, přidává k tomu dokonce vtip, který mu k hebrejštině řekl kamarád (viz níže). A i když mu na začátku přišla velmi těžká, napsal v osmdesáti letech knihu v hebrejštině.

J. M.: *„Česky. Nebo ona byla Rumunka, a jak neuměl jsem rumunsky, tak byli jsme nucené, abysme mluvili česky. ...Á, ivrit, jak jsem přijel do státu, já jsem říkal, v životě já sa hebrejsky, já nenaučím. Já jsem měl bratra, už nežije. Přijel do státu a on říkal, ten jazyk, ten hebrejský jazyk je dobrý na jeden věc, napsat na hrob. ...Dneska jsem napsal... Já jsem měl 80 roků. Já jsem tu knihu napsal hebrejsky. Ta kniha originál, já jsem napsal hebrejštinu.*

Jak je z výše uvedené kapitoly patrné, na adaptaci v novém prostředí se velkou měrou podílela i znalost lokálního jazyka – hebrejštiny. Znalost jazyka umožňovala komunikovat mezi různými národnostmi, které byly v roli imigrantů, pomáhala navazovat kontakty s místními Izraelci, a především umožňovala získat lepší pracovní uplatnění. Většina z pamětníků hebrejštinu neuměla, mezi pamětníky jsou pouze tři, kteří sdělili, že přijížděli a s hebrejštinou již do kontaktu přišli v Československu, ale i tak svoji znalost popisovali jako „skoro nic“. Setkali se s ní na gymnáziu či v rámci organizace, která je připravovala na emigraci. Hlavní výuka všechny čekala až v nové zemi. Začátky popisují pamětníci jako velmi náročné, někteří měli pocit, že se tento jazyk snad nikdy nenaučí, pamětnice zmiňuje, že nad hebrejštinou plakala, když si uvědomila, že vůbec nerozumí. Pouze jediný z narátorů uvedl, že hebrejštinu pro něj nebyla obtížná, ale vysvětlil to svým nadáním na jazyky a také tím, že se učil mluvit, ne psát a číst.

Imigranti se učili ve školách, kde studovali, materiály k přednáškám byly v ivrit a obsahovaly odborné výrazy, což bylo obzvláště obtížné, případně se učili v přípravných kurzech, které je měli připravit na studium. Ulpany, tak se nazývají jazykové školy, kde probíhá velmi intenzivní výuka hebrejštiny, vznikaly později, a tak je zmiňují narátoři, kteří přišli až v šedesátých letech. Ulpan byla výuka týdenní, kdy imigranti zde bydleli a celý den studovali jazyk, jen na víkendy jezdili domů. Cílem bylo v krátké době naučit co nejvíce. Do ulpanu se dostali přes organizace, kteří sídlili v Izraeli a věnovali se podpoře imigrantů. Všichni pamětníci se shodují na tom, že se hebrejsky potřebovali naučit, aby mohli ve společnosti dobře fungovat (studovat, pracovat). Jejich motivace byla tak vysoká, že se například navzájem přesvědčovali o tom, že spolu nemohou mluvit česky a mluvili na sebe jen ivrit. Případně na ně mluvili jejich příbuzní a známí jen v hebrejštině, aby jejich studium uspíšili. Jak již bylo naznačeno materiály ke studiu, alespoň ve čtyřicátých letech nebyly zcela ideální a byly složité, a tak se snažili učit i sami z jiných zdrojů, četli si noviny, detektivní příběhy, poslouchali rádio. Dva pamětníci

vzpomínají na své rodiče, kteří za nimi později také emigrovali, ale již ve svém věku neměli snahu se hebrejštinu učit.

Imigranti, kteří mezi s sebou mluvili ivrit se poznali podle přízvuků (příkladem může být pamětnice ovlivněná zážitky z druhé světové války, která neměla ráda přízvuk německých imigrantů). Pamětník, který do Izraele přišel v šedesátých letech vzpomíná, že dříve byly na ulicích slyšet různé jazyky, hlavně angličtina, němčina, ale v průběhu let jiné jazyky ustoupily do pozadí, souviselo to s velkou pravděpodobností s tím, že byly uplany a imigranti se hebrejsky učili poměrně rychle. Jediný jazyk, který je slyšet až do současnosti je ruština (velké migrační vlny z Ruska přicházely později). S novými partnery mluvili pamětníci většinou česky (pokud se jednalo o partnera, který tímto jazykem hovořil), později pak, když měli děti, přecházeli do hebrejštiny, a to z toho důvodu, že děti sice rozuměli něco česky, ale mluvili primárně hebrejsky. Nikdo z pamětníků se nesnažil o bilingvní výchovu. Postupem času přešli i k tomu, že s přáteli, kteří měli původ v Československu hovořili také hebrejsky. Příčiny neumí vysvětlit. Češtinu měli připravenou pro ty, kteří hebrejsky nehovořili. Na druhou stranu jeden z pamětníků si na své češtině zakládá a s ostatními Čechoslováky ve spolku česky hovoří. Ani jeden z pamětníků však český jazyk úplně neeliminovat. Mají české knihy a čtou je velmi rádi, mají o ně zájem. Užívají si moment, když si čtou v češtině. Češtinu spojují se slovem krásný. Pamětnice označuje četbu v češtině jako požitek ve srovnání s ivrit. Další vzpomíná, že v češtině psala básně, což v hebrejštině nedělá. Jiná sdílí teorii o tom, že když v duchu počítá v češtině, je to rychlejší, než pokud tak činí v hebrejštině. Češtinu hrdě používají v momentech, kdy je potřeba něco přeložit, někomu něco pomoci či při cestách do Čech. Jsou vstřícní mluvit česky, pokud dotyčný jiný jazyk neumí. Jsou rádi za příležitosti, kdy si mohou popovídat česky. Těchto příležitostí ale není mnoho. Zpětně jsou rádi, že jejich děti či dokonce vnoučata umí trochu česky. Udržování češtiny jako mateřského jazyka je značně individuální, je pamětník, který je pyšný na to, že si pamatuje moravský dialekt a baví ho jej používat a na druhou stranu jsou pamětníci, pro které je těžší mluvit česky, hledají slova a necítí se v jazyce tak komfortně. Udržení češtiny logicky souvisí i s věkem, s obdobím, kdy do Izraele emigrovali, zda přišli společně rodinnými příslušníky, ale i tím, do jaké míry si udržují kontakty s Českou republikou. Používání češtiny s přáteli a příbuznými z Čech při návštěvě republiky znalost upevňují nejsilněji.

2.6 Profese

Z výše uvedené kapitoly je zřejmé, že znalost hebrejštiny byla nutná k tomu, aby si emigranti mohli sehnat lepší práci. Jak práci získávali? Jaký význam pro ně měla? V jakém kontextu o ni hovoří? Byli v ní spokojeni? Našli si profesi novou či byla totožná s oborem, v kterém působili či který studovali před emigrací? Zůstali v jednom oboru celý život nebo práce měnili? Lze nějak charakterizovat práce, kterým se Čechoslováci věnovali? Měli v práci kolegy z Československa?

Pamětnice vzpomíná, jak byla rok v kibucu a poté, co šla část její skupiny do armády, tak ona šla na školu, kde tři roky studovala, aby se stala ošetřovatelkou. Dodává ale, že i ona byla vojačkou, v rámci tohoto působení byla poslána do nemocnice v Nazaretu, aby tam dělala hlavní sestru. Pamětnice vysvětluje, že se jednalo o nemocnici určenou jen pro Araby a že ji tam zařadili, protože rozuměla arabskému naturelu. Pracovala zde osm let. Dále se pamětnice přestěhovala, ve vyprávění odlišuje židovská a arabská města. Pak pracovala několik let jako ředitelka školy pro ošetřovatelky (zdravotní sestry). Při této vzpomínce se. Pak se posunula na polikliniku.

R. A.: „*A to, to jsme byli, to byli z hodně ze Slovenska, málo z Čech (smích). A tak jsem přišla s tou skupinou, jsem byla jeden rok v kibuci a potom jsem šla, oni šli do army. Já jsem šla na ošetřovatelskou školu. Tři roky jsem se učila ošetřovatelkou a potom jsem byla ošetřovatelka. Ale já jsem byla taky voják. „...Tak otevřeli nemocnici jenom pro Araby v Nazaretě... A mě tam poslali z vojny, být tam hlavní sestrou. Protože já jsem tolik rozuměla s... jak to ta arabská dynamika“ ... Tak jsem, tak jsem tam byla osm let. ... To je dneska město. Tak my jsme šli do toho židovského města a já jsem dělala, pracovala jako ošetřovatelka. Nebyla nemocnice tam. Tak jsem byla v Tiberiasu byla nemocnice tak tam jsem byla ředitelka té školy pro ošetřovatelky (malý smích) několik roků. Potom jsem pracovala v polikliniku. A potom jsem pracovala hodně ve všelijakých věcích s ošetřovatelky. A až jsem toho měla dost. A tak jsem si myslila, musím dělat něco jiného, tak jsem šla do politiky.*

Zlomem v profesní dráze pak bylo rozhodnutí, že už pracovala pro oblast ošetřovatelství moc „jsem toho měla dost“ a pocít, že musí dělat něco jiného. Vstoupila do politiky, a to nejprve do ženské organizace Na'amat (levicově orientovaná sionistická ženská organizace pozn. L. Š) a také zmiňuje svoji aktivitu v politické straně Mapaj (více viz v kapitole 1.3).

R. A.: „*A já jsem řekla mám dost nemocných, s nemocnýma lidma. Já musím něco jinýho. Tak to byla ještě ta, ten ženský, já nevím, jak se to řekne... ženská organizace. Na'amat já nevím, jestli jste slyšela... to byl, to to je nalevo. A byla jsem moc aktivní v Mapaj. To bylo Mapaj.*“

S působením v organizaci i politice se pamětnice rozloučila, protože to nešlo tak, jak by chtěla a také měla již svůj věk a mohla jít do penze. Do penze odešla, ale zemřel jí manžel a děti se odstěhovaly a ona nevěděla, co má dělat, tak se vrátila k tomu, čím byla původně – ošetřovatelkou. Ošetřovatelky hledali do kibuců, zprvu ji nechtěli vzít kvůli vyššímu věku, ale nakonec se jeden kibuc objevil, a i když plánovala zůstat rok, nakonec zde pracovala celkem pět let.

R. A.: „*Potom jsem viděla, že to nejde moc. Že to není, co já vím. A už jsem byla stará. Už jsem mohla jít do penze. Tak jsem šla do penze. A můj manžel umřel v dubnu, on dostal infarkt. ... Děti se rozprchly a já jsem tu zůstala sama. Nevěděla jsem, co mám dělat. Tak jsem si vzpomněla, že jsem ošetřovatelka. A v kibucech hledali ošetřovatelky. Tak když jsem řekla, kolik mám let, tak mi řekli někdo jiný (smích), ale jeden kibuc, á to nám nevadí, že jsi trošku stará, tak přijď. Tak jsem tam šla na jeden rok a zůstala jsem tam pět let.*“

Další z pamětnice popisuje kontext toho, jak se dostala ke své profesi učitelky, kdy během života vyučovala od žáků v první třídě po studující na učitelské akademii. Rámec její profesní dráhy utvářel kibuc kde, jak popisuje, byla spokojená, i se zde vdala, ale naneštěstí přišla o muže, který zemřel ve válce, toto pamětnice sdílí velmi zrychleně, neboť odkazuje na paměti, které sepsala „to stojí všechno tady“ a vrací se k roli učitelky, kterou měla v kibucu i spolu s manželem. V roce 1961, se kibuc rozpadl (souviselo s vývojem kibucnického hnutí, více zmiňoval výše již pamětník P. K. a také lze najít v teoretické části na straně XY), ale ona s manželem zůstali poblíž, protože oni založili okresní školu, kde byl on ředitelem a ona učitelkou. Takto pracovala 40 let v rámci kterých ještě vystudovala hebraistiku a biblickou vědu na univerzitě, a tak posledních deset let přednášela na učitelské akademii.

J.Š.: „*Já jsem byla v kibucu moc spokojená mezitím jsem se vdala, v kibucu a přišla o muže za války, to stojí všechno tady, a pak jsem se vdala znovu... a my bychom zůstali v kibucu ale v jednašedesátým roce nastaly podmínky, že se kibuc rozpadl, různé potíže, to je jedno a každopádně se rozpadl a více méně a zůstala tam jen malá skupina a my jsme se roztrousili po celé zemi a my tenkrát zůstali v okolí oba, protože oba jsme byli*

učitelé, on byl ředitel a já jsem byla učitelka nejdřív na škole v kibucu a poslední rok jsme založili oblastní školu okresní a chodili tam děti z okolí a my jsme dál pracovali na té škole, tak jsem po tom žila 40 let v Ramle a jezdila do školy učit tam. ... Během té doby, co jsme byli tam a měli jsme dvě děti a učitelka jsem byla už v kibucu a když jsme byli ve městě tak jsem na univerzitě vystudovala hebraistiku a biblickou vědu, a tak jsem dostala diplom tak jsem vyučovala na učitelské akademii, takže jsem využila asi posledních deset let, takže jsem učila od první třídy do učitelské akademie.“

Pamětnice, která výše zpětně sdílela, že to byla chyba následovat budoucího manžela, popisuje, že její rozhodnutí mělo dopad i na vývoj jejího profesního života, který nebyl úplně snadný. Na začátku musela skončit se školou, kde se učila na sestru, nerozebírá detailně důvody, ale je patrné, že to bylo kvůli manželovi. Z důvodu přerušení studia pak práci sehnala úplně náhodně, když nakupovala v obchodě, dostala nabídku jít dělat chůvu, starat se o malé dítě. Zmiňuje, že uměla německy, z toho vyplývá, že se zřejmě jednalo o hlídání v německy mluvící rodině. Ve stejném obchodě se dozvěděla i o další možnosti práce, kdy potvrdila, že hledá práci sestry, ale že neumí jazyk. Nabídli ji místo v nemocnici pro duševně nemocné. V rámci této pozice absolvovala kurz, který jí umožnil, díky jejímu předchozímu studiu na sestru a lepší znalosti hebrejštiny posunout se na jiná oddělení (interna, chirurgie). Dále vypráví o zkušenosti práce v kibucu, který byl v blízkosti hranic s Jordánskem. Práce v kibuce ji zřejmě překvapila, mluví o tom, že neměla žádné zkušenosti.

O. N.: „... Pracovala jsem moc těžce, chtěla jsem skončit mojí sesterskou školu. Jsem musela skončit, poněvadž... Měl sám se sebou dosti problémů (manžel narátorky pozn. L.Š.). ... A tak já jsem začala pracovat, dostala jsem nějakou práci u jedné rodiny, která měla miminko. A tak všechno týkalo toho malýho, tak já jsem to dělala. O. N.: Kdo mi našel tu práci? Já myslím, ...já myslím... že když jsem šla něco nakoupit do obchodu, jako jídlo nebo tak, takže tam o tom někdo mluvil. ... No. A německy já jsem uměla. Já si pravděpodobně já si to nevzpomínám přesně. Já si to nevzpomínám, ale byla jsem tam několik měsíců u nich. A pak taky v tom obchodě, byla nějaká paní starší, tehdy jsem myslela, že je starší, ale možná že nebyla. A ptala se mě, jestli hledám práci. A já jsem řekla, že jo. Že hledám práci jako sestra, ale bylo to těžký, když nemám tu řeč. A ona řekla, já mám pro vás práci. Tak já jsem odtamtad' odešla a šla jsem pracovat do jednoho, jsem vám už říkala, když jsme byli tam...že byla nemocnice pro duševně nemocný, hned tam, kde byla Eliša, kde jste byli... tam byla. To byla první nemocnice v celým ...

východním... *A tam jsem začala pracovat. (v nemocnici pozn. LŠ) A tam se otevřel jeden kurz pro takové, jako jsem byla já, kdo už měl školu za sebou určitéj čas a mohla jsem tam skončit. Takže jsem to tam udělala. To už jsem mluvila hebrejsky. A tam jsem pracovala nejdříve na interně a pak jsem na chirurgii a odtamtad jsem potom šla ... Hledali se sestry na takový místa, který byly na hranicích. Tak já jsme se tam taky přihlásila (smích). A šla jsem do jednoho kibucu na hranicích ... Yar den – něco takového, Jordan...“*

Jak uvádí v předchozí pasáži další profesní zkušeností byla práce v kibucu, který byl v blízkosti hranic s Jordánskem. Práce v kibuce ji zřejmě překvapila, sdílí své tehdejší pocity „nebyla jsem klidná sama se sebou, že jsem tam úplně sama“, popisuje, že ji chyběl nějaký kurz, který by ji připravil na to, jaké to v kibuce bude, jak se má chovat, když tam bude sama s tolika lidmi. Narátorka nespecifikuje, zda vyjádření „sám s tolika lidmi“ znamená, že byla sama v roli zdravotní sestry, či se cítila sama, protože nikoho neznala a nebyla zvyklá na daná specifika života v kibucu. Z tohoto důvodu zůstala v kibucu pouze rok a vrátila se zpět do nemocnice, z které předtím odešla.

O. N.: *„A já jsem... nebyla jsem klidná sama se sebou, že jsem tam úplně sama a nedostala jsem žádný předtím ... že by někdo naučil nebo že jsem prošla nějaký kurz, jak se člověk chová, když je sám s tolika lidma. Člověk musí dostat nějakou k tomu hadracha, jak se to řekne, hadracha. No musí být vycvičený k tomu a musí vědět, co má dělat, že jo. ... Tak jsem tam vydržela jeden rok, nebo ještě trochu víc, já nevím. A vrátila jsem se do Haify. Vrátila jsem se do té nemocnice. Ano. Tam jsem pracovala ... a potom jsem ... jsem pracovala pořád tam.“*

Pamětnice v rámci své profese doháněla studium, a to i při práci a jako další nabídku získala již ne náhodně, ale přes kontakt z nemocnice, kde působila poprvé. Dostala příležitost absolvovat náročný roční kurz, aby mohla pracovat s EEG.

O. N.: *„Taky mi chybělo učení a to všechno. To jsem si musela nějakým způsobem dohnat. Ale... pracovala jsem pořád dál. Ale... potom jsem, jsem dostala nabídku, a od toho..., od té první duševní nemocnice ... Ten syn toho majitele, který byl potom jeden moc vážený lékař, neurolog. On mně dal nabídku, on přinesl z Londýna sem takzvaného... jak se to řekne... prohlídku, která se jmenuje EEG. Elektro encefalografie. On to přinesl před lety sem. A on mi nabídl, abych prošla kurz, a abych pracovala v nemocnici jiný, taky velká nemocnice a abych to tam vedla ten jeho... Tak jsem to hned přijmula a prošla jsem ten*

kurz. To trvalo skoro rok. A to je strašně složitý, mozek. A já jsem už pracovala, i když jsem se učila. Tak jsem tady už pracovala, ale potom se to skončilo to učení, a pracovala jsem tam až do konce. Až do konce, kdy jsem byla v druhém stavu mým třetím chlapcem, takže ještě byl jeden po cestě.“

Pamětník, který své vyprávění po celou dobu doplňuje fyzickými ukázkami vzpomínkových předmětů, které si po celý svůj život schovával, vyprávění zaměřené na profesní dráhu začíná tím, že ukazuje svoje vizitky a na základě nich se člověk dozvídá, že pamětník si v roce 1952 založil firmu zaměřenou na výrobu plastových obalů. Firma to byla nejprve malá a postupně se rozrůstala. Z vyprávění postupně vyplývá, že narátor byl majitelem firmy, která byla nejprve malá, ale postupně rostla a pak ji předal synovi.

A.N.: „Odchází něco hledat..to byly moje vizitky.. ano...a tady to máte anglicky...“ T: „Industrial and plastic projects...aha...A kdy jste si tu firmu založil?“ A. N.: „To bylo...v 52 roce... No malé napřed a pak se to zvětšilo, a nakonec jsem to dal synovi...dneska to syn vede. ... A.N.: „To mi ty různé firmy dávaly, jak jsem pracoval. Tady máte i Inko třeba...anglicky čtete? Tak čtete... (ocenění za 20 let práce. Pozn. L. Š). ... A tady máte... (ukazuje další věci. Pozn. L.Š) ... A abyste viděla, tady jsou věci, které jsem dostal na různých výstavách, to mi dali abych nemusel platit vstupenky... a to jsou moje vizitky.“

Souběžně se sdílením informací o pracovním životě zmiňuje, že se účastnil třech arabsko-izraelských konfliktů a pyšně sděluje, že se jich účastnil pak i syn.

A.N.: „No jistě. Tři války. Já jsem vždycky šel. Každý rok jsem šel na pár dní na cvičení do vojska a já jsem bojoval v tom Sinaji. T: „Takže v Suezské krizi, v roce 1956 jste bojoval?“ A. N.: „Ano, ano. Jsme tehda obsadili... můj syn taky. Víte kde? On bojoval v Libanonu. T: „Vy jste se potom zúčastnil i Šestidenní války?“ A. N.: Ano, taky ano, no jistě.“

Další pamětnice si původně přála pracovat jako lékařka na dětském oddělení, ale protože měli plno, bylo ji nabídnuto, aby pracovala na patologii s tím, že ji byly jmenovány výhody, které to přináší, když se musí doma starat o dvě děti, například, že nebude mít noční služby atp. Pamětnice dokonce cituje českou profesorku, aby dala najevo, že se jí ta nabídka líbila. Ale jak pak ihned dodává v Izraeli je tato profesní specializace odlišná, protože do ní vstupuje náboženství, které pitvy nepreferuje. Z tónu hlasu lze vytušit zprvu mírné zklamání, ale pak nadhled, úsměv a smích, proč tuto práci nechtělo příliš lidí dělat a proč ji dělala celý život. Do penze šla ve stejnou chvíli, kdy do ní šel manžel.

J.K.: „...a tam jsem chtěla pracovat na dětském (v Naharii, pozn. L. Š.) Ale když jsem přišla na dětské, tak tam zrovna začli čtyři lékařky nové. Tak řekl, nemám místo. Dva roky nemám místo, jdi dva roky na patologii. To je dobrý se dvěma miminky, a to je jenom jako Jako...no... maa'bata... jako jenom s těmi ... preparáty, a tak a nemáš noční služby a... Je to lehčí pro někoho se dvěma malými dětmi. A tak jsem řekla jo, dva měsíce. Profesorka Benešová říkala: Patologie se táhne jak argamánová nit celou medicínou.“ A to se mi líbilo. Ale já jsem nevěděla, co je to patologie v Izraeli (znatelná změna tónu hlasu). Tady ti pobožní dělali jim smrt. Když byly pitvy, těch pitev nebylo moc, kolem 150 za rok. Tak oni se vždycky snažili toho, aby nepovolili tu pitvu...Oni dělají potíže a to... a taky bylo, dělali lékařům smrt. Takže nikdo se nechtěl učit patologii (úsměv) nikdo nechtěl studovat, nejen učit, ale dělat. ... Takže, když už tam někdo přišel, tak se nemohl dostat ven. Joo ...(smích) Tak jsem 30 let dělala patologii. A pak jsem velice... v sedmapadesáti on šel do penze, tak jsem řekla, já jdu taky a dost (úsměv).“

Jiná pamětnice vzpomíná, jak ne úplně přesné porozumění v systému studia na vysoké škole způsobilo, že mimo matematiku studovala ještě statistiku, za což je ale zpětně ráda, protože pak našla uplatnění právě ve statistice, kterou se živila celý život. Vzpomíná ale i na své předchozí nekvalifikované práce, kterými si přivydělávala při studiu, či na začátku, když ještě neuměla hebrejštinu. Získala je přes známé a různé kontakty, které ji práci „dohodili“.

D. M.: „*A potom mě ...po roce mě vzali na vysokou školu, ale taky mi řekli: “Ty jsi studovala jeden ročník vysoký a jediné matematiku” A tady se třeba dělaj dva předměty, takže musíš si vybrat ještě jeden předmět, a já si vybrala statistiku. Takže jsem dělala druhý ročník matematiky a první ročník statistiky. Ale to není pravda, protože jsem ...tehdy mě pobláznili, protože se dá studovat jediné matematika, ale tehdy mě špatně informovali a já jsem nevěděla, ale mělo to svý výhody, protože pak jsem v statistice zas pracovala (smích). A s matematikou se těžko pracuje. Jo, těžko to – já nechci, nechtěla být učitelka, tak co se dá dělat s matematikou, takže všechno má svý výhody, jo.*

No a potom jsem dělala master, ze statistiky, a ten se dá dělat buď dva roky nebo dýl, to záleží přesně kde. To já jsem ho dělala skoro tři roky, protože jsme pracovala. ... Ne, to jsem dělala už jiný obory (smích). Šatnářku jsem dělala první rok, co jsem byla na tý přípravce. Co jsem se učila hebrejsky. To byla práce každé den na čtyry hodiny, a tak jsem se dělila s kamarádkou. Jeden den pracovala ona a jeden den já, jsme se dělily, i o peníze a všechno, my jsme bydlely spolu, takže to bylo pohodlný, prostě jsme se jedna

druhý nerušily, měly jsme pro sebe ten pokoj čtyři hodiny. ... První zaměstnání v tý šatně – A to další zaměstnání mi taky pomohl jeden vlastně původem z Maďarska. Takhle. A potom už to nějak stále šlo. Přes to, někdo mi dohodil. Přes známý. Všechno přes nějaký styky. Různě. Jedna – různě mi eště, aj ten první rok tady byla jedna, co se učila u my babičky, kdysi. No a oni mají vyšivany látky a všechno dělali, továrnu. Tak mi taky vždycky dohodila nějakou práci, něco, nalepit něco, to jako rozumím, takovýhle to.“

Další z pamětníků měl profesní dráhu odvozenou také od toho, co studoval původně v Československu, tedy medicínu. Organizace věnující se imigrantům mu pomohli s organizací studia, po ulpanu byl přijat na studium stomatologie a zároveň měl praxi v jeruzalémské nemocnici. Studoval pět let.

K. M.: „Takže tak. Takže potom půl roce, zase ty organizace, co se snažily pomáhat, tak věděly, že já jsem studoval medicínu v Brně ve své rodné zemi, tak jsme potom nějak organizovali tak, že jsem jel do Jeruzaléma, a po určité době oni mě tam jako přijali na studium té medicíny, ale to byla stomatologie. To znamená, že byly určité základní věci, tak jako to bylo v Brně samozřejmě. Takže oni mě potom jako přijali na tu fakultu v tom Jeruzalémě, a tam je ta nemocnice Hadasa, se to jmenuje Hadasa, a tam jsem se učil ještě nějaké základní věci taky, a hlavně potom tu stomatologii. ...Já jsem tam byl 5 let.“

Pamětník dále popisuje, že si musel zvyknout, hledá slovo, používá pak slovo „zabydlit“, protože po studiích byl povolán do armády (on používá slovní označení „chytili mne“, toto vyjádření koresponduje s úvodem jeho vyprávění, kdy svoje působení v armádě nebere zcela jako dobrovolné).

K. M.: „Tak. Jak bych to řekl (přemýšlí). No tak musel jsem se jakoby zabydlit. Musel jsem si zvyknout, protože potom, že jsem skončil ty studia, tak mě chytili, my říkáme jako, že mě chytili takhle nebo takhle, ale do armády jako zubař. Já jsem byl 3 a půl roku v armádě jako zubní lékař.“

V následující pasáži pamětník zachycuje, jak vypadalo jeho působení v roli armádního stomatologa. Politická situace měla vliv na to, kde měl zrovna ordinaci. Nebyl na jednom místě po celou dobu. Pohyboval se zhruba mezi třemi místy (Sinaj, Golany a další). Mezi místy se přesouval letecky. Nebyl jediným zubařem, měl kolegy. Popisuje, že na Sinajském poloostrově byla větší poliklinika, kde bylo možné se stravovat i spát. Zřejmě

zmiňuje z důvodu porovnání s jinými místy. Po roce a půl vojenské služby získal hodnost kapitána a pak pracoval na vojenské klinice v Haifě, kde již byl placen. To, že již dostával plat je pro něj důležité, opakuje toto sdělení ve třech po sobě jdoucích větách.

K. M.: „Protože první věc, kterou když mě jako vzali do armády tady, tak mě poslali na Sinajský poloostrov. To tehdy izraelská armáda to jako neříkám, okupovala, ale ne jako okupace to nebyla, ale ona tam měla svoje jednotky na tom Sinajském poloostrově tehdy. Pak se to vrátilo, pak se to vrátilo. Takže tam jsem byl jako, to byla první věc jako zubní lékař, mě vzali a já jsem lítal letadlem většinou, většinou letadlem už přímo, anebo já jsem byl ze začátku úplně na té severní části Sinajského poloostrova. Tam byla taky, tam byly taky jednotky vojenské jednotky a byla tam taky, byla tam zubařská ordinace. Bylo nás tam několik zubařů, tři, čtyři nebo pět a tak dále. Takže to byla první věc. Tam jsem byl nějakou dobu a pak mě poslali ještě na jih, ještě dále na jih. Na tom Sinajském poloostrovu. Tam byla taky nějaká jednotka vojenská. Bylo tam stravování, tam šlo spát. Byla tam veliká taková poliklinika taky zubařská. Měl jsem tam asistentku jednu nebo dvě, tak na to si ještě pořád dobře vzpomínám. ... Já jsem potom měl dokonce jako zubní lékař po tolika letech, a já jsem měl to tak, že jsem měl rok a půl základní vojenskou službu a dva roky, to už jsem byl tady v Haifě na poliklinice zubařské dva roky. ... Rok a půl, to byla základní vojenská služba, a to mě poslali tam na tu Sinaj, a pak mě poslali zase na ty Golanský výšiny...Taky tam byla ordinace zubařská, takže já jsem prostě lítal z jednoho místa na druhý. Byl jsem na třech místech zhruba, možná ještě víc. A po těch / po tom roce a půl jsem dostal hodnost jako kapitána a pracoval jsem dva roky ještě na takové vojenské zubařské klinice, tady už v té Haifě...A tam jsem dostával už plat jako. Tam už mě začali platit. Dostával jsem nějaký plat.“

Následující pasáž zachycuje vyprávění pamětnice, která podobně jako ostatní nejprve absolvovala studium hebrejštiny v ulpanu a pak ji práci pomohl najít městský úřad. Popisuje, že o práci nemusela prosit, že na ní byli velmi milí a hodní a její prací bylo nosit filmy na promítání. Pamětnice tuto práci popisuje včetně detailů, kdy se promítaly filmy, jak bylo těžké nosit filmy a podobně.

K. M.: „Tak dostala jsem, když jsem už pak skončila. Já půjdu jedno za druhým. Když jsem skončila těch 6 měsíců, 5 6 měsíců v Ulpan... Tak jsem se vrátila domů k mamince, a to bylo taky, co jsem vám řekla, že to bylo léto, to byl červen, červenec, jsem skončila koncem června. Ještě trochu červenec tam byl asi půl měsíce a pak tam heb. ...Městský

úřad mně pomohl, ani jsem o to neprosila, ale byli tak opravdu tak příjemní a hodní, že mi dali práci, že (smích) tie ... filmy, že jsem přinesla tam na náměstí, kde filmovali. Každý večer byl film až o 5 dní do měsíců, pátek asi. Promítali tam filmy pro zdarma, pro to město, pro městečko, pro to město a já jsem přinesla ty filmy. Ten to promítal, a to bylo od 8 tak do 10 bych řekla, poměrně tak do 10 a pak ty filmy jsem přinesla zase nazpět... (smích dlouhý) Jo. Ne s autem, v ruce. V ruce jsem nosila. No to nebylo tak moc lehký, ale těžký a nějakou tašku nebo něco jsem si půjčovala. Ne po první nebo po druhé jsem nevěděla. (smích)“

Další práce se pak více blížila původní specializaci narátorky, kdy před odjezdem z Československa vyučovala hru na hudební nástroje. Začala se zajímat o konzervatoř v místě bydliště a oni ji vzali, aby pro ně pracovala. Narátorka zdůrazňuje, že ji přijali hlavně proto, že byla „místní“, že bydlela v blízkosti. To, že byla místní opakuje a je pro ni významné, protože bylo spojeno se získáním pracovního místa. Nejednalo se ale ještě o to, že by vyučovala, ale fungovala jako figurant, skrze kterého se učili vyučovat budoucí učitele hudby. Naučila se hrát na flétnu, kterou měla na dva roky zapůjčenou. Pamětnice připomíná, že všechny materiály, které měla k hudební výuce si s sebou do Izraele přivezla, a tak je nyní překládala a nosila na konzervatoř. U sebe měla i hudební nástroje, které si nechala poslat, harmoniky. V jiné části příběhu pak uvádí i klavír.

K. M.: „To byla první práce. V září, začal školský rok, tak jsem se zajímala, tak byl konzervatoř taky v Kiryat Ono ne v Kironě, v Kiryat Ono byl konzervatoř a tam jsem dostala, že jsem tam až bydlela. Oni byli velmi překvapeni a byli velmi rádi, že mají někoho, kdo bydlí ... Místního. Víte, jak to je, že musí přicházet, tak že jsem místní, tak opravdu mě vzali. Donesla jsem všechno, co jsem skončila. Všechno to bylo psané v češtině, ale jsem to překládala. A všechno, jak jsem skončila a jaké nástroje jsem skončila, tak nejenom klavír, ale taky jsem měla harmoniku. ... A taky flétnu zobcovou, zobcovou flétnu (radost) jsem taky. ... Ale to jsem nevyučovala. To jsem jenom dva roky mně tam, tam co se na mě učil. Jako žák jsem byla u někoho na konzervatoři, rozumíte, že mě vyučoval, jako kdybych byla v lidové škole umění nebo v hudební škole... Tak jsem se tam učila hrát na flétnu. A to byl i ten jeho učitel ten profesor. On a on mě vyučoval a když by to bylo nesprávné, tak na mě to opravoval toho žáka, toho příštího učitele. Rozumíte? Tak to jsem dva roky a dostala jsem pučenou taky flétnu z konzervatoře, mně půjčili. To je poměrně drahé, jak to je na dva roky, tak to jsem povídala / to jsem měla harmoniku, akordeon, harmonika, to mám, tady mám dva. Také jsem přinesla

s sebou. Mám pro sebe 120 basů a pro to, co jsem vyučovala, jsem si vzala, donesla 80, to je menší, ještě 60, ale 80 basů.“

Později se pamětnice dostala přímo k výuce, tak jak byla zvyklá z Československa. Střídala výuku v Kironě a v Tel Avivu, kam dojížděla. Zajímavé je, že tuto výuku nijak detailně nerozebírá a nepopisuje, oproti prvním zaměstnáním. Je možné, že sdílela spíše neobvyklé a pro ni nové zážitky, tedy i role, které měla, když nevyučovala.

M. K. *„Jo v Kironě, jsem říkala v Kironě. A tak pak jsem začala vyučovat, ale pak, já nevím, jak se to dozvěděli v Tel Avivu, byl taky konzervatoř, tak jsem vyučovala 2 dni na konzervatoři v Tel Avivu. ... Ano. Jsem jezdila. V Kironě to nebylo daleko, ale do Tel Avivu jsem jezdila autobusem. Každé odpoledne, dvakrát do týdne a odpoledne. A tam ten třídní jsem vyučovala jako v Kironě. Tři dni v Kironě a dva dni v Tel Avivu.*“

Následující úryvky z vyprávění popisují, jakými pracovními pozicemi narátor procházel, a protože je sdíleno poměrně detailně, je k dispozici kontext, který zachycuje, co byly hlavní motivace pro změnu pracovního místa. Vysvětluje i, že v Izraeli neexistovala obdoba střední průmyslové školy, které existovaly v Československu, proto zde získal rovnou pozici inženýra. Pamětník nejprve pracoval v roli mechanika v pivovaru, který založil movitý americký Žid, který si z Ameriky nechal poslat lodí všechny stroje rozložené a potřeboval, aby mu je v Izraeli někdo složil dohromady, případně opravil. Pamětník tady jako zajímavost uvádí, že druhým inženýrem, který pomáhal připravovat pivovar byl bratranec Masaryka. Je to již podruhé v rámci vyprávění, kdy tento narátor významně sděloval jména známých osob, s kterými měl možnost se on či jeho rodinní příslušníci setkat. Pamětník ale v pivovaru nezůstal, protože by ho to nebavilo, chtěl mít práci mechanika. Tu našel v nově obnovené továrně na těžbu soli z Mrtvého moře. Opět tam sestavoval stroje spolu se skupinou dalších odborníků a poté měl být zodpovědný za jednotlivé těžařské pumpy, ale on tuto práci odmítl. V souvislosti s tím sdílí, že začalo vznikat a vystupovat do popředí město Berševa, narátor vnímal politické tlaky, zřejmě měli zájem o pracovní místa v dané společnosti. Pamětníka tento politický přístup naštval. Svůj vtaž k politice vyjadřuje nesrozumitelným hebrejským výrazem a dále se omlouvá a využívá vulgární český výraz, kterým popisuje, jak pracovní poměr ukončil.

P. K. *„Já jsem, já jsem měl průmyslovku z Bratislavy, jsem skončil... Hej. Já jsem skončil průmyslovku. A vtedy v Izraeli ještě nebyla průmyslovka. To neexistovalo něco takového, tak mě rovnou sebrali jako inženýra. ...Tak tam právě jeden americký Žid postavil*

pivovar. V Netanji. ... A já jsem tam šel jako mechanik. Já jsem byl mechanik. Já jsem tam šel skládat ty stroje. Jak on postavil ten pivovar. On byl milionár. On měl v Americe nějakých 10 nebo 12 pivovarů ten chlap. On sebral nějakou starou loď a naložil na ně všechny polámané staré věci, staré mašiny z těch pivovarů, co měl a donesol dvoch expertov. Jednoho amerického inženýra. Ten z těch polámaných věcí postavil ten pivovar a druhý byl Masaryk, bratranec od prezidenta Masaryka, který přišel z Ameriky a on byl pivovarník. On byl, on byl odborník. On, on přinesl s sebou kotl a začal varit pivo, tak ten pivovar začal pracovat. Tak když skončili, kým jsme skončili složit ten pivovar, tak mně navrhli, abych tam zostal pracovat, ale já jsem tam nebyl ochotný zůstat pracovat pro náš kom. Pro mě jako mechanik to nebyla práce, abych já tam pol dne seděl a kontroloval, jestli ty flašky jsou prázdné. Jsou čisté nebo ne nebo něco takovýho dělat. To není, tak jsem šel pracovat. Právě obživili tu továrnu na potaž v Mrtvém moři. Ta byla 5 let zavřeta, 4 roky zavřeta. Angličané, když odešli, to zavřeli a potom to chtěli obnovit. Tak tam, tam je plno soli přece. Tak já jsem tam byl, celá skupina mechaniků odborníků. My jsme rozebrali všechny stroje, všechno vyumývali a vrátili zase, všechno složili a když to skončili, tak mě chtěli tam nechat zase pracovat jakožto bid bid (přemýšlí). Já jsem měl být zodpovědný za ... Tam měli 4 nebo 5 pumpových stanic, který pumpovaly vodu z Mrtvého moře na takové plytké jezírka, aby vyschlo a zůstala ta sůl. Tak chtěli, abych já byl zodpovědný za to. Ale mezitím tam začalo / mezitím se vystávalo město Berševa. To bylo nové město a začala nám různá politika straní a tak dále a tak dále. Berševa žádali místa a víte, jak tam začali takové, taková mentorní politika a já jsem ... (nesrozumitelné, hebrejsky) na politiku, tak já jsem se jeden den s prominutím, česky řeknu, nasral a řekl jsem, já se vyseru na vás a šel jsem pryč.“

Další nabídka práce, které se pak věnoval celý život, přišla od známého jeho otce. Byla to práce pro lodní společnost “začal kariéru na moři“. I přesto, že byl strojím inženýrem, začínal od začátku, musel se učit i když to pro něj bylo snadné. Postupně získával námořní hodnosti, nebo tak on označuje pozice, nejprve byl kadetem, pak důstojníkem a vypracoval se na kapitána, při vyprávění je slyšet, že je na to velmi pyšný. Pracoval zde kolem čtyřiceti let. Tato práce mu umožnila cestovat a pobývat i delší dobu v zahraničí, jak uvádí v následující pasáži.

P. K.: „Tak jsem přišel jsem přišel zpět do Natanie k tátovi a hledal jsem práci a neměl jsem práci. To byla taká doba, že bylo v létě těžko najít práci a můj táta měl nějakého kamaráda, kolegu, co já vím, tady v Haifě, který byl hlavní inženýr jedné tady kovové

továrny v Haifě, tak šel k němu, jestli mně může najít práci. Tak on mu řekl, já ti mohu vybavit, aby šel na moře jako kadet důstojník. Tak já jsem šel na moře se učit... vyučit strojníka kadeta důstojníka. Já jsem se nemusel nic učit, šmajra já jsem strojní inženýr. Tak pro mě tam nebolo nic zvláštního krom toho, že ty stroje ten diesel nebyl jako od auta, ale byl obrovský, ne? Do kopy to byl ten samý diesel, ne? Tak, zkrátka tak jsem začal kariéru na moři. ... Jsem byl půl roka nebo 8 měsíců jsem byl kadetem a pak jsem se stal důstojníkem a jsem skládal zkoušky a jsem se, jsem se vypracoval až na chief inženýra, až na chief inženýra, to je jako kapitán. To je přesně to samé, ta samá. Jenže to je v strojárně a kapitán je hore na palubě, ale ten samý plat, a to všechno je to to samé. ... No, a já jsem tam byl ... já jsem byl 40 něco let, 30 něco let chief inženýrem v Cimú. Cim to byla jediná, to byla velká izraelská lodní společnost státní.“

I přes to, že popisuje práci s pýchou, zmiňuje i obtížnější situace, které s sebou práce přinášela, například méně času stráveného doma. Volno měl uprostřed týdne a pracoviště daleko od domova, vzdálenost prodlužoval i tehdejší stav silnic.

P. K.: *„My jsme tam dvaja pracovali. No, já jsem vždycky chodil, to bylo dost těžké, poněvadž jsem chodil domů uprostřed týdnu na jednu noc ... a to je vždycky... já jsem měl auto, ale to je... to bylo vtedy ještě nebyly takové silnice jako je dneska, tak to byly nějaké dva a půl hodiny cestovat dole a na druhý den rano o čtvrté nebo o páté jet, abysem byl o osmé už v práci, ne?“*

Tato práce mu umožnila cestovat a pobývat i delší dobu v zahraničí, jak uvádí v následující pasáži. Popisuje velmi barvitě, otevřeně a detailně historku, jak se dostal k nabídce práce na ostrově Barbados. Z popisu je evidentní, že velkou rolí v tom, že několik let bydlel i se svou ženou na Barbadosu, hrála jeho odvaha, nebojácnost, možná místy až mírná drzost (myšleno v dobrém slova smyslu) „jako každý pořádný člověk, co nemá co dělat, jsem se díval, co má na stole kdejaké papíry, ne, víš co, daj mi kus papíru. On mi dal kus papíru. Já jsem rukou napsal (životopis pozn. LŠ.)“, díky které si v podstatě řekl o možnost ucházet se o práci v zahraničí. Práci získal a společně s rodinou se přestěhoval na Barbados, kde strávili pět let.

P. K.: *„Haifa je ozaj malé město, tak já jsem šel něco koupit dole v městě a potkal jsem někoho a řekl mi, že poslouchej, sem hledají chief inženýra do Karibských ostrovů. Jako ministerstvo zahraničí poslat. Tak jsem šel hore do ministerstva dopravy a ten referent*

na tu práci, to byl můj kolega a on právě tam seděl v druhé izbě u toho předsedu a když mě viděl přejít, tak šel ku mě a řekl, poslouvej sem, chod' do mojej kanceláře. Sedni si. Já za pět nebo deset minut přijít / přijdu. Tak já jsem si sedl k němu do kanceláře a jako každý pořádný člověk, co nemá co dělat, jsem se díval, co má na stole kdejaké papíry, ne. Tak tam na stole, kde ležel ten návrh ministerstva zahraničí, že hledají chief inženýra pro Barbados pro ostrov. Tak jsem se ho zeptal, co to je? On řekl. Já nevím, co to je. Já vím, že jsem to dostal od ministerstva zahraničí a tady máš dvoch kolegů, který už napsali životopis a tak dále to poslat. Když chceš, pošli aj ty, on mi povedal. On řek. Tak já jsem mu řekl, víš co, daj mi kus papíru. On mi dal kus papíru. Já jsem rukou napsal..Tak to poslal na ministra zahraničí. Ministr zahraničí řekl, poslouvejte mě. Já se nemohu rozhodnout, protože já tomu prd rozumím, tak to poslal do Barbadosu a tam se jim nejvíc líbilo to, že já jsem to napsal rukou a ty ostatní tam celou bibli napsali, rozumíte? ...Tak přišli ke mně a já jsem řekl ok. Pudu. Sebral jsem ženu a děcko a šli jsme a zostali jsme tam 5 let.“

Následuje vzpomínka, jak nebylo snadné se po pěti letech v zahraničí vrátit se zpět do pracovní pozice v Izraeli, protože mu ostatní kolegové záviděli.

P. K.: „Já jsem udělal chybu, že jsem řekl, nejdu. Já jsem se vrátil sem a když už jsem se vrátil sem, tady to bylo...začalo být trpké trochu, poněvadž tady když jsem se vrátil, já jsem přece / já jsem šel jako tušení z té lodní společnosti, rozumíte. Tak já jsem měl kde se vrátit do té lodní společnosti, a když jsem se vrátil do lodní společnosti, tady ty všechny moji kolegové, který byli kedysi moji kolegové a ted'kon už pracovali v úřadě, mně záviděli. ...A tak jsem zůstal na lodi až do penzie.“

Narátor se v závěr k tématu profesní dráhy zmiňuje i o tom, že vyučoval v izraelské námořní škole.

P. K.: „No teprv jsem zkoušel půl roku, půl roku, až do jūna až do prázdnin, jsem vyučoval v námořní škole v Akku. Tam je námořní škola. Pro mládež jako maturita. Tam jsem vyučoval.“

O tom, jak významnou roli v jeho životě hrála práce je následující úryvek, kdy narátor sdílí, že měl strach jít do důchodu, a tak jako svého koníčka až do současnosti dělá tajemníka organizace sdružující důstojníky v důchodu.

P. K.: „Když jsem šel do důchodu, tak mě zvolili, zvolili mě jako tajemníka organizace námořních důstojníků v důchodě. To jsem dodnes. To už je spousta let. No, a tak toto dělám jako hobby jakožto, lebo já som měl panický strach jít do důchodu.“

Na svou první práci v Izraeli vzpomíná další z pamětníků. Věnoval se umývání vozů zhruba rok. Poté začal působit v armádě. Zajímavé je, jakým slovním spojením to popisuje: „dostali mě do armády“, „oni věděli už, že jsem byl důstojníkem“, jako by to nebyla jeho aktivita. Popisuje i zklamání, že nebylo dodrženo, co mu bylo slíbeno „Oni mi slíbili všechno a nic mě nedali“. Nespecifikuje, o co se přesně jednalo. Popisuje, že si musel udělat kurz, aby měl svoji původní hodnost. Kurz byl zřejmě ve dvou fázích, v rámci jedné absolvoval výcvik v Milovicích. Pamětník zaměňuje slova vystoupit a vstoupit, používá je jako jedno, z kontextu následující pasáže je zřetelné, že zde se jedná o výraz vstoupit.

J. M.: „...a potom jsem prošel do Haify, taky se ženou, a umýval jsem vozy. To bylo moje první práce. Umývat auta, umývat. To jsem dělal asi rok, potom dostali mě do armády. Jako oni věděli už, že jsem byl důstojníkem a dostal jsem jako velitel doprava v armádě, i vozy, měli hodně vozy, a dostal jsem velitel ty dopravy tam. Pozdějš, když já to všechno vyprávím, tak nebude mi stačit až do večera. Pozdějc jsem šel, udělal jsem kurz. Musel jsem vystoupit v armádě. Já jsem nechtěl, já jsem byl zklamanej. Oni mi slíbili všechno a nic mě nedali. (odmlčení) Já jsem udělal, musel jsem udělat kurz, já jsem měl mladej, on musel každý vystoupit do armády, to je jako zákon, taky ženy vstoupily. Udělal jsem kurz, a dostal jsem zpátky můj hodnost... Třimesíční kurz a potom byl jsem devětměsíční v rámci akademii, devět měsíční kurz, veškerý důstojníci, který dostali jejich hodnost na frontu, museli udělat ten kurz devět měsíční aplikační kurz v Milovicích.“

Pamětník popisuje, že v armádě působil v armádě zhruba deset let, kdy byl povolán vždy na cca 1-2 měsíce v roce. Zmiňuje svoji účast v arabsko – izraelských válkách – Sinajské a Šestidenní.

J. M.: „Potom já sem po vrátil do Milovic, jak Rusové odešli, tak vidět, co ony ty Rusové tam dělali, (smích) vy to asi víte taky. No každý případ, nešel jsem do armády, jediný jako rezervist. Dostal jsem zpátky můj hodnost, a jednou za rok zavolali mě na měsíc na dva. Já jsem žil asi tak 10 roků v armádě jako velitel z toho, dopravní skupiny. Potom dostal jsem od vlády číslo od taxy, takový speciálny dovolený. Já se zúčastnil tady ve válce taky,

54 byla Sinaj...Jo, já sem bydlel, já sem zúčastnil a tam zůstal jsem taky do šesti denní války. ...Taky jako velitel minometnej roty.“

Dále narátor popisuje, co dělal po svém působení v armádě. Již uměl trochu hebrejsky a dostal povolení řídit taxi, ke kterému přidal studium historie státu Izrael a stal se průvodcem pro turisty (v podstatě celá jeho profesní dráha je propojena skrz dopravu, od mytí aut, po velitele dopravy v armádě a následně taxi službu a provádění turistů).

J. M.: „Tady to je něco jiného, ale už sem trochu naučil hebrejsky, tak to nebylo lehký. ... já jsem pracoval, já apropos dostal jsem povoleny na taxi, naučil jsem ten stát, já jsem měl knihy, z toho naučil jsem trochu taky historia od toho státu, a pracoval jsem jako instruktor turisty. ... Měl jsem taxi, a s tím pracoval jsem a roku asi 15, 15 roků přibližně, já jsem pracoval až jako, pracoval jsem až do 80 let a ještě půl roku, pracoval jsem. U volantu.... Takže, žijeme solidne, ale žijeme.“

Jak bylo výše uvedeno a z úryvků vyprávění jednotlivých pamětníků je patrné, získání práce sehrávalo v adaptaci v novém prostředí velmi významnou roli. Pamětníci o práci hovoří často jako o momentu, který jim pak pomohl „zapadnout“ a stát se součástí izraelské společnosti. Práce byla místem kde se setkávali s „místními“. Umožnila jim získat peníze i společenský status. Pro některé byla prostorem pro seberealizaci, pro jiné uplatněním teoreticky nabraných znalostí ze studií, pro další možnosti, jak pokračovat v něčem, co započali v Československu.

První práce v nové zemi byla u některých nekvalifikovaná brigáda. Souviselo to s tím, že pro ni nebyla nutná znalost hebrejštiny, jejíž studium nějaký čas zabralo. Přivýdělek si takto hledali i ti, kteří si ještě dokončovali vzdělání. (Jednalo se například o pozice šatnářky, chůvy, promítání filmů, mytí aut). Práci hledali většinou přes známé. První práce na novém území byla také odlišná dle toho, zda pamětník šel do kibucu nebo ne. Kibuc měl pro členy práci připravenou a proměňovala se dle potřeb kibucu. Práce v kibucu nebyla snadná a její specifika nevyhovovala každému. Jenda z pamětnic uvádí, že po roce se rozhodla kibuc opustit a vrátit se ke své původní práci ošetřovatelky v nemocnici. Práci narátoři získávali především přes známé a své kontakty, dva uvedli, že jim pomohla instituce – městský úřad a organizace, starající se o imigranty (sdílí narátoři, kteří přijeli v 60.letech). Hlavní pracovní pozici, tedy tu, která nebyla jen brigádního charakteru si narátoři většinou našli poté, co uměli dobře místní jazyk a měli dokončená studia (někteří si museli dokončit studium, které započali v Československu).

Nejčastěji si hledali práci v oboru, který studovali. Pozice získávali juniorní, ale v průběhu doby se z těchto pozic vypracovali často na takové, se kterými byli spokojeni a vydrželi jim mnoho let. Všichni pamětníci se průběžně vzdělávali a doplňovali znalosti. Někteří i na takovou úroveň, že mohli v daném oboru vyučovat ostatní (konkrétně se jednalo o tři pamětníky, kteří popisovali tuto pracovní zkušenost). Pamětníci hrdě vyprávěli o svých profesních úspěších (založení a budování vlastní firmy, práce v oboru na prestižním nemocničním oddělení, výuka na akademii, zapojení se do politického života, výuka na konzervatoři tak, jako původně v Československu, založení školy, ředitelka školy pro ošetřovatelky, otevření vlastní zubní ordinace ...). Většina z nich ale poměrně otevřeně sdílela i to, s čím se v rámci pracovního života setkali a nelíbilo se jim (závist kolegů, po návratu z úspěšné několikaleté zámořské mise, povinnost pracovat pro armádu s nefinanční odměnou, práce v kibuce bez zkušenosti, politika ovlivňující obsazení firemních pozic). Pamětníci nezmiňují, kdo přesně byli jejich kolegové, zda se znali a případně byli stejně jako oni z Československa. Z toho je patrné, že nepřikládali význam tomu, odkud pochází jejich spolupracovníci. Vzpomínky na profesní dráhu zahrnují i povinnost působit v armádě či aktivní účast v arabsko-izraelských válkách (armádu zmiňuje více než polovinu pamětníků). Mezi vybranými narátory se objevili čtyři, kteří působili v oblasti zdravotnictví (ošetřovatelka, zdravotní sestra, lékařka, stomatolog), čtyři pamětníci se věnovali ať již samostatně či v rámci svých profesí učitelství, jedna byla členkou sionistické organizace i politické strany, tři popisují své aktivní působení v armádě v průběhu válek, je patrné, že pamětníci se svojí prací aktivně podíleli na fungování společnosti a pomáhali ostatním.

2.7 Rodina

Následující podkapitola se zaměřuje na analýzu tématu rodina, které se ve vyprávění pamětníků objevovala hojně, neboť většinou je to právě rodina, která člověka ukotví a skrze potomky, další generaci, která je již narozena v novém prostředí, ještě více umožňuje proniknout a plně se sžít s novou společností.

Jak se zmiňují pamětníci o své rodině ve vyprávění? Jakou roli hrála v jejich životě a v souvislosti s emigrací? Jak reagovala původní rodina? Jaké partnery si vybírali? Jak vypadala výchova dětí?

Pamětnice vypráví o manželovi, který byl původem z Bagdádu. Poznala ho při svém působení v nemocnici v Nazaretu, kam byla poslána z vojny, aby zde působila jako hlavní sestra v nemocnici, která byla určena pouze pro Araby. Jak uvádí výše, mimo jiné proto, že rozuměla arabskému naturelu. S manželem byla celý život a těžce nesla jeho úmrtí, protože bylo nenadálé. Zůstala v Izraeli sama, protože její děti se odstěhovali, do Karibiku syn a do Spojených států dcera. Předtím, než začne mluvit o tom, že zesnul manžel, vzpomíná na svou maminku, která přijela po deseti letech, co byla pamětnice v Izraeli. Vzpomínky na maminku má veselé, když popisuje, že s nimi byla ještě dalších dvacet let.

R. A.: „*Tam jsem poznala mého manžela. ...Můj manžel byl z Bagdádu... Tak on mluvil arabsky. A on byl jedinej člověk(smích), co tam byl. R.A.: A za deset let ona přijela za mnou (maminka-pozn.L.Š.) ...Žila s námi. Byla s námi ještě 20 let (smích)*“

Pamětnice vypráví chronologicky, proto se o manželovi zmiňuje v souvislosti s jeho nedávným úmrtím. Radost při vzpomínce na maminku prudce střídá smutek.

R.A.: „*...A můj manžel umřel v dubnu, on dostal infarkt. Umřel. To nebylo, to nebylo v programě. To bylo úplně náhle. A já jsem tu zůstala sama. Moje děti nejsou v Izraelu. Syn je v Dominikánské republice a dcera je ve Philadelphie.*“

Pamětnice vzpomíná jak ji první manželství s Pavlem, nevyšlo a skončilo rozvodem. V úvodu vyprávění, kdy vzpomíná na počátek svého pobytu v Izraeli v souvislosti s prvním manželem spojuje chybná rozhodnutí (rozhodnutí následovat jej, opustit skupinu s kterou přijela atp.). S tímto mužem měla syna. Popisuje, že pak se synem zůstala delší dobu sama a jednalo se o náročné období. Jako by chtěla tuto nepříjemnou vzpomínku vyvážit navazuje hned tím, že se vdala podruhé a toto manželství bylo lepší „A to už bylo něco jinýho“ a pak se opět vrací k sobě, popisuje, jak ji chybělo šest let studií a celkově života „a to všechno“, jak byla ovlivněna tím, že byla během války zavřená, že po válce byla ještě dítětem, jako by vysvětlovala, proč se první manželství nepodařilo a jak těžké období pak prožívala.

O. N.: „*Ano. Já jsem byla vdaná za Pavla, ano. Ale nešlo nám to spolu a měla jsem už dítě, chlapce jednoho a rozvedli jsme se. A potom jsem byla sama dosti dlouho. ... Ano. Moc těžký to bylo. A pak jsem se vdala po druhý. A to už bylo něco jinýho. A jsem byla... jsem byla dítě, šest let, když jste zavřená někde, tak těch šest let chybí. Taky mi chybělo učení a to všechno. To jsem si musela nějakým způsobem dohnat.*“

Zajímavé je, jak reaguje na dotaz, jaké národnosti byl její druhý manžel. Zdůrazňuje jeho vazbu na Čechy a českou armádu.

O. N.: „Slovák...Ale Slovák, který žil celá léta v Čechách a byl taky v český armádě.“

Když narátorka mluví o svých dětech, hovoří stroze, bez detailů, logicky nerozebírá smutný moment, kdy vysvětluje, že o prvního chlapce přišla.

O. N.: „*Já mám tři chlapce...Vlastně mám jenom dva. Poněvadž ten jeden, stalo se něco a přišla jsem o něho. Tak mám jenom dva. A ty dva mám s tím druhým manželem.*“

Následující pamětník ukazuje svoji manželku na fotografii a na přímý dotaz, odpovídá, že byla Češka a seznámil se s ní v Izraeli. Odpovídá jednoslovně. Seznámení nerozebírá, popisuje jej jako náhodu. Ukázky fotografií a památečních předmětů jej lákají sdílet další příběhy o tom, jak cestoval po světě. Přes fotografii se pak dostane k popsání svých potomků-jedná se o syna a dvě dcery.

A.N.: „A tady máte moji manželku.“ T: „A ona byla Češka?“ A. N.: „Ano.“ T: „A kde jste se seznámili? Tady?“ A. N.: „V Izraeli.“ T: A jak jste se potkali? A. N.: Tehdy to byla pouze všecko náhoda...to vidíte tady to je ta...to je ten párek z Čech a to je jeho manželka a tady já jsem s ní taky a to jsou fotky a různé věci, které jsem dostával...od různých lidí...všude kde jsem byl...já jsem byl v mnoha různých místech na světě. ... No jistě... Já mám dva syny. Jeden, to je ten, co jsem vám řekl, ten je tady (foto) s manželkou a dvě dcery.“

Tématu manželky se pamětník spíše vyhýbá, je na něm znát potlačovaný smutek, protože zemřela před rokem a půl. Více se rozpovídal o svých dětech a vnucích. Popisuje, jak jej navštěvují a kde bydlí. Upomínkové předměty včetně fotografií pro něj mají velký význam, rozehrávají mu v mysli příběhy, které sdílí a zároveň znovu prožívá.

A.N.: „...já jsem tady...tady jsem měl rodinu, moje manželka před 1,5 rokem zemřela a moje syny. Já mám dva syny. Jeden je advokát a jeden dělá co já jsem dělal... a oni přijíždějí sem...včera tady byli jeden je nedaleko Haify a ten druhý v Tel Avivu a potom jsou vnuci. A taky Ti vnuci jezdí sem..počkejte..kde jsou Ty vnuci...tam jsou nahoře..oni už jsou velký, to jsou staré fotky.“

Pamětnice v následující pasáži vzpomíná na svatbu s manželem Izraelcem, který byl součástí jejího plánu (detailněji v kapitole zaměřené na proces emigrace), jak se dostat

legálně do Izraele, požádala strýce, který byl v Izraeli „ať pošle ženicha“. Proto svatbu s ním označuje jako pouze formální.

J. K.: *„Medicínu jsem studovala, ... měsíc poté ... po promoci jsme měli svatbu na Benešovském zámku (smích). Ale to bylo jako, to bylo jako proforma. ... Můj strejda mi ho poslal. Já jsem napsala strejdovi, ať mi pošle ženicha. A on pracoval s ním a s jeho bratrem. A tak se ho ptal, jestli by si nechtěl udělat výlet do Evropy, že mu to jako strýc zaplatí. A on souhlasil a přijel a byl tam 14 dní. Nic se nedělo, jenom jako jsme se... viděli a to ... a pak jsem přijela zpátky a on si mě po velice krátké době zeptal, jestli nechci zůstat Kellnerová, a jestli nechci...“*

S manželem měla dvě děti, první dceru a druhého syna. Souběžně s dětmi zmiňuje pracovní povinnosti, zřejmě nebyla s dětmi příliš dlouho doma „se mi narodila holčička a pak jsem šla pracovat na nedonošenecké“, je to patrné z věkového odstupů sourozenců. Pamětnice o dětech nemluví v detailu, zmiňuje stěhování do Naharije, kdy chtěli do většího bytu. Popisuje to jako něco, co moc chtěla. Použitím slova „taky“ je zřetelné, že odkazuje na další momenty ve svém životě, kdy si něco předsevzala a splnila si to, příkladem může být i emigrace do Izraele. Slovo fiml lze je použito ve významu cíle. Není zřejmé, zda se jedná o výraz u ivrit.

J. K.: *„...Ale pak se mi narodila holčička a pak jsem šla pracovat na nedonošenecké a novorozenecké až se mi narodil po dvaceti měsících syn. ... A pak jsem chtěla jít pracovat ... to bylo dva a půl roku, a když mu byl rok tak jsme přejeli ee přestěhovali jsme se do Naharije. To byl můj fiml taky, takovej ... něco, co jsem moc chtěla. Dneska Naharija to už není ono. A ... tam taky jsme měli moc malý byt, tak jsme si chtěli koupit větší. A to... přece to bylo lehčí periferie jako“*

Jiná narátorka se ve svém vyprávění soustředí na shledání se svými rodiči, které původně k emigraci chtěla přesvědčit také, ale vzhledem k vyššímu věku měli ze změny obavy. Maminka narátorky však měla s dcerou velmi úzký vztah a velmi se jí stýskalo „moje máma prostě řekla, že beze mě ona žít nemůže“ a tak přemluvila svého manžela, narátorčina otce, aby se za dcerou vydali. Pamětnice zařídila i to, aby její otec dostal penzi v Izraeli. Popisuje, jak vzrušující moment to byl, když zjistila, že konečně mohou přijet. Odjezd rodičů z komunistického Československa nebyl snadný, protože napoprvé jim žádost o výjezd byl zamítnut. Popis toho, jak odjezd musela maminka zařizovat jen potvrzuje, jak moc za svou dcerou chtěla. Moment přestěhování se rodičů do Izraele ale

nebyl prvním momentem, kdy pamětnice rodič viděla. Zmiňuje situaci, kdy se setkali po roce její imigrace v Izraeli na území Rumunska. Shledání s rodiči a především moment, kdy se přistěhovali je vyprávěn velmi emočně a je patrné, jak silný a významný moment to pro pamětnici byl. Mimo nahrávku pak i pamětnice ukazuje, kde její rodiče bydleli, jak jim s manželem sehnali byt v jejich blízkosti.

D. M.: *„V té době, jediný místo, kde jsme se mohli setkat, bylo v Rumunsku. Tak jsem po roce, co jsem byla v Izraeli, jsem jela ještě s dvěma kamarádkama do Rumunska, a tam jsme se setkaly s rodiči...Jo, to se rodi – moje máma prostě řekla, že beze mě ona žít nemůže. A nakonec donutila mého tátu, kterej řekl, že je starej a nikam nejede, že jako přijedou do Izraele, protože mně se podařilo, během té doby přes mý příbuzný tady v Izraeli, požádat o penzi... A bylo jasný, že dostane táta tady penzi. ... Samozřejmě, že jsem chtěla, že jsem byla celá rozčilená, když konečně mohli přijet, předtím nepovolili. Poprvé, když si žádali, jim odmítli. A podruhé moje máma za někým šla, a nějak jí to, v té době to tak šlo, různě. A jako se ztratil ten dokument, že jsem tady v Izraeli, všechno, a potom dostali stěhování. Tak táta už byl v penzi. A všechno, tak dostali vystěhování a přijeli. No a v den, kdy přijeli, přiletěli s obrovskou ruskou skupinou.“*

Narátor popisuje, jak se seznámil se svou ženou, která se již narodila v Izraeli, ale byla potomkem Slováků. Seznámení popisuje jako náhodu, kterou do značné míry podpořila narátorova budoucí tcyhně. Chtěla pro dceru partnera z Československa „Podívej se, máš tady chlapce z Česka“.

K. M.: *„...No, moje manželka je, se narodila tady, ale její rodiče byli ze Slovenska. Tatínek v Bratislavě, maminka z Trenčína, takže oni mluvili doma Slovensky. ...To byla taky taková úplná náhoda. Já jsem jako student pracoval, ještě jako student, o prázdninách, když byla, bylo volno, tak jsem pracoval v nějakých lékárnách, jako pomáhal jsem v lékárnách. To bylo na několika místech a jednou, a to bylo tady na Karmelu, tady na té hlavní třídě potom, jsem si tam v té lékárně jednou takhle sedl vedle, sem si měl nějakej papír a jsem si něco psal česky. Ted' nějaká paní zezadu jako se dívala, shora. Viděla, že já píšu česky, tak začala ke mně mluvit slovensky, a to byla právě maminka mojí nastávající manželky. ... A pak po nějaké době prostě mě pozvala k nim, k nim domů, a tam jsem se seznámil s mojí manželkou..., která měla jiné plány ze začátku. Ona měla nějakého kamaráda a byli na cestě někam do Belgie nebo do Francie na nějakou dobu, chtěla tam studovat nebo něco, ale její maminka jí prostě nedovolila, a*

říkala tady máš jako...Podívej se, máš tady chlapce z Česka...Tak jsme se tak nějak zamilovali do sebe. (smích)“

Dále pokračuje narátor zmínkou o vnučce, teprve poté mluví synovi a vyzdvihuje u něj jeho vazby na Česko. Pro narátora je to velmi důležité, je pyšný na to, že syn umí mluvit česky, že má český pas a dle narátora i občanku. Popisuje, že jeho syn navštěvuje různá města v Čechách. Opakovaně sděluje, že jeho syn má Čechy rád „On to má hrozně rád tam“. mám takový dojem, že se mu to tam strašně líbilo... Uzavírá větou „Táhne ho to tam. Ano.“. Ano je potvrzením jeho myšlenek a úvah o synovi, potvrzením, že jeho syn má rád Čechy jako narátor sám.

K. M.: „Nemáme tady vnučku u nás. ... Tak ona má svoje rodiče, ale oni nebydlí u nás. ...No, tak můj syn, on je, už má třicet, jednadvacet nebo kolik. On mluví celkem velice dobře česky. On má dokonce si pořídil český pas a má českou občanku dokonce. Já si vzpomínám, že před rokem, že on taky byl, přijel do Brna a pořídil si občanský průkaz. Ukázal, že má český pas. Mluvil na ně česky, takže tak. ... No, tak syn tam jezdívá s tím svým kamarádem, do Prahy hlavně. Oni byli už na několika místech, byli v Plzni. A tak dále, a tak dále. Ano. A on přemýšlí o tom, že se tam přestěhuje, do Česka do Prahy. ...On to má hrozně rád tam. Už mluví tak celkem bych řekl, tak na 80 procent, 70 procent, mluví česky dost dobře. Dělá trošku chyby, když něco napíše, samozřejmě, ale domluví se česky a mám takový dojem, že se mu to tam strašně líbilo... Táhne ho to tam. Ano.“

Jako šťastný moment popisuje pamětnice to, když se její setře a její rodině podařilo odjet z Československa a přijet do Izraele.

M. K.: „Jo, jo, za nějakého půl roka tak oni dostali. Tak oni přijeli, tak jsem byla velmi šťastná, že taky moje sestra a ty dva syni a můj švagr, že jsou tady (že je nakonec z ČSR na popáté pustili a mohli přijet do Izraele. pozn. L. Š.).“

O svých dětech se zmiňuje i další narátor a přiznává, že se jejich výchově příliš nevěnoval, že vše bylo na manželce „Moje žena vychovala děti“

P. K.: „V 74. roku dcera se vrátila (z Barbadosu pozn.L.Š) do 1. Třídy, měla 6 let a syn měl 5 let a vrátil se do školky. ... Vám řeknu pravdu, poněvadž já to říkám osobně úplně otevřeně. Já jsem děti nevychoval. Moje žena vychovala děti. Já jsem raisoval a ona mně referovala v telefoně. Rozumíte?“

Jiný pamětník také ve vyprávění vzpomíná své děti, dva syny a dceru, která ale zemřela z důvodu nemoci. Po malé pauze pak vyjmenovává počet svých vnoučat a pravnoučat.

J. M.: *„Mám dva syna. Měl jsem krásný holčička, ona 54 roků sem žila, s tím špatným nemocí. Ona měla. Jak se říká česky (přemýšlí). ... Dva syna, čtyry vnučky, děvět vnučky a tři...“*

Z vyprávění pamětníků je zřejmé, že rodinné vazby jsou velmi silné a promítají se i do procesu emigrace. Ve vyprávěních jsou popisovány vztahy s rodiči, případně sourozenci. Někteří mluví o rodičích více detailněji než o vlastních dětech, ale je to dáno tím, že jak již bylo uvedeno v kapitole věnující se motivům migrace, původní rodina hrála významnou roli při rozhodování se o migraci. V polovině sledovaných případů rodina emigrovala buď spolu s pamětníkem či v průběhu let následujících uskutečnila emigraci také. Momenty shledání s rodinou, která přijela dodatečně jsou ve vyprávěních zachyceny emotivně *„... tak jsem byla velmi šťastná, že taky moje sestra a ty dva syni a můj švagr, že jsou tady“*, *„...že jsem byla celá rozčilená, když konečně mohli přijet“*. Emigranti se tak stali důležitým kontaktem pro svou rodinu, která se na emigraci chystala, stejně tak, jako když pamětníci sami zmiňovali, že v Izraeli měli případně kontakt na nějakého příbuzného. Širší rodiny se „shlukovali“ v Izraeli a navzájem jsou v kontaktu, a nejen v první a druhé fázi migrace (příprava a adaptace v prvních měsících), jsou si oporou.

Po příjezdu do Izraele se pamětníci seznamovali se svými budoucími partnery, pouze jedna narátorka svého budoucího manžela viděla již v Československu, neboť jí ho „poslal“ její strýc, který již v Izraeli žil. Partnery si nacházeli náhodně, až na dva pamětníky, kdy se jednalo o „zprostředkované seznámení“ (jednou přes strýce, kdy bylo chtěné, aby byl ženich Izraelec a ve druhém případě naopak budoucí tchýně vybrala ženicha pro dceru, protože byl z Československa), u ostatních nedochází k detailnímu popisu seznámení. Šedesát procent pamětníků si našlo partnery s československými kořeny. Ve vyprávěních se v souvislosti s rodinou odehrává stejný vývoj jako u jiných rodin, které by neemigrovaly.

Narátoři mají děti, ve většině případů dvě, nikdo z pamětníků neměl větší počet dětí, jako je tomu u typických ortodoxních rodin v Izraeli. Do výchovy dětí se původ rodičů promítal, ale ne nějak cíleně. Jak už bylo uvedeno v kapitole věnující se jazyku, pamětníci na děti zpočátku hovořili česky, ale později přešli do hebrejštiny. Doma se vařila a pekla jídla, původem z Československa, děti byli brány na výlety do Čech. Tento typ aktivit je

dokonce intenzivnější v souvislosti s vnoučaty. Více bude popsáno v následující kapitole. Vývoj partnerského a rodinného života je podobný, jako by se odehrával kdekoli jinde. Pamětníci tak zmiňují druhá manželství, úmrtí partnerů, kdy u dvou narátorů je tato smutná zkušenost čerstvá a odráží se i ve způsobu vyprávění o rodině, dva narátoři sdílí bohužel i ztrátu dětí. Tato citlivá témata nerozebírají. V současnosti se nejvíce věnují roli prarodičů, kterou si užívají a sdílí společné zážitky, které se často pojí i s vazbou na Českou republiku.

2.8 Vztah k Československu

Následující část se zaměřuje na analýzu vztahu emigrantů k jejich mateřské zemi. Zmiňují ji ve vyprávění? V jakém kontextu? Jaký je jejich vztah k vlasti? Projevuje se jejich původ nějak v jejich každodenním životě? Zajímá je dění v České republice? Sdílí své kořeny s rodinou? Předávají informace potomkům? Přerušili kontakty nebo je udržují? Cestují do rodné země?

Následují pasáže z rozhovorů, kde narátoři vzpomínají na své přátele, kteří byli z Československa.

Níže je příklad toho, že si pamětnice přesně nepamatovala na kolegu, který působil v Bricha (více viz kapitola 1.4). Zachycuje rozpačitý moment, kdy ji nabízel práci v kibucu. Bez zajímavosti nezůstává ani vymezení se vůči Slovenské národnosti užitím částice „ale“ vyjadřující postoj mluvčího.

O. N.: *„Ale on to byl Slovák. On tam přijížděl, on asi pravděpodobně pracoval v tý Bricha... nevím, nejsem si jistá. A on tam čekal a já jsem šla dolů a ... nevěděla jsem, co říkat... „Ty mě nepoznáš?“ říkal. „Jo, já si vzpomínám něco“ a on říkal: „My potřebujeme sestru“ v tomhle kibucu.“*

Pamětníci si nacházeli přátele i mezi Izraelci a následující pasáž popisuje, jak pamětník pro své přátele připravil materiály k jejich cestě do Prahy. Podklady připravil trojjazyčně: v hebrejštině, angličtině a češtině. Narátor je pyšný na to, že využil všechny tři jazyky.

A.N.: *„Ano. A toto je můj rodný list. Počkejte, a to je co já jsem dělal, když jsem byl samostatný, a měl jsem hodně známých a když jeli do Čech, tak jsem jim udělal takovou, aby věděli, kam jet, a to bylo ve třech řečích (pyšně): hebrejsky, anglicky a česky. Takže*

oni šli v tom hotelu a oni anglicky mluvili s nim, česky neuměli a on se díval, aha on chce sem a on se díval. ... Ano, ano. Jezdí do Prahy...Ano ano, jsou to Izraelci.“

O setkání s přítelkyní, o které se pamětnice domnívala, že se po válce nevrátila z koncentračního tábora, na izraelské půdě vypráví následující pasáž. Pamětnice se rozhodla pro kibuc, kde se nacházela její kamarádka.

O. N.: „A on mi řekl: „A když ti řeknu, že Jůla je moje žena?“ Jůla (smích). Jedna z těch děvčat větších, co se vrátila z koncentráku. Moje to byla přítelkyně. Sice byla starší, ale ...A já říkám: „To není pravda. To nemůže být pravda.“ Poněvadž já jsem jí nikdy neviděla na tý listě, co byla vždycky každé, každé den vyvěsili na obec, na židovský obci. A my jsme každé den se chodili koukat... kdo se vrátil. A já jsem jí tam nikdy neviděla. No ale byla to pravda. Tak jsem odřekla tam a tam to bylo moc hezký. ... A šla jsem do Lehavot Chaviva se to jmenuje ten kibuc. A tam jsem jí potkala. A potom se zjistilo nějak jak on se to dozvěděl, nebo vona se to dozvěděla od nějakých přátelů, známů, že mě viděli nebo co. Takhle se nějak oni dozvěděli.“

Kontakty s přáteli z Čech udržoval další z narátorů. Vzpomíná na svého dobrého přítele, s kterým byl v kontaktu až do jeho smrti, byli tak dobří přátelé (byli oba zachráněni z koncentračního tábora pozn. L.Š.), že za ním v době jeho nemoci přijel do Čech, jeho kamarád za ním byl v Izraeli.

A. N.: „...ten můj přítel on se jmenoval Otíček Jedlička...já jsem s jeho manželkou ještě ve styku a každý týden mluvíme a já vám ukážu tu fotku a on byl těžce nemocnej tak jsem jel tam, abych ho ještě viděl a on 14 dní potom zemřel... a já jsem ho pozval sem...já jsem mu poslal jízdenku a (on?) chtěl, aby taky jeho manželka přišla aj jeho sestra...ale co bylo, jeho sestra pracovala v bance a ona nemohla opustit a manželka byla nemocná tak on přijel sám a tady byl a tak jsme byli tady všude (v Izraeli pozn. L. Š.)“

Na svého dalšího kamaráda, který se za ním přijel podívat do Izraele upozorňuje v následujícím úryvku.

A. N.: „S přáteli. To je přítel (bez překlepu pozn.LŠ) z Prahy, on tady byl u mě, on je z Prahy a on je učitelem kněžů, Verman se jmenuje...já mám ty fotky.“

Narátorka vzpomíná, jak se setkala se svými kamarádkami, které za ní přijely do Izraele. Je zřejmé, že je to příjemná vzpomínka „to bylo krásný“, stejně jako na to, že ji nedávno navštívila známá lékařka i s dcerou.

J. K.: „...*A najednou já koukám, to bylo v restauraci a já se dívám a obě kamarádky přijely i s manželem. On je přivezl. ...To bylo krásný...(smích) A teď, teď tady byla například ta jedna ta dětská lékařka, tady byla teď s dcerou, před dvěma měsíci.*“

Další z pamětníků odkazuje na kontakty s Čechoslováky, které zprostředkovávala organizace (Hitachdut Yotsei Czechoslovakia pozn. L.Š.), popisuje, že se vídali, komunikovali a byl za to rád. Popisuje se jako součást skupiny Čechoslováků.

K. M.: „*Tak měli jsme tady (v Izraeli. pozn. L. Š) nějaký známý taky z Česka, ale už si fakt nevzpomínám, kolik a kdo tu byl, ale je tady samozřejmě ta organizace, československá organizace... A my jsme tam taky byli, taky tam bylo několik Čechoslováků, takže jsme byli velice rádi. Byli jsme v kontaktu, jsme se setkávali, chodili jsme si sednout někam do kavárny a vykládali si. Byli jsme skupina Čechoslováků.*“

Na kontakt s lidmi z Československa vzpomíná i další z pamětnic, která ve svém vyprávění zdůrazňuje (detailním popisem lokace), že rodina z Karlových Varů bydlela blízko ní. Popisuje, že díky nim byla v kontaktu i s někým jiným „abysem s někým mohla mít s někým jiným“. I přes věkový rozdíl, který zmiňuje v úvodu se vídali, hovořili spolu česky. Po příjezdu narátorčiny sestry do Izraele se přidala i ta.

M. K.: „*Měla jsem v Kironě, tam v Kironě. Bydlela tam rodina z Karlových Varů, a tak s ní jsem byla, ona byla o mnoho starší. Ona už měla dceru velkou, a také jsem aj s tou dcerou aj s ní, aj s jejím mužem. On byl taký tichý velmi. A oni bydleli jakožto naproti ale ne velmi, to byla taková čtvrť, tak to jako jedno (přemýšlí)... takové jako bych řekla takové menší náměstí, to bylo a každý tam měl balkón. Jenom takhle mimochodem jsem chtěla říct. Tak oni byli z Karlových Varů a s ní jsem byla tak poměrně dost často, abysem s někým mohla mít s někým jiným a když jsem vyučovala, také s ním jsem s ní jsem byla a mluvili jsme spolu a pak když moje sestra přišla, ona byla ve věku moje sestry, tak ona taky...česky. Jo, česky a s její dcerou. Ta její dcera mě velmi, velmi měla rada, velmi.*“

Pamětnice na dotaz, zda byla po emigraci do Izraele v kontaktu s někým z Československa zachycuje svým sdělením, jak politická situace v její mateřské zemi ovlivňovala její původní přátelské vztahy. Nesměli si psát, a to trvalo několik let a vztahy to logicky znamenalo „to už bylo úplně něco jiného“.

M. K.: „*Tu první dobu ne. Nebo v té to byla ta doba, že se nějako nesmělo psát do Izraela. ... Obnovily jsme to později, ale to už bylo úplně něco jinýho. Víte, ty roky 5, 6, 7 let to je dlouhá doba.*“

O návštěvě Prahy, která byla zaměřená na vzpomínky a ukázání míst, ke kterým se vážou zážitky, dceři vypráví další z narátorů. Popisuje, jak se mu podařil zařídit vstup do konzervatoře, kde jeho žena před opuštěním Prahy studovala. Nevynechává detaily otevřeně popisuje, že bylo třeba podplatit vrátného. Pro jeho ženu to bylo důležitá vzpomínka. Je to patrné i z toho, že se žena neudrží a vstupuje do rozhovoru a plna vzrušených a radostných emocí sdílí sama, jak se setkala se svojí bývalou vyučující, kterou zprvu nepoznala, za což se styděla. Sdílí, že byla oslovena svým křestním jménem, které měla od narození (po příchodu do Izraele došlo ke změně křestního jména. pozn. L.Š.). Popisuje, jak se s vyučující objaly a je patrné velké dojetí.

P. K.: „Ten kontakt byl, že ona už šla dcere ukázat konzervatoř a tam jsme stáli na schodech a pak se rozhodla, že ona musí ukázat konzervatoř zevnitř dcere. Tam byl, já jsem tam podplatil toho vrátníka, aby nás vůbec pustil. To nepomohlo nic, jenom když jsem mu tam něco strčil, tak je pustil dovnitř, tak jsme šli dovnitř a my jsme tam stáli na půl poschodí a ona vysvětlovala, tady bylo to a tady bylo to a tady bylo to, a najednou šla jedna paní a řekla mu, řekněte, vy jste... (rozhovor přerušuje pamětnice. pozn. L. Š.)“

M. K.: „*Ona mě řekla Boženko, ona mě řekla Boženko a já se podívala a já jsem ji nepoznala. To byla ostuda, já jsem ji nepoznala. A ona mně řekla Boženka Langová. Já jsem se jmenovala Langová a povídám jo, to bylo, ty mě neznáš, ty mě už neznáš? A vtedy se mi ta Eva... Tak jsem jí pak řekla Evičko, to bylo na schodech (dojetí) a jsme se objaly.*“

Pamětník navazuje tím, že vzpomíná na to, jak jeho manželka zorganizovala sraz spolužáků.

P. K.: „*A ona pak organizovala všech spolužáků, který byli v Praze v okolí, organizovala dvě hodiny potom do nějaké hospody. Oni si pak setkali. My jsme tam seděli s dcerou, dcera a já jsme tam seděli a poslouchali, jako co oni mluví. Dcera nerozuměla pořádně, ale ...*“

Pamětnice při vzpomínkách na tuto cestu a setkání se spolužáky popisuje, že byla šťastná...je to velmi silné vyjádření, které slovy ani nelze popsat “ nemůžu ani říct, jak jsem byla šťastná“

M. K.: „...tak když se na to teďka vzpomínám... Tak sem to, tak jsem byla tak šťastná (radost), že to vám nemůžu ani říct, jak jsem byla šťastná. Pak jsme se vrátili.“

Pamětník se vrací ke sdílení svých vzpomínek na přátele z Československa, s kterými přijel do Izraele. Popisuje, že byli velkou skupinou, společně spolu vyrostli, neboť se znali od zhruba patnácti let. Autor vzpomínek zdůrazňuje opakovaným použitím slovního spojení „my sme vyrástli spolu“, že se potkali mladí a měli mnoho společných zážitků, které je formovaly „boli spolu v armádě, my jsme dělali spolu všechno“. Setkávali se společně pravidelně po řadu let až do současnosti vždy dvakrát do roka v rámci významných dní (Silvestr, den samostatnosti Izraele), jen v souvislosti se stoupajícím věkem v menší a menší skupině.

P. M.: „My jsme byli skupina – dodnes (skupina osob, která společně přijela do Izraele. Pozn.L.Š) Už většina, bohužel, většina zemřela z té skupiny. A my zme se potkávali dvakrát do roka. To bylo svátek, když mě už opustili, všechno, my jsme se dvakrát do roka potkávali. Na Silvestra a pak druhýkrát na Jom ha-acma 'ut – izraelský den samostatnosti, a sice ze začátku to byl ráz tu, ráz tam u někoho. ... No to bylo tím, že jsme spolu vyrástli. My sme spolu vyrástli, my sme vyrástli, my známe. My sme byli přibližně 15 let, 14, 15, 16, když sme se potkali a my se spolu vyrástli. My sme tady boli spolu v armádě, my jsme dělali spolu všechno, kluci aj děvčata. ... Začalo nás třicet něco.“

O přátelích z Československa se zmiňuje i následující narátorka, a sděluje, že vztahy s nimi udržovala a byla v „nějakém spojení“, na druhou stranu ale dodává, že si udělala přátele i mimo tuto českou společnost.

D. M.: „Já jsem vlastně vod začátku, jsem s nima bydlela napřed celý ty pátky, a potom jsem se sice vodstěhovala, ale jsem nějaký vztahy stále udržovala, takže já jsem stále v nějakém spojení s těma Čechoslováky. Ale jsem si časem udělala i přátele mimo českou společnost.“

Jako jeden z výše uvedených narátorů vzpomíná následující na přátele z uskupení Hitachdut Yotsei Czechoslovakia, ale označuje je za mladé, protože s ním nezažili válku. Takové měl, vzpomíná, ale již s nimi ztratil spojení.

J. M.: „Já mám až do dneška, já mám M.K., a taky ten druhý lidi z Tel Avivu. Što jsou známí veškerý, ale ty jsou mladý, ty nebyli ve válce. Z těch, co byli se mnou ve válce, možná jeden nebo dva. Já nemám s nima spoj.“

V následující části je zachycen vztah k rodné zemi v souvislosti s rodinou, se kterou žijí v Izraeli.

Pamětnice vzpomíná, jak se snažila přenést zvyky, které měla ze své vlasti do své nové rodiny, ale popisuje, že se jí to nedařilo „jsem se pokusila, ale to nejde“. Na druhou stranu je zajímavé, že v rámci rozhovoru hned v úvodu popisuje (viz výše), že pekla a vařila česká jídla a všichni tak věděli, že je z Čech. Je možné, že si to neuvědomuje, stravu nepovažuje jako zvyk, nebo se vaření věnovala v začátku, kdy ještě neměla děti. Děti jsou dle jejích slov jiné, svéhlavé, to udává jako důvod, proč se její pokus nepodařil. Dodává ale hned příklad, jak své vnučce ukazovala na Google mapách, kde a v jakých domech v Čechách bydlela a zároveň z reakce vnučky, kterou sdílí, je jasné, že tam společně byly. Pamětnice své vnučce doporučila, aby se na dané místo také jednou, až bude mít vlastní rodinu vydala. Zde je patrná touha po alespoň malém zachování kontinuity. Udržet i v dalších generacích informaci o předcích a jejich původu.

J. Š.: „*Jsem se pokusila, ale to nejde. Děti jsou úplně jiné, než my jsme byli. Už jsou svéhlavé a takové všechno vědí, ale mají rádi. Zrovna teď jsem ... se dívala s kama...s tou vnučkou s tou dvanáctiletou, abych jí ukázala dům, kde jsme bydleli. Tak jsme šli do google map a ukázala jsem jí, kde jsme bydleli, ty domy. A ona říká, pak jsme se podívaly na fotky a viděla tam ty fotky z loňska z toho Beršlágu, a říká: „Tam bylo fajn, já chci zase jet.“ A já říkám, až budeš velká, tak si tam jeďte zase s rodinou.“*

Jak se zvyky dodržované v Československu přenesly do Izraele vypráví následující úryvek rozhovoru. Rodina s židovskými kořeny (přes otce) v Brně dodržovala slavení tradičních svátků křesťanského původu. Pro pamětníka měly tyto svátky velký význam – ve vzpomínkách se přenáší zpět do rodné moravské metropole a s nostalgií popisuje zážitky z dětství pojící se k oslavě Vánoc, Velikonoc s rodinou. Opět je zde patrný silný vztah s otcem, který se prolíná celým vyprávěním. Je vyzdvihován vztah otce k Československu, ale v podstatě to působí jako popis sama sebe a projektování svého vztahu k vlasti do jeho jednání. Slavení Vánoc včetně shánění vánočního stromečku si rodina přinesla i do Izraele i přes to, že pamětník sděluje „musel jsem se jakoby začlenit“. Původně žádné židovské zvyky neznal, protože jeho otec o tom doma nemluvil.

K. M.: „*Musel jsem se jakoby začlenit, ale (přemýšlí) u nás doma s rodiči a s mojí sestrou jsme drželi Vánoce. Dokonce můj tatínek, my jsme tady někde jezdili a jsme kupovali ten vánoční stromek, smrček někde, tak jsme drželi Vánoce, a tak dále.... Můj tatínek miloval*

Vánoce i v tom Brně, miloval. ... My jsme chodili kupovat spolu vánoční stromeček. Nevím, jestli víte, kde je Zelný trh v Brně. Se tomu říká Zelňák, Zelný trh, tam vede tržnice. Tam se tehdy prodávaly vánoční stromky a my jsme tam s tatínkem chodili kupovat vánoční stromek někdy, jsme ho pěkně ozdobili, byly nějaké dárečky pod stromečkem. Prostě drželi jsme Vánoce. ... My jsme vůbec neměli šajnu. Tatínek o tom nevykládal, co to jsou židovské svátky. Vůbec jako. My jsme drželi Vánoce, Velikonoce a tak dále. Já jsem měl dokonce o Velikonocích takovou mrskačku a chodil jsem po městě a vždycky jsem dostal něco, vždycky pomrskal jakoby tak. ... To ne, akorát ty Vánoce jsme tady jako drželi. (tady v Izraeli). Jsme měli tradici a to jsme jako vždycky šli koupit vánoční stromeček, ozdobili ho tady a...“

Pamětnice skrz vzpomínky na české zvyky a tradice vzpomíná na české písničky sdílí také svůj postoj k návrhu dětí mít český pas. Po rodičích je slovenské národnosti, a tak by dostala pas slovenský, což ona nechce. Národnost Slovenská ji v jejím případě přijde směšná. Úvahu nad získáním druhého pasu uzavírá trpkou větou, která vystihuje její celoživotní zážitky. „...nechci nic zpátky, já jsem se toho vzdala a dost.

J.K.: „Na české věci. Písničky české. Ono je tu mnohem více Slováků než Čechů. A já sice ... podle rodičů k nim patřím. Taky jsem...děti chtějí, abych si dala udělat pas český, ale já nechci. Protože když budu chtít pas, tak mi dají slovenský, rodiče se narodili na Slovensku a já jsem vždycky měla státní příslušnost československá, národnost slovenská. Co já a co národnost slovenská (smích). ... Tak jsem řekla, nechci nic zpátky, já jsem se toho vzdala a dost.“

Uchování si české mentality i přes překonání všech překážek souvisejících s imigrací do nové země zmiňuje další z pamětníků.

K. M.: „Tady, (přemýšlí) tak opravdu, já jsem to musel všechno překonat. Já jsem si pořád udržoval tu svoji, jako tu mentalitu. Samozřejmě, že jsem se musel jakoby začlenit tu a tam. To bylo jasný, ale já pořád jsem se cítil, že já mám v sobě takovou tu českou mentalitu.“

V souvislosti s opuštěním Československa pamětnice mění své křestní jméno, vzpomínka je to pro ni radostná, neboť si měnila jméno na to, které se jí líbilo, zároveň ji ale překvapilo, jak moc je toto jméno populární v Izraeli. Pamětnice má spojené své původní

křestní jméno spjaté s Prahou, výše ve vzpomínkách i uvádí zážitek, kdy byla po mnoha letech v Čechách oslovena původním jménem.

M. K.: „...*Ještě to vám musím říct, že když já jsem změnila si jméno z B. na M., nebo se mně velmi líbilo to jméno M. tak jednou tam přišla jedna paní a vprostředku toho náměstí křičela (radost, smích) M.! M.! tak vtedy, jsem viděla, kolik M. ...*“

Pamětnice v souvislosti s vazbou na Československo vzpomíná na své aktivní zapojení v českém svazu mládeže, kde byla vedoucí oddílu pionýrů.

M. K.: „...*Já jsem byla pionýrkou. Já jsem byla v ČSM a já jsem byla ...taky jsem tam pracovala ohromně. Já jsem to měla velmi ráda a byla jsem vedouca, já jsem byla v ČSM, tak jsem byla vedoucí oddílu jako pionýrů. ... Já jsem byla taky tak činná, a tak jsem byla činná, že opravdu to můžu říct. To je všechno pravda, že mě poslali do Sovětského svazu na, jak se to jmenuje...na Krym na ten mezinárodní tábor.*“

Pamětnice se setkala s tím, že ji přišlo zvláštní, že ji automaticky lidé v mezinárodní společnosti zdravili „šalom“ a sdílí své myšlenky, které ji v ten moment běžely hlavou „vypadám jako Židovka?“

M. K.: „*Tu medajlu. Tu cenu. Tak a kdo přišel ku mně, každý mně řekl “šalom”. Já jsem byla tak – co vypadám jako Židovka? Že to, že každý mě řekl šalom.*“

Narátor se bez váhání přiklání k tomu, že se se cítí být Čechoslovákem a hned dodává anekdotu vážoucí se k národnosti – ultraortodoxní Žid je Čechoslovákem. Daný vtip odkrývá zároveň jeho postoj k ultraortodoxním Židům a zároveň je patrné (i z celého jeho vyprávění), že pokud by se měl označit, je československým Židem.

P. K.: „...*jako Čechoslovák...To zná, to poznáte. Co je Čechoslovák, de facto, to poznáte? To je anekdota, ale to neznáte, jistě. ...Za První republiky byli Češi a Slováci. Pak byla Podkarpatská Rus. V podkarpatské Rusi žili ty ultrapobožný, ty, co dneska tady nám dělají ty největší těžkosti. Víte, co myslím, ty černí Ortodoxní. Ultra ortodoxní. Charedim...Tak se říkalo, že jednou přišel do Prahy jeden taký ortodoxní a stál na Václaváku, v tom černom, s těmi pejzami a s tím kloboukem a všechno. A také zvíře v Praze neviděli, .ne. Tak se kolem něho točili lidi, ne? Tak on se obrátil na jednoho a řekl “To jste nikdy neviděli Čechoslováka?”*“

Následující pasáže zachycují vztah k Československu a vnímání sebe sama.

Pamětnice vypráví, že spolu se skupinou, se kterou přijela byla první rok, kdy byli společně v kibucu. Pak došlo k přerušení kontaktů na několik desítek let. Důvodem bylo, že skupina se rozprchla na různá místa a také její manželství s Iráčanem. Z vyprávění není jednoznačně rozpoznatelné, zda se vyjádření „mě to nezajímalo“ váže k české skupině či k arabské komunitě, protože hned následující věta se vztahuje k popisu k Arabů „ty Arabi (smích) a to všechno, to vůbec nebylo, můj, můj svět“. Možná tím naznačovala, že se pohybovala někde jinde. K obnovení vztahů došlo až po letech a trvá až do současnosti.

R. A.: *„My jsme zůstali pohromadě ten rok, co jsme byli tam v tom kibucu. Potom jsme si to ..., každý šel někam jinam. Já jsem neměla s tou skupinou žádné kontakt. Myslím 35 let. Protože můj manžel, byl z Iráku. A já jsem to byla, mě to nezajímalo. Já jsem to měla..., ty Arabi (smích) a to všechno, to vůbec nebylo, můj, můj svět. Jenom hodně pozděj, jsme se zase potkali... a byl zase kontakt. A byl kontakt do dneska. Kdo neumřeli, ještě má kontakt.“*

Dále pamětnice vysvětluje, že to nebylo tak, že by byla úplně bez kontaktu s Čechoslováky, ale že se jednalo spíše o náhodné setkání. A zároveň ale popisuje, že ve chvíli, kdy do Izraele přijela její matka, propojila ji na své známé.

R. A.: *„Tu skupinu jsem 35 let neviděla. Já jsem, já jsem někdy potkala nějaké Čechy nebo Slováky, ale to bylo jenom nějaký setkání. Když moje matka přišla, tak ona přišla z Prostějova. Tak ona tu měla.“*

Dostává se i k tématu českých tradic a reálií a jejich přenosu do její rodiny. Upřímně sdílí, že dceru to nezajímá, dává to do souvislosti s původem jejího manžela, který je z Maroka. Naopak ale popisuje, že syn má zájem a že společně jeli do Čech a navštívili všechna místa, kde měla příbuzné. A hledali i na hřbitovech. Popisuje, jak byla překvapena z toho, že to její syn emocionálně velmi prožíval a že i přes to, že její syn nebyl v průběhu života v kontaktu s moc lidmi z Čech, tak on cítil a vnímal určité spojení s předky. Narátorka nenachází vhodná slova pro popis zážitku jejího syna, ale opakovaně používá slova emocionální, cítit. Je zde snaha stupňovat a zesílit vyjádření slova „emocionálně on byl moc“ vyjádřit, že se jednalo o silný zážitek. Zážitek označuje jako mystický.

R. A.: *„To je tak. Moji dceru to nezajímá. Ona má marokánského manžela a to jí nezajímá. Můj syn se zajímal, tak jsme byli, byli jsme spolu ... před dvěma roky? ... si*

myslím jsme byli, a jsme udělali velkou jízdu, byli jsme ve všech těch místech, kde jsem měla nějaké příbuzný. A byli jsme na těch, jak se to říká... u těch hrobů...Na těch hřbitovech. Ano. Tak jsme tam byli a tam jsme hledali. A našli a nenašli. A on, on, on to moc emocionálně to prožil. ...on, když jsme byli v Praze on to emocionálně, moc cítil, že, že... je tam něco. Je tam něco mystického...on to cítil. Ano. On to ... cítil. ...To bylo pro mě taky zajímavý. Protože on byl tu v Izraeli. A nepotkal hodně Čechů až a on se toho moc moc... jak to mám říct, schází mi tu slovo. Ale emocionálně on byl moc... “

V další pasáži rozhovoru pamětnice sdílí, že velmi sleduje ději v České republice. Má o to skutečný zájem, který potvrzuje zdvojeným použitím slov vyjadřující souhlas „Ano. Ano. Moc Moc. Mě to moc zajímá...“ a zároveň otevřeně popisuje svůj souhlas s politikou České republiky. Svůj návrat natrvalo do Čech si představit určitě představit nedokáže. Považuje se za Izraelku.

R. A. : „Ano. Ano. Moc Moc. Mě to moc zajímá ...A já myslím, že Česká republika to dělá moc dobře myslím. Já myslím, že je to moc dobrý, co se tam děje. Já myslím, že je to moc dobrý, že tam máte furt tu českou korunu, A že tam nemáte ty emigranty. (smích) Já myslím, že je to moc v pořádku. “

Svůj návrat natrvalo do Čech si představit určitě nedokáže, své rozhodnutí jako by dokládala tím, že si nenechala udělat český pas. Vnímá samu sebe jako Izraelku, ale udržuje kontakty s organizátorkou akcí uskupení Hitachdut Yotsei Czechoslovakia, ale vídá se osobně pouze s ní, ne s organizací. Nevysvětluje proč. Znovu se vrací ke sdílení toho, že jezdí do Čech na výlety, ale bydlet by tam už nemohla, smích, který ukončoval její úvahu o České republice přechází k vážnějšímu sdělení, kdy popisuje, že čas, který strávila v Čechách „nebyl dobrej čas“, vybavují se jí vzpomínky na to, že byli uprchlíci, pak Terezín a období po něm „taky nebylo něco“ a zakončuje slovy, že víc zde nemá „tak to co tam mám.“ Vztah k Čechám je zřejmě ambivalentní, protože od momentu, kdy popisuje návštěvy (nejedná se o jednorázovou aktivitu) v Čechách (včetně té se synem) přechází k tomu, že zde nic nemá.

R. A.: „Ne. Ne. Ne, ne to už není pro mě. Já to jsem taky nedělala český pas. ... to bylo dobrý, ale už to není. ...Izraelka...Já jsem dostala pozvánku, ale já tam nemohu být, protože já budu mít děti. Tak já to nemůžu tam být. Ale mám ... kontakty. Ano, paní K. ... Tak si trošku mluvíme. A s paní K. mám i osobní kontakt, tady s tou organizací nemám. A já jsem byla několikrát, já jsem byla v lázních v Teplicích nad Bečvou. A takový, jako

jezdím do (Českos), jako do Čech. Ale nemám nějaký... já se tam nevrátím...já jsem se tam narodila, já jsem tam žila nějakou d... nějakou čas. To nebyl dobrý čas. Protože já si to pamatuju jenom, že jsme to byli uprchlíci a potom jsem byla v Terezíně. A po Terezíně to taky nebylo něco. Tak, tak to, co tam mám.“

Další z pamětnic ve svých vzpomínkách vypráví o tom, že nebyla příliš v kontaktu s lidmi z Československa, a když, tak že se jednalo o Čechy z kibucu, ale nebylo jich moc. V souvislosti s kontakty na osoby ze stejné vlasti zmiňuje organizaci, která sdružuje Čechoslováky a vysvětluje, že nebyla její členkou, protože sídlila a v Tel Avivu a ona žila v Ramle, která byla vzdálená, po přestěhování do Haify, se ale do místní pobočky přihlásila, jako důvod uvádí „to se patří samozřejmě, protože jsem z Česka. Popisuje, že s ostatními členy nemá tak hluboké vztahy, protože oni jsou členy již dlouho a ona se přidala o hodně později.

J. Š.: „Ne ne moc málo v kibucu byli Češi a tu a tam byli taky 2 nebo 3 děvčata, kteří měli rodiče v Izraeli, ale jinak s lidmi mimo kibutz, jako Čechy nebyl žádný kontakt. ... a také jsem nebyla členka v té naší organizaci, to až když jsem přijela do Haify. A tady jsem se zapsala do té naší organizace (roku 2001 pozn. L. Š), ale nějak jsem se na ně moc nenalepila, oni jsou spolu už dlouho, ale já ne..tak chodím tu a tam na přednášky a já znám ty 4. ... Já jsem hledala...za prvně jsem si myslela, že se to patří samozřejmě, protože jsem z Česka, protože je se to ústředna té organizace je v Tel Avivu, ale my jsme byli v Ramle a co my budeme jezdit do Tel Avivu a na ta setkání...já jsem nebyla ani zapsaná... tady jsem se zapsala a poznala M. K. a ještě jiný a já chodím na ještě nějaké ty činnosti.“

Při vzpomínce na to, jaké zvyky si z Čech přivezla do Izraele, vypráví o českých receptech, podle kterých připravuje jídlo až do současnosti, uvádí jako příklad švestkové knedlíky, a zmiňuje, že si takto vaří především pro sebe, protože má „dosud nejradši český jídlo“ a její rodina to moc nejí. O receptech vypráví s nadšením a při této vzpomínce začne přemýšlet, co dalšího českého má ráda. Je to četba českých knih, ale ihned dodává, že jich tolik nemá, že má především ty starší, jako příklad uvádí Hrabala a pak zmiňuje Lustiga, knihu dostala jako dárek. Pamětnice zmiňuje, jak se jí líbí jazyk, který autor používá, protože „on mluví, jak mu zobák narostl“. Dochází pak k upřesnění, že knihy mají podobu audiokazet, a proto pamětnice v souvislosti s knihami používá slovesa

mluvit, poslouchat. Při vyprávěních o českých autorech je nadšená, ve spojení s autorem Otou Pavlem bez váhání dodává „toho miluju“.

J.Š.: *„Především kulinární! To je český recept...ale nemám vanilkový rohlíčky... (pamětnice nabízí domácí sladké pečivo, které je na stole. pozn. L.Š) ...no ano všechny recepty jsou český a sem tam něco jiného..a knedlíky..ted' mám první švestky, takže zítra dělám, ale jenom pro sebe, naši to nejedí..možná že snacha si vezme jeden nebo dva...já mám dosud nejradši český jídlo..a taky trochu vařím česky...a co ještě ráda...ráda čtu česky, když mám příležitost, ale nemám tolik českých knih...Především ty staré, co byly za mých dob a pak co mi přijde do ruky, mám tu Hrabala, a pak tu mám, to není román, to mi darovala sestřenice, jmenuje se to 8x4 Hovory s Lustigem, s Arnoštem Lustigem, to je krásný poslouchat jak mluví, on mluví jak mu zobák narostl. ... Poslouchám, oni jsou to audiokazety, mám 2 kazety, sloužil jsem anglickému králi, Hrabala to mi poslal bratranec a pak jsem dostala povídky Pavla Oty, toho miluju.“*

Pamětnice aktuální kontakt s Čechy nazývá jako „české projekty“. Vysvětluje, že z důvodu těchto projektů (původně mluví o dvou, ale v závěru radostně a s pýchou doplňuje třetí) nemá čas poslouchat české audioknihy. Jako první projekt označuje setkávání s jinou pamětnicí z Čech, která psala knihu a také setkání s dalšími lidmi z organizace sdružující Čechy. Narátorka je označuje jako „bývalé“ Čechy. Jako druhý projekt popisuje, jak pomáhá jedné paní z Čech, která psala o gymnáziu, které pamětnice navštěvovala, označuje ho jako „naše“ gymnázium, sehnat fotografie absolventů. S touto paní zůstala v kontaktu a píšou si emaily několikrát týdně. Třetí projekt popisuje s obrovským nadšením „to je vůbec něco úžasného“ je o tom, že jedné lékařce z Prahy pomohla dopátrat osud bratrance její maminky. Propojila dokonce tuto ženu se švagrovou hledaného. Narátorka je pyšná „a na to sem hrdá“, co vše se jí podařilo zjistit a že byla jediná, kdo mohl mít informace k hledanému a ona je poskytla, a především vypátrala další.

J. Š. : *„V poslední době už vůbec, protože na stará kolena mám dva projekty, jeden to je J.- ta s tou knihou, která tu byla několikrát a taky jsme se setkali s těmi bývalými Čechy a druhý projekt to je jedna paní z Prahy, napsala a gymnázium o našem gymnáziu, sestavila almanach, on tam její tatínek také studoval, já jsem to dostala internetem a to se mi líbilo a já jsem se s ní dala do spojení a pak jsem s ní spolupracovala našli jsme tu ještě spoustu absolventů, kteří měli fotografie, obstarala jsem jí spoustu fotografií, které*

ona neměla a jsme dosud ve spojení, píšeme si 2krát 3krát týdně a třetí projekt je to je vůbec něco úžasného...tady je fotka na stránce 103 a jedna pani v Praze, lékařka, věděla, že její bratranec její maminky byl taky v Dánsku, o té knize nevěděla, ale hledala po něm stopy...věděli že byl v Dánsku a že byl v Izraeli a z Izraele psal domu červeným křížem, tenkrát se nedalo mezi těma s Palestinou nedalo psát, ale nějak se dozvěděli, že padl tady v Izraeli, ale nevěděli kdy a kde a pani náhodou napadla na tuhle knihu a na tuhle fotku a povídá no tohle je ten bratranec mé maminky tak se dala do spojení s autorkou...a ta ji řekla, jediná, kdo vám k tomu něco řekne je J. v Izraeli a na to sem hrdá..já jsem jí objevila...no proč..já jsem měla špatný svědomí na té fotce jsem věděla, kdo to je, jenom on ne, ale když ta pani mi řekla jeho jméno, tak jsem na to přišla, že jsem byla s ním půl druhého roku v Dánsku, spolu jsme jeli do Izraele a pak se naše cesty rozdělily, on byl v jiném kibutzu a už jsme o sobě nevěděli. Tak jsem měla špatný svědomí a jak mi ta pani napsala, tak jsem ho začala hledat... našla jsem kde padl, kdy padl a jde je pohřben a nejenom to, našla jsem, že se oženil a že měl ženu a ta pani přijela do Izraele a setkala se švagrovou a švagrovýma té ženy.“

Následující pamětnice vypráví o své první návštěvě Prahy po emigraci do Izraele, která se odehrála v roce 1960. Jela navštívit matku, protože ta chtěla vidět vnuka. Pamětnice své rozhodnutí zpětně kritizuje (do vyprávění prostupuje ne příliš harmonický vztah s matkou, který pamětnice sdílela v úvodu). Cestu popisuje jako traumatickou, zažila setkání s pravou tváří komunismu. Popisuje moment, kdy vlak, který byl na cestě z Vídně, byl na hranicích odstaven, obklopen vojáky se psy a šli je kontrolovat. Scénu s prohledáváním popisuje velmi barvitě a detailně, používá i přímou řeč, pamatuje si dodnes, že se jí ptali, zda nevezve šustáky a ona netušila, co to je, popisuje, jak byl vagón prohledáván, pamatuje si, kde všude hledali. Popisuje to jako hrozné a velmi nepříjemné a toto přídavné jméno ještě několikrát opakuje. Je znatelné, že tuto situaci prožívá znovu v duchu.

O. N.: „Poprvé jsem jela do Prahy po jedenácti letech, poněvadž nedostanete vízum...A to bylo Spartakiáda. Když já jsem přijela 49, tak to bylo v roce 60. ... Tak já jsem tam přišla, to byli komunisti v plným tom... a to bylo taky něco traumatickýho ta cesta. Poněvadž nás ve Vídni, ve Vídni jsem musela zůstat čekat na ten Vindebona. To je ten vlak jo... A ten nás převezl přes hranice a tam někde jsme zůstali stát a ten celej vagon odpojili na jiný koleje, to bylo jako Český Velenice...jak se to jmenuje, na hranicích...Velenicích. A tam nás obklopili vojákama a psy měli. ... Já jsem jela s tím

druhým dítětem už, já měla. A on měl dva a půl roku. Poněvadž moje máma říkala, jedno dítě mě musíš přivést. To bylo strašný, co jsem dělala..dělo. To se dělá v určitým věku. Takový věci. ... A vešli dovnitř mechez, eee ... mass, noo jak se to řekne...? ...Jo? Tak oni ten vagón jako chtěli prohlédnout, jako co tam všechno mají ty lidi. ... A oni odšroubovali taky nekuřáky, jak je to napsaný jo... Všecko tohle dělali. Hrozný věci. A... a ten co mě prohlížel, ten kufr, on se mě ptal něco, on se mě ptal, jestli mám šustáky. A já jsem vůbec nevěděla, co to je. A já mu říkám: „Já vůbec nevím, co to je šustáky“ a on říká: „Nedělejte se“. No bylo to nepříjemný. To bylo tak nepříjemný ta cesta tam. Moc nepříjemná.“

Střet s realitou, která pro ni byla po jedenácti letech pobytu v Izraeli šokující sdílí i skrze moment, kdy ji manžel její matky přijel naproti na nádraží a ona ho poprosila o taxi, aby nemusela nosit těžká zavazadla a jeho odpověď byla pobavená a poukazující na to, že je z Československa již delší dobu pryč a situace je zde jiná. „No O. (zdrobnělina křestního jména pozn. L. Š.), to jsi tady už dlouho nebyla.“ Narátorka zde opět používá pro dokreslení situace přímé věty. A u této pasáže se již směje.

O. N.: *„Oni mě čekali na každé stanici, na různých místech. Oni nevěděli, kam přijedu. Tak kdo tam byl, tak to byl ten manžel od mojí mámy. A jeho jsem viděla, že se blíží jako, tak jsem viděla, že někdo mě tady zachrání mezi těma kolejkama a to dítě a to... Tak jsme přišli dohromady na tu stanici. A já říkám, prosím tě, vezmeme si taxíka, protože ten kufr je těžkej. A on mi říká: „No Olinko, to jsi tady už dlouho nebyla.“ (smích)*

Pamětnice vypráví, že tato cesta do Čech nebyla poslední, jezdila za sestrou a matkou. Popisuje, že jezdila každý rok. A se sestrou je pořád v kontaktu i když v loňském roce návštěvu uskutečnit nemohla.

O. N.: *„Ještě jsem se potkala s mámou několikrát. A potom s mojí sestrou, co tam... Ta je taky tam, ještě do dneška. ... Já jsem jí hodně, každý rok jsem jezdila. Ale poslední léto ne... měla jsem různé problémy...Ale my jsme pořád ve styku.“*

V následující pasáži narátorka velmi otevřeně sdílí své pocity a myšlenky, které se váží k Československu, konkrétně její úvahy nad návratem do Česka. Přechází k myšlenkám a pojmenováním kým je. A vysvětluje, jak odlišný je její vztah k Izraeli a k Čechám. Samu sebe označuje za Češku, a toto vyjádření podtrhuje příslovci vždycky, jediné „...vždycky, jediné jako první Češka. Vždycky. Být Češka je pro ni na prvním místě. Ve vztahu k Izraeli také používá poměrně silné sdělení a to, že i když zde zažila mnoho,

nikdy nebude její součástí. Zde přechází narátorka do angličtiny, protože hledá vhodná slova.

O. N.: „Já vám něco řeknu. Na jedny straně, na jedny straně já jsem tady vlastně vyrostla. Já jsem přišla tady... takže něco tady je. Já jsem tady zvyklá...(pauza) Já bych to mohla zkusit... a já bych chtěla. Ale neé už teďkon v mém věku. To nemá cenu. Ale kdybych byla trochu mladší, já bych rozhodně to zkusila, to je jistý. Poněvadž i ty všecy... léta, co tady jsem, a všechno, co jsem tady prožila ... a přeci jenom jsem tady měla různý... měla jsem manžela, měla jsem děti, ještě mám teda. Ehm, tak ta země nikdy nebude part of me. ...To nevím, jak bych řekla česky.“ T: „Nebude mojí součástí.“ O. N.: „Nebude. Ne, nikdy. To nemůže se změnit. ... Já jsem vždycky, jedině jako první Češka. Vždycky.“

Na svůj původ je narátorka hrdá a sděluje, že i v obecné rovině mají Češi jako národ dobrou pověst. Váží si českého národa a dodává, že to není jen proto, že je to její rodná země.

O. N.: „*Jo. Čechy, Čechy jsou ... já nevím, já moc si vážím českýho národu a nejenom já, že jsem tam vyrostla teda, že jsem se tam narodila. Ale Češi mají tak dobrý jméno všude. Já, když někde řeknu, že jsem Češka, tak mám hned fór takovej. Moc si váží Čechů.*“

Následující pamětník je velmi pyšný na to, že si cesty do Prahy mohl dopřávat dokonce několikrát ročně. A ukazuje fotografie z jeho cest po Praze.

A. N.: „*Já vám říkám, já jsem byl třikrát ročně v Praze (pyšně). ...Já jsem byl několikrát totiž...já mám spousty snímků Prahy. ... Kdysi jsem jezdil třikrát v roce (důraz) do Čech.*“

Ve svém vyprávění často odkazuje na české politiky. V následující pasáži vypráví historku o vzniku Československa. Opakovaně zdůrazňuje provazbu mezi politiky a Židy, cenil si jejich podpory židovské menšiny „byly za války svátky židovské tak on mluvil do rádia“. Pamětník toto sdělení opakuje a uvádí, že toto Jan Masaryk činil opakovaně, ne jednorázově „pokaždý mluvil“. V souvislosti s T.G. Masarykem nezmiňuje pouze vznik Československa, ale také kibuc Kfar Masaryk.

A. N.: „*Masaryk (vykřikne), Tomáš Garrigue Masaryk on v té době byl ve státech a měl spoustu přátel tam a mezi nima bylo taky hodně Židů a najednou on jim řekl, že on chce, když bude konec války, on chce udělat Českou republiku, je to dlouhé, tak já zkracuji, tak nakonec se rozhodl, že jede do Čech a v letadlu slyšel jednoho mluvit slovensky, to byl Štefánik, a on říkal, kam jedete? A on, no já jedu, že, možná že utvořím stát, no kam*

jedete? Do Slovenska. Jedu do Slovenska. No já jedu do Čech, tak tam uděláme jeden stát Československo. To jste nevěděla? ...A to je ten Masaryk, on měl hodně přátel a mezi nimi také Židé a on taky řekl, že přijede sem a on tady byl...to víte? On tady pomohl utvořit místo, které se jmenuje Kfar Masaryk...On utvořil ten ehmm.mm a přivezl tu svoji manželku taky sem, a pak tady přivezl svého syna, aby viděl vůbec to, to byl Jan Masaryk, on byl zajímavý Masaryk ...pomáhal vždycky..on byl ministr v Anglii za války a když byly za války svátky židovské tak o n mluvil do rádia a vždycky říkal: Není jenom ten hrdina, který bojuje na frontách, to znáte? Ale ten který pomáhal Židům, to říkal, Jan Masaryk. Pokaždý když byly židovský svátky, tak pokaždý mluvil. Já jsem ho také osobně potkal...já jsem taky jednou potkal osobně příbuzného Jana Beneše ...já mám dokonce jeho fotku – ukazuje.“

Silný vztah pamětníka k Československu je patrný i z toho, že si celé roky schovával mnoho pohledů, výstřižků, fotografií i pracovních dokumentů, které mají vazbu na Československo. Na přímý dotaz, zda někdy uvažoval o návratu do České republiky odpovídá rezolutní ne, protože rodinu má v Izraeli.

A. N.: „Ano spousty... a tady je czech republic...účetní smlouva..to jsou věci, tady přihláška to je 14tka, to je Moravskoslezská zem.. to jsou všechno věci..to jsou pohlednice a to jsem dostal od hodně lidí...posílali mi, abych viděl, kde jsem byl taky..něco vám chci vždycky aspoň ukázat...mohli byste..je to na několik dní.“

T: „A přemýšlel jste, že byste se odstěhoval zpátky do Čech?“ A. N.: „Ne. (poměrně důrazně) ...Nechci...já jsem tady...tady jsem měl rodinu...“

I další z pamětnice při vzpomínkách na Československo uvádí, že na něj byla úzce napojená skrz udržování kontaktů s dvěma kamarádkami ze studií, s kterými si mnoho let dopisovala. Dopisy si po celou dobu schovávala a má je dodnes. O její vazbě vědí na rodnou zemi ostatní věděli „všichni vědí“. Vzpomíná ale i na bratrance ze Slovenska, který si s ní nedopisoval, protože se s ohledem na politickou situaci v dané době bál (více viz teoretický kontext v kapitole 1.5.). V souvislosti s kamarádkami má pamětnice krásnou vzpomínku na to, jak na její šedesáté narozeniny její manžel zařídil, aby obě přijely na její oslavu narozenin. V kontaktu jsou dodnes, pamětnice zmiňuje návštěvu, která se odehrála před dvěma měsíci, kdy přijela jedna z jejích kamarádek i s dcerou.

J. K.: „Jo. Oni všichni vědí, že jsem velice jako ... vázaná s Československem. A moji přátelé ze studií, například dvě přítelkyně, jedna z nich byla po devětaosmdesátém

starostka města Strašnic. A dětská lékařka. Ale ona také nešla na dětskařinu, ta dělá hematologii. A ta druhá zůstala na dětskařině a pracovala v Motole. A s těmi jsem si celá léta dopisovala. Příbuzní, já měla jsem příbuzného, bratrance vlastně na Slovensku, ten se bál kontaktu. Ale oni mi psali. Mám krabice dopisů (smích/pousmání). ... Pořád. V kontaktu. A když jsem měla šedesáté, no a je... od osm... od devadesátého už jsme jezdili skoro každý rok na návštěvu, a když jsem potom v šedesátém, ... měla šedesáté narozeniny, tak A. mi připravil takovou oslavu a taky film a všechno. A najednou já koukám, to bylo v restauraci a já se dívám a obě kamarádky přijely i s manželem. On je přivezl. ... To bylo krásný. ... A teď, teď tady byla například ta jedna ta dětská lékařka, tady byla teď s dcerou, před dvěma měsíci.“

V rodině vytvořila pamětnice s manželem tradici, vždy když nějaké z jejich vnoučat slaví Bar/Bat Micva, tak mu připraví oslavu a vezmou ho do Čech. Z pobytů do Čech má mnoho zážitků a ráda na ně vzpomíná. Ze vzpomínek je patrné, že nejezdí na jedno místo, ale dělají si výlety po celé republice. Výlety jsou organizované tak, aby se líbily vnoučatům, a tak už nyní v průběhu vyprávěné pamětnice přemýšlí, co budou dělat další rok.

J. K.: „Vždycky když má nějaký dítě Bar Micva, víte, co je to Bar Micva a Bat Micva... Tak zatím tři už jsme oddělali z osmi... Tak ty už jsme vzali do Čech. A příští rok jedeme s vnučkou, která je Bat teď Bat Micva a s jejím bratrance, který je Bar Micva zase jedeme do Čech. ...Loni jsme tam jeli jako na oslavu osmdesátých narozenin A. Ta jedna kolegyně mi psala, že oni tam mají chatu někde na Albeři, a že je tam moc hezký hotýlek Berštád. To je úplně na hranici, na hranici Rakouska. A tak jsme si tam celá rodina pronajali pokoje. Čtyři pokoje jsme měli. Takže jsme jim zaplnili skoro hlavní budovu a měli jsme ... ten pokoj, tu jídelnu takový veliký stůl nám připravili a bylo to tam moc hezký. A jezdili jsme do Krumlova a na Lipno, ale ty děti jsou bláznivé na... na aquaparky. Jo, tak jste jeli do aquaparku. Tak já teď přemýšlím, že příští rok si objedná místa v aquaparku v Průhonicích. ... Tam jim dám aspoň dva dny, dvě noci, ... Noo, a pak pojedem do Benešova. My jsme byli, my jsme žili v Sudetech...Benešov nad Ploučnicí, studovala jsem v Děčíně.“

Potomci pamětnice věděli, jaké jsou jejich kořeny. Dostávali hračky z Čech, které posílali kamarádky a rodiče do doby, než v roce 1968 emigrovali za dcerou do Izraele. Z Čech

měly děti i kočárek. I přesto, že je narátorka v Izraeli již mnoho desítek let, o datech z české historie má velmi dobrý přehled.

J. K.: *„Oni věděli a měli všechny hračky, dostávali pořád ještě z Čech. Dokonce kočárek a...T: „A kdo je posílal ty hračky?“ J. K.: „Kamarádky. Nejdřív rodiče ... až přijeli, oni přijeli v osmašedesátým v červnu, v červnu osmašedesátým. ... (pauza) květen. ... V červnu, v červnu. Ještě, než přišli Rusové...To už byli tady, když přišli Rusové.“*

Pamětnice znovu vyzdvihuje, že do Čech jezdí pravidelně a nevynechává třídní srazy ve srovnání se svou sestrou, která o to nemá zájem. Jak již v úvodu vyprávění bylo naznačeno, sestra pamětnice se přimkula k marockému manželovi a jeho rodině a dle slov své sestry „nechce se ani podívat a nic“, kde „nic“ vyjadřuje zájem o Českou republiku.

J. K.: *„Ona ta její kamarádka (její sestry, pozn. LŠ.) jezdí na srazy základní školy a maturity, já taky. Každý ... od té doby, co mohu, i na maturitě i po...studiích jedu na srazy. Ale ona ani jednou nejela. Řekla: já jim dám, když Evička říká: Pojd', pojd' se mnou, pojedeme spolu.“ Říká ne já ti vydám výpis z nemocenské pokladny o všech nemocech, co mám a vem jim to tam to stačí (velký smích) ...A ona úplně zapadla do toho ... manželova okolí...A nechce se ani podívat a nic (sestra pamětnice).“*

Narátorka popisuje svůj vztah kontakt s Československem jako nepřetržitý. Zmiňuje i emailovou komunikaci se zástupcem Židovské obce v Praze. V souvislosti s vydáním knih vzpomínek, které vydal její otec.

J. K.: *„Nepřetržitě... Taky když otec vydal ty knihy, to bylo 2006 a 2003 myslím, tak já jsem dělala ten kontakt internetem. Protože to už jsem nepracovala, a to jsem s panem D... (pan D. z Žid.obce v Praze pozn. L. Š.)“*

Další z pamětnic vzpomíná, že do Československa nemohla jezdit až do roku 1990, protože dlužila peníze v souvislosti s jejím tajným odchodem do Izraele (více viz pasáže výše). Naopak její rodiče se přestěhovali do Izraele legálně, a tak do Československa jezdit mohli.

D. M.: *„To poslali a oni mi na to napsali, že musím zaplatit já nevím jakou částku, například 500 dolarů, já jsem to neměla z čeho vzít (smích), kde vzít 500 dolarů. To ještě a v korunách to nebylo nic. A jsem jim psala, že jako oni jsou, jako, to už rodiče potom tady byli, že moje babička je ochotná v českých korunách zaplatit. A to nesouhlasili...No,*

pak jsem to nechala, tak mě odsoudili (smích). Takže jsem celý léta nemohla jezdit do Československa, do 90. roku. Až moji rodiče, který se vystěhovali legálně, mohli jezdit“.

Další z narátorů sám sebe zachycuje jako Čecha „V duši já se cítím jako Čech“, který se přizpůsobil, sám volí slovo „aklimatizoval“. Velmi silně vyzdvihuje rodinu, který pro něj byla velmi důležitá, je zajímavé, že nezmiňuje rodinu jako svou ženu, děti, vnučku, ale ve vzpomínkách se přenáší hlouběji a popisuje důležitost rodiny, jeho matky, otce, sestry a to, e byli v Izraeli oni byl důvod, proč neuvažoval o tom, že by se odstěhoval po revoluci zpět do Čech. Tyto úvahy ani i přes jeho silnou vazbu k rodnému Brnu nebyly namístě.

K. M.: „Já jsem v duši Čech. V duši já se cítím jako Čech, ale tady jsem se prostě aklimatizoval a musím to brát tak, jak to je. Já jsem jako sám o tom nepřemýšlel, protože já bych třeba, kdybych se chtěl vrátit, tak bych se, nemohl bych tady nechat rodinu. Prostě my jsme byli velice, taková rodina, která byla spolu pořád. Já s mojí sestrou a rodiče, takže o tom jsem nepřemýšlel. Tatínek už měl tady zaměstnání, maminka nějakou dobu taky tady pracovala, moje sestra pracovala tady někde, takže prostě roky ubíhaly, roky ubíhaly a, takže.“

Vzpomíná, že na návštěvy do Čech nejezdil sám, ale jezdili všichni jako rodina, a to v momentě, když to politická situace již umožňovala a také měli dovolené. Frekvenci návštěv označuje jako velmi časté. Pamětník používá slovní spojení „museli jezdit“, „musíme se podívat“, kdy slovo muset, zde neznamená vnější povinnost, ale vnitřní pocit „jsme to cítili na srdci“, který byl důvodem výjezdů do země původu.

K. M.: „No, tak já jsem nejezdíval sám. My jsme tam jezdívali jako všichni. Všichni jsme tam jezdívali po určité době a (přemýšlí) no, my jsme jako museli tam jezdit, protože jsme to cítili na srdci, že to musíme se tam jako podívat a když už byla možnost a už nám to jako, už to bylo dovolené a tak dále, tak jsme tam jezdívali velice často.“

Pamětník vypráví, že do Brna cestuje často a doprovází ho jeho žena. V Brně si zakoupil i vlastní byt. Původně měl byt v Praze, který si zakoupil za peníze, které dostal od otce, který je dostal v rámci odškodnění. Koupě bytu přecházelo rozhodnutí, že se chce vrátit a cestovat do rodné země častěji. V předcházející pasáži sice narátor vysvětloval, že se odstěhovat zpět nechtěl z důvodu rodiny, ale tento byt má v době, kdy jsou děti již odrostlejší a má ho na občasné pobyty. Někdy zůstává v ČR i několik týdnů a žena za ním přijíždí později a společně pak jedou například do lázní do Hodonína. Byt v Praze prodal a zakoupil si brněnský byt, protože ho to vždy táhlo do rodného města.

K. M.: „*Ona se mnou jezdí velice často (manželka pozn. L.Š.). Ona byla už mnohokrát v tom Brně, jak jsem říkal, já tam mám své bydlení. Já tam mám byt. Takže... já jsem ho měl v Praze. Ten byt jsem měl v Praze jednou. Po dvou po třech letech, nevím, jak jsem se k tomu dostal, ale já jsem se jednou rozhodl, že chci se jakoby vrátit tam, nebo tam cestovat často do té mojí rodné země a nevím, jakým způsobem, že jsem měl na to vůbec peníze, tehdy... To bylo tak, že můj tatínek dostal nějaký odškodnění tehdy, protože oni byli taková bohatší rodina tehdy a měli v Brně dokonce několik bytů rodina, takže oni potom dostali nějaké odškodnění. Takže tatínek nám to jako rozdělil, ty peníze a já jsem si koupil byt tady v Praze, ze začátku a po dvou po třech letech ...jezdíval jsem do Prahy. Spal jsem v tom bytečku malém jednu dvě noci a už jsem frčel do Brna... Tak jsem říkal, tak já to udělám tak, tak já to prodám a koupím si byt v Brně, takže tak jsem to udělal, a to už několik let a...Mám tam byteček.“*

Pamětník dále sdílí, že jezdí do Brna hlavně sám, protože zde bydlí jeho maminka a sestra. Snaží se o maminku starat. A mimo to má v Brně stále mnoho kamarádů z dob studií, ze základní školy i gymnázia, se kterými se setkává, chodí na kávu a na pivo. Narátor si s radostí vysvětluje různá pojmenování ulic, používá zdrobněliny, z kterých je patrný, jeho vztah k Brnu. S kamarády tvořil partu a udržuje to tak nyní i v současnosti,

K. M.: „*No, tak já vždycky jezdím hlavně sám, protože já chci být taky se svojí sestrou, jednou druhou, když tam je, a s mojí maminkou. Ona už má vysoký věk, velice vysoký věk. Takže jí všichni jakoby pomáháme, co je třeba. A mimo jiné, já tam mám spoustu kamarádů, ještě ze základní školy a z gymnázia. My se setkáváme jako, co jsme chodili jako do gymnázia. Tehdy to byla ta ulice, to se jmenovalo Koněvka, Koněvova ulice, dneska už se to nejmenuje Koněvova ulice, na Koněvku. Takže do dneška tam mám kamarádů, kamarády, kamarádky. My se setkáváme, jdeme si sednout na kávu, hlavně na pivo... Tak jsme tam, vždycky, jako parta jsme se setkávali, vykládali si, povykládali a tak dále, takže do dneška to dělám.“*

Vysvětluje, že jeho žena má pochopení a rozumí tomu, že když přijede do Brna, potřebuje se věnovat mamince a sestře a kamarádům, proto ona přijíždí po měsíci, a teprve pak společně jedou na do dalších míst po Čechách a Moravě. Zmiňuje lázně, kde se mu moc líbí a jezdí tam pravidelně.

K. M.: „*A ona se potom, ona ví, že já tam mám maminku, že za maminkou todle, sestru a tak dále, takže ona to chápe. Takže já vždycky jedu třeba sám na měsíc nebo tři týdny. A*

ona (manželka pozn. LŠ) potom přijede a my jezdíváme hodně do lázní do Hodonína. Tam je výborně. Takže já to vždycky zorganizuji. Musím si to zorganizovat, zaplatit to dopředu a jezdíme do Hodonína do lázní.“

Narátoři vzpomínají, že se vydali do Československa v roce 1969, po jejich svatbě, jeli do i do rodného města narátora, do Bratislavy, kde měla jeho žena možnost navázat bližší kontakty nesdělují s kým, zřejmě s přáteli manžela a vzdálenou rodinou, neboť jeho blízká přeživší rodina, otec emigroval za ním do Izraele. Vypráví, že si moc přála jet. Chtěli vzít s sebou obě děti, ale mohla jet pouze dcera, protože jejich syn v daném roce sloužil v armádě a dle narátora odjezd do komunistické země mu nebyl umožněn. Pamětnice popisuje, že byla velmi šťastná, že mohla jet.

M. K.: *„To je dlouhá doba. Také když jsem se vdala za Pala, tak jsem, jeli v devětašedesátém.“* P. K.: *„V devětašedesátém jsme jeli s dcerou do Československa.“* M. K.: *„Já jsem velmi chtěla jet.“* P. K.: *„My jsme chtěli, sobrat oby dvě děti, ale syna nepustili, poněvadž on byl na vojně právě a vtedy tady byl zákon, že vojáci nesměli do komunistických zemí.“* M. K.: *„Tak to jsem byla šťastná, že jsem byla v Československu a že jsem byla v Čechách, nebo my jsme jeli aj do Bratislavy. Palo je z Bratislavy. Také že jsem vtedy si tak navázala tak blízké kontakty.“*

Pamětník vysvětluje, že se nevlastní sestrou, která do Izraele neemigrovala, zůstal v kontaktu, a to hlavně skrze psaní dopisů, protože nic jiného ta doba neumožňovala. Pamětník sdílí „my jsme je opustili tehdy“.

K. M.: *„Knížky, no. My jsme, nám potom, já jsem měl ještě, já mám ještě v Brně ještě jednu sestru starší, ale ona je vlastně naše maminka je společná, ona měla tatínka jináčího, ale je to moje sestra. Já ji pořád považuji za moji sestru a ona už byla vdaná tam a my jsme je opustili tehdy. ... Samozřejmě. Tehdy to bylo dost těžké ta doba, protože byla ta okupace, která tam vládla 10 let. (do 90.let pozn. L. Š.). Komunistická todle, a tak dále a, takže... Takže mi jsme si psali dopisy, tehdy nebyly mobilní telefony, takže dopisy jsme si psali a tak dále a tak dále.“*

Jiný pamětník vysvětluje, jak to bylo s udržováním kontaktů a sdružováním Čechoslováků v Izraeli. Vypráví o „své“ skupině, se kterou přišel do Izraele a strávil s nimi řadu let v kibucu. Připomíná, že řada jeho kamarádů si vzala ženy narozené v Izraeli či z Rumunska a spolu udržovaly kontakty proto, že je vázalo pouto společné minulosti a zážitků zde v Izraeli, ne původ v Čechách či na Slovensku. Vybavuje se mu

ale, jak se skupinou kamarádů zpíval české lidové písně, tato vzpomínka jej velmi pobavila, protože to byly „hospodské“ písničky. Narátor sděluje, že nikdy neuvažoval o tom, že by se stěhoval zpět do Čech či na Slovensko, pochvaluje si současnou výši svého důchodu „Můžeme z toho velice hezky žít“ a jeho finanční příjmy mu umožňovaly každý rok cestovat, zajet do Čech. To byl důvod, kterým vysvětluje, že nad stěhováním nemusel přemýšlet.

P. K.: „*Podívejte. Tady je Českoslovákou velmi málo. Poměrně. Takže moje žena je činná v té organizaci, to je něco jiného, ale takto, 90 - například těch mojích kolegů a mojích přátelů – 90 % se vdalo buď za Iz/- žena je narozená v Izraeli, anebo v ženu z Rumunska a tak dále, a tak dále. Tak my zme len drželi spolu jako – jako naše skupina, rozumíte? Ale to nemělo de facto nic společného z Československa, až na to, že zme zpívali sprostonárodné písně. ... My sme zpívali takové písně, že moje žena, když tam prvnikrát prišla, tak zapýrila, ne? To neznala ty písně (úsměv). ... A když se zase mohlo jet, tak my sme jeli hned – tož moja žena a já sme hned jeli do Československa. ...Ale nikdy jsem nemyslel se vrátit, já jsem tady byl už v důchodě a měl sem tady už – mám velice hezký důchod, i já mám, chvála bohu, vysokou/ vysoký důchod... Můžeme z toho velice hezky žít. Takže rozumíte, já jsem nad tím ani nerozmýšlel. My sme cestovali. My sme jeli, každý rok, každý rok sme jeli do Československa. Rok, dva. Podle toho. Někdy něco přišlo do toho, tak sme nemohli jet.“*

Narátor vzpomíná, jak jel poprvé od emigrace do Bratislavy. Sděluje to, jak se cítil, používá slovo „omámený“, hledá vhodná slova, ale věty nedokončuje a snaží se vysvětlit skrze příklad, kdy se snažil najít adresu a kolemjdoucímu vysvětloval, že s ním mohou hovořit slovensky, ale že potřebuje znát dřívější označení ulic, ne to současné. Ve chvíli, kdy pamětník přešel ke sdílení příkladu se ocítl „zpět ve své roli“ a již se směje. V Bratislavě jezdili autem po různých adresách a narátor manželce a dceři ukazoval místa, kde kdo žil a kde se co nacházelo v době, kdy si Bratislavu pamatoval on. Ukazoval nejen adresy, ale i místa v přírodě, ke kterým měl vazbu.

P. K.: „...*Prvním jsme jeli, prvýkrát moje žena a já, s dcerou, do Československa. Já jsem v Bratislave chodil jak takový, omámený. Rozumíte? ...Já jsem byl úplně, například já (odmlka) já jsem hledal nějakou adresu. Tak mně někdo řekl, že to je vedle té a té ulice. A já jsem řekl, “Poslouchejte, so mnou můžete slovensky”. Řekněte mně, jak se ta ulica volala, a ne jak sa dneska volá” (smích) ...A z Vídně do Bratislavy to není vzdálenost.*

Tak my sme prijeli a jeli sme k nejake známé, do dneska jsme velice zadobře, a sice ona, ona byla sousedka mojí švagrové. V Bratislavě. ...A my sme večer, já jsem zezbral auto a jel jsem po Bratislave a ukazoval som ženě a dcere. Tady byla babička a tady bylo to a tady bylo to, víte, jak to je.“

I z další pasáže pamětníkova vyprávění je patrné, že je hrdý na to, že mluví slovensky a je háklivý na to, pokud na něj někdo mluví německy. Obecně je citlivý na východní Němce, kterých bylo v Praze hodně a jemu jejich vizáž připomínala nacisty, stejně jako obchody s německými výklady „mu byly proti srsti“ z důvodu jeho vzpomínek na druhou světovou válku. Vadilo mu také, že v restauraci v Praze se prioritně věnovali německým zákazníkům a jeho s rodinou nechali čekat. V text se objevuje odkaz na jeho dobrou finanční situaci, je rád, že může cestovat a má dolary.

P. K.: *„Ten první policajt mě zastavil a řekl mi německy Papiere, bitte. A sice, oni chtěli peníze. Z Vídně, když přišel, oni je zastavili, aby si sebrali do kapsy peníze. Tak když ně řekl, Papiere, bitte, tak já som mu odpovedal “So mnou hovorte slovensky. Co mnou nemusíte hovorit’ německy”. Na to on mi povedat, tak cestujtě. ... Pak jsme měli vedle divadla v Bratislavě, tak je taková alej. Kde já jsem je chtěl vzít, taky...Tak by to bylo o zeptání, ne? Já si pamatuju, když jsem ráz na Václaváku, dole úplně, jsme šli, žena a já do reštaurace. Jsme si sedli. A to bylo právě nějaký měsíc nebo dva potom, co se Německo spojilo. Tak tam chodili ty východný Němci. A já jsem měl úplně alergiu, proti východní Němci. Poněvdž oni vypadali jak ti nazist. Oni vypadali jako nacisti – ty kožené kabáty a všechno, tak jako Němci, který si chodili. Přišla taková skupin těch Němců. poněvadž to byli Němci a my jsme mluvili Česky, tak všeci číšníci šli k tým Němcům a nás nechali sedět. By sme objednali, ne? Tak mně to za 10 minut omrzelo, nebo za kolik, tak jsem vstal a řekl jsem ženě - nahlas - “Pojd’...(nesrozumitelné) dolare, neb v nějaké druhé restauraci taky, tak to vyřeší s tím” ...Já jsem byl úplně pryč, poněvadž na Václaváku jste viděli jenom německy. Všechny obchody byly německý výklady a všechno. Mně to bylo strašně proti, rozumíte. To bylo proti mé srsti.“*

Další z pamětníků sdílí dojemný příběh, jak jel do Československa hledat svou milenkou, s kterou měl syna. Jeho hledání podpořila jeho současná manželka. Vyslala ho, aby našel svého syna. Do Československa se vydal hned po revoluci. Nenašel ji hned, ale pomohl mu ji najít taxikář, který po ní pátral i po odjezdu narátora zpět do Izraele (dostal za od pamětníka zapláceno v dolarech). Narátor popisuje, jak probíhal první telefonát, jak slyšel svého syna a jak po tolika letech slyšel oslovení, kterým ho oslovovala pouze ona. Je to

velmi emocionálně sdílený příběh, pamětník vypráví teskně, že kdyby neměl rodinu v Izraeli, šel by za ní do Čech i „i přes vody“.

J. M.: „89 Rusové vyšli mezi republiky. Ona mě posílala, jdi, hledej tvójho syna...Jsou takový ženy taky... Pane Bože, ona ještě žije taky, co mi posíláš. To musíš jet. Já jsem jel do Prahy, bez ní, děti byly malinký moje, jdi hledej svojho syna. A taky, setkej se s ní taky, aby ses s ní setkal. Já jsem poprvny nenašel ji. Ona byla vdaná a vymenila jména. Na místo H., ona byla S. 30 roků ona byla vdaná s jedním člověkem, a ještě on nezemřel, manžel její. To by všechno potom věděl. Na každý pšípad já jsem našel jednoho taxiho šoféra, mladej člověk, on mi slíbil, že já převrátím celé Praha. Já Vám ji najdu. Já se musel vrátit. Byl jsem – měl letenku, musel jsem vrátit. Jeden den já dostanu telefon, ten mladý taxikář, já jsem jí nechal peníze v dolarech, abysem ji hledal. On mi telefonoval, já jsem našel, já jsem ji našel!!! (smích), já mám adresu, mám telefon. Pane Bože a já jsem byl – a já jsem zavolal, a on měl 20 roků, měl Pavel, tehdy. On měl 45 roků, on měl asi 45 roků. On mi zvedal sluchátku. Pavlečky, Palečky, Pavlíček, slýchá. Já říkám, jestli dovolíte mluvit s vaše matkou. On říká, pojedte, ne dlouho, moje maminka je velmi nemocná. On nevěděl, kdo jsem já. Tak tedy ať (dojetí) pár minut jsem s ní mluvil: Pepoušku.. Popervé, když jsem slyšel Pepoušku, nikdo mi to neříká, jen ona. ...Ale už jsem měl rodina, dneska bych šel, pěšky bych šel přes vody (smích, stesk).“

Následující pasáže zachycují, jakých organizovaných aktivit souvisejících s Českou republikou se v současnosti účastní.

Pamětnice vypráví, jaké akce spojené s Českou republikou pořádané v Izraeli ji zaujmou tak, že se jich účastní. V úvodu sděluje, že není oficiální členkou žádného uskupení, ale jsou akce, které ji zaujmou. Z následující pasáže není jasně patrné, zda se narátorka zúčastní vzpomínkové akce na padlé, protože svoji účast potvrzuje a hned v zápětí vyvrací „určitě půjdu...tam já nechodím“. Kde je její účast jasná je plánovaná akce, kde se bude přednášet o pražské židovské škole, tak tam se chystá a těší se dle tónu hlasu a smíchu. Obecně pak shrnuje, že když jsou akce, tak se jich účastní. Jako příklad uvádí, že nedávno byla na promítání českého filmu.

O. N.: „Já jsem byla ve styku s různýma lidma, ale nikdy jsem nebyla jako členkou. ... Ted'kon například určitě půjdu na tydlety, co oni dělají ty ty... haskara. že se jako vzpomíná na ty...lidi co padli a co, tam já nechodím. Ale když jsou... přijde na to co to

je. Ted'kon budou mluvit o židovský škole v Praze... Tak to já určitě přijdu. (smích) ...Joo, když jsou to akce nebo tak, ano. ...No, ted' jsem viděla jeden film Olga Hepnarová...v češtině, ano.“

Další pamětník mimo členství v Hitachdut Yotsei Czechoslovakia upozorňuje na to, že je členem spolku, který v Praze sdružuje československé Židy, kteří přežili koncentrační tábory. Dokonce zmiňuje jméno vedoucího spolku a vzpomíná, že každý rok jezdil na jejich setkání a sdružení mu doporučovalo další zajímavé aktivity. Pamětník konkrétně vzpomíná například na možnost setkat se s Václavem Havlem. Díky asociaci vypráví o tom, jak jsou bývalí prezidenti Česka v Izraeli populární, že jsou po nich pojmenovaná například náměstí. Po dotazu pak ještě zmiňuje, že navštěvuje i akce českého velvyslanectví, potvrzuje účast na promítání českých filmů.

A. N.: „Já vám řeknu něco jiného, možná o tom nevíte, ale v Praze bylo hnutí Českých židovských občanů, kteří byli v koncentráku a ten velitel se jmenoval Stránský a on vedl takovou skupinu a tam jsem taky jezdil každý rok a dneska už to neexistuje a já tam mám poštu taky a hodně taky dělali a vždycky nám doporučovali různé věci a například doporučili nám, abych pozdravil Havla. Havel byl prezident jo...a on tady byl a je tady náměstí, který se jmenuje Havel. V Haifě. A tak jsou různě. Taky Masaryk a různě jsou všude. Masaryk byl velmi populární tady a on tady byl ještě když to byla Palestina, když tady ještě tenkrát byl a to přiletěl s manželkou. ... A: Určitě, často. Ted' jsem taky byl. Já jsem taky byl na velvyslanectví. Jsme měli napsané několikrát.“

Další z pamětnic přiznává, že sice platí členství ve sdružení Čechoslováků, ale většinou se jejich akcí neúčastní, případně někdy, když je nějaký dobrý film, ale i tak se spíše podívá na youtube.

J.Š.: „Já nechodím moc. Ne, já jim dávám těch 100 korun za rok, a když je nějaký dobrý film, nebo něco... Oni někdy přinášejí různé filmy, ale já se spíš podívám na youtube, nebo tak.“

Jiná pamětnice vysvětluje, proč již nyní nemůže navštěvovat akce, které organizuje sdružení Čechoslováků v Izraeli, důvodem je změna rozvrhu a ona v den setkávání má pravidelně bridge. Činnosti organizace si váží a oceňuje jí a se členy zůstává i nadále v kontaktu, naznačuje, že sama občas něco zorganizuje. Naopak je velmi rozladěná z fungování Českého centra v Tel Avivu. Vadí jí, že všechny akce pořádá pouze v angličtině. Narátorka je naštvaná, původně chce zřejmě sdělit, že jí vadí, že nepoužívají

národní řeč, ale zůstane pouze u nádechu a první slabiky, pak to pojmenuje, že neznají jinou řeč. Z daného důvodu na akce centra nechodí, pouze výjimečně. Přímou sděluje, že z toho nemá potěšení. Pak popisuje, že byla zvyklá chodit na akce, které pořádalo velvyslanectví, ale nyní ji přestaly chodit pozvánky, suše poznamenává, že asi chtěli snížit počet hostů. Říká, že ji dané akce nechybí a nechce z toho dělat „žádnou tragédii“. Popisuje, že i doprava na dané akce nebyla jednoduchá a tuto „námahu“ podnikne již jen jednou za čas. I přes vysvětlování, že setkávání byla daleko od jejího místa bydliště je z hlasu patrné, že ji to trochu mrzí.

D. M.: „*Já jsem na to setkání jezdila vždycky, protože jsem si vážila její práce a její snahy všechno, ty organizace, dokud to bylo ve středu. Teď to přendali na neděli – jsem řekla „Lituju, v neděli já hraju bridge“ (velký smích). Takže se teďka strašně málo vídáme. Ale tak jsem s některými lidmi ve styku a oni vědí, že já umím takle něco organizovat a něco, co, když je třeba. A pak jsou někdy český filmy, a něco to, takže se zase setkáme. Takže to mě dost naštválo, to český centrum. I když si velmi vážím, jeho (přemýšlí), pana P., s jeho prací, na jedné straně. Na druhé straně český centrum – všechno jediné a jediné v angličtině. A prostě oni vůbec nemají pocit, že by mohli mít nějaký ná-jinou řečí mluvit, prostě to je jako ... oni, nevím, přinesou jiný lidi, a tak dále. Dobře, tak ať si to vedou, já z toho potěšení nemám, já nechodím do českého centra, abych slyšela angličtinu. Prostě tímhle způsobem – jednou za čas, když je něco zvláštního, tak někdy přijedu do toho Tel Avivu, ale velmi málo. Kdysi jsem byla dostávala pozvánky, vždycky od velvyslance, na všechny výročí a to, a jednoho dne přestaly, nevím proč, ale mně to nechybí. Nějak jsem se, takže jsem přestala i na ty setkání, na ty výroční setkání s velvyslancem, teďka nějak, chodit...Já nevím, kdo, kdo co udělal. Někdo se asi rozhodl snížit počet návštěvníků a někoho vyškrtal...Prostě jsem z toho nedělala žádnou tragédii. Protože to je vždycky dost obtížný, ta cesta do té Herzliye, a potom pozdě se vracet, a všechno to. Takže mně to nějak extra nechybí. A když je něco extra zvláštního, tak prostě udělám jednou za čas nějakou námahu, že někam jedu, kvůli tomu.“*

Pamětnice si už neumí představit, že by se odstěhovala zpět do Prahy. Je sice velmi ráda, že tam má stále množství přátel, ale rodinu má zde v Izraeli a rodině už také „nic to Československo neříká“. A také se vyjadřuje k tomu, že na chování Izraelců, zatímco chování Čechů jí je už spíše vzdálené. (Toto naznačovala již v pasážích uvedených výše, že Izraelci jsou více otevření, pokud se tak člověk také chová).

D. M.: „*To si neumím představit, já už jsem si zvykla nějak na chování těch Izraelců, po všech stránkách, a někdy už to chování těch Čechů, už je mi to vzdálený. Jo. Cítím se dobře v Praze, protože tam mám množství přátel a všechno, ale mimo toho, že tady mám celou rodinu, která už, jí nic to Československo neříká, že jo.*“

Pamětnice vysvětluje, že česká kultura pro ni byla „vždycky moc důležitá“ dokazuje to na příkladu nákupu obrovského množství knih, uvádí 10 kilo, hned při první možné návštěva Československa v roce 1990. Ukazuje i celou knihovnu, která je tvořena pouze českými knihami. Nyní ale využívá knihy elektronické a směje se tomu, že ji kamarádka dala 28 tisíc knih. U pamětnice je znatelné její profesní zaměření, kdy vystudovala matematiku a věnovala se statistice, často ve vyprávění používá numerická vyjádření, jako například zde.

D. M.: „*Tak na jedny straně, fakticky ta česká kultura mi vždycky byla moc důležitá. Já jsem teda, když jsem poprvé jela do Československa v 90. roce, tak jsem tam nakoupila 10 kilo knih (úsměv). A vzala jsem to do tašky. A oni mi řekli, kufr jsem dala kufr, a oni mi na to řekli, nechceš i tu tašku dát na, jako poslat? A já jsem řekla “Když mi ji nebudete vážit” (smích) ...10 kilo knih. Mám jednu obrovskou knihovnu, v češtině, celou, v ložnici. Jestli chcete vidět. Ale dneska už jsou ty elektronický knihy, takže je to o hodně pohodlnější. Kamarádka mi dala nějakých, já nevím, 28 tisíc českých knih. (smích)*“

Pamětník vzpomíná, že se k uskupení československých imigrantů Izraeli připojil před zhruba deseti či patnácti lety. Chodí tam na přednášky a jako jeden z mála pamětníků upozorňuje na to, že v dané skupině převažuje více Slováků a slovensky jich mluvilo více než česky. Je možné, že je vůči tomuto jazykovému rozdílu vnímavější, protože jeho žena má kořeny na Slovensku. Podobně jako ostatní oceňuje, že se jednoho ze setkání účastnil český i slovenský velvyslanec. Dále uvádí jako aktivitu organizace promítání českých a slovenských filmů, líbí se mu, že to byla příležitost se s ostatními setkat, popovídat si, občerstvit se. Komunikace s ostatními hraje důležitou roli, je to patrné i ze sloves, kterými popisuje akci: setkat, pokecat, vykládat, bavit se.

K. M.: „*Tak já jsem se tam připojil zhruba, já nevím, jestli je to 10 let nebo 15 let, to už nevím. Tak nějak zhruba. Já jsem se to dozvěděl, že je taková organizace a ono se to pořádá v jednom takovém starobinci...a tam vždycky byly nějaký přednášky, anebo vždycky jsme tam byli Čechoslováci, se tam setkávají, kteří mluvili česky někteří, ale těch bylo málo. Hlavně ti, co mluvili slovensky, těch tam bylo víc těch Slováků, ale*

československá organizace to byla samozřejmě. Takže jsem tam chodíval samozřejmě, a dokonce si vzpomínám, ale to není tak dávno, byla tam slovenský velvyslanec, český velvyslanec tady z Tel Avivu, co mají velvyslanectví. ... V té organizaci... Tam se promítali české filmy, slovenské filmy. No a lidi se setkávali prostě, si pokecali spolu, a tam si mohli dát kávu, a dokonce něco k jídlu dostali zadarmo všechno. Sedávali, vykládali si, bavili se, skamarádili se a tak dále.“

Další z pamětníků vzpomíná na akce, které byly uspořádány pro Čechoslováky zde v Izraeli. Jako první zmiňuje aktivity spolku československých přistěhovalců v Haifě, protože jeho manželka zde aktivně působí a on vzpomíná, že byl velmi rád, že se zapojila, protože byl pracovně vytížen a ona byla v Haifě sama jen s dětmi.

P. K.: *„Potom znovu začali vztahy Československo, a kromě toho tady v Haifě moje žena začala být aktivní v tom svazu československých přistěhovalců... Já jsem cestoval na moři, ne. A ona byla moc sama tady s dětmi. No a tady začali, potkala nějakou paní, která byla z Československa.“*

Jako velkou událost popisuje setkání všech emigrantů z Československa v Jeruzalémě organizované pod záštitou V. Havla. (Nepopisuje, zda se jednalo o emigranty židovského původu, ale velmi pravděpodobně se jednalo o World Zionist Meeting). Vzpomíná, že přiletělo mnoho letadel, že přiletěli lidé z Ameriky, Kanady a dodává, že i z Československa (zřejmě byli pozvaní i Ti, kteří se z emigrace pak vrátili pozn. L. Š). Pamětník si cení, že to byla akce organizovaná prezidentem, byla velká svým rozsahem a počtem pozvaných a že to bylo celé financované. Se ženou se této akce účastnil.

P. K.: *„V Jeruzalémě to bylo. On, to bylo, jak zvolili za prezidenta nového. Já už zapomínám. To je strašné. Ten spisovatel...Havel, organizoval sjezd exčechoslováků z celého světa, z Ameriky přišli, z Kanady. ...On to platil dokonce. On zaplatil nějakých 10 letadel... Z Ameriky letadlo, z Kanady letadlo... Aj z Československa přijeli. Tak moje žena byla, ona byla vedoucí jednoho autobusu.“*

Vzpomíná, jak se díky této velké akci setkal se svým vzdáleným příbuzným.

P. K.: *„Já hledám nějakého...moji dalekou rodinu P. K. Já jsem říkal. Tak já jsem odpověděl, nemusíte ho hledat, on stojí před váma. Tak mně se vybavilo, že on byl synovec mého strýka. Moje matka měla sestru v Nitře. Ta byla vdaná za Š. a on byl jeho, jeho otec byl bratr toho Š. Tak on mě hledal jakožto.“*

Pamětnice, která je předsedkyní haifské pobočky spolku Hiachdut Yotsei Czechoslovakia vypráví o volbě do role předsedkyně, o časopisu, který v rámci spolku vydává, o tom, jaké přednášky organizuje, jak a kde pobočka funguje. Podobně jako ostatní pamětníci vzpomíná na návštěvu z obou velvyslanectví, kdy se přednáška konala výjimečně i v češtině, jinak probíhají hebrejsky a zmiňuje spolupráci s českým centrem v Tel Avivu a českým velvyslanectvím, kdy pokud je třeba komunikuje jejich aktivity na členy spolku skrz psaní programu do novin, případně komunikuje se členy emailem. Upozorňuje, že je v kontaktu jak s českým, tak i slovenským velvyslanectvím. Podobně jako další pamětníci z událostí zmiňuje filmový festival, ale i to, jaké občerstvení se objevuje na setkáních. Do novin uvádí i významná životní jubilea-narozeniny členů spolku. Vzpomíná i na aktivitu, kterou organizuje velvyslanectví a kterou promuje do sítě členů a přátel spolku, jedná se o pravidelné každoroční setkání českých krajanů z celého světa v České republice, kde se mají možnost učit česky a učit se o České republice. V závěru vyprávění zaměřeného na popis fungování spolku uvádí, že za organizaci a vedení této pobočky získala ocenění od českého ministerstva zahraničí. Na ocenění je velmi pyšná a váží si ho. Získání tohoto uznání je spojené s emocemi „já jsem se aj smála aj plakala. Lebo jsem byla tak šťastná, a tak překvapená“. Nečekala jej a potvrdilo jí, stejně jako její opakovaná volba do této funkce, že svou práci dělá dobře „všechno to pracuje v Haifě a všechno jako – opravdu vedete to v pořádku“. Z vyprávění je patrné, že pamětnice spolkem žije, práce pro něj ji baví a je do něj zapálená. Je to zřetelné nejen z faktů, které sdílí, ale i z tónu hlasu, energie, rychlosti vyprávění a patrné touhy nasdílet a nezapomenout na vše, co se v souvislosti se spolkem odehrává. Toto nadšení a snaha nasdílet co nejvíce občas způsobuje, že se předchozí plynulejší vyprávění občas zadržává, jsou hledána nejvhodnější slova pro vyjádření (což se děje často, když se pamětnice soustředí na obsah, a ne formu sdělení) a je znatelná milá dychtivost sdělit vše a nic neopomenout.

M. K.: „Ale mě zvolili a každý druhý rok, jakožto když jsme měli zase tu schůzi, tak pokaždé jsem byla zvolena a zase a zvolená, abysem zůstala. Tak od 2000 jsem byla, tak doposud jsem jako předsedkyně, ale teď už jsem myslela, že už opravdu to někdo jiný veme... Máme ten časopis ten Sman haze. To se jmenuje ten časopis, to jsem včera vám neřekla. To je hebrejsky je to napsaný tam Sman haze. Sman to je čas a že to je pěknější, tak. ...To vydávají v Tel Avivu. Každé tři měsíce. Ale oni tam mají kancelář, oni mají třikrát do týdne je tam otevřeno. Tam mají od devíti do dvanácti, do půl jedny. On tam

vždycky přichází nějak kolem destíti, lebo tam mu pomáhají taky i ostatní lidi. Každý měsíc nějaká přednáška... Máme ano, rozhodně. A to je nějaká zvláštní. Bud'to je nějaký lékař. To mají nejraději od lékaře nějaký (smích). Tam jsou ty přednášky. Tam je velká hala, aj ty lidi, ty, co tam bydlejí, můžou přijít, ale oni mají aj přednášky pro sebe jako. Ale jednou do měsíce všechno jde ivrit po hebrejsky. A když tam byl šagiril, šagiril no... velvyslanec. Bud' český velvyslanec, ale aj jeho žena nám dala přednášku, aj český velvyslanec. Prosila jsem aj slovenského velvyslance aj jeho ženu. Nám dali všechny čtyři, ale ne najednou pokaždé po nějaký době. ... Občerstvení, jo. Oni nám dají čaj a kafe, nějakou teplou vodu a mléko a cukr nebo ten.. koláč a ty keksy no. A takové... sladký koláč nebo dva přinesu, a ještě něco slanýho, protože lidi už mnoho mají jako cukrovku a tak dále, tak tam dám aj slaný. ... A to je tam už 17 let, tam jsme u nich a pořád ... a jednou do měsíce a oni jsou rádi, že tam jsme nebo oni taky ty, co jsou, co tam ... Mají změnu, no. ... V hebrejštině to je v hebrejštině, jenom když tam je anebo konzul. Taky přišel z českého velvyslanectva, ale on uměl moc hezky mluvit hebrejsky.... Opravdu moc hezky, tak vtedy to bylo aj česky, aj hebrejsky to bylo, ale česky byli, jak jsem vám řekla ten velvyslanec a jeho manželka po nějaké době a slovensky to bylo, tak já vždycky napíšu, já jim napíšu ten program, ... České centrum aj české velvyslanectví..., to jsem Vám chtěla říct, že já jsem spojená aj se slovenským aj s českým kde, když oni něco potřebují, to eště bolo před tým, eště co měl být, ten film, ten filmový festival, jsem chtěla říct, tak oni vědí, že jednou za tři měsíce. A když ne za tři měsíce, tak to posílám – posílám (hledá slovo) po... emailem... Protože oni potřebují pro nás a našich členů, tak já jim to vždycky, já jim to buď emailem anebo když to bylo, právě to bylo, když jsem psala, když jsme dostali noviny a jsem to tak jako, k novinám to přikládám. Tak to byl ten týden českého filmu. ... Tak ted' eště co mám. Jako, kdo má narozeniny. To jsou tých 80, 85, 90 a po 90 každý rok. ... České a slovenské velvyslanectví pořádá každým rokem, abysme poslali členy... Jo, jako školení, v Čechách, ale nevím, kde to je, blízko Prahy to je. Poblíž Prahy to je. Tak aj od naší až z Haify. Když já dostanu, tak pokaždé, já to taky napíšu ... Školí...né, že se tam potkají s různými, nebo to je z různých zemí, aj z arabských zemí, taky, tak tam byli. ... Všechno jako, co rodiče, nebo přátelé Čechů...Krajanské spolky, a oni ich učí česky. ... A eště to jsem Vám chtěla říct, jak jsem dostala - nebo to bylo pro mně - ten (hledá slovo) - od Ministerstva zahraničních věcí ... A já jsem byla vybrána - i z Prahy jsem byla vybrána, z tým ministrem zahraničních věcí... Tak... tak mně to všechno řekli, a já jsem se aj smála aj plakala. Lebo jsem byla tak šťastná, a tak překvapená, ale to jsem

řekla. A on mně řekl, jako, všechno to pracuje v Haifě a všechno jako-opravdu vedete to v pořádku.“

Již jen z rozsáhlosti dané kapitoly je zřejmé, že o zemi svého původu či tématech s ní souvisejících hovořili pamětníci ve vyprávěních hojně. Jak zaznamenávají výše uvedené pasáže v rámci analýzy, narátoři se plně adaptovali na izraelskou společnost, ale neznamená to, že by zapomněli na svoje kořeny. V některých životních fázích se k nim vraceli méně, většinou ve chvílích, kdy byly plně vytiženy budováním rodiny, jejím ekonomickým zajištěním a někdy více, především v období pádu komunistického režimu v Československu, který umožnil snadnější cestování a pak v období, kdy měli více času, ukončili pracovní kariéry a začali se věnovat vnoučatům a osobním zájmům. Nejčastěji hovořili o Čechách a Česku v následujících kontextech: přátelé a známí československého původu, ať již v Izraeli nebo Ti, kteří zůstali v Československu, v souvislosti s rodinou (návštěvy země i s potomky, české zvyky), v rámci úvah dotýkajících se identity a aktivit, které jsou organizovávány institucemi. Vazby na Československo si udržovali skrze přátele a známé. Byly situace, kdy známí a přátelé měli vliv na rozhodování. Pamětnice vypráví, jak vazba na přítelkyni z Československa ovlivnila volbu kibucu, kam ji následovala, či jak díky známému ze Slovenska získala práci. Udržování kontaktu probíhalo nejintenzivněji díky tomu, že zůstávali ve styku se svými přáteli z Československa. Nejvíce pamětníci vzpomínají na vzájemné návštěvy, kdy oni jezdili do Čech a jejich přátelé, někdy i s rodinami za nimi do Izraele. Shledání s přáteli byla plná emocí. Pamětnice popisovala, jak se její dvě kamarádky objevily na oslavě jejich narozenin jako překvapení. Jiný narátor byl v kontaktu se svým kamarádem, s kterým společně přežili koncentrační tábor, s ním se navštěvovali a jejich vzájemné pouto zachycuje i to, že ve chvíli, kdy jeho přítel onemocněl, on za ním do Čech okamžitě přijel. Pamětnice vyzdvihuje moment, kdy se v Praze setkala se svoji vyučující z konzervatoře, která ji oslovila českým jménem i to, jak se setkala se svými bývalými spolužáky. Byla nadšená a šťastná „nemůžu ani říct, jak jsem byla šťastná“. Někteří pamětníci sdílí i své dojmy z první návštěvy po emigraci, na jedné straně popisují setkání s příbuznými či návštěvu pro ně důležitých a významných míst, na druhé straně mírný šok z toho, jak to v zemi jejich původu vypadá, jak se lidé chovají (jako příklad byl uvedena nepříjemná hraniční kontrola či to, že je v Praze hodně východních Němců a v restauracích se jim věnují prioritně). Jiní pamětníci nastiňují, že politická situace v Československu nepřála příliš udržování kontaktů se známými, neboť někteří z nich se s nimi několik let i báli

komunikovat, jedna z pamětnic vzpomíná, že do pádu komunismu do Československa ani nemohla. Ve chvíli, kdy jim to situace (politická, ale i finanční) umožňovala, brali s sebou na cesty do rodných měst, ale i na další místa po republice děti či vnoučata. Pamětníci vypráví z těchto dovolených řadu zážitků. Někteří pamětníci jsou pyšní na to, že si dopřávají tyto cesty pravidelně, obvykle jednou za rok či dva, ale jeden narátor se objevoval v republice i častěji. Další upozorňuje na to, že si nakonec ve svém rodném Brně zakoupil i malý byt, jezdí na Moravu na delší dobu, na několik týdnů, navštěvuje maminku a sestru a také se setkává s přáteli z dob studií, poté za ním přijíždí manželka z Izraele a společně v České republice tráví dovolenou v lázních. Další narátorka vypráví, jak udělali z cest do Čech tradici pro svá vnoučata, vždy když slaví Bar/Bat Micva vezmou vnouče s sebou a dopřejí si nějaké hezké zážitky, které baví i děti. I z dalších sdělení je patrné, že jejich děti či vnoučata do Čech jezdí, a to většinou společně s nimi, ale někteří z nich i sami, například na studijní pobyty. V momentech, kdy narátoři vypráví o tom, jak jejich děti či vnukové umí třeba něco česky, popisují, že se jim v Čechách líbilo, mají zájem o Českou republiku a mají k ní vztah, jsou na ně pyšní, je poznat, že je to těší. Ne všichni potomci, ale mají o jejich kořeny stejný zájem. Do kontrastu to uvádí jedna z pamětnic, kdy dcera nemá zájem vůbec, ale syn ano a byla až překvapena, jak moc emoční pro něj byla cesta do České republiky po stopách jeho předků. S ne příliš velkým zájmem se dle slov některých pamětníků u potomků setkávali i se snahou v rodině zavést zvyky, například vaření a pečení českých pokrmů, nepanovalo z toho velké nadšení, pamětnice zmiňuje, že jsou jen někteří, kteří to ocení, ale ona sama si dodnes dle českých receptů jídla připravuje. Pamětník, který přišel s celou rodinou a byl zvyklý dodržovat křesťanské svátky vzpomíná, že i když se snažili do izraelské společnosti zapadnout, dále slavili Vánoce, a i v Izraeli s otcem kupovali stromek. Všichni pamětníci vypráví o tom, že mají doma české knížky a čtou, jmenují své oblíbené české autory a četba v češtině je označovaná za požitek. Někteří jich mají méně, a třeba ji čtou i opakovaně (pamětnice sdílela, jak v kabelce nosí neustále malou knížku od Kafky) jiní víc, jedna z pamětnic vzpomíná, že její první návštěva v Československu byla spojena i s nákupem velkého množství knih-neudává počet, ale popisuje je jako deset kilo, svůj zájem o české knihy podtrhuje i tím, že v současnosti od své přítelkyně dostala několik tisíc knih v elektronické podobě. Jedna z pamětnic vzpomíná na české písničky, a i na to, že v češtině psala básně.-V situacích, kdy někdo potřebuje pomoci v souvislosti s Českou republikou, pamětníci rádi a velmi ochotně pomohou a zapojí se, a to i nad rámec očekávaného. Příkladem může být situace, kdy pamětník zjistil, že jeho přítel z Izraelci

pojedou do Prahy. Připravil jim proto materiály s užitečnými informacemi a frázemi ve třech jazycích – česky, anglicky a hebrejsky a to proto, aby jim usnadnil komunikaci v Praze. Jiná pamětnice dělala maximum pro to, aby pomohla ženě z Čech vypátrat jejího vzdáleného příbuzného, který emigroval do Izraele. V rámci příbuzenstva je pomoc samozřejmá, pomáhají překládat a tlumočit, pokud je něco takového třeba. Pamětníci se v rámci rozhovorů nepřímo dotýkají i úvah, které se týkají jejich identity, jsou Češi, Izraelci, Židé. Jejich postoje jsou nejednotné a jsou ovlivněny individuálním vnímáním toho, co pro koho znamená být Izraelec, Čech, Žid. Většina z nich svoji židovskou identitu v rozhovorech zachycuje především při vzpomínkách na válečné, poválečné Československo a poté v období, kdy se rozhodovali pro emigraci. V momentě, kdy se rozhovory dostávají do fáze popisu dlouhodobé adaptace (na rozdíl od raných fází adaptace, kdy někteří pamětníci židovství zmiňují v souvislosti s budováním státu Izrael) není židovství tématem, je to logické, neboť se nijak nevymyká a netvoří ve společnosti díky němu menšinu, je to něco, co je samozřejmé a je součástí nejen kultury, ale celého fungování státu. Zajímavé je, že někteří pamětníci se vymezují vůči slovenské národnosti, jedna z pamětnic ji odmítá, jiná ve vyprávění hájí manžela, že sice byl ze Slovenska, ale celý život byl v Čechách a působil i v české armádě, jiný pamětník vysvětluje, že v Izraeli nikdo neodlišoval, Čechy a Slováky, že všichni jsou Čechoslováci. V určitých momentech je zde patrné, že zde svou roli hraje historický kontext a role Slovenska v druhé světové válce. Všichni pamětníci už by o stěhování do Čech neuvažovali, jako důvod všichni shodně uvádí rodinu, která je v Izraeli, jedna z pamětnic zmiňuje i svůj věk a přiznává, že kdyby byla mladší tak ano. Ve chvíli, kdy byla mladší se ale musela starat o rodinu. Všichni pamětníci si ale pochvalují a jsou pyšní na to, že si mohou dovolit do České republiky jezdit často. Momenty v zemi svého původu si užívají, jedná se o dovolené a tráví zde příjemný čas, plný zážitků, o kterých rádi vypráví. Pamětníci si udržují také poměrně dobrý přehled o dění v České republice, někteří sledují i politiku. Obecně jsou rádi, že jsou z Československa, které má v Izraeli velmi dobré jméno.

3. Závěr

Propojení teoretické i empirické části umožnilo nahlédnout na osudy československých Židů v Izraeli v poválečném období. Propojení informací získaných z historicko-sociologického kontextu, který přinesla analýza archivních pramenů a odborné literatury s daty z kvalitativního výzkumu zaměřeného na interpretaci narativních rozhovorů s vybranými pamětníky, poskytlo možnost porozumět významu sionistického hnutí, vidět jak probíhala emigrace z Československa do Izraele, pochopit, co byly hlavní motivační faktory vedoucí k opuštění země, postihnout význam organizací podporující migraci, sledovat jak vypadala adaptace v nové zemi a jaké oblasti v rámci ní byly pro pamětníky klíčové, a zachytit i to, zda a jak je udržována vazba se zemí původu.

Sionistické hnutí bylo jedním ze zásadních motivačních faktorů, které u řady Židů vedly k tomu, že se rozhodli opustit rodnou zemi a emigrovat do nově se formujícího státu. Sionismus mohutně podporoval budování izraelského státu a v souvislosti s tím vznikaly různé organizace. Klíčovou byla Světová sionistická organizace, a i její následné štěpení na jednotlivá hnutí (například Mizrahi, Mafdal, Poalej Cion, Zeire Cion, Hapoel Hacair, Achdut ha Avoda, Mapaj, Histadrut), kdy některá z nich pak byla budoucím základem pro vznik politických stran i odborových organizací. Sdružovala také řadu mládežnických spolků jako Hechaluc, Hašomer Hacair, Gordonia, Hanoar Haoved, Brit Trumpledor, Makabi Hacair, Hanoar Hatzioni. Sionistická organizace měla významnou roli při osidlování Izraele a pro praktické naplňování svých ideálů založila Židovský národní fond Keren Kayemeth LeIsrael, který zodpovídal za pozemkovou politiku. Později byl doplněný o organizaci Keren Hajessod, který finančně podporoval osidlování území Izraele. Vznikaly různé typy osad, kdy obecně nejznámější jsou kibucy a mošavy, které v řadě případů reflektovaly politické zaměření svých zakladatelů, které se projevovalo i v uspořádání hospodářského a rodinného života. Organizace edukovaly a napomáhaly k tomu, aby co největší množství sionisticky smýšlejících Židů přijelo pomoci osídlit a tvořit stát. K přistěhovalectví na území Izraele docházelo ve vlnách, které odrážely celosvětové dění. V průběhu času se tak jednalo o legální i ilegální formu migrace s různým rozsahem. Židovské imigrační vlny jsou označovány termínem alija a pro jejich odlišení se používá řadových číslovek či specifických názvů. Jako první alija je označována ta, která započala již v závěru 19. století (1882). Specifické pojmenování nese alija Bet, která odkazuje na ilegální aliju od roku 1934 do vzniku státu Izrael.

V Československu zesílil příklon k sionismu po druhé světové válce z důvodu hrůz prožitých v rámci šoa, ale také v souvislosti s politickými a společenskými událostmi poválečného období (například nutnost přihlásit se k české nebo slovenské národnosti, problematice restituce, nepochopení většinovou společností). Imigrace do Izraele byla i v Československu podporována organizacemi a spolky se sionistickým zaměřením. Často se jednalo o pobočky nadnárodně působících organizací. Na počátku bylo vzniku Izraele československou vládou napomáháno (mezinárodní uznání nového státu, výcvik dobrovolných vojenských jednotek, dodávky zbraní). Emigrace Židů do budoucího státu Izrael byla politickou reprezentací Československa podporována. Přístup k sionismu navazoval na období první republiky, kdy dříve byla práva pro menšiny zaručena v ústavě, židovský společenský život se mohl realizovat bez větších problémů, existovala řada spolků a organizací, hnutí a otevřený antisemitismus byl spíše okrajovou záležitostí a politické špičky se proti němu vymezovaly. Změna postoje Sovětského svazu k Izraeli v závěru čtyřicátých let se ale plně odrazila i v komunistickém Československu. Vystěhování do Izraele přestalo být podporováno státními orgány. Politická atmosféra měla vliv na to, do jaké míry bylo možné sionistické myšlenky realizovat v praxi. V padesátých letech byly sionistické hnutí a spolky považovány dokonce za špionážní organizace.

Na emigraci Židů z Československa do Izraele není možné aplikovat jednoznačně pouze jednu z dosud uvedených migračních teorií, neboť se jedná o velmi zvláštní situaci – menšina migrující do státu, který vzniká pro danou skupinu osob na bázi jejich nábožensko – kulturního rámce, zprvu i s jasnou politickou orientací. Je však možné na základě dílčích faktorů, které jsou využívány ke kategorizaci typů migrace zachytit, že z hlediska lokalizace jde o mezinárodní, mezikontinentální migraci, z pohledu časovosti se jedná o migraci permanentní. U příčinnosti s odlišením dobrovolnosti/ nedobrovolnosti není situace tak jednoznačná, jak by se na první pohled mohlo jevit, byť nedobrovolnost díky dějinným souvislostem převažuje. Z teoretických přístupů lze v emigraci Židů z Československa dobře číst push i pull faktory, které na Židy působily, kdy push jsou v tomto případě zjednodušeně nepříznivé faktory politického charakteru (včetně holocaustu), které je „vytlačovaly“ z rodné země, ale zároveň lze nalézt i pozitivní situace a podmínky v cílové zemi, které je přitahovaly k relokaci. Jednalo se o příznivou náboženskou a politickou situaci. Nelze však jednoznačně vymezit, že by převažovaly pouze push či naopak jen pull faktory, v dané situaci byly velmi provázané. Řada pull

faktorů, které se běžně uvádějí jako ty, které lákají k imigraci do vybrané země (lepší klima, přírodní podmínky, příznivější ekonomická situace) v sledovaném případě neplatí. Obecně migrační teorie vycházející z ekonomického pohledu na migraci nejsou pro tuto situaci aplikovatelné, protože tržní vztahy nebyly v tomto případě hybnou silou podporující hledání nové země. Novější teoretické rámce lze k popisu migrace Židů na území Izraele využít lépe, ale stále ji nevystihují ve všech jejích specifikách a je nutné využít propojení jejich dílčích částí. Network theory a její focus na silný význam osob a vztahů, kterými je jednotlivec navázán na své okolí, je zachycen i v datech získaných z rozhovorů s pamětníky, stejně jako institucionální teorie popisující institucionalizaci samotného migračního procesu, které je patrné i ze značné role organizací, které do migrace vstupovaly a v řadě momentech sehrávaly klíčovou roli. Transnacionalismus a jeho pohled na migraci je zřejmý v zachycování vazeb většiny migrantů k zemi původu tak, jak je popisují narátoři ve svých výpovědích. učinit

Migraci sledované skupiny lze rozdělit do několika fází. Základní fáze byly tři a ty jsou dále děleny na jednotlivé podkategorie. Počáteční byla období před samotnou emigrací z Československa a skládá se ze dvou dílčích kroků. Prvním z nich bylo učinění samotného rozhodnutí emigrovat, které nebylo vždy jednoznačné a snadné. Motivace k opuštění rodné země byly různé a na jedince působilo často více faktorů, které se navzájem prolínaly. Vliv měl samozřejmě i dobový kontext, který se v průběhu let proměňoval a ovlivňoval tak sílu jednotlivých motivačních činitelů. Stěžejní motivem pro volbu Izraele bylo židovství jako identita, odrážející původ, víru, kulturu (a ne nutně souběžně, pro některé z pamětníků bylo židovství hlavně znakem odlišnosti od většinové československé společnosti). Židovství hrálo důležitý význam ve všech zásadních momentech, které vedly v průběhu vymezeného období k imigraci československých Židů právě do Izraele. Dalším z motivů, který na vybranou skupinu působil, byly jejich rodinné, případně přátelské vazby. Blízké osoby měly velký vliv na provedení rozhodnutí dotýkající se migrace a u vybraných pamětníků nastávaly tyto situace: rodiče se rozhodli pro emigraci a děti je následovaly i když jejich názor nebyl takto jednoznačný či dokonce vůbec emigrovat nechtěly (tato situace nastala u pamětníků, kteří emigrovali v šedesátých letech), nebo rodiče či příbuzní měli z emigrace strach, ale pamětníci se rozhodli i přes vyřčené obavy odjet, ale i neexistenci rodičů (v důsledku druhé světové války) lze pojmut jako jeden z faktorů, který také mohl ovlivnit chuť emigrovat, protože neměli v Československu žádné blízké rodinné vazby a tak na ně silněji působil skrz přátele a

organizace sionismus. Sionistický směr a jeho myšlenky byly jedním z velmi významných faktorů, které skrze spolky, hnutí a organizace sionistického zaměření působily na Židy v Československu, idea budování nového státu rezonovala u řady z nich. Politická situace byla pro mnohé pochopitelným impulsem pro opuštění Československa a rozhodnutí žít v nové zemi. Významnými momenty, které ovlivnily rozhodnutí emigrovat byly holocaust, nástup komunismu či okupace sovětskými vojsky. Motivační faktory lze ve sledované studii dělit na vnější (okolnosti, které působily na jedince z vnějšího prostředí), tedy historicko – společenský kontext, primárně politická situace a rodinní příslušníci a přátelé. A vnitřní faktory, kam lze řadit židovství a zavlastněné sionistické smýšlení (i přes to, že myšlenky sionismu se k nim dostávaly primárně z vnějšího prostředí). Druhým krokem v první fázi migračního procesu byla příprava na samotnou migraci. Zde sehrávaly značnou roli organizace, které mimo propagaci pomáhaly především s podporou migrace z organizačního hlediska. Přípravné kurzy zaměřené na vzdělávání a trénink dovednostní, které se budou hodit v nové zemi (s primárním zaměřením na obdělávání půdy, život v kibucu) i samotná organizace a opora při realizaci cesty, která byla ve většině případů spíše komplikovaná, neboť kombinovala řadu dopravních spojů a limitovala objem věcí, které si migranti mohli s sebou přivést.

Pro druhou fázi migrace je typické období adaptace, které lze na základě výpovědí pamětníků rozdělit na adaptaci v prvních dnech, týdnech a měsících, kdy vyprávění pamětníků zachycuje i kulturní šok, související s velmi odlišným prostředím (od klimatu a přírodních podmínek, přes ekonomické podmínky projevující se například na formách ubytování, po kulturní střet s jinými národnostmi s odlišným stylem chování, jinou formu politického smýšlení patrnou ve fungování kibuců, propisování náboženských prvků do každodenního života a odlišnou stravu). Toto překvapení ze střetu s realitou bylo menší u těch imigrantů, kteří přicházeli v šedesátých letech, protože některé odlišnosti již nebyly tak zjevné (města, bydlení atp.). V souvislosti s touto situací byla důležitost přikládána kontaktům, které na území Izraele již měli (příbuzní či známí, kteří přicestovali dříve) a organizacím, které se věnovaly imigrantům přímo na místě. V momentech, kdy se podařilo podmínky akceptovat, docházelo ke snaze sžít se a přizpůsobit se, ale s počáteční touhou zachovat si částečně původní zvyky a tradice. Adaptační strategii československých Židů v Izraeli lze označit na pomezí integrace (včlenění do institucí a struktur společnosti) po asimilaci-kdy stupeň asimilace lze označit jako akulturaci (přijetí

nových kulturních modelů a kódů), určitá míra zachování etnicity je patrná a zřejmé jsou později i revivalistické tendence (kdy generace vnuků posiluje vztah a zájem o zemi prarodičů).

K adaptaci, která vedla k přizpůsobení se a pocitu sounáležitosti s novým státem a jeho společností v pozdějších letech, vedla cesta přes následující oblasti, které pamětníci ve svých výpovědích hojně zmiňují a lze je považovat za stěžejní. Jako základ pro každodenní život v Izraeli uvádějí pamětníci shodně znalost hebrejštiny. Studium hebrejštiny bylo to první, čemu se po příjezdu začali intenzivně věnovat, protože velká většina z nich se v novém státě objevila bez větší znalosti místního jazyka. Hebrejštinu studovali jak hromadně ve skupinových kurzech, organizovaných školami v rámci studia, nebo jako součást přípravného kurzu na studium či v kurzech pořádaných organizací podporující imigranty (kurzy se označovaly jako ulpan a tento název nesou do současnosti), tak se jí věnovali i individuálně, protože si byli vědomi toho, že znalost jazyka je prerekvizitu pro získání dobré práce. Pro většinu Čechoslováků byla hebrejšтина na začátku dost obtížná a měli strach, zda se jí vůbec dokážou naučit, její důležitosti si ale byli vědomi, a tak se někteří snažili i mezi sebou mluvit hebrejsky, aby se rychleji učili. Znalost jazyka jim umožnila komunikovat i s imigranty z jiných zemí. Dobrá úroveň hebrejštiny jim poskytla šanci získat kvalifikovanější práci. A pracovní příležitost pomáhala řešit nejen nedostatek financí, ale i počáteční osamocení.

Získání práce upevňovalo postavení ve společnosti, navazování kontaktů a ekonomickou nezávislost. Odlišnou situaci zažívali ti, kteří se ihned po imigraci dostali do kibuců, kde byli součástí skupiny a práci měli přidělenou a ekonomická situace je tolik netížila, stejně jako ostatní se ale nejprve věnovali studiu jazyka. Navazování vztahů i s místními pak bylo snadnější. A právě tuto kombinaci, znalost jazyka, získání práce a navázání kontaktů s místními, zmiňovali pamětníci jako moment, kdy se začali cítit součástí společnosti. Tyto tři oblasti upevnily jejich společenský status a umožnily postupné začlenění se do izraelské společnosti. Vybraná skupina pamětníků se shodně zprvu věnovala brigádnickým pozicím, ale se znalostí hebrejštiny, získáním kvalifikace, rozšířením kontaktů a osobním rozvojem se profesně posouvali a v průběhu práce byl i prostor pro vlastní seberealizaci. Někteří v rámci svého kariérního vývoje došli k tomu, že naopak vzdělávali i ostatní. Čtyři z narátorů se věnovali vzdělávání, čtyři působili ve zdravotnictví, jedna z narátorek aktivně působila v politice, a protože v Izraeli je běžné, že kariérní dráhy jsou přerušeny povinnostmi působit v armádě, nalezneme mezi vybranými

pamětníky i tři, kteří se aktivně účastnili izraelsko-arabských válek. Celkově lze shrnout, že všichni narátoři přispívali k fungování izraelské společnosti.

Je nutné podotknout, že adaptaci a její průběh ovlivňoval i naturel jedince, kdy přirozeně odvážní, extrovertní jedinci prožívali toto období snáze než Ti, kteří byli spíše introvertní, opatrní. Z vybraných výpovědí je vidět, že adaptace byla v určitých momentech snazší spíše pro ty, které k emigraci přiměly vnitřní motivační faktory. Dokázali se přes prvotní překvapení přenést rychleji. Naturel jedince v kombinaci s motivačním faktorem vedoucím k rozhodnutí emigrovat ovlivňoval, jak adaptaci českoslovenští Židé v nové zemi vnímali a jak ji sdílí ve svých výpovědích (pro pamětníka introvertního, který přijel do Izraele jen kvůli rozhodnutí jednomu z rodičů i přes to, že sám nechtěl, byla adaptace obtížnější a trvala déle i z pohledu vnitřního prožívání, než u někoho, kdo byl extrovertním přesvědčeným sionistou, který přijel s nadšením budovat nový stát a neměl problémy s navazováním nových vztahů). Na adaptační proces, jak již bylo uvedeno výše, stejně jako na motivaci, mělo samozřejmě vliv i časové období, kdy se imigrace uskutečnila. Při zjednodušení lze na základě výpovědí i teoretických poznatků shrnout, že v poválečném období přicházeli lidé ve větších skupinách, často zůstávali v kibucech, stmelovalo je silné sionistické přesvědčení. V šedesátých letech přijížděly menší skupiny, rodiny, obvykle se usazovaly ve městech, přicházely do stabilnějšího (ekonomicky) prostředí.

Další z témat, u kterého se pamětníci ve vzpomínkách zastavovali byla rodina. Jak bylo zmíněno výše primární rodina hrála významnou roli v první fázi migrace, tedy při samotném rozhodování učinit tento krok, ale rodina byla významným faktorem i v rámci adaptace. Rodinní příslušníci byli nejbližší kontakt, který mohl pomoci s adaptací v nové zemi, ať již byli touto rodinou blízcí příbuzní či tuto roli sehrávali narátoři pak sami (byli kontaktem pro příbuzné, kteří přijížděli později). Navázání partnerského vztahu a založení vlastní rodiny v Izraeli byl významný moment, šlo o ukotvení se ve společnosti, protože skrze děti, které se narátorům narodily již v nové zemi, byli se společností ještě více provázáni (školní docházka potomků a aktivity s ní spojené). Nadpoloviční většina z narátorů si za partnera vybrala někoho s československými kořeny, dva si zvolili imigranta z jiné země a pouze jedna zvolila jako manžela Izraelce. Všichni své partnery poznali v Izraeli, pamětnice, která zvolila Izraelce se s ním seznámila v Československu.

Moment založení vlastní rodiny, kdy děti od narození vyrůstají v izraelské společnosti lze označit jako počátek třetí fáze migrace, kdy dochází skrze novou generaci k ještě užšímu propojení s většinovou společností. Ve většině případů se narátoři spolu s partnerem snažili mluvit česky a takto hovořili i na své děti, postupem času však přecházeli do hebrejštiny, protože děti reagovaly díky prostředí hebrejsky. Nikdo z narátorů se sice nesnažil o bilingvní výchovu, ale byla snaha zachovat české zvyky a tradice, více ze začátku, pak se život v rodině přizpůsoboval životu dětí a jejich potřebám, které již reflektovaly izraelskou společnost a soustředění bylo zaměřeno na ekonomické zajištění rodiny. Neznamenalo to však, že by se jejich původ v rodinném životě postupem času vůbec neodrážel, snaha o udržení tradice českých či slovenských pokrmů byla patrná, a i rodinné knihovny obsahovaly českou literaturu, udržovali kontakty s příbuznými a přáteli z Československa. Ve vyprávěních hovoří pamětníci o Československu v kontextu rodiny, v souvislosti s přáteli a v rámci úvah dotýkajících se vlastní identity a aktivit, které jsou organizovány institucemi se vztahem k Československu. Vazby na přátele, známé, příbuzné byly v momentech setkání plné radostných emocí. V rozhovorech zaznívají i úvahy o tom, kým se cítí být, zda Čechoslováky či Izraelci. Odpovědi se různí dle toho, jak jednotliví narátoři vnímají definování toho být Izraelec/ Izraelka. Více z nich se označuje za Izraelce a jako vysvětlení zdůrazňují rodinu v Izraeli. Při daných úvahách ale vždy zmiňují svůj vztah k Československu a věcem s ním spojeným, často odkazují na jazyk, literaturu, spisovatele, českou politiku atp. Větší zájem o kořeny se ve vyprávěních objevoval ve spojitosti s pádem komunismu a možností snadněji navštěvovat rodnou zemi. Všichni pamětníci v tomto období zintenzivnili svoje návštěvy, brali s sebou své děti a později i vnoučata. A někteří frekvenci návštěv zachovávají. Právě v souvislosti s vnoučaty se téma země původu objevuje častěji. Příčinou je zřejmě více faktorů, od vyššího věku narátorů, která mimo jiné souvisí s bilancováním, po ukončení pracovní kariéry, dosažením ekonomické stability, již zmíněné snadnější cestování a určitě větší prostor pro osobní zájmy a péči o vnoučata. Pamětníci ve volném čase navštěvují pravidelné akce, které pořádá organizace sdružující Čechoslováky Hitachdut Yotsei Czechoslovakia, je to příležitost, jak se shledat s ostatními lidmi, kteří jsou původem z Československa a také možnost poslechnout si přednášku či se setkat s hosty, kdy nejvíce oceňují možnost vidět se s politickými reprezentanty z Česka i Slovenska. Dané uskupení vydává i vlastní časopis. Velvyslanectví i České centrum v Tel Avivu zve na své akce pamětníky nepravidelně, ve vyprávěních zmiňují, že kromě obdržení pozvánky, které nebývá samozřejmostí, hraje roli v jejich účasti i vzdálenost do místa

konání i atraktivita samotné akce. Narátoři preferují akce, které nejsou v angličtině, ale česky nebo hebrejsky. O současné dění v České i Slovenské republice se pamětníci zajímají.

Výše uvedené shrnutí naznačuje, že se podařilo velmi dobře a plasticky poznat menšinu vybraných Československých Židů, kteří emigrovali do Izraele po roce 1945 a to nejen teoreticky, ale i s náhledem do prožívání jednotlivých aktérů.

Poznatky z daného výzkumu nelze plně zobecňovat, vyprávění pamětníků jsou jedinečná, a i když jsou doplněna rozsáhlým teoretickým kontextem jedná se o situaci velmi specifickou navázanou na konkrétní menšinu ve vybraném časovém období. Lze však vysledovat prvky, na které by bylo možné se soustředit i v současné době v souvislosti s tematikou migrace. Nelze přehlédnout význam organizací, které plní podpůrnou roli, a to nejen v místě imigrace, ale i přímo v zemi původu migrantů. Mimo významnou roli organizací v procesu migrace samotné by mohlo být zajímavé zaměřit se i na psychologickou péči u migrantů, zvláště těch, u kterých motivace k migraci byla navázaná na vnější vlivy, byla nedobrovolná a jedinec je svým naturelem předurčen ke spíše obtížnější adaptaci. Pohled pamětníků z Československa ukazuje, že propojení krajanů se zemí jejich původu je z jejich strany oceňované a váží si příležitostí, kdy se mohou se zástupci, ideálně politickými představiteli, dané země setkat. Česká i Slovenská republika by měla na tyto aktivity klást důraz a na své krajany nezapomínat zvláště, když jsou vyššího věku. Vybraní narátoři zažili unikátní momenty, které se již nebudou opakovat a je cenné, že o svých zážitcích poskytli svědectví.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek

ABS 425_191_02_0006. Fond 425 Židovské organizace. (Digitalizovaná forma).

ABS 425_191_21_0006. Fond 425 Židovské organizace. (Digitalizovaná forma).

ABS 425_193_01_0009. Fond 425 Židovské organizace. (Digitalizovaná forma).

ABS 425_193_01_0016. Fond 425 Židovské organizace. (Digitalizovaná forma).

Národní archiv

Agudat Jisrael. Karton 407, sign. 1075/6. Ministerstvo vnitra I – dodatky, Praha. MV I-D. Národní archiv, Praha.

American Joint Distribution Committee. Karton 5057, sign. 1075/3. Ministerstvo vnitra I – nová registratura 1936-1953, Praha. Národní archiv, Praha.

Spolek Sdružení k ochraně zájmů čsl. židů v Praze. Karton 407, sign. 1075/6.

Ministerstvo vnitra I – dodatky, Praha. MV I- D. Národní archiv, Praha.

Spolek židovských akademiků v Praze. Karton 407, sign. 1075/6. Ministerstvo vnitra I – dodatky, Praha. MV I- D. Národní archiv, Praha.

Velkolóže pro Československý stát X. nezávislého řádu B'nai B'rith, Praha. Katon 9, inv. č. 36. sign. 923. Národní archiv, Praha.

Vystěhovalectví do Izraele. Karton 501, inv. č. 1833, sign. 180/16/4 ÚPV-T. Úřad předsednictva vlády – Tajná spisovna 1949-1951. Národní archiv, Praha.

Židovská dobročinná společnost pro uprchlíky v Bruselu, odbočka v Praze. Karton 407, sign. 1075/6. Ministerstvo vnitra I – dodatky, Praha. MV I- D. Národní archiv, Praha.

Židovská náboženská obec v Praze. Karton 71, inv. č. 1275, sign. 163/2. Úřad předsednictva vlády – běžná spisovna 1945–1959. ÚPTV. Národní archiv, Praha.

Židovské spolky, majetkoprávní záležitosti, restituce 1945-1953. Karton 407, sign. 1075/6. Ministerstvo vnitra I – dodatky, Praha. MV I- D. Národní archiv, Praha.

Židovské muzeum v Praze

ŽMP. DOCUMENT.JMP.ARCHIVE/312/V/144/001. Fond V. Činnost po osvobození. (Digitalizovaná forma).

ŽMP. DOCUMENT.JMP.SHOAH/T2/A/10k/327/004/010. Fond Terezín. (Digitalizovaná forma).

ŽMP. DOCUMENT.JMP.SHOAH/T2/A/10k/327/ 003/006. Fond Terezín. (Digitalizovaná forma).

Archiv hlavního města Prahy

Brit Naschim Leumijot. Karton 186, sign. III/0951. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Hechaluz. Karton 980, sign. XXII/2422. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Keren Hajessod. Karton 87, sign. II/0784. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Keren Kajemeth Lejisrael. Karton 877, sign. XXII/0761. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Pomocný ústav pro židovské průchozí a vystěhovalce „HICEM“. Karton 102, sign. II/1037. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Společnost přátel hebrejského vysokého učení v Jeruzalémě. Karton 399, sign. IX/0868. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Spolek přátel chaluců. Karton 974, sign. XXII/2225. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Svaz československo-izraelského přátelství. Karton 1021, sign. XXII/3712. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Svaz Makabi v ČSR. Karton 625, sign. XIV/0685. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Svaz rabínů v Čechách. Karton 2, sign. I/0025. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Unie sionistů revizionistů. Karton 979, sign. XXII/2409. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Ústřední svaz sionistický pro ČSR místní skupina v Praze. Karton 1021, sign. XXII/3709. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Ústřední svaz sionistický pro ČSR. Karton 883, sign. XXII/0832. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Zionistischer Distriktsverband für Böhmen (Sionistický svaz obvodní pro Čechy). Karton 860, sign. XXII/561. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Židovský dělnický spolek Poale Sion. Karton 734, sign. XX/0750. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Židovský sportovní klub „Hagibor“ v Praze. Karton 604, sign. XIV036. Spolkový katastr. Archiv hlavního města Prahy, Praha.

Archiv P. Pittra a O. Fierzové

Dokončená dvouletka pro záchranu dětí z koncentračních a internačních táborů, Posel z Milíčova domu, 7, květen 1947. Karton 3, inv. č. 51288. ČAPP. Archiv Přemysla Pittra a Olgy Fierzové, Praha.

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

LM Liga lesní moudrosti. Karton 4, inv. č. 25 LM I B6 -77. Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, Praha.

Digitální repozitář PSP

8. schůze Prozatímního Národního shromáždění. Dostupné z
<https://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/008schuz/s008003.htm>

Vydané prameny

Bulínová, Marie, et al. 1993. Československo a Izraela 1945 – 1956. Dokumenty.
Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. ISBN 80-85270-12-9.

Sbírky zákonů

Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti
národní cti. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, 26. 11. 1945, částka
57.

Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání válečných zločinců, jejich
pomahačů a mimořádných lidových soudech. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu
Československého*, 9. 7. 1945, částka 9.

Dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb., o Národním soudu. In: *Sbírka zákonů a
nařízení republiky Československé*, 9. 7. 1945, částka 9.

Dekret prezidenta republiky č. 81/1945 Sb., o některých opatřeních v oboru spolkovém.
In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, 10. 10. 1945, částka 38.

Dohoda mezi Československem a Maďarskem o výměně obyvatel'stva č. 145/1946
Sb. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, 27. 6. 1946, částka 60.

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního
občanství osob národnosti německé a maďarské. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky
Československé*, 10. 8. 1945, částka 17.

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 60/1945 Sb., o přípravě provedení smlouvy mezi
Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o
Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky
Československé*, 1. 9. 1945, částka 28.

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, 9. 6. 1948, částka 52.

Vládní nařízení č. 252/1949 Sb., o vrácení československého státního občanství osobám německé národnosti. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*, 13. 12. 1949, částka 80.

1087o volbě a pravomoci národních výborů. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého*, 9. 5. 1945, částka 3.

Vládní nařízení č. 76/1948 Sb., o vrácení československého občanství osobám národnosti německé a maďarské. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, 26. 4. 1948, částka 31.

Vládní nařízení č. 76/1948 Sb., o vrácení československého státního občanství osobám národnosti německé a maďarské. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, 26. 4. 1948, částka 31.

Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 6. 3. 1920, částka 26.

Zákon č. 165/1945 Sb., o poplatkových a dávkových úlevách při změně jména. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*, 31. 12. 1945, částka 67.

Zákon č. 34/1953 Sb., jímž některé osoby nabývají československého státního občanství. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*, 7. 5. 1953, částka 19.

Zákon č. 9/1937 Sb., jímž se doplňuje organisace náboženské společnosti židovské v zemích České a Moravskoslezské. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, 1. 2. 1937, částka 4.

Dobová periodika

Jaldut: časopis židovské mládeže. 1938 (5698). Praha: Kruh přátel židovské mládeže, VII (5).

Jaldut: časopis židovské mládeže. 1938 (5699). Praha: Kruh přátel židovské mládeže, VIII (1).

Jaldut: časopis židovské mládeže. 1938 (5699). Praha: Kruh přátel židovské mládeže, VIII (3).

Junák, časopis pro dospívající mládež: list Junáků-skautů Republiky československé. 1933-1934. Praha: E. Šolc, 20(7).

Lidové noviny. 1932. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany, 40(644).

Lidové noviny. 1934. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany, 42(655).

Lidové noviny. 1948. Praha: Syndikát českých spisovatelů, 56(249)

Národní politika. 1925. Praha: Politika, 43 (346).

Právní praxe, měsíčník československých právníků. 1945. Praha: V. Linhart, 9(4).

Rovnost, list sociálních demokratů českých. Brno: Jan Opletal, 40(256).

Rudé právo, ústřední orgán Komunistické strany Československa. 1945. Praha: Svoboda. 25(121).

Rudé právo, ústřední orgán Komunistické strany Československa. 1953. Praha: Svoboda. 33(114).

Selbstwehr, Unabhängige jüdische Wochenschrift. 1935. Praha: Selbstwehr, 29(1).

Sokol, časopis zájmům tělocvičným věnovaný. 1934. Praha: Miroslav Tyrš, 60(9).

Sokol, časopis zájmům tělocvičným věnovaný. 1934. Praha: Miroslav Tyrš, 60(11).

Tribuna. 1921. Praha, 3(167).

Venkov, orgán České strany agrární. 1926. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 21(300).

Věstník Ministerstva školství a národní osvěty. 1940. Praha: Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu v Praze, 22 (5).

Věstník Ministerstva školství a osvěty. 1946. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, II(13).

Věstník Ministerstva školství a osvěty. 1946. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, II(2).

Věstník XII. Sionistického kongresu. 1921.

Věstník Židovské náboženské obce v Praze. 1939. Praha: Židovská obec náboženská v Praze, 6(1-2).

Věstník Židovské obce náboženské v Praze. 1945. Praha: Židovská obec náboženská v Praze, 7(4).

Věstník Židovské obce náboženské v Praze. 1946. Praha: Židovská obec náboženská v Praze, 8(1).

Věstník Židovské obce náboženské v Praze. 1947. Praha: Židovská obec náboženská v Praze, 9(1).

Věstník Židovské obce náboženské v Praze. 1948. Praha: Židovská obec náboženská v Praze, 10(15).

Věstník Židovské obce náboženské v Praze. 1948. Praha: Židovská obec náboženská v Praze, 10(22).

Věstník Židovské obce náboženské v Praze. 1948. Praha: Židovská obec náboženská v Praze, 10(13).

Věstník Židovské obce náboženské v Praze. 1949. Praha: Židovská obec náboženská v Praze, 11(13).

Židovský socialista, orgán židovské sociálně-demokratické strany dělnické „Poale Zion“ v Československé republice. 1919. Praha: Karel Fischl, 1 (1-2).

Internetové zdroje

Alliance Israelité Universell. 2020. *Notre Histoire* [online]. [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <<http://www.aiu.org/en/notre-histoire-0>>.

British White Papers. 2019 [online]. [cit. 2019-10-11]. Dostupné z: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/British_White_Paper_of_June_1922.html>.

Central Bureau of Statistics. 2006. *Immigration – Statistical Abstract of Israel 2006 - No. 57* [online]. [cit. 2020-10-8]. Dostupné z:

<https://www.cbs.gov.il/he/publications/doclib/2006/4.shnaton%20immigration/st04_04.pdf>.

ILDC. 2020. *History* [online]. [cit. 2020-4-11]. Dostupné z: <<https://www.ildc.co.il/en/category/Milestones>>.

Israel Political Parties: Aguddat Israel. 2019 [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <<https://www.jewishvirtuallibrary.org/aguddat-israel-political-party>>.

JDC. 2019. *Our story* [online]. [cit. 2019-6-9]. Dostupné z: <<https://www.jdc.org/our-story/>>.

Jewish Colonization Association (ICA). 2020 [online]. [cit. 2020-1-18]. Dostupné z: <<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-colonization-association-ica>>.

Keren Hayesod Manifesto -1920. 2018 [online]. [cit. 2018-4-11]. Dostupné z: <<https://www.kh-uia.org.il/wp-content/uploads/2020/01/Keren-Hayesod-Manifesto.pdf>>.

Keren Kayemeth Lejisrael, 2019. *First decade 1901-1910* [online]. [cit. 2019-9-14]. Dostupné z: <<https://www.kkl-jnf.org/about-kkl-jnf/our-history-decade-by-decade/first-decade-1901-1910/>>.

Ministry of Aliyah and Integration. 2019. *The Fourth Aliyah (1924-1928)* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.gov.il/en/Departments/General/aliyah_4>.

Modern Jewish History: Pogroms. 2019 [online]. [cit. 2019-7-16]. Dostupné z: <<https://www.jewishvirtuallibrary.org/pogroms-2>>.

Petah Tikva. 2018 [online]. [cit. 2018-5-20]. Dostupné z: <<https://www.petah-tikva.muni.il/Pages/PetachTikvaE.aspx>>.

Temple Society. 2020. *Heritage* [online]. [cit. 2020-10-9]. Dostupné z: <<https://www.templestheology.org.au/heritage.html>>.

UN General Assembly. 2020 [online]. [cit. 2020-1-11]. Dostupné z: <[https://undocs.org/en/A/RES/3382\(XXX\)](https://undocs.org/en/A/RES/3382(XXX))>.

WIZO. 2019. *Our history*. [online]. [cit. 2019-11-8]. Dostupné z: <<http://www.wizo.org/who-we-are/our-history.html>>.

Yale Law School. 2020. *The Palestine Mandate* [online]. [cit. 2020-2-15]. Dostupné z: <https://avalon.law.yale.edu/20th_century/palmanda.asp#art2>.

Youth Aliyah. 2019. *Our history* [online]. [cit. 2019-4-9]. Dostupné z: <<https://youthaliyah.org.uk/about#history>>.

Zionism: BILU. 2019 [online]. [cit. 2019-9-17]. Dostupné z: <<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/baltoc.html>>.

Zionism: Jewish Colonial Trust. 2019 [online]. [cit. 2019-10-19]. Dostupné z: <<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-colonial-trust>>.

Literatura

Adamová, Karolína, Lojek, Antonín, Schelle, Karel, Tauchen, Jaromír. 2017. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada Právo*. Praha: Paseka. ISBN 978-80-7432-749-0.

Adler, Hans Günther. 2007. *Terezín 1941-1945: tvář nuceného společenství*. Díl 1. Brno: Barrister & Principal. ISBN 978-80-7364-024-8.

Arendtová, Hannah. 2004. *O násilí*. Praha: Oikoymenh. ISBN 80-7298-128-5.

Avineri, Šlomo. 2001. *Zrození moderního sionismu*. Praha: Sefer. ISBN 80-85924-28-5.

BARŠA, Pavel, BARŠOVÁ, Alena. 2005. *Přistěhovalectví a liberální stát*. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 80-210-3875-6

Bein, Alex. 1939. *Dílo sionismu*. Praha: Ústřední svaz sionistický, Keren Hajessod, Keren Kayemeth Lejsirael.

Beyer, Rudolf. 1939. *Norimberské zákony z 15. září 1935 (zákon o říšských vlajkách, zákon o říšském občanství, zákon na ochranu německé krve a německé cti) a zákon o zdravém manželství z 18. října 1935: Všechny zákony s nařízeními a výnosy, dosud vydanými*. V Praze: Atlas.

Bondyová, Ruth. 2001. Kronika zavírajících se bran, Jüdisches Nachrichtenblatt – Židovské listy (1939-1945). In: Miroslav Kárný, Eva Lorencová, Jaroslava Milotová

(eds.). *Terezínské studie a dokumenty*, Praha: Institut terezínské iniciativy, s. 11 – 28. ISBN 80-200-0924-8.

Borák, Mečislav. 1998. *Spravedlnost podle dekretu, retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*, Šenov u Ostravy: Tilia. ISBN 80-86101-07-X.

Bouretz, Pierre. 2009 a. *Svědkové budoucího času I. Cohen, Rosenzweig, Benjamin*. Praha: Oikoymenh. ISBN 978-80-7298-297-4.

Bouretz, Pierre. 2009 b. *Svědkové budoucího času II. Scholem, Buber, Bloch*. Praha: Oikoymenh. ISBN 978-80-7298-298-1.

CASTLES, Stephen, MILLER, Mark J. 2009. *The age of migration: international population movements in the modern world*. Basingstoke: Palgrave Macmillan., 2009, 369 s., ISBN 978-0-230-51785-1

Crhová, Marie. 2002. Židovská problematika a antisemitismus ve spisech podle tzv. malého retribučního dekretu v oblasti Krajského soudu Olomouc 1945-1948. In: Mečislav Borák (ed.). *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu. Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945-1948*. Praha, Opava: ÚSD AV ČR – Slezský ústav Slezského zemského muzea, s. 121-126. ISBN 80-86224-35-X.

Čapková, Kateřina. 2000. Pilsudski or Masaryk? Zionist Revisionism in Czechoslovakia 1925-1940. In: *Judaica Bohemiae XXXV*. Číslo 1. Praha: Židovské muzeum v Praze, s. 210-240. ISBN 80-85608-30-8.

Čapková, Kateřina. 2002-2003. Charakter židovského nacionalismu v českých zemích a jeho recepcce v prvorepublikovém Československu. In: Blanka Soukupová, Marie Zahradníková (eds.). *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech*. Praha: Židovské muzeum v Praze, s. 65-76. ISBN 80-85608-72-3.

Čapková, Kateřina. 2003. Specific Features of Zionism in the Czech Lands in the Interwar Period. In: *Judaica Bohemiae XXXVIII*. Číslo 1. Praha: Židovské muzeum v Praze, s. 106-160. ISBN 80-85608-61-8.

Čapková, Kateřina. 2013. *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918-1938*. Praha-Litomyšl: Paseka. ISBN 978-80-7432-294-5.

- Čejka, Marek. 2003. *Judaismus, politika a stát Izrael*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav. ISBN 80-210-3087-9.
- Čejka, Marek. 2007. *Izrael a Palestina, Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal. ISBN 978-80-87029-16-9.
- Čermáková, Radka. 2002-2003. Československá republika – nový stát ve střední Evropě a Židé. In: Blanka Soukupová, Marie Zahradníková (eds.). *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech*. Židovské muzeum v Praze, s. 9-20. ISBN 80-85608-72-3.
- Čermáková, Radka. Poválečné Československo. Obnovený stát ve střední Evropě. In: Blanka Soukupová, Peter Salner, Miroslava Ludvíková (eds.). *Židovská menšina v Československu pod druhé světové válce. Od osvobození k nové totalitě*. Praha: Židovské muzeum v Praze., s. 55-80. ISBN 978-80-868889-90-0.
- Dayan, Šmuel. 1947. *Mošav ovdim (Osada pracujících)*. Bratislava: Ústredný svaz cionistický pre ČSR.
- DESMOND, Matthew. 2009. *Racial Domination, Racial Progress: The Sociology of Race in America*. McGraw-Hill Education. ISBN 978-0-07-297051-7
- DRBOHLAV, Dušan, UHEREK, Zdeněk. 2007. Reflexe migračních teorií. In: *Geografie. Sborník české geografické společnosti*. Praha: Česká geografická společnost, 125-141. ISSN 1212-0014
- Dufek, Jiří, Kaplan, Karel, Šlosar Vladimír. 1993. *Československo a Izrael 1947–1953*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. ISBN 80-85270-21-8.
- Dufek, Jiří, Šlosar, Vladimír. 1993. Pomoc Československa při vzniku izraelského letectva v roce 1948. *Historie a vojenství* 42 (1), s. 98-111. ISSN 0018-2583.
- Frankl, Michal, Szabó, Miloslav. 2015. *Budování státu bez antisemitismu? Násilí, diskurz loajality a vznik Československa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-422-5.
- Frankl, Michal. 2007. „*Emancipace od židů*“ *Český antisemitismu na konci 19. století*. Praha-Litomyšl: Paseka. ISBN 978-80-7185-882-9.

- Friedmann, František. 1931. *Strana židovská*. Praha: Tiskový odbor ÚSČS.
- Gamm, Karel. 1948. *Palestina*. Brno: V. Procházková.
- Gebhart Jan, Kuklík Jan. 2007. *Velké dějiny zemí Koruny české sv. XVI. b. 1938-1945*, Praha-Litomyšl: Paseka. ISBN 978-80-7185-835-5.
- Gellner, Ernst. 2003. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, ISBN 80-7325-023-3.
- Gilbert, Martin. 2002. *Izrael dějiny*. Praha: BB art. ISBN 80-7257-740-9.
- Gottwald, Klement. 1948. *Klement Gottwald mládeži*. Praha: Státní nakladatelství.
- Habermann, Tomáš. 2017. „Souzen bude sionismus. Procesy se Šimonem Ornsteinem a spol. a Mordechajem Orenem“. *Paměť a dějiny XI* (3), 42-57. ISSN 1802-8241.
- Hall, Peter. 2014. *Cities of Tomorrow, An Intellectual History of Urban Planning and Design Since 1880*. Oxford: Blackwell. ISBN 978-1-118-45647-7.
- Hayoun, Maurice-Ruben. 2000. *Židovské osvícenství mezi Córdoba a Berlínem (II), Hlavní myšlenkové proudy, myslitelé a diskuze od 17. století po dnešek*. Praha: Volvox Globatour. ISBN 80-7207-359-1.
- HENIG, David. 2007. Migrace. AntropoWebzin, Plzeň: Antropoweb, č. 2-3, s. 35-41. ISSN 1801-8807 Dostupné z http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_2_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf
- Herman, Mikuláš, Ilek, Stanislav. 1924. *Zákony a nařízení o úpravě náboženských poměrů podle práva uherského, platného v ČSR*. Praha: B. Kočí.
- Herzl, Theodor. [1896] 2009. *Židovský stát. Pokus o moderní řešení židovské otázky*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1712-3.
- Holly, David. 1995. *Exodus 1947*. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press. ISBN 1-55750-367-2.
- Hroch, Miroslav. 2009. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-010-0.
- Johnson, Paul. 2007. *Dějiny židovského národa*. Praha: Leda/Rozmluvy. ISBN 978-80-7335-229-5.

- Kárný, Miroslav. 1995. *Terezínská pamětní kniha. Židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941–1945*, díl první. Praha: Melantrich-Terezínská iniciativa. ISBN 80-7023-209-9.
- Kasperová, Dana. 2005. „Vzdělávání židovských dětí v protektorátu Čechy a Morava v letech 1939-1942“. *Pedagogika* 55 (3): 217-229. ISSN 0031-3815.
- Kepel, Gilles. 1996. *Boží pomsta: křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět*. Brno: Atlantis. ISBN 80-7108-120-5.
- Keren Hajessod, Palästinaaufbaufond. 1926. *Palästina, Das Land der jüdischen Einwanderung*. Jerusalem: Keren Hajessod, Palästinaaufbaufond.
- Keren Hajessod. 1927. *Tatsachen und Bilder aus dem neuen Juedischen Leben in Palästina*. Jerusalem: Keren Hajessod.
- Keren Hayesod . *Galilea, Obvody pol'nohospodárskych usadlosti v Palestíne v dvanástich častiach. II. časť*. 1947. Tel Aviv: Keren Hayesod.
- Kohn, Hans. 2003. Nacionalismus. In: Miroslav Hroch (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus*. Praha: Slon, s. 87-100. ISBN 80-86429-20-2.
- Krupp, Michael. 1999. *Sionismus a stát Izrael: Historický nástin*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-265-9.
- Křesťan, Jiří, Blodigová Alexandra, Bubeník Jaroslav. 2001. *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918-1948*, Praha: Sefer, Institut Terezínské iniciativy. ISBN 80-85924-27-7.
- Lajsková, Lenka (ed.). 2015. *Přemysl Pitter: „Nečekejme na velké chvíle!“, „Akce zámky“ (1945-1947) v zrcadle korespondence z let 1946-1990*. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. ISBN 978-80-86935-31-7.
- Langer, Jiří. 1938. *Talmud: (ukázky a dějiny)*. Praha: Svaz Čechů židů v ČSR.
- Laštovka, Marek. 1998. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*. Praha: Scriptorium. ISBN 80-902151-9-X.
- Leroy-Beaulieu, Anatole. 1894. *Israel mezi národy*. Praha: Tiskem a nákladem L. Ballenbergra.

- Lichtwitz, Hans. 1937. *Dějiny cionistického hnutí*. Praha: Židovský národní fond, Ústřední svaz cionistický v ČSR.
- Locker, Berl. 1932. *Was ist Poale-Zionismus*. Brno: Verlag der Jüdischsozialdemokratischen Arbeiterpartei Poale Zion in der ČSR.
- Masaryk, T. G. 1994. *Nová Evropa*. Brno: Doplněk. ISBN 80-85765-29-2.
- MASSEY, Douglas. (1997). Causes of migration. In: *The Ethnicity Reader*. London: Routledge, 257-269.
- Matušová, Jana. 2003. K vývoji příjmení u Čechů v prvních poválečných letech. *Naše řeč* 86 (5), 251-256.
- Mechner, Arnošt. 1937-1938 (5698). *Erez Israel: diagramy a čísla*. Praha: Keren Hajessod: Židovský národní fond.
- Mendel, Miloš. 2000. *Náboženství v boji o Palestinu, judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu*. Brno: Atlantis. ISBN 80-7108-189-2.
- Moudrý, Karel. 1936. *Rasa a národ ve světle židovské otázky*. Praha: Fr. Borový.
- Musil, Alois. 1937. *Zaslíbená země Nová Palestina*. Praha: Melantrich.
- Near, Henry. 2007. *The kibbutz movement. Volume 1, Origins and growth, 1909-1939 : a history*. Oxford; Portland; Oregon: The Littman Library of Jewish Civilization. ISBN 978-0-19-710069-1.
- Nepalová, Šárka. 1999. Židovská menšina v Čechách a na Moravě v letech 1945-1948. In: Miroslav Kárný Eva Lorencová (eds.). *Terezínské studie a dokumenty*. Praha: Institut Terezínské iniciativy, s. 314-337. ISBN 80-200-0746-6.
- Nir, Akiva. 2001. Hašomer Hacair v Československu. In: *Hašomer Hacair. Dějiny hnutí*. Bratislava: SNM – Múzeum židovskej kultúry, s. 13-14. ISBN 80-8060-046-5.
- Nordau, Max. 1927. *Sionismus*. Praha: Sionistický obvodní výbor pro Čechy.
- Nové zákony a nařízení Československé republiky. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1945, 7.
- Nové zákony a nařízení Protektorátu Čechy a Morava. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1940, 2.

- Ohana, David. 2017. *Nationalizing Judaism, Zionism as a Theological Ideology*. New York, London: Lexington Books. ISBN 978-1-4985-4360-6.
- Pejčoch, Ivo. 2011. Výcvik příslušníků brigády Hagana v Československu. *Historie a vojenství* 60 (2): 4-21. ISSN 0018-2583.
- Pěkný, Tomáš. 2001. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer. ISBN 80-85924-33-1.
- Petráš, René. 2009. *Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodní ochrana*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1639-1.
- PORTELLI, Alessandro. 2020. Smrt Luigiho Trastulliho a jiné příběhy: forma a význam v orální historii. Přeložil Jana TOMEČKOVÁ. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4550-6.
- Proces vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským*. 1953. Ministerstvo spravedlnosti.
- Protokol der zweiten Konferenz des Čechoslowakischen Keren Hajessod – Zeichner*. 1926. Praha.
- Přehled dějin KSČ*. 1978. Praha: Svoboda.
- RABUŠIC, Ladislav, BURJANEK, Aleš. (2003). *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 80-239-2257-2
- Říman, Josef, et al. 1987. *Malá československá encyklopedie*. Svazek 5. Praha: Academia. ISBN: 21-118-84.
- Sadek, Vladimír, et al. 1997. *Židé – dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze. ISBN 80-85608-17-0.
- Sachar, Howard M. 1999. *Dějiny státu Izrael*. Praha: REGIA. ISBN 80-902484-4-6.
- Salner, Peter. 2006. Zmeny hodnotových orientácií židov na slovensku po roku 1945 (na príklade emigrácie do Izraela v štyridsiatych, resp. šesťdesiatych rokoch). In: Peter Salner (ed.). *Židovská komunita po roku 1945*. Bratislava: Zing Print, s. 119-136. ISBN 80-88997-33-X.

- Sedlák, Petr. 2017. Konečné řešení židovské otázky? Československý stát, česká veřejnost a přeživší Židé, 1945-1948. *Paměť a dějiny XI (2)*: 57-67. ISSN 1802-8241.
- Seiner, Jakub, Šafírová Lucie. 2020. Přemysl Pitter, “Operation Castles” in the memories of witnesses in the Malach Centre for Visual History. In: Petra Hoffmanová, Jiří Kocian, Jakub Mlynář (eds.) *Malach Center for Visual History on its 10th anniversary compendium of papers of the Prague Visual History and Digital Humanities Conference 2020*. Praha: Matfyzpress, s. 53-63. ISBN 978-80-7378-413-3.
- Shumsky, Dmitry. 2018. *Beyond the nation state, The Zionist Political Imagination from Pinsker to Ben-Gurion*. New Haven/London: Yale University Press. ISBN 978_0-300-23013-0.
- Schmolková, Marie. 1933. Konference Mezinárodní židovské organizace ženské v Praze. *Ženská rada* 9 (7): 162-163.
- Schoenfeld, Willy. 1940. *Přeškolování, malá nauka o povolání pro praxi s podrobným programem všech přeškolovacích kursů Židovské náboženské obce v Praze*. Praha: Židovské listy.
- Schubert, Kurt. 1999. *Židovské náboženství v proměnách věků*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-303-5.
- Sionismus: Idea a skutečnost*. 1927. Praha: Spolek židovských akademiků Theodor Herzl; Brno: Spolek sionistických akademiků.
- Sobota, Emil. 1939. *Státní příslušnost, národnost, rasa (nejnovější předpisy vztíci se k úpravě státního občanství s hlediska změn územních, politických, národnostních a rasových)*. Praha: Českomoravský Kompas.
- Soukupová, Blanka. 2002. Neúplná sociální skladba – handicap národnostní menšiny? Na příkladu minority českožidovské a tzv. národních Židů-sionistů. In: J. Macháčová, J. Matějček (eds.). *Studie k sociálním dějinám 10/2*. Opava: Slezské muzeum, s. 5-15. ISBN 80-86224-14-7.
- Soukupová, Blanka. 2008. Židé a židovská reprezentace v českých zemích v letech 1945-1948 (Mezi režimem, židovstvím a judaismem). In: Blanka Soukupová, Peter Salner, Miroslava Ludvíková (eds.). *Židovská menšina v Československu pod druhé*

světové válce. Od osvobození k nové totalitě. Praha: Židovské muzeum v Praze., s. 55-80. ISBN 978-80-868889-90-0.

Stanek, Imrich. 1966. *Agrární modely v soudobém světě vybrané zemědělské systémy v socialistickém, kapitalistickém a tzv. třetím světě.* Praha: Nakladatelství politické literatury.

Staněk, Tomáš. 1992. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948).* Ostrava: Amosium servis. ISBN 80-85498-04-9.

Statut Nejvyšší rady. 1927. Praha: Zemská správa politická.

Stemberger, Günter. 2010. *Úvod do judaistiky.* Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7021-988-1.

Svaz Čechů-židů v Československé republice. 1932. *Dějiny českožidovského hnutí.* Praha: Svaz Čechů-židů v Československé republice.

Svaz židovských skautů Techelet Lavan. 1938. *Židovská mládeži představujeme se Ti...* Praha: Svaz židovských skautů Techelet Lavan.

SZALÓ, Csaba. (2007). *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich.* Brno: Centrum ori studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-136-9

ŠAFIROVÁ, LUCIE. 2011. *Židé a česká společnost v letech 1945–1948.* Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií.

ŠAFIROVÁ, LUCIE. 2013. *Význam vzdělávání u pamětníků šoa.* Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filosofická fakulta.

Šmok, Martin. 2011. *Každý Žid je sionista a každý sionista je špion!. Paměť a dějiny V (4).* ISSN 1802-8241.

Šubrt, Jiří. 1996. *Civilizační teorie Norberta Eliase.* Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-7184-197-8

Švorc, Petr. 2007. *Zakletá zem - Podkarpatská Rus 1918-1946.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-754-2.

Terner, Erich. 1990. *Stát Izrael, encyklopedický přehled.* Praha: Nakladatelství Svoboda. ISBN 80-205-0114-2.

- Terner, Erich. 1991. *Dějiny státu Izrael*. Pardubice: KORA. ISBN 80-901092-0-9.
- Thieberger, Friedrich. 1931. *Masaryk a židovství*. Praha: Mars.
- Thiessová, Anna-Marie. 2007. *Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-118-5.
- THOMPSON, Paul. 1978. *The voice of the past: oral history*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 0-19-289102-2
- VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel, PELIKÁNOVÁ, Hana. 2007. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. ISBN 978-80-7285-089-1
- VANĚK, Miroslav. 2004. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. ISBN 80-7285-045-8.
- Veselská, Magda. 2012. *Archa paměti. Cesta pražského židovského muzea pohnutým 20. stoletím*. Praha: Academia, Židovské muzeum v Praze. ISBN 978-80-87366-21-9.
- Wein, Martin J. 2008. *Zionism in the Bohemian Lands Before 1918*. In: *Judaica Bohemiae XLIII*. Číslo 1. Praha: Židovské muzeum v Praze, s. 121-139. ISBN 978-80-86889-64-1.
- WIRTH, Louis. 1927. *The Ghetto*. American Journal of Sociology, Chicago: The University of Chicago Press, volume 33, number 1. Dostupné z <https://doi.org/10.1086/214333>
- Yegar, Moshe. 1997. *Československo, sionismus, Izrael. Historie vzájemných vztahů*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-7187-087-0.
- Zahradníková, Marie. 2002-2003. *Palestina – země zaslíbená? Pohled českožidovských asimilantů a sionistů na Palestinu ve dvacátých letech*. In: Blanka Soukupová, Marie Zahradníková (eds.). *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech*. Praha: Židovské muzeum v Praze, s. 77-97. ISBN 80-85608-72-3.
- Zeman, Pavel. 2002. *Česká literatura o retribučním soudnictví*. In: Mečislav Borák (ed.). *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu. Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945-1948*. Praha, Opava: ÚSD AV ČR – Slezský ústav Slezského zemského muzea, s. 9–22. ISBN 80-86224-35-X.

Zouplna, Jan. 2007. *Od jišuvu k Izraeli. Formování izraelských mocenských elit 1919-1949*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-336-7.

Židovská otázka a její řešení. 1912. Praha: Sionistický obvodní výbor pro Čechy.

Rozhovory

R.A., J.Š., O.N., A.N., J.K., D.M., K.M., M.K., P.K., J.M.